

การช่วงชิงความหมาย “ชาติไทย” จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย
ช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560

อภिरักษ์ พูลอำไพ

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

การช่วงชิงความหมาย “ชาติไทย” จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย
ช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง "การช่วงชิงความหมาย “ชาติไทย” จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การเมืองไทย
ร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560"

ของ อภิรักษ์ พูลอำไพ

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(ดร.อาสา คำภา)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยพงษ์ สำเนียง)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ เผือกสม)

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรรองกาญจน์ ชูทิพย์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การช่วงชิงความหมาย “ชาติไทย” จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560
ผู้วิจัย	อภिरักษ์ พูลอำไพ
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยพงษ์ สำเนียง
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2567
คำสำคัญ	ชาติไทย, นิยามชาติ, ช่วงชิงความหมาย, การเคลื่อนไหวทางการเมือง

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาการช่วงชิงความหมายของชาติไทย ภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 โดยพยายามอธิบายว่าภายใต้บริบทความขัดแย้งที่เป็นสงครามขับเคลื่อนพื้นที่ (War of Movement) ในพื้นที่ทางการเมือง ระหว่างรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยม กับฝ่ายตรงข้ามรัฐ ได้มีการช่วงชิงความหมายของชาติไทยในพื้นที่ทางความคิดที่มีลักษณะเป็นสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of Position) เกิดความพยายามนิยามความหมายชาติไทยขึ้น เพื่อมาใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ฝ่ายตน โดยรัฐกับฝ่ายอนุรักษ์นิยมสร้างความชอบธรรมผ่านนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน และโจมตีฝ่ายตรงข้ามในฐานะศัตรูของชาติจนถูกผลักดันให้กลายเป็นชายขอบของความเป็นชาติแบบกระแสหลัก นำไปสู่ความชอบธรรมในการปราบปราม แต่ฝ่ายตรงข้ามของรัฐกับอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะเป็นคนเสื้อแดงและขบวนการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ช่วงทศวรรษ 2560 ได้นิยามความเป็นชาติไทยขึ้นมาใหม่โดยให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นองค์ประธาน เกิดความเป็นชาตินอกกระแสที่สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ การศึกษาช่วงชิงความหมายของชาติไทยของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ต้องการนำเสนอให้เห็นว่า นิยามความเป็นชาติที่อยู่ในทัศนะความคิดของผู้คนไม่ใช่ตัวตนเป็นเอกพจน์ หรือมีเพียงแค่นิยามความหมายหนึ่งเดียวเท่านั้น ตามที่คนส่วนใหญ่ของสังคมมักเข้าใจกัน แต่ความเป็นชาติคือสิ่งที่เปื้อนพลักษณ์ทางความคิดที่มีหลากหลายนิยามและถูกผลิตสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการรักษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐเดิม หรือการเคลื่อนไหวที่ต้องการเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่

Title	THE MEANING CONTESTATION FROM BELOW OF THE "THAI NATION" IN THE CONTEMPORARY THAI POLITICS, FROM THE LATE 1990S THE EARLY 2020S
Author	Apirag Poolampai
Advisor	Assistant Professor Chaipong Samneing, Ph.D.
Academic Paper	M.A. Thesis in Southeast Asian Studies - (Type A 2), Naresuan University, 2024
Keywords	Thai Nation The meaning contestation Nation definition political movement

ABSTRACT

This thesis aims to investigate the contestation of the meaning of the Thai nation during the political conflicts of the BE2540–2560 decades. It explores how, within these political conflicts—considered a “war of movement” between the Thai state, conservative groups, and opposition movements—there were also intellectual battles over the definition of the Thai nation. These “wars of position” aimed to politically legitimize the different movements’ actions. The state and conservative groups upheld a mainstream definition of the Thai nation, closely tied to the monarchy, and framed opposition groups as enemies of the nation. This approach marginalized opposition movements and justified the state’s use of repression. Meanwhile, opposition groups, particularly the Red Shirt and youth movements that gained momentum in the BE2560 decade, redefined the nation by centering the people as its core. This alternative conception of the nation was used to resist the state. The study of this meaning contestation reveals that the definition of the Thai nation is not singular, as often assumed, but rather a plurality of interpretations created to legitimize political aims—whether to preserve existing power relations or to establish new ones with the state.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เกิดขึ้นได้จากความสงสัยหลายประการของตัวผู้วิจัย ที่เติบโตมากับบรรยากาศความขัดแย้งทางการเมืองไทยช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 สิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยสังเกตเรื่อยมา คือรัฐและกลุ่มการเมืองที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมมักใช้อุดมการณ์ชาตินิยมในการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยการแสดงตนว่าเป็นผู้รักชาติ หรือการเคลื่อนไหวของตนเป็นการทำเพื่อชาติ พร้อมกับโจมตีฝ่ายตรงข้ามว่าไม่รักชาติ ทำลายชาติ หรืออาจถูกกล่าวหาว่าไม่ใช่คนไทย และโดยความเป็นชาติไทยนั้นให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์จนแทบจะเป็นเนื้อเดียวกันที่ตัดขาดออกจากกันไม่ได้ ส่งผลให้การแสดงความรักชาติจึงควบคู่กับการแสดงความรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ และการถูกโจมตีไม่รักชาติมักควบคู่กับการถูกโจมตีว่าไม่จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ หรือคิดร้ายต่อสถาบันกษัตริย์ กลุ่มการเมืองที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามรัฐถึงถูกทำให้กลายเป็นผู้ไม่รักชาติที่เห็นชัดเจนเลยคือ ขบวนการคนเสื้อแดง และกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองคนรุ่นใหม่ช่วงทศวรรษ 2560 ผ่านวาทกรรมที่โจมตีพวกเขาว่า ชังชาติ และล้มเจ้า จนนำไปสู่ความชอบธรรมของรัฐในการจัดการฝ่ายตรงข้าม ไม่ว่าจะเป็นการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดง พ.ศ. 2553 หรือการสลายการชุมนุม ปราบปราม และจับกุม กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองคนรุ่นใหม่ เป็นต้น

ความเป็นชาติไทยจึงดูเหมือนจะถูกกำหนดไว้เพียงนิยามความหมายรูปแบบเดียวเพียงแค่งroupการเมืองใดการเมืองหนึ่ง หรือเพียงแค่รัฐอย่างเดียว และฝ่ายตรงข้ามจึงกลายเป็นกลุ่มชายขอบของความเป็นชาติไทยโดยปริยาย จุดนี้กลายมาเป็นความสงสัยให้กับตัวผู้วิจัยที่สนใจว่า ฝ่ายตรงข้ามรัฐอย่างคนเสื้อแดง และกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองคนรุ่นใหม่ช่วงทศวรรษ 2560 ที่ถูกมองไม่รักชาติ พวกเขามีจิตสำนึกเรื่องชาติไทยหรือไม่ มีทัศนะและมุมมองต่อความเป็นชาติไทยอย่างไร ในฐานะที่มีพวกเขาเองก็เป็นคนไทยเช่นกัน ถ้ามี ชาติไทยของพวกเขาแตกต่างกับรัฐหรือไม่ ถ้าแตกต่าง แสดงให้เห็นว่าชาติไทยไม่ได้มีเพียงแค่นิยามเดียวตามที่คนส่วนใหญ่มักเข้าใจกันหรือไม่ ความสงสัยที่กล่าวมา ได้กลายมาเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาเรื่องความเป็นชาติและพลวัตของความเป็นชาติไทยของตัวผู้วิจัย โดยเฉพาะการศึกษาพลวัตของความเป็นชาติไทยในประวัติศาสตร์การเมืองที่ช่วยให้ผู้วิจัยได้เข้าใจว่า ตลอดเวลาที่ผ่านในประวัติศาสตร์นิยามชาติไทยไม่ได้มีเพียงแคความหมายเดียวของรัฐเท่านั้น เพราะฝ่ายการเมืองตรงข้ามรัฐเองก็มีการนิยามชาติของตนเพื่อที่จากสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้ทางการเมืองรัฐตัวอย่างที่ชัดเจนเลยคือช่วงสงครามเย็น ฝ่ายซ้ายในฐานะฝ่ายตรงข้ามและมักมีภาพลักษณ์เป็นปรปักษ์กับความเป็นชาติไทยของรัฐ แต่พวกเขาเองก็มีการนิยามชาติไทยขึ้นมาใหม่ในแบบของอุดมการณ์มาร์กซิสต์ในการต่อสู้กับรัฐไทย นำไปสู่การศึกษาในประเด็นการช่วงชิงความหมายของชาติไทยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.ชัยพงษ์ สำเนียง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้ที่ให้

คำปรึกษา แนะนำ อบรมสั่งสอน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของทฤษฎีศึกษาชาติ การศึกษาพลวัตความเป็นชาติ การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองและบริบททางการเมืองแต่ละยุคสมัย การช่วยแนะนำ หัวข้อและประเด็นในการศึกษา พร้อมกับชี้แนะการเขียนงานวิชาการ ถือได้ว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้ นอกจากนี้ ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. ทวีศักดิ์ เผือกสม ที่คอยสั่งสอนกับ เข้มงวดในการเรียนและการเขียนงานวิชาการ ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. ญัฐพงษ์ สุกุลเลียว ที่แนะนำในเรื่องการเรียนและชวนมาสนทนาการพูดคุยกันในวงนิสิตกับอาจารย์ ขอขอบคุณ อาจารย์ ผศ.ดร.มนตรี กรรพุมมาลย์ ที่สั่งสอนแนะนำแนวคิดทฤษฎีสังคมวิทยาในการช่วยศึกษาวิทยานิพนธ์เล่มนี้ และขอขอบคุณ อาจารย์ รศ.ดร.วัชรพล พุทธรักษา ที่แนะนำแนวคิดทฤษฎีของกรัมส์และมุมมองเชิงรัฐศาสตร์ไปปรับใช้กับการตัววิทยานิพนธ์ และอาจารย์ในภาคประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรทุกท่าน ที่คอยสั่งสอน แนะนำตัวผู้วิจัยมาตั้งแต่เรียนปริญญาตรีจนถึงปริญญาโท

รวมถึงต้องขอบคุณรุ่นพี่บัณฑิตหลักสูตรวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาที่ยังคงเรียนอยู่และ จบไปแล้ว ซึ่งคอยแนะนำและช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น พี่เกอร์ พี่นกริช อาจารย์พุฒ พี่ไอซ์ พี่ฉัตร พี่บัญชา พี่เดียร์ พี่แจ่ง พี่ออย พี่ปราง และคนอื่นๆ ขอขอบคุณรุ่นน้องบัณฑิตหลักสูตรวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาอย่างดิ๋ว และเนตรที่คอยช่วยเหลือกันตอนทำงานในห้องบัณฑิต และขอขอบคุณ มิตรสหายร่วมรุ่นบัณฑิตหลักสูตรวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาอย่าง แบงค์ ที่ให้การช่วยเหลือและ แนะนำเรื่องต่างๆ มากมาย

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณพ่อกับแม่ของผู้วิจัยที่ให้เห็นโอกาสและสนับสนุนในการเรียนปริญญาโท พร้อมกับคอยเป็นกำลังใจให้สามารถผ่านปัญหาต่างๆ จนสามารถทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จลุล่วงจนได้

อภิรักษ์ พูลอำไพ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....ค	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ง	
ประกาศคุุณุปการ.....จ	
สารบัญ.....ช	
สารบัญภาพ.....ฉ	
บทที่ 1 บทนำ.....1	
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....1	
คำถามวิจัย.....9	
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....10	
ขอบเขตของการวิจัย.....10	
นิยามศัพท์เฉพาะ.....10	
สมมติฐาน.....11	
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....11	
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....12	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องแนวคิดทฤษฎีชาติ.....12	
งานที่ศึกษาความเป็นชาติไทย.....12	
งานที่ศึกษาชาติว่าด้วยประเด็นการปะทะและช่วงชิงความหมาย.....23	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบริบทการเมืองการเมืองไทยช่วงพุทธ ทศวรรษที่ 2540 – 2560.....28	

งานที่ศึกษาบริบททางการเมืองแบบภาพรวม.....	29
งานที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง.....	30
การเคลื่อนไหวของผู้อยู่ในสถานะรอง (Subaltern Studies).....	33
สรุป.....	35
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย.....	37
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	37
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	37
ทฤษฎีแนวคิดศึกษาเรื่องความเป็นชาติ.....	38
ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับช่วงชิงความหมาย.....	47
ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วง ทศวรรษที่ 2540 - 2560	49
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	52
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
กรอบแนวความคิด.....	53
บทที่ 4 การช่วงชิงความหมาย “ชาติไทย” ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย.....	55
การช่วงชิงความหมายของชาติไทยในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์	55
ปฏิวัติ 2475: เมื่อชาติราษฎร์กลายเป็นกระแสหลัก ชาติแบบกษัตริย์กลายเป็น กระแส	63
จากชาติของราษฎร สู่ชาติของชนชาติไทย.....	70
แผนชิงชาติไทย: การกลับมาของฝ่ายกษัตริย์นิยม.....	78
การช่วงชิงความหมายชาติไทยของซ้าย-ขวา ในยุคสงครามเย็น	82
เมื่อนิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ครอบงำความหมาย “ชาติไทย” เพียงหนึ่งเดียว.....	94

บทที่ 5 การช่วงชิงความหมายของชาติไทยในการเคลื่อนไหวทางการเมืองทศวรรษที่ 2540 – 2550	98
นิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ของขบวนการต่อต้านทักษิณ.....	107
จุดเริ่มต้นของการท้าทาย: บริบทการเมืองช่วงทศวรรษ 2550.....	118
ความเป็นชาติไทยในนิยามของ “ไพร่”	125
การช่วงชิงความหมายของชาติระหว่างคนดี ไพร่ กับประชาธิปไตย.....	150
บทที่ 6 นิยามชาติของคนรุ่นใหม่ภายใต้การเคลื่อนไหวทศวรรษ 2560	171
บริบทการเมืองยุค คสช. ก่อนทศวรรษ 2560 เงื่อนไขสู่การช่วงชิงความหมายชาติ....	171
ซึ่งชาติ VS ชาติคือประชาชน: ปฐมบทการช่วงชิงความหมายชาติในทศวรรษ 2560..	180
การช่วงชิงความหมายชาติในการเคลื่อนไหวทางการเมือง พ.ศ. 2563 - 2565	191
จากท้องถนนสู่สนามเลือกตั้ง เมื่อการช่วงชิงชาติยังไม่สิ้นสุด	205
สรุป	211
บทที่ 7 บทสรุป.....	215
บรรณานุกรม	223
หนังสือภาษาไทย.....	223
หนังสือภาษาอังกฤษ.....	231
บทความในหนังสือ.....	231
บทความหนังสือภาษาอังกฤษ	235
รายงานวิจัย.....	235
วารสาร	235
วารสารภาษาอังกฤษ.....	237
วิทยานิพนธ์	237

หนังสือพิมพ์	238
กฎหมาย	238
เว็บไซต์	240
บรรณานุกรม	259
ประวัติผู้วิจัย	261

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1 กรอบแนวความคิด	54
----------------------------	----

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

บริบทประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยตั้งแต่ทศวรรษ 2540 – 2560 เต็มไปด้วยความขัดแย้งจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” หรือกลุ่มคนเสื้อเหลืองที่ออกมาเคลื่อนไหวขับไล่นายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ช่วง พ.ศ. 2548 – 2549 กลุ่ม “แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ” (นปช.) หรือคนเสื้อแดงที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านการรัฐประหาร และนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ช่วง พ.ศ. 2550 – 2553 กลุ่ม “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กปปส.) ที่ออกมาเคลื่อนไหวขับไล่นายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร กับต่อต้านอิทธิพลทางการเมืองของทักษิณ ช่วง พ.ศ. 2556 – 2557 และปรากฏการณ์ความเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงทศวรรษที่ 2560 ของคนรุ่นใหม่ออกมาเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นต้น รวมถึงฝ่ายรัฐโดยเฉพาะกองทัพได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้น เช่น การรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 การสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงของกองทัพ พ.ศ. 2553 การรัฐประหาร 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 และความพยายามปราบปรามจับกุมกลุ่มการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เห็นต่างจากรัฐช่วงทศวรรษ 2560 เป็นต้น (ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช, 2565)

นักวิชาการหลากหลายสาขาไม่ว่าจะเป็น รัฐศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และประวัติศาสตร์ พยายามศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้งทางการเมืองไทยในช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 โดยเฉพาะการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง พร้อมกับอธิบายการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับสังคมทางการเมืองแต่ละฝ่ายในมิติต่างๆ (อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกตาวิจิตร และนิติ ภาวิครพันธุ์, 2556) แต่ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตและสนใจว่าการนิยามความเป็นชาติไทยได้มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 อย่างไร จนอาจนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “การช่วงชิงความหมายของชาติ” ภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมือง (โสภา ชานะกุล, 2550; สายชล สัตยานุรักษ์, 2557; ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546)

งานของ กนกรัตน์ เลิศชูสกุล ที่ศึกษาพลวัตของขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายต่อต้านทักษิณ แสดงให้เห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายต่อต้านทักษิณเกิดจากกลุ่มชนชั้นกลางที่มีความหลากหลาย

ทางความคิด แต่มีเป้าหมายเดียวกัน แต่กลุ่มแนวคิดอนุรักษนิยมได้พยายามครอบงำและผลักดันให้ ขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายต่อต้านทักษิณ เคลื่อนไหวทางการเมืองโดยการใช้อุดมการณ์ชาตินิยมและ กษัตริย์นิยม เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว ตัวอย่างเช่น แกนนำชุมนุม “กลุ่มพันธมิตร ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” ใช้ยุทธศาสตร์บันทึกความชอบธรรมของระบบทักษิณว่าเป็นภัยคุกคามต่อสถาบันกษัตริย์ และมีการชูสัญลักษณ์ของขบวนการฯ ด้วยสัญลักษณ์เสื้อเหลืองซึ่งเป็นสีประจำรัชกาลที่ 9 ในการแสดงตนเป็นผู้ปกป้องสถาบัน นอกจากนี้ยังมีการเรียกร้องให้สถาบันกษัตริย์ใช้อำนาจเหนือรัฐธรรมนูญแทรกแซงการเมือง ในการแต่งตั้งนายกพระราชทานโดยอ้างมาตรา 7 ในรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563, น. 142)

แม้ว่ากลุ่มพันธมิตรฯ จะยุติบทบาทในเวลาต่อมา แต่ได้เกิดกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายต่อต้านทักษิณใหม่ในชื่อ “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กปปส.) ที่ออกมาขับไล่รัฐบาลของยิ่งลักษณ์ผู้เป็นน้องสาวทักษิณ ซึ่งกลุ่มอนุรักษนิยมยังสามารถผลักดันอุดมการณ์ชาตินิยมและกษัตริย์นิยมสุดขั้วในการเคลื่อนไหวของกลุ่ม กปปส. เหมือนกับกลุ่มพันธมิตรฯ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563, น. 209) หรืองานของคริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร ที่แสดงให้เห็นว่า คณะรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ได้ใช้สัญลักษณ์ฝ่ายนิยมเจ้า ด้วยการใช้รับขึ้นสีเหลืองประดับที่ปลายปืนรถถัง และกลัดที่เครื่องแบบของทหาร หรือการเรียกตัวเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ที่โยงถึงสถาบันกษัตริย์ พร้อมกับอ้างว่า รัฐบาลทักษิณมีพฤติกรรมเข้าข่ายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2559, น. 372 – 373)

จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายรัฐและกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายอนุรักษนิยม มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยอ้างอิงถึงพระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากในการเมือง ผู้วิจัยมองว่า การอ้างอิงพระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์เป็นความพยายามจะใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประจักษ์ เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง โดยที่นิยามความเป็นชาติดังกล่าวถือได้ว่าเป็นชาติกระแสหลักของรัฐในการใช้ปลูกฝังประชาชนทำให้ความเป็นชาติไทยจึงมีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกับสถาบันกษัตริย์ หรือเป็นชาติที่ต้องให้ความสำคัญกับกษัตริย์เป็นอันดับแรก ส่งผลให้อุดมการณ์ชาตินิยมของประเทศไทยมีลักษณะเป็น “ราชาชาตินิยม” (ธงชัย วินิจจะกูล, 2559) เมื่อการเคลื่อนไหวในบริบทการเมืองไทยร่วมสมัยทศวรรษ 2540 – 2560 มีเรื่องของชาติมาเกี่ยวข้องด้วย เพราะฉะนั้น แนวคิดทฤษฎีในการศึกษาเรื่องชาติ จึง

จำเป็นในการนำมาใช้ศึกษาเพื่อหาคำตอบบริบทความขัดแย้งทางการเมืองไทยร่วมสมัย แต่หากจะมองแนวคิดในการศึกษาเรื่องชาติแล้ว นักวิชาการศึกษาเรื่องชาติของไทยมักจะให้ความสำคัญของการเกิด “ชาติ” หรือ “รัฐชาติ” จนกลายเป็นที่ถกเถียงในแวดวงวิชาการ แบ่งออกเป็นสามกลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่หนึ่งเชื่อว่า ชาติ หรือ รัฐชาติ เกิดขึ้นช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้แก่ เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ เชื่อว่าผลสำเร็จสำคัญของการปฏิรูปการปกครองในรัชกาลที่ 5 คือการสร้างรัฐประชาชาติ (National State) (เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์, 2511, น. 35) ส่วนไชยันต์ รัชชกุลเชื่อว่า สยามเป็นรัฐชาติเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 (พุทธทศวรรษ 2440) จากการเปลี่ยนแปลงตัวเองโดยการแผ่ขยายอำนาจของกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะการรวมศูนย์อำนาจการปกครองของระบบการเมืองภายในและท้องถิ่นรวมเป็นหนึ่งเดียวกับกรุงเทพฯ (ไชยันต์ รัชชกุล, 2560, น. 118 - 141) และธงชัย วินิจจะกูล เชื่อว่าสำนักความเป็นชาติในฐานะสังคมเมืองและชุมชนจินตกรรมที่ถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นโดยชนชั้นน่านนั้นคือสถาบันกษัตริย์ ชาติจึงมีความหมายว่าชุมชนจินตกรรม ที่ประชาชนอยู่ภายใต้ร่มบารมีของกษัตริย์ ซึ่งจุดหมายสำคัญอยู่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ธงชัย วินิจจะกูล, 2564, น. 40)

กลุ่มที่สองเชื่อว่า ชาติ หรือ รัฐชาติ เกิดขึ้นช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้แก่ สมเกียรติ วันทะนะ เชื่อว่าชาติที่เกิดช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยแนวคิดแรกเน้น “จุดก่อตัว” แนวคิดที่สองหันมาเน้น “จุดอยู่ตัว” เพราะการเกิดของรัฐประชาชาติไม่ว่าที่ไหนในโลกไม่สามารถสำเร็จได้ในชั่วข้ามคืน หรือแม้แต่ข้ามปีหากแต่เป็นกระบวนการ (Process) ที่ต้องกินเวลาหลายสิบปีขึ้นไป (สมเกียรติ วันทะนะ, 2564, น. 48 - 49) นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ เชื่อว่า “ชาติ” ของชนชั้นนำสยามถูกอธิบายในกรอบความคิดทางการเมืองแบบ “Royal Absolutism” แตกต่างจากชาติ หรือ nation ในความหมายของทางตะวันตกในทางตรงข้ามที่เน้นว่า ชาติ กับ ประชาชนมีความหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน นครินทร์จึงมองว่า “รัฐชาติไทย” ในความหมายที่ตรงกับ “nation - state” จึงเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1932 (พ.ศ.2475) (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2549, น. 10 - 28)

กลุ่มที่สามเชื่อว่า ชาติ หรือ รัฐชาติ เกิดในช่วงเวลาอื่นหรือรูปแบบอื่น ได้แก่ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ เชื่อว่า แผนที่สยามช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ทำได้เพียงตีเส้นเขตแดนระหว่างรัฐจึงไม่มีวันเป็นชาติแบบที่หลายคนเสนอ แต่แผนที่มาตรฐานซึ่งทำขึ้นในยุคอเมริกันในศตวรรษต่อมาต่างหาก คือแผนที่ของชาติ (nation map) อันมาพร้อมกับกระบวนการก่อรูปสถาปนาอำนาจของรัฐประชาชาติ

เริ่มเข้ารูปเข้ารอยก็เพียงสองทศวรรษหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เท่านั้น (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2561, น. 151 – 152)

การถกเถียงของนักวิชาการในประเด็นเรื่องการศึกษาเรื่องชาติ หรือ รัชชาติ ที่ให้ความสำคัญกับการหาคำตอบในเรื่องก่อกำเนิดขึ้นของ ชาติ หรือ รัชชาติ ของไทย และหาคำตอบในเรื่องตัวตนของ รัชชาติไทย ซึ่งตัวผู้วิจัยไม่ได้ต้องการที่จะไปร่วมถกเถียงและหาคำตอบการก่อกำเนิดขึ้นของ ชาติ หรือ รัชชาติของไทย แต่จะนำมาใช้เพื่อมองเป็นพลวัตพัฒนาการของการเกิดนิยามความเป็นชาติไทยในแต่ละยุคสมัยนอกจากนี้ ความเป็นชาติไทยที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาและร่วมถกเถียงนั้น ไม่ใช่ “ชาติไทย” ในความหมายของ รัชชาติ ชาติ หรือ รัชประชาชาติ เท่านั้น แต่เป็น “ชาติไทย” ในความหมายของจิตสำนึกของชุมชนทางการเมืองและชุมชนจินตกรรมที่ถูกผลิตสร้างขึ้นภายใต้ทัศนะความคิดและความรู้สึกของผู้คนในแต่ละช่วงเวลายุคสมัย

หากดูจากงานของนักวิชาการที่ศึกษาประเด็นเรื่องชาติแล้ว สายชล สัตยานุรักษ์ ถือเป็นนักวิชาการที่อธิบายความเป็นไทยในแง่มุมของทัศนะทางความคิดของผู้คนแต่ละช่วงเวลายุคสมัย โดยเฉพาะผลงานหนังสือ 10 ปัญญาชนสยาม ซึ่งสายชลแสดงให้เห็นถึงความพยายามของปัญญาชนสยามในแต่ละยุคที่ให้นิยามชาติไทยกระแสหลักของรัฐ และสะท้อนให้เห็นถึงการสร้าง สืบทอด รวมถึงปรับเปลี่ยนความหมายของชาติไทยและความเป็นไทย โดยปัญญาชนคนสำคัญทั้ง 10 คน นับตั้งแต่เกิดรัฐสมบูรณาสิทธิราชย์ในรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา จนมาถึงช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และเข้าสู่ยุคฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์ช่วง พ.ศ. 2490 โดยคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมืองที่มีผลต่อการสร้าง สืบทอด การปรับเปลี่ยนความหมายของชาติไทยในแต่ละช่วงเวลาเพื่อเข้าใจแก่นแท้ของความเป็นไทยกระแสหลักที่ได้กลายเป็นกระบวนทัศน์ (Paradigm) เกี่ยวกับ “สังคมและวัฒนธรรมไทย” ที่ครอบงำความรู้สึกนึกคิด (Mentality) ของคนไทยอย่างลึกซึ้ง (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557, น. 588)

การศึกษาชาติในแง่มุมของความเป็นชาติไทยในฐานะจิตสำนึกชุมชนจินตกรรมที่ถูกผลิตสร้างขึ้นนั้น ธงชัย วินิจจะกุล ถือเป็นนักวิชาการที่ศึกษาประเด็นเรื่องชาติที่โดดเด่นมากที่สุดในแวดวงวิชาการไทย อย่างเช่น บทความ “ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม: จากยุคอาณานิคมอำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของระบอบใหม่” ได้อธิบายการสร้างความเป็นชาติไทยในมุมมองของการเขียน และสร้างประวัติศาสตร์ของรัฐที่ให้ความสำคัญกับพระมหากษัตริย์ อันนำไปสู่การอำพรางความทรงจำของตัวเองของชนชั้นนำไทยที่เลือกจะจำบางอย่าง และเลือกที่ลืมบาง

เรื่องราวออกมาไป ทั้งนี้ยังช่วยได้ยกตัวอย่างอธิบายเช่น การสร้างประวัติศาสตร์ของชนชั้นนำไทย วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ในมุมมองพระมหากษัตริย์การรักษาเอกราชของชาติกลายมาเป็นแม่บท ประวัติศาสตร์ไทย จนมาถึงการเกิดราชาชาตินิยมใหม่ช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ในมุมมองพระมหากษัตริย์ในฐานะบิดาแห่งประชาธิปไตย (ธงชัย วินิจจะกุล, 2544, น. 57 – 65) จนคำว่าราชาชาตินิยม กลายเป็นความคิดที่นักวิชาการใช้ในการอธิบายลักษณะอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐไทย

จะเห็นได้ว่า นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักของรัฐที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในรูปแบบของอุดมการณ์ชาตินิยม ซึ่งมีพลังทางความคิดอย่างมากในการครอบงำความคิดของผู้คน มีลักษณะชุมชนจินตกรรมที่สร้างจิตสำนึกร่วมของผู้คนเป็นหนึ่งเดียวกันผ่านการให้ความสำคัญกับพระมหากษัตริย์ ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของรัฐและฝ่ายอนุรักษนิยมในช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 จะใช้อุดมการณ์ชาตินิยมในลักษณะราชาชาตินิยมสร้างความชอบธรรมให้กับการเคลื่อนไหวของตน ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากในช่วงปลายทศวรรษ 2540 และทศวรรษ 2550 เพราะเป็นช่วงเวลาที่พระราชอำนาจและความนิยมของสถาบันกษัตริย์ยังมีอิทธิพลทางการเมืองกับสังคม ไม่ว่าจะเป็นพลังการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรฯ และ กปปส. อันนำไปสู่การรัฐประหารสองครั้ง ซึ่งต่างล้วนอ้างความชอบธรรมถึงสถาบันกษัตริย์

ในขณะนั้น ฝ่ายรัฐกับฝ่ายอนุรักษนิยมได้ใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักโจมตีฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองในฐานะศัตรูของชาติ เพื่อทำลายความชอบธรรมทางการเมือง นำไปสู่การผลักดันให้ฝ่ายตรงข้ามกลายเป็นกลุ่มชายขอบในนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักจนกลายเป็นเงื่อนไขการกำจัดฝ่ายตรงข้าม ตัวอย่างเช่น กรณีศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน (ศอฉ.) ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ซึ่งกำลังทหารพร้อมอาวุธสงครามเข้าปราบปรามคนเสื้อแดงเมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2553 โดยฝ่ายทหารได้มีการเปิดเพลงพระราชนิพนธ์ระหว่างเข้าสู่ลายการชุมนุม (ศปช., 2555, น. 98, 120) รวมถึง ศอฉ. ยังแสดงแผนผังเครือข่ายล้มเจ้าให้กับสื่อมวลชนพร้อมกับกล่าวหากลุ่มเสื้อแดงว่ามีพฤติกรรมหมิ่นพระบรมเดชานุภาพทำให้คนเสื้อแดงถูกมองว่าเป็นกลุ่มล้มเจ้า จนนำไปสู่ความชอบธรรมการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงในเดือนพฤษภาคม (จักรกริช สังขมณี และสายชล ปัญญชิต, 2555, น. 639 – 642) หรือการที่ฝ่ายอนุรักษนิยมใช้วาทกรรม “ชิงชาติ” โจมตีกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่เคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยต่อต้านรัฐบาลประยุทธ์ โดยมองว่าการออกมาของคนกลุ่มนี้เป็นการทำลายชาติ (ศิริโรจน์ คล้ามไพบูลย์, 2563)

กระนั้น หากย้อนดูพลวัตของพัฒนาการของนิยามความเป็นชาติไทยที่เกิดขึ้นนอกจากนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐแล้ว ยังมีนิยามความเป็นชาติไทยแบบอื่นเกิดขึ้นมาพร้อมที่จะช่วงชิงความหมายกับนิยามความเป็นชาติกระแสหลักภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งปรากฏให้เห็นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ยุคแรกของพลวัตของนิยามความเป็นชาติไทย ชนชั้นนำสยามพยายามนิยามความเป็นชาติของตนเองเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการสถาปนาสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่อีกด้านหนึ่ง เจ้านายบางกลุ่ม กลุ่มกระฎุมพีราชการ และปัญญาชนหัวก้าวหน้ามีโลกทัศน์สมัยใหม่ได้มองความเป็นชาติที่ความหมายแตกต่างจากชนชั้นนำสยามโดยให้ความสำคัญของราษฎรแทนสถาบันกษัตริย์ ตัวอย่างเช่น กรณีเจ้านายกับข้าราชการประจำสถานทูตรุงลอนดอนและกรุงปารีสรวมกันลงชื่อในหนังสือกราบบังคมทูลรัชกาลที่ 5 เรื่องความเห็นจัดการ การเปลี่ยนแปลงการปกครองราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103 โดยได้เสนอให้มีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญตามแบบยุโรป โดยให้พระองค์เปลี่ยนจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นกษัตริย์ภายใต้ระบบรัฐธรรมนูญ (ช้อยนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต เรียบเรียง, 2518, น. 47 – 48) ทำให้ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกระฎุมพีราชการหัวก้าวหน้าที่ต้องการเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองไม่ว่าจะเป็น เหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 หรือเหตุการณ์ปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ของคณะราษฎร นอกจากเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วยังถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่นิยามความเป็นชาตินอกกระแสที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานสามารถช่วงชิงความหมาย จนสถาปนาอำนาจและความสัมพันธ์ทางการเมืองใหม่แทนนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธาน (ณัฐพล ใจจริง, 2556; ภูริ พวงศ์เจริญ, 2560; กุลลดา เกษบุญชู มีด, 2562)

ด้วยเหตุนี้จะเห็นได้ว่า การเคลื่อนไหวเรียกร้องเปลี่ยนแปลงการปกครองของกลุ่มคนหัวก้าวหน้าได้มีการนิยามความเป็นชาติไทยใหม่ โดยมีประชาชนเป็นองค์ประธานในการสร้างความหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของตัวเอง จนทำให้เกิดการช่วงชิงความหมายของชาติขึ้นในพื้นที่ทางความคิดภายใต้บริบทการต่อสู้บนพื้นที่ทางการเมือง (กุลลดา เกษบุญชู มีด, 2562; ณัฐพล ใจจริง, 2556; นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ 2553) แต่ที่กล่าวข้างต้นยังไม่เพียงพอต่อการศึกษา ผู้วิจัยยังต้องการศึกษาการเกิดขึ้นของนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่เกิดจากกลุ่มคนที่ถูกนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักผลักดันให้กลายเป็นกลุ่มชายขอบ และมีสถานะรองในพื้นที่ทางความคิดในฐานะของความเป็นอื่นที่ไม่ใช่ความเป็นไทย หรือตัวตนที่เป็นศัตรูของชาติ รวมถึงต้องการศึกษาการสร้าง ความหมายของชาติไทยนอกกระแสจากคนเบื้องล่าง โดยงานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทย

และงานศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องชาติไทยบางชิ้นได้แสดงให้เห็นนิยามชาติไทยนอกกระแส ตัวอย่างเช่น

งานของโสภา ชานะกุล ได้สะท้อนภาพการช่วงชิงความหมายของชาติไทยผ่านทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้าไทยช่วง พ.ศ. 2490 – 2505 ในหนังสือ “ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า โดยสรุปว่าปัญญาชนหัวก้าวหน้า (ฝ่ายซ้าย) ที่ถูกชาติไทยกระแสหลักผลักดันให้เป็นชายขอบในฐานะคอมมิวนิสต์ มีความพยายามสร้างวาทกรรมด้วยการนิยามความหมายแก่ชาติไทยในแนวทางใหม่ โดยให้ความสำคัญกับประชาชนคนธรรมดา แตกต่างจากการรับรู้ของสังคมไทยภายใต้นิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับกษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ความเป็นชาติประวัติศาสตร์ชาติ ชาติพันธุ์ เอกราชของชาติ และศัตรูของชาติ โดยปัญญาชนหัวก้าวหน้าพยายามสร้างวาทกรรมใหม่เรื่องชาติไทย เพื่อต่อสู้กับการครอบงำของวาทกรรมของชาติไทยกระแสหลัก (โสภา ชานะกุล, 2550)

นอกจากนี้ งานของธิดานต์ ศรีนารา เรื่อง การเมืองวัฒนธรรมของซ้ายไทย: หนังสือพิมพ์ใต้ดิน, ปัญหาชนหัวก้าวหน้า, วรรณกรรมเพื่อชีวิต, และสงครามทรงจำ ที่ศึกษาเรื่องการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายช่วงยุคสงครามเย็นในมุมมองแนวรวัฒนธรรม งานดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสของฝ่ายซ้ายที่ใช้สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐและสหรัฐอเมริกาผ่านงานเขียนและทัศนะของปัญญาชนหัวก้าวหน้า ตัวอย่างเช่น หนังสือเรื่อง ไทยกึ่งเมืองขึ้น ของอุดม สีสุวรรณ ที่กล่าวว่าไทยมีสภาพกึ่งเมืองขึ้นจากการถูกจักรวรรดินิยมเข้ารุกราน เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องมีการปฏิวัติเพื่อเอกราชของประชาชนอย่างแท้จริง (ธิดานต์ ศรีนารา, 2566, น. 253 - 258) หรือในหนังสือพิมพ์ปิฎกภูมิ ฉบับ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ได้มีถ้อยแถลงในช่วงเลือกตั้งว่า อธิปไตยแห่งชาติไทยเรากำลังถูกจักรพรรดินิยมอเมริกาคุกคามอย่างหนัก เป็นหน้าที่ของเราประชาชนชาวไทยต้องขจัดอิทธิพลของจักรพรรดินิยมอเมริกาเพื่อกอบกู้อิสรภาพของชาติจึงจำเป็นต้องเลือกพรรคการเมืองที่มีนโยบายเป็นกลาง ไม่เลือกพรรคการเมืองและบุคคลที่โปรอเมริกา (ธิดานต์ ศรีนารา, 2566, น. 318 - 319)

รวมถึงในบทความ “การสร้างรัฐประชาชาติไทยกับการต่อสู้ด้วยอาวุธของขบวนการชาวนาอีสาน: กรณีบ้านนาบัว จังหวัดนครพนม” ของสมชัย ภัทรธนานันท์ ได้อธิบายการปะทะกันระหว่างรัฐไทยกับคนในอีสาน ไม่ว่าจะเป็นต่อสู้ทางอาวุธและทางความคิดกับความรู้สึกโดยเสนอว่า การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของชาวนาอีสานซึ่งเริ่มขึ้นที่บ้านนาบัวนั้นเกี่ยวข้องกับความไม่สม่ำเสมอและพัฒนาารรัฐประชาชาติใน

ประเทศไทย เนื่องจากช่วงพุทธศตวรรษ 2490 บ้านนาบัวยังไม่ถูกผนวกเข้ากับรัฐไทยอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้คนนาบัวยังรู้สึกเป็นลาวอยู่ และยังคงผูกพันกับชาวลาวในประเทศลาว ทำให้ชาวบ้านนาบัวเข้าร่วมกับขบวนการประเทศลาวซึ่งสำหรับชาวบ้านนาบัวรู้สึกว่าเป็นคนลาวมองว่าเป็นการต่อสู้กู้ชาติ แต่รัฐบาลกลับเห็นว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของไทย เมื่อคนในรัฐไทยเข้าร่วมกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ต่างชาติ นำไปสู่ความพยายามเข้าจัดการควบคุมรวมไปถึงปราบปรามในพื้นที่บ้านนาบัว และความขัดแย้งอย่างรุนแรงที่กลายเป็นเงื่อนไขการต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (สมชัย ภัทรธนานันท์, 2564, น. 277 – 320)

จะเห็นได้ว่าภายใต้การต่อสู้ทางการเมืองในบริบทประวัติศาสตร์การเมืองไทยนั้นมีการช่วงชิงความหมายของชาติไทย โดยฝ่ายที่ถูกผลักดันให้เป็นชายขอบของนิยามความเป็นชาติกระแสหลัก เช่น ปัญญาชนฝ่ายซ้ายและขบวนการนักศึกษาในฐานะของคอมมิวนิสต์ผู้เป็นศัตรูของชาติ มีความพยายามที่จะนิยามความเป็นชาติไทยของตนเองที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน เพื่อสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้ทางการเมืองกับรัฐ

เพราะฉะนั้น ภายใต้ความขัดแย้งในบริบทการเมืองไทยช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 ฝ่ายรัฐกับฝ่ายการเมืองอนุรักษ์นิยมจึงได้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองโดยใช้อุดมการณ์ชาตินิยมที่มาจากนิยามชาติความเป็นไทยกระแสหลัก ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน พร้อมใช้อุดมการณ์ชาตินิยมทำลายความชอบธรรมฝ่ายตรงข้าม ให้กลายเป็นศัตรูของชาติผ่านการสร้างวาทกรรม แต่อีกด้านหนึ่ง หากมองการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายต่อต้านรัฐแล้ว ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนเสื้อแดงหรือขบวนการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ อาจมีความพยายามจะนิยามความเป็นชาติของตนเองเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ เช่น วาทกรรม ไพร่ – อำมาตย์ ในการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงที่แทนตัวเองว่า “ไพร่” หมายถึง สามัญชนคนธรรมดาที่ต่อสู้กับ “อำมาตย์” หรือ “อำมาตยาธิปไตย” หมายถึง เครือข่ายอำนาจชนชั้นนำที่มีอิทธิพลและอยู่เบื้องหลังส่วนราชการของรัฐ โดยเฉพาะกองทัพในการทำลายระบบประชาธิปไตยของประเทศชาติ ซึ่งวาทกรรม ไพร่ – อำมาตย์ ยังเป็นภาพสะท้อนความเลื่อมล้ำในการเมืองกับสังคมไทยระหว่างประชาชนและชนชั้นนำ (หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, 2020)

นอกจากนี้ ปรากฏการณ์เคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในการต่อต้านพลเอกประยุทธ์ช่วง พ.ศ. 2563 ได้มีความพยายามขยายเขตแดนการเคลื่อนไหวเรียกร้องปฏิรูปอำนาจสถาบันกษัตริย์ให้อยู่ใต้อำนาจรัฐธรรมนูญ เช่น การชุมนุมวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2563 ของคณะประชาชน

ปลดแอกได้เปลี่ยนแบบภาพยนตร์ดังแฮรี่พ็อตเตอร์ โดยเปรียบเทียบแสดงพลังประชาชนคือการเสกคาถา ผู้พิทักษ์ปกป้องประชาธิปไตยเพื่อขับไล่อำนาจมืดจากคนที่รู้ว่าใคร การชุมนุมได้มีการกล่าวถึงบทบาททางการเมืองของสถาบันกษัตริย์พร้อมกับเรียกร้องแก้ไขกฎหมายขยายพระราชอำนาจกับกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ (ธัญญภัทร์ เจริญพานิช, 2565, น. 162) และการชุมนุมใหญ่วันที่ 19 – 20 กันยายน พ.ศ. 2563 ของกลุ่มคณะราษฎร 2563 ในชื่อ “ทวงอำนาจคืนราษฎร” มีการแสดงออกถึงการให้ความสำคัญต่ออำนาจประชาชนราษฎร เช่น การปิดหุดคณะราษฎร 2563 บริเวณสนามหลวงที่ผู้ชุมนุมเปลี่ยนชื่อเป็นสนามราษฎร แทนหุดคณะราษฎรเดิมที่ถูกถอดออกแทนหุดหน้าใส พร้อมข้อเรียกร้องปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ เป็นต้น (ฐนพงศ์ ลือจรรย์ชัย, 2564, น. 4-5)

ผู้วิจัยจึงได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใต้บริบททางการเมืองร่วมสมัย ทศวรรษ 2540 – 2560 ไม่ใช่แค่อุดมการณ์ทางการเมืองต่างกันเท่านั้น แต่มีการช่วงชิงความหมายของชาติในพื้นที่ทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคม ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทการต่อสู้บนพื้นที่ทางการเมือง จากการที่แต่ละฝ่ายพยายามนำนิยามความเป็นชาติมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมือง วิชยานิพนธ์เรื่องนี้จึงต้องการอธิบายการช่วงชิงความหมายของชาติไทยในการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 พร้อมกับอธิบายแสดงให้เห็นถึงนิยามความเป็นชาติไทยในทัศนะของกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ออกมาต่อต้านรัฐในฐานะกลุ่มคนที่มักถูกผลักดันให้เป็นชายขอบจากนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐ เพื่อแสดงให้เห็นว่า ชาติไทยฐานะของชุมชนจินตกรรมเป็นตัวตนที่ไม่ได้เป็นเอกพจน์ หรือมีเพียงความคิดเดียว แต่เป็นพหุลักษณะทางความคิดที่มีหลายตัวตน

คำถามวิจัย

1. ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 –2560 การนิยามความเป็นชาติไทยยังมีอยู่หรือไม่ ทำไมจึงมีความสำคัญ และมีลักษณะอย่างไร
2. การเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายต่อต้านในการช่วงชิงความหมายของชาติไทยมีปฏิบัติการอย่างไร ภายใต้บริบทการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 –2560 และมีความพยายามก่อสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ในสังคมไทยอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นชาติไทย และการช่วงชิงความหมายผ่านบริบทการเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 ผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมกับฝ่ายต่อต้านรัฐ
2. เพื่อศึกษาการนิยามชาติไทยของกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ ซึ่งเป็นตัวตนที่ถูกนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักพยายามผลักดันให้เป็นกลุ่มชายขอบในฐานะศัตรูของชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มุ่งศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามรัฐในช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 เช่น กลุ่มคนเสื้อแดงและกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ พ.ศ. 2563 เป็นต้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชาติ หมายถึง ชุมชนจินตกรรมที่ถูกผลิตสร้างขึ้นมาเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกันของผู้คนที่แตกต่างกันให้รู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน

รัฐ หมายถึง ชุมชนทางการเมืองของผู้ปกครองในแต่ละดินแดนอธิปไตยผ่านกลไกทางการเมืองต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการเมืองของฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ และระบบราชการในการปกครองพลเมืองในดินแดน

ความเป็นชาติไทยกระแสหลัก หมายถึง อุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ หรือการสร้าง ความหมายของชาติไทยที่ถูกใช้ในฐานะเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐในการปลุกฝังพลเมือง

ชาติไทยนอกกระแส หมายถึง อุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ หรือการสร้าง ความหมายของชาติไทยที่แตกต่างจากอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐ มักจะเป็นข้อขัดแย้งข้ามชาติไทยกระแสหลัก

การช่วงชิงความหมายของชาติไทย หมายถึง การที่ฝ่ายทางการเมืองต่างๆ ได้พยายามสร้าง และนิยามความหมายชาติไทยของตัวเองเพื่อใช้ในการสร้างความชอบธรรม การครอบงำทางความคิด

และสร้างตัวตนอีกฝ่ายให้เป็นศัตรูของชาติในทัศนะความเป็นชาติไทยของตัวเองในลักษณะรูปแบบของสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of Position) ที่แฝงอยู่ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง

สมมติฐาน

ความเป็น “ชาติไทย” เปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ชุมชนจินตกรรม ทางความเชื่อ ความคิด และอุดมการณ์ มีพลังอำนาจจนส่งผลกระทบในเชิงความคิดกับความเชื่อต่อผู้คนในด้านการเมืองและสังคม ทำให้ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 ต่างพยายามสร้างความเชื่อกับอุดมการณ์ชาติของตนเองเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในการเคลื่อนไหวของตน โดยรัฐที่ใช้นิยามความเป็นชาติกระแสหลักพยายามรักษาสถานะทางอำนาจของตน ส่วนฝ่ายต่อต้านรัฐที่ใช้นิยามความเป็นชาตินอกกระแสต้องการสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองใหม่ไปตามอุดมคติ ชาติไทยในฐานะชุมชนจินตกรรมจึงไม่ได้เป็นเอกพจน์ หรือมีอยู่รูปแบบเดียว แต่เป็นพหุลักษณะทางความคิด ที่แต่ละฝ่ายการเมืองพยายามจะให้นิยามและความหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองให้กับตัวเอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจการสร้างคำอธิบายและมุมมองใหม่ในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยกับการอธิบายความเป็นชาติไทย เพื่อนำไปสู่การเปิดประเด็นถกเถียงเพื่อให้เกิดการสร้างแนวความคิดและการค้นพบความรู้ใหม่ในแวดวงวิชาการด้านประวัติศาสตร์ของไทย
2. ทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติไทยและสะท้อนภาพการเมืองไทยของแต่ละกลุ่มทางการเมือง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์เรื่อง การช่วงชิงความหมาย “ชาติไทย” จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560 เป็นงานวิจัยเพื่อศึกษาชาติไทยในประเด็นการช่วงชิงความหมายในพื้นที่ทางความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในบริบทประวัติศาสตร์การเมืองร่วมสมัยช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 โดยสามารถแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องแนวคิดทฤษฎีชาติ

การศึกษาเรื่องชาติถือเป็นอีกหัวข้อสำคัญที่นักวิชาการต่างพยายามนำเสนอและถกเถียงเพื่อหาคำตอบในแต่ละประเด็น ไม่ว่าจะเป็น การค้นหาจุดกำเนิดของการกำเนิดชาติ ศึกษาพัฒนาการของชาติในแต่ละยุคสมัย ศึกษาโครงสร้างและบริบทของชาติของแต่ละพื้นที่ ศึกษาอุดมการณ์ชาตินิยม เป็นต้น โดยนักวิชาการได้คิดค้นทฤษฎีของตนเพื่ออธิบายหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นในการศึกษาชาติจนเกิดการถกเถียงทางวิชาการอย่างไม่มีสิ้นสุดและหาข้อสรุปที่แน่นอนไม่ได้ คุณูปการของการถกเถียงทางวิชาการของการศึกษาเรื่องชาติก่อให้เกิดแนวคิดทฤษฎีนำไปใช้เพื่อวิเคราะห์ความหมายของชาติ ผู้วิจัยต้องการ วิพากษ์วิจารณ์ วิเคราะห์ และเปรียบเทียบ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชาติของนักวิชาการที่ศึกษาชาติไทย เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการช่วงชิงความหมายของชาติไทย โดยสามารถแบ่งเป็นหมวดหมู่เอกสารได้ ดังนี้

งานที่ศึกษาความเป็นชาติไทย

ภายหลังทศวรรษที่ 2520 กระแสการศึกษาเรื่องชาติของนักวิชาการตะวันตกเริ่มเผยแพร่เข้ามาในแวดวงวิชาการไทย โดยเฉพาะสาขาประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ นำไปสู่การศึกษาเรื่องชาติของไทยจนเกิดความพยายามสร้างทฤษฎี เพื่อนำมาวิเคราะห์กับอธิบายเรื่องชาติของไทยแต่ละประเด็น เช่น การอธิบายการเกิดขึ้นของชาติไทย การอธิบายรูปแบบของชาติไทย การอธิบายพัฒนาการของชาติไทยในยุคสมัยต่างๆ แต่การศึกษาเรื่องชาติในแวดวงวิชาการไทยมักเต็มไปด้วยปัญหาจากการที่นักวิชาการต่างมีแนวคิด มุมมอง ความเห็น

และข้อเสนอที่แตกต่างกันอย่างมาก นำไปสู่การถกเถียงในแวดวงวิชาการอย่างกว้างขวางจนยากจะหาข้อสรุปได้ หรืออาจมองได้ว่าการศึกษาเรื่องชาติไทยเป็นสิ่งที่ไม่มีแนวคิดหรือกรอบที่ตายตัวหรือถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว ขึ้นอยู่กับว่าเราจะมีแนวคิดมุมมองสอดคล้องและแตกต่างจากใคร โดยปัญหาสำคัญที่เป็นที่ถกเถียง ได้แก่

การนิยามความหมายของคำว่า “รัฐ” “ชาติ” หรือ “รัฐชาติ” โดยกลุ่มนิยามความเป็นชาติแบบองค์รวมตามความเข้าใจว่า ชาติ หมายถึง ประเทศ พลเมืองของประเทศ กลุ่มที่รู้สึกร่วมทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณี ประวัติศาสตร์ และระบบการปกครองหรือรัฐบาลเดียวกัน หรือชาติ ที่สอดคล้องหรือทับซ้อนกับความหมายของรัฐชาติ แต่บางกลุ่มเห็นต่างออกไปโดยมองว่าความเป็น รัฐ กับ ชาติ ควรแยกความหมายออกจากกันโดย รัฐ คือ ชุมชนทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นโดยประชาชนในดินแดนภายใต้รัฐบาลหนึ่ง ส่วน ชาติ หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนดินแดนที่ถูกกำหนด มีการแสดงออกทางการเมืองที่มีลักษณะอัตลักษณ์เดียวกันและเมื่อนำความหมายมารวมกันเป็น รัฐชาติ หมายถึงรัฐที่คนส่วนมากมีวัฒนธรรมและสำนึกร่วม มีอุดมคติทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับหน่วยการเมือง (ฐนพงศ์ ลือขจรชัย, 2564, น. 9 -12) จึงมีนิยามความหมายของ รัฐชาติ และ รัฐชาติ แยกออกจากกัน จากปัญหาข้อถกเถียงดังกล่าวทำให้เรื่องนี้จึงระมัดระวังกับการใช้คำและให้นิยาม รัฐ ชาติ และ รัฐชาติ อย่างมาก

ปัญหาต่อมาคือ ความ (ไม่) เป็นรัฐประชาชาติของไทย เกิดจากมองว่ารัฐชาติของไทยจะเกิดขึ้นได้ต้องเป็นลักษณะ “รัฐประชาชาติ” ประชาชนรู้สึกมีจิตสำนึกมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมกันภายใต้ดินแดนเดียวกัน เพราะความเป็นรัฐชาติจะขาดการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกอารมณ์ของประชาชนไปไม่ได้ ทำให้กลุ่มที่เชื่อความเป็นรัฐประชาชาติไม่เห็นด้วยกับการจะนิยามความเป็นรัฐชาติในมุมมองแต่ผู้ปกครองและชนชั้นนำเพียงอย่างเดียว แต่มุมมองของรัฐประชาชาติถูกเห็นต่างโดยนักวิชาการบางกลุ่มที่อธิบายว่าในประวัติศาสตร์ไทยความเป็นรัฐ ชาติ และ รัฐชาติ นั้นไม่เคยถูกสร้างมาจากประชาชนเลย แต่ถูกนิยามโดยชนชั้นนำมาตั้งแต่อดีตหรือแม้กระทั่งยุคปัจจุบันนี้ ประชาชนมีบทบาทส่วนร่วมในการนิยามความเป็นชาติไทยน้อยมาก เพราะฉะนั้นความเป็นรัฐชาติไทยจึงไม่เคยเป็นรัฐประชาชาติ (ฐนพงศ์ ลือขจรชัย, 2564, น. 9 -12)

ประเด็นการถกเถียงเรื่อง ชาติไทย หรือ รัฐชาติ มักพบเห็นได้มากที่สุด คือเรื่องการถือกำเนิดเกิดขึ้นของรัฐชาติไทย ซึ่งสามารถจำแนกกลุ่มศึกษา ได้แก่ 1.กลุ่มที่เชื่อว่าชาติเกิดในช่วงศตวรรษที่ 19 โดยมองว่าความเป็น ชาติ หรือ รัฐชาติ ก่อกำเนิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือในช่วงการ

ปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นผลมาจากเกิดขึ้นจากอิทธิพลจากการล่าอาณานิคมชาติตะวันตก 2.กลุ่มที่เชื่อว่าชาติเกิดขึ้นช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยมองว่าความเป็น ชาติ หรือ รัฐชาติ ก่อกำเนิดขึ้นในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม พ.ศ. 2475 จากการที่ระบบการปกครองของสยามให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างอุดมการณ์ รัฐ - ชาติ ของสยามถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดรัฐประชาชาติ 3.กลุ่มที่เชื่อว่าชาติเกิดในรูปแบบอื่น โดยมองว่า ชาติ หรือ รัฐชาติ ไม่ได้ก่อกำเนิดขึ้นทั้งในช่วงศตวรรษที่ 19 และช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หรือไม่ก็มองว่าชาติกำเนิดขึ้นในช่วงเวลาหลังจากนั้น หรือเป็นกลุ่มให้ความสำคัญของการก่อกำเนิดชาติที่ไม่ยึดติดหรือกำหนดช่วงเวลาที่ยาวตัว เป็นต้น โดยตัวอย่างเอกสารและผลงานของการถกเถียงทั้งสามกลุ่มนักวิชาการศึกษาชาติ มีดังนี้

งานที่ถือว่าเป็นการศึกษาชาติยุคแรก คือ งานของ เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ ในบทความ “แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ได้เสนอว่า ผลสำเร็จของการปฏิรูปการปกครองในรัชกาลที่ 5 คือการสร้างรัฐประชาชาติ (National State) ขึ้นได้ ประเทศไทยกลายเป็นรัฐเดี่ยวเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดการปกครองส่วนภูมิภาคในรูปแบบมณฑลเทศาภิบาล ผลสำคัญของการก่อตั้งรัฐประชาชาติ การรวมอำนาจปกครองมาไว้ส่วนกลางนั้น คือสถาบันพระมหากษัตริย์ (เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์, 2511, หน้า 35) งานของเกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ ชิ้นนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดที่เชื่อว่าชาติเกิดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19

งานของเกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ ถูกคัดค้านโดยสมเกียรติ วันทะนะ ที่ไม่เห็นด้วยกับการมองว่ารัฐประชาชาติของไทยเกิดขึ้นจากการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 เพราะผลการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ได้สร้างรัฐประชาชาติขึ้นมาได้โดยอัตโนมัติ แต่ทำให้เกิดรัฐสมบูรณาสิทธิ (Absolutist State) ขึ้นมากกว่า (สมเกียรติ วันทะนะ, 2564, น. 48 – 49) ในบทความ “เมืองไทยยุคใหม่: สัมพันธภาพระหว่างรัฐกับประวัติศาสตร์สำนึก” สมเกียรติเสนอว่า จะเรียกรัฐไทยว่าเป็นรัฐประชาชาติได้ก็เมื่อช่วงต้นพุทธศตวรรษ 26 แต่ตัวสมเกียรติเห็นจุดเชื่อมไปด้วยกันไต่ระหว่างแนวคิดที่เชื่อชาติเกิดขึ้นจากการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 กับแนวคิดที่เชื่อชาติที่เกิดช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยแนวคิดแรกเน้น “จุดก่อตัว” แนวที่สองหันมาเน้น “จุดอยู่ตัว” เพราะการเกิดของรัฐประชาชาติไม่ว่าที่ไหนไม่ได้สำเร็จได้ในชั่วข้ามคืน หรือแม้แต่ข้ามปีหากแต่เป็นกระบวนการ (process) ต้องกินเวลาหลายสิบปีขึ้นไป (สมเกียรติ วันทะนะ, 2564, น. 48 – 49) แม้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่งเริ่มเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ก็เป็น

จุดเริ่มของการสถาปนารัฐประชาชาติ แต่ไม่ควรมองว่า “2475” เป็นเส้นตัดอายุของรัฐก่อนหน้านี้ ให้ขาดออกเป็นขาวเป็นดำ 2435 และ 2475 แต่เป็นที่หมายอย่างสังเขปเท่านั้น หรือเปรียบเทียบหลักบอกอาณาบริเวณที่เป็น “น้ำกร่อย” มีส่วนผสมของกระแสน้ำจืดเจือจางลงและกระแสน้ำเค็มเข้มข้นมากขึ้น เหมือนสองแนวคิดซึ่งแนวคิดหนึ่งให้ความสำคัญกับพระราชอำนาจของกษัตริย์ในยุคลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เสื่อมลงและแนวคิดที่เน้นความสำคัญของอำนาจประชาชนสูงสุดที่เข้มข้นมากขึ้น โดยผ่านการประนีประนอมจนร่วมกันเป็นหนึ่งหนึ่งแล้วพัฒนาการกลายมาเป็นรัฐประชาชาติที่สมบูรณ์ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2564, น. 77)

กล่าวโดยสังเขป สมเกียรติ วันทะนะให้ความสำคัญกับความเป็นชาติในช่วง พ.ศ. 2475 โดยไม่ได้มองมันในฐานะจุดกำเนิด แต่เป็นกระบวนการสำคัญทำให้ความเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลายมาเป็นรัฐประชาชาติที่พัฒนาต่อไปจนสมบูรณ์ และความสำคัญของงานสมเกียรติ วันทะนะถือเป็นเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสแนวคิดนักวิชาการกลุ่มที่เชื่อว่าชาติเกิดในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รวมถึงชาติเกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นไป

นอกจากนี้ งานของเบนเนดิกต์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ในหนังสือ *ชุมชนจินตกรรม (Imagined Communities)* ได้อธิบายที่แตกต่างจากเกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์ โดยมองว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้มีความพยายามหนักแน่นที่จะผลักดันลัทธิชาตินิยมทางการเมืองผ่านระบบการศึกษาสมัยใหม่ แต่ได้นำความทันสมัยมาสู่สยามในรูปแบบ ราชการ (Bureaucratic State) ที่ได้ต้นแบบจากอาณานิคมอินเดียตะวันออก (อินโดนีเซีย) ของ ดัตช์ และอาณานิคมมาลาญกับอินเดีย (Raj) ของอังกฤษ การปฏิรูปของรัชกาลที่ 5 ต้องการให้เป็นระบบและดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางเพื่อสลายรัฐประเทศราชตามชายขอบ หน่วยทางการเมืองที่มีอำนาจถึงอิสระตามประเพณี ต้องการส่งเสริมเศรษฐกิจในลักษณะรัฐอาณานิคม แอนเดอร์สันเสนอว่า นักชาตินิยมคนแรกของสยามคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้มุ่งเป้าลัทธิชาตินิยมไปที่กลุ่มคนจีน เพราะชาวจีนถูกมองว่าเป็นหัวหอกขบวนการสาธารณรัฐ คุณค่าการดำรงอยู่ของสถาบันกษัตริย์อย่างรุนแรง เป็นลักษณะเด่นของลัทธิชาตินิยมแบบทางการเมืองที่เบียดขับกลุ่มคุณค่าให้หลุดพ้นไปจากจินตกรรมแบบรัฐประชาชาติ (แอนเดอร์สัน, 2557, น. 133 – 135) ผลงานชุมชนจินตกรรม (Imagined Communities) ของแอนเดอร์สันถือว่ามียุทธูปอย่างมาต่อนักวิชาการไทยศึกษาเรื่องชาติ

ต่อมาธงชัย วินิจจะกุล ได้เสนอแนวคิดในผลงาน *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิภายาของชาติ (Siam-Mapped)* โดยธงชัยไม่ได้อธิบายหรือให้ความสำคัญในการมองการเกิดขึ้นของประเทศไทย แต่เป็นการอธิบายการเกิดขึ้นของสำนึกความเป็นชาติในฐานะสังคมเมืองและชุมชนจินตกรรมที่ถูกสร้างประดิษฐ์ขึ้น โดยชนชั้นนำมีสถาบันกษัตริย์เป็นองค์ประธานของชาติจึงเกิดชุมชนจินตกรรมที่ประชาชนอยู่ภายใต้ร่มบารมีของกษัตริย์ จุดหมายสำคัญอยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชนชั้นนำสยามต้องเผชิญกับโลกทัศน์สมัยใหม่ของชาติตะวันตกที่เข้ามาล่าอาณานิคม โดยเฉพาะในด้านภูมิศาสตร์ที่ชนชั้นนำสยามในการที่ภูมิศาสตร์แบบสมัยใหม่ให้ความสำคัญ คุณค่า และความหมายกับอำนาจเหนือดินแดนโดยมีสิ่งที่เรียกว่า “เส้นเขตแดน” แสดงให้เห็นถึงขอบดินแดนที่อยู่ภายในอำนาจหรืออิทธิพล จนนำไปสู่การทำแผนที่เพื่อบ่งบอกถึงรูปร่าง ตำแหน่ง ของดินแดนของตัวเอง ทำให้ชนชั้นนำสยามต้องขีดเส้นเขตแดน เพื่อแสดงถึงพื้นที่อยู่ในพระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์ของสยามจนนำไปสู่การเกิดเค้าโครงตัวตนของความเป็นชาติของชนชั้นนำสยามในทางภูมิศาสตร์จนกลายเป็นลักษณะของภูมิภายา (Geo-body) ที่เป็นรูปร่างของความเป็นชาติ ซึ่งต้องผนวกดินแดนในเชิงภูมิศาสตร์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นนำสยามอันเปรียบเสมือน “ภายา” หรือเรือนร่างที่รวมส่วนอื่นเข้าเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งไม่ได้รวมถึงชาติในเชิงภูมิศาสตร์ดินแดนอย่างเดียวแต่หมายถึงการรวมอยู่ในส่วนประกอบของความเป็นชาติของชนชั้นนำด้วย (ธงชัย วินิจจะกุล, 2556) ธงชัยให้ความสำคัญกับภูมิภายาเพราะมีผลต่อการใช้อำนาจของรัฐ มีผลการเขียนประวัติศาสตร์ใหม่ทั้งหมด รวมถึงอารมณ์ความรู้สึกของคนทั้งชาติ

ในเวลาต่อมา ธงชัย วินิจจะกุลได้พัฒนาแนวคิดในการศึกษาความเป็นชาติไทยของตัวตนจนเกิดเป็นผลงานสำคัญ เช่น “ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม: จากยุคอาณานิคมอำพราง สู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของระบอบไทยในปัจจุบัน” ที่อธิบายการเขียนและสร้างประวัติศาสตร์ของรัฐไทยที่ให้ความสำคัญกับพระมหากษัตริย์ จนนำไปสู่การอำพรางความทรงจำของตัวเองของชนชั้นนำไทยที่เลือกจะจำบางอย่างและเลือกที่ลืมบางเรื่องราวออกไป (ธงชัย วินิจจะกุล, 2544, น. 57 – 65) คำว่า “ราชาชาตินิยม” กลายเป็นคำอธิบายลักษณะชาตินิยมที่ให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ของรัฐไทย ส่วนอีกผลงานสำคัญคือ *รัฐราชาชาติ* ที่ธงชัยเสนอว่า ว่า “รัฐชาติ” ของไทยไม่ได้เป็น “ประชาชาติ” แต่เป็น “ราชาชาติ” โดย รัฐราชาชาติ เป็นชุมชนจินตกรรมที่ผู้คนในชาติเดียวกันคิดรับรู้ถึงความเป็นชาติโดยผ่านพระราชอำนาจ ไม่ใช่ชุมชนของประชาชาติหลากหลายที่เป็นประชาชนเหมือนกัน โดยธงชัยอธิบายเป็นสมการอย่างเข้าใจง่ายของความเป็น “รัฐราชาชาติ” ในมุมมองต่างๆ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2563)

งานของธงชัยมีอิทธิพลในแวดวงการศึกษาเรื่องชาติ หรือ รัฐชาติ ในไทยอย่างมากทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับเขา โดยนักวิชาการที่มีแนวคิดไม่เห็นด้วยกับธงชัย ได้แก่ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ เสนอว่า “ชาติ” (Chat) ในอุดมการณ์ทางการเมืองของชนชั้นนำในสมัยรัชกาลที่ 5 มีความแตกต่างจากแนวคิดเรื่อง “ชาติ” (Nation) ในลัทธิชาตินิยมแบบตะวันตก (Western and Liberal Nationalism) โดย “ชาติ” ของชนชั้นนำสยามถูกอธิบายในกรอบความคิดทางการเมืองแบบ “Royal Absolutism” กล่าวคือ ชาติประกอบได้ด้วยกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันในทางสถานะภูมิหลัง ภาษา วัฒนธรรม หน้าที่มีต่อสังคม ฯลฯ แต่ผูกพันกันได้เพราะว่ามีประมุข คือ พระมหากษัตริย์ร่วมกัน ความแตกต่างจากชาติ (nation) ในความหมายของทางตะวันตกในทางตรงข้าม ที่เน้น “ชาติ” คือประชาชนมีความหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน “รัฐชาติไทย” ในความหมายที่ตรงกับ “nation state” จึงเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2475 (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2549, น. 10 – 28)

ส่วนผลงาน *แผนที่สร้างชาติ: รัฐประชาชาติ กับการทำแผนที่หมู่บ้านไทย ในยุคสงครามเย็น* ของเก่งกิจ กิติเรียงลาภ ที่ต้องการโต้แย้งงานของธงชัยนั้นมีข้อเสนอว่า การสำรวจทำแผนที่หมู่บ้านของรัฐไทยในช่วงต้นของสงครามเย็น ไม่ได้เพียงแค่สนองตอบแต่ปัญหาเรื่องภัยความมั่นคงเท่านั้น แต่เกี่ยวพันอย่างแยกไม่ออกจากกระบวนการสร้างรัฐประชาชาติ (nation building) และขยายอำนาจของรัฐประชาชาติลงไปในระดับลึกกับเล็กสุดของสังคม นอกจากนี้ การก่อรูปของรัฐสยามกับแผนที่สมัยใหม่ทำขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ไม่เหมือนกันกับการก่อรูปของรัฐไทยและการทำแผนที่ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ขึ้นด้วยความช่วยเหลือของเจ้าอาณานิคมยุโรปนั้น เป็นแผนที่ของรัฐ (state map) และมีจุดมุ่งหมายเพื่อขยายอำนาจและความมั่นคงของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้น แผนที่สยามทำได้เพียงตีเส้นเขตแดนระหว่างรัฐจึงไม่มีวันเป็นที่ของชาติแบบที่หลายคนเสนอ แผนที่มาตรฐานซึ่งทำขึ้นในยุคอเมริกันในคริสต์ศตวรรษต่อมาต่างหาก คือแผนที่ของชาติ (nation map) โดยมาพร้อมกับกระบวนการก่อรูปและสถาปนาอำนาจของรัฐประชาชาติที่เริ่มเข้ารูปเข้ารอยก็เพียงสองทศวรรษหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เท่านั้น (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2561, น. 151 – 152)

ด้านของสายชล สัตยานุรักษ์ ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดราชาชาตินิยมที่ธงชัยเสนอในบทความ “ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม จากยุคราชาชาตินิยมอำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกรรมพืไทยในปัจจุบัน” สายชลมองว่าแนวคิด “ราชาชาตินิยม” ไม่ได้เป็นอุดมการณ์ที่เน้นการรักษาเอกราชมากเท่ากับเป็นอุดมการณ์ที่เน้นการจัดระเบียบและการการจรรโลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรัฐ อันได้แก่การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่กษัตริย์โครงสร้างการแบ่งคนออกเป็นลำดับชั้นตามชาติกำเนิดและหน้าที่ต่อรัฐ แม้แต่ภัยคุกคามจากต่างชาติหรือศัตรูของชาติที่ถูกเน้นใน

ประวัติศาสตร์แบบราชานิยมไม่ได้มุ่งให้คนในชาติจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่มุ่งให้ทุกคนเสียสละเพื่อชาติด้วยการทำหน้าที่ตามสถานภาพของตนโดยไม่เรียกร้องสิทธิ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2559, น. 164)

นอกจากนี้ สายชลยังเสนอแนวคิดศึกษาชาติของตนเองผ่านการสร้างความหมายชาติไทยของปัญญาชนแต่ละยุคสมัย โดยมีผลงานมากมายจนรวมเป็นหนังสือเรื่อง 10 ปัญญาชนสยาม สะท้อนให้เห็นถึงการสร้าง สืบทอด และปรับเปลี่ยนความหมายของชาติไทยและความเป็นไทย เพื่อจะเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงที่มาของมโนทัศน์ชาติไทย และความเป็นไทยกระแสหลักที่ได้กลายเป็นกระบวนทัศน์ (Paradigm) เกี่ยวกับ “สังคมและวัฒนธรรมไทย” ที่ครอบงำความรู้สึกนึกคิด (Mentality) ของคนไทยอย่างลึกซึ้ง (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557, น. 588) กล่าวโดยสรุปคือ สายชลไม่ได้ให้ความสำคัญว่า ชาติ หรือ รัฐชาติ เกิดขึ้นเมื่อไร แต่มองชาติในฐานะที่ถูกสร้างและให้ความหมายจากปัญญาชนในแต่ละยุคสมัยเพื่อครอบงำความรู้สึกนึกคิดของผู้คน

ส่วนนักวิชาการที่เชื่อว่าชาติเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 คนอื่นๆ ได้แก่ ไชยยันต์ รัชชกุล ซึ่งเสนอในหนังสือ *อาณานิคมสมบูรณาญาสิทธิราชย์: การก่อรูปรัฐไทยสมัยใหม่จากคักดินา นิยมสู่ทุนนิยมรอบนอก* ว่าสยามเป็นรัฐชาติเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 1900 (พุทธศตวรรษที่ 2440) จากการแผ่ขยายอำนาจของกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะเป็นการรวมศูนย์อำนาจการปกครองในระบบการเมืองภายในและส่วนท้องถิ่นมารวมเป็นหนึ่งเดียวกับกรุงเทพฯ ที่เป็นศูนย์กลางอำนาจ รวมทั้งผนวกดินแดนให้เป็นหนึ่งเดียวกับกรุงเทพฯ และสถาปนาอำนาจการปกครองลงไปในพื้นที่ด้วยกลไกทางการเมืองที่เป็นเอกภาพมากขึ้น อย่างระบบณฑลที่เชื่อมกรุงเทพฯ กับแต่ละภูมิภาคเป็นหนึ่งเดียวที่มีลักษณะกรุงเทพฯ เป็นเจ้าอาณานิคม และราชฎากับเจ้าท้องถิ่นเป็นอาณานิคมอันนำไปสู่การเกิดขึ้นของรัฐสยามรูปแบบใหม่ อำนาจส่วนกลางสามารถครอบงำรวมศูนย์อำนาจจากราชฎากับส่วนท้องถิ่นรวมถึงดินแดนให้เป็นหนึ่งเดียวกับส่วนกลางและการกำเนิดเกิดลัทธิชาตินิยมไทยที่คู่ขนานไปกับการปรับโครงสร้างใหม่ของรัฐ จากผลของสังคมและเศรษฐกิจไทยที่กำลังกลายเป็นทุนนิยมรอบนอกโดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ การกลืนกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมแล้วปลุกฝังครอบงำโลกทัศน์ของอัตลักษณ์ไทย รวมไปถึงการเปิดตัวชุดคำขวัญ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ที่เรียกร้องให้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์โดยไม่ตั้งคำถามและนิยามตัวเองว่าคนไทย (ไชยยันต์ รัชชกุล, 2560)

ทั้งนี้แนวคิดดังกล่าวของไชยันต์มีความสอดคล้องสอดคล้องกับสุนทร ชูตินธรานนท์ และ รัตน์พร พวงพัฒน์ ที่มองว่าช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกเริ่มเข้ามาขยาย อิทธิพลในภูมิภาคอุษาคเนย์ ไม่ว่าจะเป็นการเข้ายึดพม่าของอังกฤษและการเข้ายึดญวนของฝรั่งเศส เนื่องจากรัฐจาริตของสยามไม่มีเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างกันอังกฤษกับฝรั่งเศสได้ขอให้ราชสำนักไทย กำหนดเส้นพรมแดนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในสมัยนั้น คือเริ่มมีการขีดเส้นแบ่งเขตแดนที่แน่นอน ระหว่างรัฐในภูมิภาคซึ่งไม่เคยมีเส้นเขตแดนตายตัวมาก่อน และผลมาจากการกำหนดระบบการจัด ขอบเขตปริมณฑลทางอำนาจใหม่ ทำให้ราชธานีกรุงเทพฯ จำเป็นต้องอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนที่เจ้าผู้ ครองรัฐหรือเมืองเคยอยู่ภายใต้ปริมณฑลทางอำนาจของรัฐตน จึงเริ่มเกิดรัฐไทยที่มีขอบเขตแยกกับ รัฐเพื่อนบ้าน รัฐไทยใหม่จึงเกิดขึ้นจากรวบรวมเอาดินแดนที่แตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา และ วัฒนธรรมเข้าไว้ในปริมณฑลรัฐชาติเดียว เพราะเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างสำนักแห่ง เอกภาพ เนื่องจากเมื่อเกิดแนวคิดเรื่องรัฐชาติขึ้น การเกิดรัฐชาติเป็นสิ่งที่ใหม่รัฐต้องสถาปนาความเป็น เอกภาพทางสังคมของประชากรของสยามขึ้น วิธีการสร้างเอกภาพนี้ กระทำผ่านการสร้างและ วางรากฐานของอดีตหรือ “ประวัติศาสตร์” ร่วมของรัฐ หรือประเทศขึ้น และส่งผ่าน “ตัวตน” ของ อดีตชุดใหม่นี้สู่สังคม (สุนทร ชูตินธรานนท์ และรัตน์พร พวงพัฒน์, 2552, น. 20 – 21)

นอกจากนี้ ผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่มีการเกิดความเป็นรัฐชาติของไทยผ่านการใช้เอกสารใน การควบคุมประชากรของ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี เรื่อง *อัตลักษณ์เอกสาร: วงศาวิทยาการควบคุม ประชากรของรัฐไทย* ได้เสนอว่าเอกสารเริ่มมีบทบาทสำคัญในฐานะเทคโนโลยีแห่งอำนาจ เมื่อมีการ ปฏิรูปการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจของสยามในยุครัชกาลที่ 5 ในฐานะเป็นเครื่องมือในการ จำแนก แยกนับ ควบคุมการเคลื่อนย้ายประชากร ระบุตัวตนของพลเมืองภายใต้การควบคุมผู้อยู่ใต้ บังคับ (Subjects) ซึ่งช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 การใช้เอกสารเพื่อจำแนก ควบคุมและสร้าง ความรู้เกี่ยวกับประชากรของรัฐไทยเกิดขึ้นพร้อมกับความพยายามของรัฐในการสร้างความหมายของ ความเป็นชาติและความเป็นพลเมือง เมื่อสยามรับเอาแนวคิดเรื่องชาติที่มีฐานคิดมาจากเชื้อชาติ และ เลือกใช้คำที่แสดงความเป็นชาติพันธุ์ “ไทย” แทนที่จะเป็นคำที่มียุทธศาสตร์ดินแดนเช่น “สยาม” ในการ หมายถึงความเป็นชาติ เพื่อผนวกชนต่างชาติพันธุ์ให้รวมเป็นชาติเดียวกันภายใต้อัตลักษณ์ไทย (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2561, น. 49 – 53)

งานของจักรกริช สังขมณี ในหนังสือ *Limology: ชายแดนศึกษา กับ เขต-ชั้นวิธีวิทยาของ พื้นที่ในระหว่าง* ซึ่งเสนอแนวคิดในเรื่องการศึกษาพรมแดนและชั้นวิธีวิทยา ได้มองว่าชายแดนไม่ได้เป็น เพียงแค่เส้น “เขต” แดนของรัฐ แต่ยังทำหน้าที่เป็น “ชั้น” ที่สร้างความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคง

และตัวตนของความเป็นชาติ รวมถึงสร้างชาติภายใต้อาณาเขตของรัฐธรรมนูญใหม่ เป็นความพยายามรวบรวมเอาผู้คนที่ที่มีลักษณะของความหลากหลายดังกล่าวเข้ามาไว้ด้วยกัน พร้อมกับการแบ่งแยกผู้คนเหล่านั้นที่อาจเคยมีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศบางประการออกจากกัน นอกจากนี้จักรกริชยังมองกรณีของไทยที่อาจกล่าวได้ว่าเขตแดนของรัฐธรรมนูญใหม่เป็นผลมาจากยุคอาณานิคมที่มีอิทธิพล และการต่อรองทางการเมืองที่ส่งผลต่อการสร้าง “ตัวตน” ในเชิงภูมิศาสตร์ในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยนโยบายอังกฤษช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะกับฝรั่งเศส อาณาจักรสยามในสมัยนั้นจึงได้รับพิจารณาในฐานะเป็นพื้นที่กันชนระหว่างอาณานิคมอังกฤษในแถบพม่าและอินเดียกับอาณานิคมฝรั่งเศสในแถบอินโดจีน การต่อรองระหว่างอังกฤษ ฝรั่งเศส และสยามจึงยังส่งผลให้อาณาจักรสยามที่มีศูนย์กลางอยู่กรุงเทพฯ ควบคุมพื้นที่ขนาดเล็กกว่าในอดีต การขีดเส้นเขตแดนที่ชัดเจนกว่าแต่ก่อนจึงส่งผลให้สมาชิกกับเครือข่ายของกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนไม่น้อยถูกตัดขาดออกจากกันด้วยเส้นเขตแดนรัฐชาติแบบใหม่ (จักรกริช สังขมณี, 2561, น. 73 – 91)

ส่วนกุลลดา เกษบุญชู มัด เชื่อว่าชาติเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และเกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในหนังสือ *ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์: วิวัฒนาการรัฐไทย* อธิบายว่าลัทธิชาตินิยมไม่ได้สร้างสมัยรัชกาลที่ 6 แต่เกิดในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเป็นลัทธิที่ต้องการให้ประชาชนเป็นผู้ผลิตมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างกับลัทธิชาตินิยมที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 อย่างสิ้นเชิง กระนั้นรัฐสมัยใหม่ได้สร้างแนวคิดเรื่องชาติ (nation) ขึ้นมาเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 6 ดังปรากฏในแบบเรียนโดยเฉพาะหนังสือ *ธรรมจริยา* การทำให้คนตระหนักในความรู้สึกเป็นชาติเพื่อทำให้คนเป็นผู้ผลิตให้ระบบเศรษฐกิจ แต่คำว่ารัฐชาตินั้นเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2475 เมื่ออำนาจอธิปไตยของรัฐได้เคลื่อนย้ายจากองค์พระมหากษัตริย์มาสู่ประชาชน ทั้งนี้คำว่า “รัฐชาติ” ได้เกิดขึ้นมาในช่วงหลังการได้รับเอกราชของราชอาณาจักรสยาม ซึ่งเมื่อได้เอกราชก็กลายเป็นรัฐชาติ โดยในกระบวนการรับเอกราช ได้มีการโอนถ่ายอำนาจอธิปไตยมาสู่ “nation” แต่ในกรณีของรัฐไทยอำนาจอธิปไตยไม่ได้อยู่ที่เจ้าอาณานิคมแต่อยู่ที่พระมหากษัตริย์ กุลลดาจึงต้องการมองว่า 2475 คือกระบวนการที่อำนาจอธิปไตยได้ถ่ายจากองค์พระมหากษัตริย์มาที่ “nation” หรือประชาชน อันทำให้เกิดความเป็นรัฐชาติ (กุลลดา เกษบุญชู มัด, 2562)

กระทั้งนั้น การถกเถียงของนักวิชาการระหว่างกลุ่มเชื่อว่าชาติเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และกลุ่มเชื่อว่าชาติเกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หรือหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก็ตาม ดูเหมือนว่าประเด็นสำคัญในการศึกษาชาติของแวดวง

วิชาการไทยยังหาข้อสรุปที่แน่นอนไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีงานกลุ่มนักวิชาการที่เชื่อว่าชาติเกิดในรูปแบบอื่นๆ โดยไม่เห็นด้วยกับการเกิดชาติในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รวมถึงนักวิชาการที่มองการเกิดชาติจากรูปแบบอื่น หรือไม่ได้กำหนดช่วงเวลาของการก่อกำเนิดของชาติขึ้น

ตัวอย่างเช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ ซึ่งได้ผลิตผลงานศึกษาความเป็นชาติไทยเอาไว้เป็นจำนวนมากไม่น้อย ทั้งนี้มองว่าความเป็นชาติไทยในแง่ของตัวตนรัฐชาตินั้นไม่ได้เกิดขึ้นในอย่างชัดเจนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ดังในบทความ “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน ความจริง – มายาคติ” นิธิมองว่า คริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อรัฐสมัยใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้นนั้นได้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “บูรณาการทางดินแดน” (Territorial Integration) และยังเป็น การบูรณาการ “ชาติ” กล่าวคือเป็นเพียงแค่การล้มอำนาจของท้องถิ่นเดิมเข้ามารวมไว้ที่ส่วนกลางเท่านั้น ดังนั้นแม้เกิดรัฐสมัยใหม่แล้วแต่ยังไม่เกิดชาติ จนเวลาต่อมาจึงได้เกิดการบูรณาการชนชาติ (National Integration) ขึ้นมา แต่ความเป็นประชาชาติของไทยที่สืบมาจนถึงทุกวันนี้ยังมีลักษณะของ “ความเป็นชาติ” ที่ไม่สมบูรณ์ เพราะสำนักของความเป็นชาติได้เกิดขึ้นมาและถูกจับวางใส่ลงมาจากกลุ่มชนชั้นนำแต่ฝ่ายเดียว โดยที่ไม่ได้เกิดจากสำนักจากประชาชนเบื้องล่าง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2551, น. 129 – 132) และในบทความเรื่อง *ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก* นิธิมองว่า รัฐไทยยังมีลักษณะเป็น “รัฐราชการ” โดยรัฐบาลนี้ถูกเรียกว่าชาติ และเป็นฐานแก่ความรักชาติซึ่งพยายามปลูกฝังไว้ในแบบเรียนของไทย โดยชาติไทยและเมืองไทยคือบ้านที่รัฐราชการพยายามจะสร้างกับจินตนาการให้สมาชิกผู้คนที่ไม่รู้จักกันและไม่รู้ตัวตนก็รู้สึกเป็นสมาชิกหนึ่งเดียวกันกับตัวเอง โดยความเป็นชาติได้ถูกปลูกฝังผ่านแบบเรียนทางการของรัฐเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกันของผู้คน และรวมไปถึงปลูกฝังอุดมคติของรัฐด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2547, น. 45 - 79) ชาติไทยสำหรับนิธิจึงเป็นผลิตผลของรัฐราชการไทย เพื่อผลประโยชน์ของผู้ปกครองและรัฐไทยยัง ไม่ได้สร้างความเป็นชาติในฐานะรัฐประชาชาติที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในชาติอย่างแท้จริง

เช่นเดียวกับผลงาน “ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ของไทย” ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ซึ่งมองว่ารัฐชาติสมัยใหม่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้นเกิดจากการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและสิทธิของประชาชนชุมชนการเมืองใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้น หรือเกิดจากการต่อสู้เพื่อปลดแอกลัทธิอาณานิคมตะวันตก แต่การปฏิรูปของสยามภายใต้การนำของรัชกาลที่ 5 เป็นลักษณะลูกผสม (ลูกครึ่ง) คือมีการกำเนิดมาจากปัจจัยภายในและพลังการเมืองของชนชั้นใหม่ในประเทศถูก

กลืนจากชนชั้นนำตามประเพณีขบวนการชาตินิยมแบบทางการ อีกด้านหนึ่งก็มีปัจจัยอิทธิพลที่มาจากมหาอำนาจเจ้าอาณานิคมภายนอกบีบบังคับ และทำให้ต้องปรับตัวเองให้ทันสมัย แต่ความเป็นเอกราชของสยามคือเอกราชของชนชั้นนำมากกว่าราษฎร แม้กระทั่งช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก็ยังไม่สามารถสร้างรัฐประชาชาติไทยที่สมบูรณ์ รัฐไทยในระยะดังกล่าวกลับสร้าง “ชนส่วนน้อย” ขึ้นตามชายแดนในบริเวณที่รัฐบาลกลาง ไม่อาจบังคับและทำให้คนส่วนน้อยยอมรับแนวคิดการปฏิบัติของการเป็นไทยได้ นำไปสู่ปัญหาชายแดนภาคใต้ของไทย (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2549, น. 10 – 13)

ในอีกด้านหนึ่ง เดวิด สเตร็คฟัส ได้เสนอไว้ในบทความ “การอ่านประวัติศาสตร์ ‘ไทย’ ผ่านกรอบคิดเรื่อง ‘ชาติพันธุ์’ ในห้วงยามที่ตัวแบบความเป็นไทย ในกรอบวิธีคิดชาตินิยมซึ่งมีอายุเก่าแก่กว่าศตวรรษกำลังเสื่อมถอยโรยรา” โดยเสนอว่า ตัวแบบชาตินิยมไทยเริ่มเกิดขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยวางฐานอยู่กระบวนการสร้างประเทศไทยมีลักษณะเป็นเนื้อหาเดียวกันทั้งในทางวัฒนธรรมและในชาติพันธุ์ ได้รับการสร้างขึ้นจนเกือบเสร็จสมบูรณ์ภายใต้ระบบเผด็จการทหารที่เกิดขึ้นหลังจาก พ.ศ. 2501 เสร็จสมบูรณ์หลังปราบปรามนักศึกษา พ.ศ. 2519 และย้อนกลับมามีพลังอีกครั้งหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 นอกจากนี้ชาตินิยมไทยภายใต้วาทกรรมเรื่องเชื้อชาติที่ได้แสดงออกผ่านคำว่า “ความเป็นไทย” ได้เข้ามาอยู่ในวิวาทะที่มีต่อกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพและประเด็นเรื่องกษัตริย์ รวมถึงปัญหาประวัติศาสตร์ชาตินิยมของคนภาคกลางได้สร้างความขัดแย้งกับคนภาคใต้ ที่ได้อ้างสิทธิ์ความหมายเป็นเจ้าของความเป็นไทย สเตร็คฟัสจึงมองประวัติศาสตร์ชาติไทยเป็นปัญหาของความขัดแย้งจากการกีดกันคนอื่น และคนชายขอบในแง่ของการเมือง ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม วัฒนธรรม จนถึงเวลาที่ประวัติศาสตร์ชาติไทยควรมองไปยังพื้นที่ของคนชายขอบ (สเตร็คฟัส, 2564, น. 222 -225)

ส่วนนักวิชาการที่มองการเกิดชาติจากรูปแบบอื่น หรือไม่ได้กำหนดช่วงเวลาของการก่อกำเนิดของชาติขึ้น เช่น ชาตรี ประทีตธนการ ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การประกอบสร้างศิลปะไทยฉบับทางการ: ประวัติศาสตร์ศิลปะ กับการก่อร่างสร้างชาติ พ.ศ. 2408 – 2525” ได้เสนอแนวคิดกับกระบวนการสร้างและผลิต “จิตวิญญาณ” ของความเป็นชาติไทยในแง่มุมมองประวัติศาสตร์ผ่านศิลปะ โบราณคดีและโบราณสถาน ในแต่ละยุคสมัย โดยอาจสรุปว่า การเกิดขึ้นของงานเขียนของประวัติศาสตร์ศิลปะแบบชาตินิยม และแบบที่เน้นเชื้อชาตินิยมนั้นได้เข้ามาทำหน้าที่อธิบายความหมายโบราณวัตถุสถานในฐานะที่เป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึง “จิตวิญญาณ” ของชาติไทยและความเป็นไทยอันเก่าแก่ยาวนาน ยกตัวอย่างสำคัญคือ ศิลปะสุโขทัย ในฐานะสัญลักษณ์กับ

เครื่องมือประกอบสร้างชาติไทยได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐในรูปแบบ และลักษณะที่ผันแปรไปตามบริบททางสังคมการเมืองที่เปลี่ยนจากรัฐสมบูรณาสิทธิราชย์มาสู่รัฐชาติสมัยใหม่หลังปฏิวัติ พ.ศ. 2475 จนส่งผลทำให้นิยามความหมายศิลปะเปลี่ยนความหมาย จนมาถึงราวพุทธทศวรรษที่ 2480 ที่อุดมการณ์ชาตินิยมไทยได้หันมาเน้นเชื้อชาติ จนนำไปสู่การสร้าง ความหมายให้ศิลปะที่สุตโต่ง และไกลจากหลักฐานวิชาการ เพื่อตอบสนองอุดมการณ์ชาตินิยมไทย จนมาปรับเปลี่ยนอีกครั้งในยุคสงครามเย็น (ชาตรี ประกิตนการ, 2561, น. 215 – 216)

กล่าวโดยสรุป การศึกษาเรื่องรัฐชาติในแวดวงวิชาการไทยยังไม่ลงตัวด้วยมีแนวคิด มุมมอง ความเห็น และข้อเสนอที่แตกต่างกัน จนนำไปสู่ที่ถกเถียงจนปัจจุบันนี้ อาจมองได้ว่าการศึกษารัฐชาติไทยเป็นสิ่งที่ไม่มีแนวคิดหรือกรอบที่ตายตัวที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว ขึ้นอยู่กับว่าเราจะมีแนวคิด มุมมองที่สอดคล้องและแตกต่างจากใคร แต่คุณูปการของการถกเถียงประเด็นของรัฐชาติของ นักวิชาการไทยได้นำไปสู่การขยายกรอบคิดการศึกษาจนเกิดเป็นข้อเสนอใหม่ และแนวคิดทฤษฎีที่ หลากหลายในการศึกษาเรื่องรัฐชาติให้แก่ผู้สนใจในการศึกษาเลือกนำมาใช้วิเคราะห์อธิบายประเด็นที่ ศึกษา รวมถึงงานวิจัยชิ้นนี้ที่นำแนวคิดทฤษฎีเรื่องรัฐชาติมาช่วยวิเคราะห์ในประเด็นความเป็นชาติ ไทยในการเคลื่อนไหวทางการเมืองทศวรรษที่ 2540 – 2560 ต่อไปด้วย

งานที่ศึกษาชาติว่าด้วยประเด็นการปะทะและช่วงชิงความหมาย

งานเอกสารและผลงานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องชาติของนักวิชาการส่วนใหญ่มักมีจุดมุ่งหมายเพื่อ ตั้งคำถามในการหาคำตอบจุดกำเนิดการก่อตัวขึ้นของชาติในแต่ละท้องถิ่นที่ภูมิภาคและปัจจัยสำคัญใน การก่อกำเนิดขึ้นของชาติแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจไม่เพียงพอในการตอบคำถามของผู้วิจัยในการศึกษาการ ช่วงชิงความหมายของ “ชาติไทย” ในบริบทการเมืองไทยช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 ผู้วิจัยต้องการ ศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับการสร้างกับการใช้ความเป็นชาติในการเคลื่อนไหวทางการเมืองสังคม ระหว่างฝ่ายรัฐกับฝ่ายที่มีความเห็นต่างจากรัฐ อันนำไปสู่การต่อสู้ทางการเมืองกับการเคลื่อนไหวทาง สังคมเพื่อช่วงชิงความหมายของความเป็นชาติไทยและเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับฝ่ายตนในบริบท การเมืองสังคม จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีชาติว่าด้วยประเด็นการช่วงชิงความหมาย

ผลงานสำคัญที่กล่าวถึงในประเด็นของการเกิดนิยามชาติไทยนอกกระแสและการช่วง ความหมายของชาติไทย ได้แก่ “ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า ของโสภา ชานะกุล ซึ่ง อธิบายการช่วงชิงความหมายของชาติไทยผ่านทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้าไทยช่วง พ.ศ. 2490 –

2505 โดยเสนอปัญหาชนหัวก้าวหน้า (ฝ่ายซ้าย) ได้พยายามสร้างวาทกรรมด้วยการกล่าวถึงนิยามความหมายแก่ชาติไทยในแนวทางใหม่ที่แตกต่างจากการรับรู้ของสังคมไทยที่เป็นกระแสหลักไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ประวัติศาสตร์ชาติ ชาติพันธุ์ เอกราชของชาติ และศัตรูของชาติ โดยปัญหาชนหัวก้าวหน้าพยายามสร้างวาทกรรมใหม่เรื่อง “ชาติไทย” เพื่อต่อสู้กับการครอบงำของวาทกรรมของ “ชาติไทย” กระแสหลัก (โสภา ชานะกุล, 2550, น. 359 – 363)

กล่าวได้ว่าข้อเสนอจากงานโสภามีความสอดคล้องกับงานของชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม เรื่อง *การเมืองในประวัติศาสตร์ ธงชาติไทย* ได้อธิบายการช่วงชิงความหมายของชาติไทยผ่านการให้ความหมายผ่านธงชาติ/ธงไตรรงค์ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยแสดงให้เห็นว่าธงชาติหรือธงไตรรงค์ของไทยไม่ได้เป็นเพียงผืนผ้าแถบสี 5 แถบที่ไร้ที่หมายและความหมาย แต่ธงชาติมีอัตชีวประวัติของตัวเองซึ่งแสดงถึงความหมายของความเป็นชาติไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น ยุคสมัยรัชกาลที่ 6 ธงไตรรงค์ถูกสร้างขึ้นโดยให้ความหมายว่า สีแดงหมายถึงชาติ สีขาวหมายถึงศาสนา สีน้ำเงินหมายถึงพระมหากษัตริย์ ต่อมาในยุคสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ความหมายของน้ำเงินถูกเปลี่ยนไปเป็นสีประจำชาติแทน หรือธงชาติกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองของแต่ละฝ่ายที่ให้ ความหมายต่างกัน อย่างเช่นกรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม และ 6 ตุลาคม นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการสร้างธงชาติใหม่ในการทำหายอุดมการณ์ของธงไตรรงค์อย่างเช่นธงแดงคอมมิวนิสต์ เพราะฉะนั้นธงไตรรงค์จึงไม่สามารถแยกออกกันได้จาก “ชาติ” “ความเป็นชาติ” “ชาตินิยม” หรือแม้กระทั่งอุดมการณ์ที่สัมพันธ์อยู่กับผลประโยชน์ของกลุ่มการเมืองที่ในเรื่องผลประโยชน์ของ “ชาติ” (ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546)

ด้านสายชล สัตยานุรักษ์ ในกล่าวถึงประเด็นนี้ในบทความ “การตอบโต้ช่วงชิงความหมายของ ‘ชาติไทย’ และ ‘ความเป็นไทย’ ชัยชนะของความคิดกระแสหลัก” โดยมองว่า ในขณะที่ปัญหาชนกระแสหลักพยายามสืบทอดและสร้างคำอธิบายใหม่ เพื่อให้ความคิดกระแสหลักยังคงมีความถูกต้องเหมาะสมกับสังคมไทยต่อไป แต่ในขณะเดียวกันปัญหาชนฝ่ายอื่นก็พยายามที่สร้างความหมายใหม่ ชาติไทยและความเป็นไทย เพื่อตอบโต้ช่วงชิงความหมายของชาติไทย และความเป็นไทยกับฝ่ายกระแสหลัก ซึ่งจบลงด้วยชัยชนะของฝ่ายกระแสหลักที่สามารถสืบทอดสร้างคำอธิบาย ชาติไทยและความเป็นไทยครอบงำสังคมไทยมาถึงปัจจุบัน (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557ข, น. 530 - 579)

ส่วนงานที่เกี่ยวข้องประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยอย่าง *ปลดแอกชาติ จากคักดินา- (ราชา) ชาตินิยม* ของฐนพงศ์ ลือขจรชัย มองว่า “ชาติ” ได้กลายเป็นสนามต่อสู้ทางการเมืองอย่าง

รุนแรงมาตั้งแต่อดีต โดยที่ไม่มีใครรู้เพราะถูกอำพรางโดยชนชั้นนำมาตลอดนำตั้งแต่ความเป็นชาติไทยเกิดขึ้น แต่บริบทการเมืองกับสังคมในช่วงยุคปัจจุบันได้ทำให้รัฐกับชนชั้นนำที่ปกครองประเทศต้องเผชิญหน้ากับการเคลื่อนไหวต่อต้าน โดยเฉพาะชนรุ่นใหม่พยายามปลดแอกชาติจากการครอบงำ ศักดินาและราชาชาตินิยม เพื่อผลักดันไปสู่ชาติของประชาชนและระบบประชาธิปไตย จนนำไปสู่ความเป็นปรปักษ์ระหว่างชาติของประชาชนและชาติของชนชั้นนำอีกครั้ง เหมือนครั้งในอดีตอย่างเช่นกรณี กบฏ ร.ศ. 130 (ฐานพงศ์ ลือขจรชัย, 2564)

รวมถึงงานศึกษาของเกษียร เตชะพีระ ในชื่อว่า “บริโภคความเป็นไทย (Consuming Thainess)” ได้แสดงให้เห็นความเป็นไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่ถูกแบ่งแยกออกมาเป็นสองกระแส ได้แก่ ความเป็นไทยแบบดั้งเดิมที่รัฐพยายามจะรักษาและยืนยันกรณีสืบทอดอำนาจทางวัฒนธรรมแบบชาตินิยมราชการของตนเหนือสังคมและวัฒนธรรมไทยผ่านการรณรงค์อนุรักษ์ความเป็นไทย ซึ่งความพยายามผลักดันความเป็นไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่กระแสกระแสบริโภคนิยมต่างรัฐต่างชาติโหมกระหน่ำในสังคม โดยที่ใครต่อใครฉวยใช้มันไปสื่อความหมายถึงสินค้าและพฤติกรรมที่ “ไม่ไทย” จนเกิดเป็นความเป็นไทยแบบบริโภคนิยม (เกษียร เตชะพีระ, 2539, น.121 – 122)

นอกจากนี้ ยังมีงานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเมืองไทยและอาจไม่ได้กล่าวถึงประเด็นความเป็นชาติไทยนอกกระแส หรือการช่วงความหมายของชาติไทยโดยตรง แต่ตัวงานได้สะท้อนภาพประเด็นดังกล่าวผ่านการต่อสู้และความขัดแย้งในประวัติศาสตร์การเมืองไทยคือ งานของณัฐพล ใจจริง ทั้งสองชิ้น คือ *ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ ความเคลื่อนไหวของขบวนการปฏิวัติสยาม* (พ.ศ. 2475-2500) ซึ่งศึกษากลุ่มอำนาจเก่าที่เคลื่อนไหวเพื่อช่วงชิงอำนาจอีกครั้งภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 กลายเป็นขบวนการปฏิวัติสยาม จนสามารถกลับมาใช้อำนาจในการเมืองอีกครั้งหลังจากที่สร้างสถาบันกษัตริย์ให้เป็น “สัญลักษณ์” แห่งชาติภายใต้ร่วมเงาของสหรัฐอเมริกา (ณัฐพล ใจจริง, 2556) และ *ขุนศึก ศักดินา และพญาอินทรี การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา 2491-2500* ที่แสดงให้เห็นการต่อสู้กันทางการเมืองเพื่อช่วงชิงอำนาจนำในการควบคุมการเมือง ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาช่วงทศวรรษ (ณัฐพล ใจจริง, 2563)

ในกรอบความคิดแบบเดียวกันนี้งานของสุรชัย ยิ้มประเสริฐ เรื่อง *แผนชิงชาติไทย ว่าด้วยรัฐและต่อต้านรัฐสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งที่สอง* (พ.ศ. 2491 - พ.ศ. 2500) สรุปได้ว่า ในช่วงรัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งที่สอง เป็นยุคที่มีความขัดแย้งทางการเมืองค่อนข้างรุนแรงมีความพยายามที่ก่อกบฏเพื่อโค่นล้มรัฐบาลหลายครั้ง และมีขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลที่

แตกต่างกันหลายกลุ่ม ซึ่งมีปัจจัยสำคัญมาจากความแตกต่างทางความคิด (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2550) นอกจากนี้หนังสือ *เมื่ออรุณจะรุ่งฟ้า ของขบวนการนักศึกษาไทย พ.ศ. 2513 – 2519* ของ สุธาชัยเช่นกันได้อธิบายการเคลื่อนไหวการเมืองและสังคมของขบวนการนิสิตนักศึกษาไทยช่วงหลัง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ว่าให้ความสำคัญกับการต่อสู้เพื่อสิทธิของคนชั้นล่างถูกกดขี่จาก อำนาจรัฐและนายทุน การต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกา รวมไปถึงการรับแนวคิดสังคมนิยมในการ เคลื่อนไหวทางการเมืองสังคม พยายามวิพากษ์ระบบรัฐไทยและสังคมไทยแบบเก่า พร้อมเสนอ ทางออกใหม่ให้กับประเทศให้ความสำคัญกับประชาชน แสดงให้เห็นมุมมองและทัศนะความเป็นชาติ ไทยของขบวนการนิสิตนักศึกษาในยุคนั้นแตกต่างจากความเป็นชาติไทยกระแสหลัก แล้วพยายามจะ ช่างความหมายในนามชาติของประชาชน จนกลายเป็นการทำลายชาติไทยกระแสหลัก โดยให้ ให้ความสำคัญกับกษัตริย์จนนำไปสู่ฝ่ายรัฐและฝ่ายวาทกษัตริย์นิยมใช้ความเป็นชาติไทยกระแสหลัก โจมตีขบวนการนิสิตนักศึกษาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จะมาทำลายชาติและสถาบันกษัตริย์ นำไปสู่ เหตุการณ์สังหารหมู่ นิสิตนักศึกษาในธรรมศาสตร์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564)

ส่วนงานของธิดานต์ ศรีนารา เรื่อง *การเมืองวัฒนธรรมของซ้ายไทย: หนังสือพิมพ์ใต้ดิน, ปัญหาชนหัวก้าวหน้า, วรรณกรรมเพื่อชีวิต, และสงครามทรงจำ* ถึงแม้จะเน้นศึกษาการเคลื่อนไหว ทางการเมืองของฝ่ายซ้ายในมุมมองแนวรวบวัฒนธรรมผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ งานเขียน และปัญญาชนหัว ก้าวหน้า แต่การศึกษาดังกล่าวได้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสของฝ่าย ซ้ายช่วงสงครามเย็นภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐและสหรัฐอเมริกา เช่น หนังสือเรื่อง “ไทย กิ่งเมืองขึ้น” ของอุดม สีสวรรณ ที่อธิบายว่าไทยอยู่สถานะเป็นกิ่งเมืองขึ้นให้กับจักรวรรดินิยมอเมริกา ที่เข้าแทรกแซงการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการปฏิวัติ ประชาธิปไตยใหม่เพื่อใหม่และปฏิวัติระบอบสังคมนิยมขึ้น เพื่อกำจัดอิทธิพลของจักรวรรดินิยมและ ทำลายระบบศักดินาจะทำให้ประชาชนไทยมีเอกราชและอิสรภาพอย่างแท้จริง (ธิดานต์ ศรีนารา, 2566, น. 253 – 258) ต่อมาแนวคิดไทยกิ่งเมืองขึ้นได้มีอิทธิพลสำคัญต่ออุดมการณ์ต่อต้านรัฐและ อเมริกาของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) เห็นได้จากการเคลื่อนไหวเชิงวัฒนธรรมผ่าน งานเขียน ตัวอย่างเช่น ในหนังสือพิมพ์ใต้ดินฝ่ายซ้ายอย่างมาตุภูมิ ฉบับแรกได้ประกาศว่า ในการ ผนวกการเลือกตั้ง พ.ศ. 2500 พรรคประชาธิปไตยเป็นสมุนของอเมริกาอย่างเปิดเผยโจมตีและใส่ร้าย นโยบายรักชาติไผ่สันติของฝ่ายซ้าย (ธิดานต์ ศรีนารา, 2566, น. 312) หรือหนังสือพิมพ์ปิตุภูมิ ฉบับ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ที่ได้ถ้อยแถลงว่าอธิปไตยของชาติไทยกำลังถูกรุกรานโดยจักรวรรดินิยม

อเมริกา ประชาชนจึงต้องเลือกพรรคการเมืองที่มีนโยบายเป็นกลางและต่อต้านพรรคการเมืองที่สนับสนุนอเมริกาเพื่อเป็นการกอบกู้อิสรภาพของชาติ (กานต์ ศรีนารา, 2566, น. 318 - 319) เป็นต้น

นอกจากนี้ งานของสมชัย ภัทรนันทน์เรื่อง “การสร้างรัฐประชาชาติไทยกับการต่อสู้ด้วยอาวุธของชาวนาอีสาน: กรณีบ้านนาบัว จังหวัดนครพนม” ได้อธิบายของการปะทะกันระหว่างรัฐไทยกับชาวนาท้องถิ่นในอีสานไม่ว่าจะต่อสู้ทางอาวุธและทางความคิดกับความรู้สึกโดยเสนอว่า การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของชาวนาอีสานที่เริ่มขึ้นที่บ้านนาเกี่ยวข้องกับความไม่สม่ำเสมอของการสร้างและพัฒนารัฐประชาชาติในประเทศไทย ทำให้เมื่อล่วงเข้าถึงพุทธศตวรรษ 2490 บ้านนาบวียังไม่ถูกผนวกเข้ากับรัฐไทยอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้คนนาบวียังรู้สึกเป็นลาวและยังผูกพันกับชาวลาวในดินแดนฝั่งลาว จนทำให้ชาวนาบ้านนาบัวเข้าร่วมกับขบวนการประเทศลาวเพราะมองว่าเป็นการต่อสู้เพื่อชาติ แต่รัฐบาลกลับเห็นว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของไทย ดังนั้นเมื่อคนในรัฐไทยเข้าร่วมกับกลุ่มคอมมิวนิสต์ต่างชาติ ความพยายามเข้าจัดการควบคุมรวมไปถึงปราบปรามในพื้นที่บ้านนาบัวจึงนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงที่กลายเป็นเงื่อนไขการต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (สมชัย ภัทรนันทน์, 2564, น. 277 - 320)

อีกด้านหนึ่ง งานของแพทริก โจรี ได้นำแนวคิดสาธารณรัฐนิยมนำมาวิเคราะห์บริบทประวัติศาสตร์การเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงบริบททางการเมืองปัจจุบันในบทความเรื่อง “แนวคิดสาธารณรัฐนิยมในประวัติศาสตร์ไทย” โดยโจรีมองว่าแม้สถาบันกษัตริย์ไทยจะครองอำนาจนำในทางการเมืองและวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่แท้จริงแล้วประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับแนวคิดสาธารณรัฐนิยมได้มีมาอย่างยาวนานต่อเนื่องกว่าหนึ่งศตวรรษ และท้าทายสถาบันกษัตริย์โดยตลอด ตั้งแต่การเรียกร้องการปกครองแบบรัฐสภาในยุครัชกาลที่ 5 - 6 ไม่ว่าจะเป็นข้อเรียกร้องของเทียนวรรณหรือการกบฏ ร.ศ. 130 จนเฟื่องฟูอย่างมากในยุคคณะราษฎรและเปลี่ยนจากเสรีนิยมมาเป็นสังคมนิยมในช่วงสงครามเย็นจากการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์ กระนั้นประวัติศาสตร์ดังกล่าวกลับไม่เป็นที่รับรู้เท่าใดนัก เพราะอำนาจสถาบันกษัตริย์กับกองทัพนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2500 และการบังคับใช้กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ แต่โดยบริบททางการเมืองช่วง พ.ศ. 2540 กับการขยายตัวของสื่ออินเทอร์เน็ต ได้ให้แนวคิดสาธารณรัฐนิยมในไทยกลับมาท้าทายสถาบันกษัตริย์อีกครั้งในบริบทการเมืองไทยปัจจุบัน (โจรี, 2564, น. 143 - 175)

ในส่วนองงานของชัยพงษ์ สำเนียง ได้พยายามอธิบายการช่วงชิงความหมายผ่านการสร้างประวัติศาสตร์และความทรงจำระหว่างรัฐไทยกับเมืองแพร่ ผ่านผลงานสำคัญสองชิ้นคือ *กบฏเงี้ยว*

การเมืองของความทรงจำ: ประวัติศาสตร์ขบวนการเคลื่อนไหวของ "คนล้านนา" และประวัติศาสตร์เมืองแพร่: รัฐจารีตสู่การสร้างอาณานิคมภายในภายใต้วาทกรรม "รัฐชาติ" โดยเฉพาะในบทที่ 6 ช่วงประวัติศาสตร์เมืองแพร่ได้เสนอว่า การสร้างและรับรู้ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ในโครงเรื่องได้ถูกคนในท้องถิ่นให้คำอธิบายใหม่ และสร้างโครงเรื่องในการรับรู้อย่างหลากหลายไม่ว่าจะเป็นโครงประวัติศาสตร์ชาตินิยม ท้องถิ่นนิยมและท้องถิ่นชาตินิยม เพื่อเป็นการตอบโต้โครงเรื่องแบบประวัติศาสตร์ชาติแบบกระแสหลักที่ถูกสร้างโดยรัฐไทยมองเมืองแพร่เป็นกบฏ เมืองชายขอบการพัฒนา ฯลฯ การสร้างโครงเรื่องใหม่จึงเป็นการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของประวัติศาสตร์เมืองแพร่ใหม่เพื่อให้เมืองแพร่มีตำแหน่งแห่งที่ในประวัติศาสตร์ชาติไทย (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2564, น. 189) นอกจากนี้ ชัยพงษ์ยังได้เสนอการปะทะและช่วงชิงความหมายผ่านบริบทการเมืองไทยบนพื้นที่ออนไลน์ในบทความ “การเมืองดิจิทัล: การเปลี่ยนภูมิทัศน์ทางการเมืองของคนกลุ่มใหม่ในโลกเสมือน” โดยสรุปว่า พื้นที่ออนไลน์มีความสำคัญและเป็นพื้นที่ใหม่ในการสื่อสารของคนกลุ่มต่างๆ เพื่อเข้าไปนิยามกับความหมาย เป็นการสรุุมของการต่อสู้ใหม่โดยที่ไม่มีฝ่ายใดที่สามารถผูกขาดวาระที่จะเสนอได้และนำมาสู่ภูมิทัศน์ทางการเมืองใหม่ในสังคมไทย (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2564, น. 30) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่างานที่มีเกี่ยวข้องกับประเด็นช่วงชิงความหมายของความเป็นชาติไทย ไม่ว่าจะเป็น การที่ศึกษาชาตินอกกระแส การที่ศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยและการที่ศึกษาความขัดแย้งระหว่างรัฐศูนย์กลางกับคนท้องถิ่น ได้สะท้อนภาพของความเป็นชาติไทยที่ไม่มีเพียงแค่ความเป็นไทยกระแสหลักที่รัฐนิยาม แต่กลุ่มที่เป็นขั้วตรงข้ามกับรัฐได้พยายามจะสร้างความหมายของชาติไทยนอกกระแสขึ้นมา เพื่อช่วงชิงความหมายจากชาติไทยแบบทางการในลักษณะสงครามทางความคิด ภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวกับการต่อสู้ทางการเมืองแต่ละยุคสมัย งานเหล่านี้จึงเป็นคุณูปการอย่างยิ่งในการเป็นกรอบแนวคิดให้กับงานวิจัยชิ้นนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบริบทการเมืองการเมืองไทยช่วงพุทธศตวรรษที่

2540 – 2560

บริบทความขัดแย้งทางการเมืองและสังคมในช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 เป็นปรากฏการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย โดยเฉพาะบทบาทของขบวนการเคลื่อนไหวการเมืองไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอนุรักษ์นิยมหรือฝ่ายประชาธิปไตย วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้มีกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษาประเด็นการสร้างนิยามความหมายชาติไทยของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อสร้างความชอบธรรม

และตอบโต้โจมตีอีกฝ่าย นำไปสู่ความพยายามจะช่วงความหมายในพื้นที่ทางความคิดผ่านการต่อสู้ทางการเมือง จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบริบทการเมืองไทยช่วงทศวรรษที่ 2540 - 2560

งานที่ศึกษาบริบททางการเมืองแบบภาพรวม

งานกลุ่มนี้เป็นการศึกษาการเมืองไทยร่วมสมัยในลักษณะไม่ได้เจาะจงส่วนใดส่วนหนึ่งเพื่อสะท้อนภาพ และเข้าใจบริบทการเมืองไทยร่วมสมัยในแบบภาพรวม ได้แก่ *การเมืองไทยร่วมสมัย พ.ศ. 2540 – 2563: พัฒนาการทางการเมือง ความขัดแย้งและประชาธิปไตยไทย* ของ ธีรภัฏธนภัทร์ เจริญพานิช ซึ่งศึกษาบริบทการเมืองไทยร่วมสมัยตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2540 – 2563 และพยายามอธิบายเพื่อสะท้อนภาพของพัฒนาการและปัญหาความขัดแย้งในระบบการเมืองประชาธิปไตยของไทย พร้อมกับการเหตุการณ์ทางการเมืองไทยที่สะท้อนภาพปัญหาความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐไทย พัฒนาการของการเมืองในชีวิตประจำวันของผู้คนนำไปสู่การที่ประชาชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ตื่นรู้ทางการเมือง และเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อที่ต่อต้านอำนาจความชอบธรรมของรัฐ (ธีรภัฏธนภัทร์ เจริญพานิช, 2565)

ด้านงานของคริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพโรจิตร์ *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* ที่ช่วงในบทท้ายของหนังสือได้อธิบายประวัติศาสตร์การเมืองไทยในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้มีพลวัตมาถึงรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ที่จุดสิ้นสุดของหนังสือคือการขึ้นมาบิบทบาทของคนเสื้อแดงจนถึงการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ (เบเคอร์, และผาสุก พงษ์ไพโรจิตร์, 2567) ส่วนบทความของ เกษียร เตชะพีระ เรื่อง “สาธารณรัฐจำลองกับเสมือนสมบูรณาญาสิทธิ: สองแนวโน้มฝังแฝงที่ขัดแย้งกันในระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญไทย” สะท้อนภาพความขัดแย้งทางการเมืองไทยร่วมสมัยตั้งแต่ พ.ศ. 2549 – 2564 ภายใต้ระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยที่ฝ่ายหนึ่งข้ออ้างว่าฝ่ายตรงข้ามเป็นปรปักษ์ต่อสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเกษียรเรียกว่า สาธารณรัฐจำลอง (Disguised Republic) และอีกฝ่ายที่พยายามสร้างระบบราชาธิปไตย หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์เพื่อทำลายระบบประชาธิปไตย ซึ่งเกษียรเรียกว่า เสมือนสมบูรณาญาสิทธิ (Virtual Absolutism) (เกษียร เตชะพีระ, 2564, น. 9 - 31)

นอกจากนี้ เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 จึงต้องทบทวนวรรณกรรมผลงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะนำมาช่วยเข้าใจบริบทประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยและเหตุการณ์การเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงมัยทศวรรษที่ 2540 – 2560 พร้อมกับเป็นกรอบแนวคิดมาใช้กับแนวคิดทฤษฎีอื่นๆ

งานที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

งานกลุ่มนี้เป็นการศึกษาการเมืองไทยร่วมสมัยที่มีเป้าหมายในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยเฉพาะ ได้แก่ งานที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดง อาทิ *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย (Re-examining the Political Landscape of Thailand)* ของอภิชาติ สถิตนิรามัย ยุกติ มุกตาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์ มองว่าคนเสื้อแดงคือกลุ่ม “พลเมืองใหม่” หรือ “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ไม่ใช่กลุ่มคนยากจนที่สุดในสังคมไทย แต่มีฐานะทางรายได้ การงานอาชีพ และการศึกษาที่ดีกว่าหากเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางเก่า (กลุ่มคนเสื้อเหลือง) คนกลุ่มนี้จึงมีความต้องการและความคาดหวัง (New needs and aspiration) ต่อบริบทจากภาครัฐที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเองแตกต่างจากชนชั้นกลางเก่า แต่เมื่อการมาของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นการเปลี่ยนแปลงสถาบันการเมืองที่สำคัญให้นักการเมืองสร้างนโยบายตอบสนองความต้องการของประชาชนผู้สิทธิเลือกตั้งมากขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างจำนวนมากจนเกิดรัฐบาลพรรคไทยรักไทยขึ้นมา ซึ่งได้สร้างนโยบายตอบสนองกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างทำให้มีตัวตน และสถานะของคนกลุ่มนี้ดีขึ้นพร้อมกับได้ลดความเหลื่อมล้ำของผู้คนในสังคม

แต่อีกด้านหนึ่งนโยบายดังกล่าวได้ลดทอนอิทธิพลทางการเมืองของชนชั้นกลางเก่า และนำไปสู่การต่อต้านสถาบันการเมืองแบบเลือกตั้ง ความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบันจึงเป็นการต่อสู้ระหว่างของกลุ่มทางชนชั้นมีผลประโยชน์จากระบบทางการเมืองและการมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างกัน โดยคนเสื้อแดง (ชนชั้นกลางระดับล่าง) ให้ความสำคัญกับระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา การเลือกตั้ง เน้นความเสมอภาค และความเท่าเทียมในการเข้าถึงอำนาจทางการเมืองกับกระบวนการยุติธรรม จนทำให้คนเสื้อแดงถึงต่อต้านการแทรกแซงระบบการเมืองแบบรัฐสภาจากอำนาจ เช่น การรัฐประหารโดยกองทัพ การแทรกแซงจากองค์กรอิสระและอำนาจศาล ความพยายามอ้างอิงอำนาจสถาบันอื่นเพื่อแทรกแซงระบบการเมืองแบบรัฐสภา ส่วนคนเสื้อเหลือง (ชนชั้นกลางเก่า) ไม่เชื่อมั่นในระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และการเลือกตั้ง พร้อมสนับสนุนการถ่วงดุลอำนาจนักการเมืองจากสถาบันและองค์กร เช่น ศาล องค์กรอิสระ และสถาบันกษัตริย์ (อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกตาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์, 2556, น. 1-3)

เช่นเดียวกันกับงานของอภิชาติ สถิตนิรามัย ยุกติ มุกตาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์ *อ่านการเมืองไทย 3 การเมืองของคนเสื้อแดง* ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ มองขบวนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง ในฐานะ “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ซึ่งมีคุณลักษณะ และผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่แตกต่างกับกลุ่ม “ชนชั้นกลางเก่า” ซึ่งกลุ่มคนเสื้อแดงมิใช่กลุ่มคนยากจนหรือกลุ่มคนชนชั้นล่างที่สุดของสังคมไทยตามที่

เข้าใจ แต่ก็มีสถานะทางชนชั้นที่ต่ำกว่าชนชั้นกลางเก่าถ้าเทียบในด้านรายได้ ทรัพย์สิน การศึกษา ฐานะทางสังคม และการงานอาชีพ จนให้กลุ่มคนเสื้อแดงมีความต้องการและความคาดหวังนโยบายจากรัฐที่แตกต่างชนชั้นกลางเก่า (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2553)

นอกจากนี้งานเรื่อง *ความจริงเพื่อความยุติธรรม: เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษา - พฤษภาคม 53* ของศูนย์ข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบเหตุสลายชุมนุม เม.ย.-พ.ค.53 (ศปช.) ก็ถูกเขียนออกมาเพื่อศึกษาถึงปัจจัยและผลกระทบต่อเหตุการณ์ที่ศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน (ศอฉ.) ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ใช้กองกำลังทหารพร้อมอาวุธสงครามเข้าสลายการชุมนุมของกลุ่มชุมนุมปปช. หรือคนเสื้อแดงที่ออกมาประท้วงขับไล่รัฐบาลอภิสิทธิ์ในช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม พ.ศ. 2553 อันเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 99 คน บาดเจ็บจำนวนมาก รวมทั้งยังมีบทความและวิเคราะห์ต่อเหตุการณ์สลายการชุมนุม (ศปช., 2555) ส่วนงาน *กรุงเทพฯ (ไม่) มีคนเสื้อแดง: บันทึกการต่อสู้ของคนเสื้อแดงกรุงเทพฯ* ของ ปิ่นล้นแสงหน้า ได้บอกเล่าให้เห็นการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐของกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยในช่วงรัฐประหาร พ.ศ. 2549 จนนำไปสู่การกำหนดขบวนการเคลื่อนไหวของ นปช. หรือคนเสื้อแดงที่ออกมาเรียกร้องระบบประชาธิปไตย ความเท่าเทียมของชนชั้น และต่อต้านระบบเผด็จการ นอกจากนี้ งานดังกล่าวยังได้สะท้อนบริบทการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงต้นทศวรรษที่ พ.ศ. 2550 ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวบนสื่อโซเชียลมีเดียยุคแรกผ่านเว็บไซต์ เช่น บอร์ดฟ้าเดียวกัน เป็นต้น (ปิ่นล้นแสงหน้า, 2554)

ในด้านงานที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่มีงานที่น่าสนใจ เช่น *The White Ribbon Movement: High School Students In The 2020 Thai Youth Protests* ของกนกรัตน์ เลิศชูสกุล เป็นงานศึกษาวิจัยขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ออกมาประท้วงรัฐบาลใน พ.ศ. 2563 อันเป็นผลมาจากความไม่พอใจต่อระบบการศึกษาและสถาบันการเมืองไทยแบบอนุรักษนิยมเป็นเผด็จการกดขี่ประชาชน นำไปสู่การเกิดกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักเรียนนักศึกษา ในการเรียกร้องประชาธิปไตย สิทธิของประชาชนและการปฏิรูปสถาบันการเมืองรวมถึงสถาบันกษัตริย์ โดยบทความวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาผ่านการสัมภาษณ์นักเรียนนิสิตนักศึกษาและสังเกตการประท้วงทั่วประเทศ (Kanokrat Lertchoosakul, 2021) นอกจากนี้ กนกรัตน์ยังได้มีผลงานศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่เป็นภาษาไทยอย่าง เช่น *สงครามเย็น (ใน) ระหว่างโบว์ขาว* ซึ่งสะท้อนปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ในช่วง พ.ศ. 2563 ผ่านการศึกษาริบระหว่างวัยของคนรุ่นเก่าที่เติบโตในยุคสงครามเย็นและเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เกิดในยุคสมัยใหม่ โดยกนกรัตน์เรียกว่า “คนรุ่นโบว์ขาว” ซึ่งทั้งสองวัยเกิดและเติบโตในสภาพแวดล้อมกับบริบทที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็น การเมือง สังคม สื่อ เป็นต้น นำไปสู่การปะทะกันระหว่างทั้งสองวัยไม่ว่าจะเป็นในระดับสถาบัน

ครอบครัว สถาบันการศึกษา ไปถึงระดับการเรียกร้องสิทธิของเหล่านิสิตนักศึกษาต่อรัฐที่ปกครองโดยเหล่าคนรุ่นเก่า พร้อมกับหนังสือได้เปรียบเทียบการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ของไทยกับการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ในประวัติศาสตร์ของประเทศต่างๆ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2565)

ส่วนในงาน *Hashtag Activism: Social Media and The #FreeYouth Protests in Thailand* ของเอม สีนเพ็ง ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ พ.ศ. 2563 ผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองบนสื่อโซเชียลมีเดีย ได้สะท้อนให้เห็นการประท้วงรัฐบาลช่วง พ.ศ. 2563 เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งโซเชียลมีเดียโดยเฉพาะ Twitter ได้มีบทบาทในการแสดงออกสนับสนุนการต่อต้านรัฐบาลผ่านการติดแฮชแท็ก โดยบทความนี้ได้ศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองบน Twitter ของกลุ่มเยาวชนปลดแอกผ่านการโพสต์แฮชแท็ก #FreeYouth ในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านเผด็จการ (Aim Sinpeng, 2021) เป็นต้น

นอกจากนี้ ผลงานของงานอนุสรณ์ อุณโณ และคณะเรื่อง *ให้มันจบที่รุ่นเรา: ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย* ได้พยายามอธิบายถึงปัจจัยของการเกิดขบวนการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยที่เกิดในช่วงปลายรัชกาลที่ 9 หรือช่วงต้นทศวรรษ 2540 ช่วงที่พวกเขาเติบโตได้สัมผัสกับบรรยากาศความขัดแย้งทางการเมืองของไทยช่วงปลายทศวรรษ 2540 และทศวรรษ 2550 โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในครอบครัวที่มีส่วนร่วมหรือสนับสนุนกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองไม่ว่าจะเป็น พันธมิตรฯ คนเสื้อแดง กปปส. จึงมีโอกาสซึมซับความรู้ความขัดแย้งทางการเมืองเหล่านี้ ส่งผลให้พวกเขามีความสนใจปัญหาการเมืองจนกลายเป็นรากฐานให้กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในช่วงพุทธทศวรรษ 2560 ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการเมืองและสังคมเพื่ออนาคตของตัวเอง กลายเป็นที่มาของคำว่า “ให้มันจบที่รุ่นเรา” (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 95 – 96)

อย่างไรก็ตาม นอกจากงานศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามรัฐแล้ว งานศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายอนุรักษ์นิยมก็ถูกผลิตออกมาเช่นกัน เช่น *จากมือตบถึงนกหวีด: พัฒนาการและพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณ* ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณเริ่มต้นจากกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตยสู่กลุ่ม กปปส. โดยเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมชุมนุมในขบวนการต่อต้านทักษิณทั้งสองกลุ่มและแสดงให้เห็นว่าขบวนการต่อต้านทักษิณเต็มไปด้วยความหลากหลายทางแนวคิดแต่มีเป้าหมายเดียวกันไม่ว่าจะเป็น กลุ่มอนุรักษ์นิยมเหนียวแน่น กลุ่มเสรีนิยมประนีประนอมและกลุ่มเสรีนิยมที่ถูกทำให้เป็นชายขอบ ต่อมาเมื่ออนุรักษ์นิยมได้เข้ามามีบทบาทในขบวนการมากขึ้น ผ่านการเคลื่อนไหวโดยอุดมการณ์ชาตินิยมและ

กษัตริย์นิยมสุดโต่งได้ทำให้กลุ่มเสรีนิยมถูกลดบทบาท โดยฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยถูกกีดกันออกไปจาก ขบวนการ ส่งผลให้ขบวนการต่อต้านทักษิณไม่ว่าจะเป็นกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตยและ กปปส. กลายเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ใช้อุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยมในการระดมมวลชนและต่อสู้ทางการเมือง (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563) เป็นต้น

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ เกี่ยวข้องกับการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามรัฐ เพราะฉะนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะทบทวนวรรณกรรมในงานศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายประชาธิปไตย รวมไปถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายอนุรักษ์นิยม เพื่อเป็นกรอบแนวคิดภาพสะท้อนตัวตนและเข้าใจในตัวตนเองขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่างๆ พร้อมกับการนำกรอบแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองนำมาใช้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีศึกษาเรื่องชาติ เพื่อวิเคราะห์ความเป็นชาติไทยในการเคลื่อนไหวทางการเมือง

การเคลื่อนไหวของผู้อยู่ในสถานะรอง (Subaltern Studies)

งานวิจัยที่น่าสนใจซึ่งจะช่วยเป็นกรอบคิดในการศึกษาวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ นั่นคือ Subaltern Studies Collective (SSC) โดยผู้วิจัยจะขอใช้คำว่ากลุ่มศึกษาผู้อยู่ในสถานะรอง (สิงห์ สุวรรณกิจ, 2558, น. 152 - 154) โดยงานกลุ่มนี้มุ่งวิพากษ์การศึกษาประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลจากจักรวรรดินิยมที่มุ่งเน้นแต่ศึกษาชนชั้นนำชนชั้นปกครอง หรือการศึกษาแบบชาตินิยม เป็นต้น มักละเลยตัวตนอื่น โดยเฉพาะคนธรรมดาที่แทบไม่มีบทบาทอะไรเลยในเนื้อหาประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม ทำให้งานศึกษาผู้อยู่ในสถานะรอง (Subaltern Studies) มุ่งเน้นศึกษาการเคลื่อนไหวของผู้คน หรือมวลชนจากเบื้องล่าง และผู้มีสถานะรองในบริบทการเมืองและสังคม ตัวอย่างเช่น ขบวนการเคลื่อนไหวชาวนา เป็นต้น ซึ่งมีจุดเริ่มต้นในการศึกษาที่เอเชียใต้ ต้องการวิพากษ์วิจารณ์ประวัติศาสตร์ที่ถูกครอบงำโดยชนชั้นนำและนักชาตินิยมของอินเดียซึ่งได้รับอิทธิพลการเขียนประวัติศาสตร์จากเจ้าอาณานิคม

ในงานของสิงห์ สุวรรณกิจ เรื่อง “งานศึกษาผู้อยู่ในสถานะรอง: ทบทวนประวัติศาสตร์นิพนธ์และมวลชนผู้เคลื่อนไหว” ได้อธิบายถึงจุดเน้นหลักของกลุ่มงานศึกษาผู้อยู่ในสถานะรองไว้ว่า ช่วงแรกกลุ่มงานศึกษาผู้อยู่ในสถานะรองมักฉายภาพไปที่บทบาทของชาวนาและการลุกฮือของชาวนาในชนบทของเอเชียใต้ ภายใต้ระบบการปกครองของชนชั้นนำ เช่น เจ้าอาณานิคมอังกฤษ เจ้าผู้นำพื้นถิ่น กระฎุมพีในระบบข้าราชการอาณานิคม โดยมองว่าชาวนา “ตกขบวนประวัติศาสตร์” หรือไม่มีที่ทาง

ในประวัติศาสตร์กระแสหลัก ในสายตาของประวัติศาสตร์อาณานิคมแล้วมองว่าการลุกฮือของชาวนาเป็นเรื่องไร้สาระที่เกิดจากยั่วของคนที่ไม่มีกึ๋น ส่วนประวัติศาสตร์ชาตินิยมแม้จะสร้างชาวนาเป็นวีรบุรุษ/สตรี แต่เป็นเพียงแค่อารมณ์ของขบวนการชาตินิยมที่เป็นตัวเอกหลักในทางประวัติศาสตร์ จนทำให้กลุ่มงานศึกษาผู้อยู่ในสถานะรองพยายามจะเขียนประวัติศาสตร์ใหม่โดยยกบทบาทและสถานะของการเคลื่อนไหวมวลชนคนเป็องล่างให้มีความสำคัญต่อบริบทประวัติศาสตร์ใหม่ที่ไม่ควรละเลย พร้อมกับตอบโต้งานประวัติศาสตร์กระแสหลักที่ไม่ให้ความสำคัญกับคนเป็องล่าง (สิงห์สุวรรณี, 2558, น. 149 - 182)

นักประวัติศาสตร์คนสำคัญในกลุ่มศึกษาผู้อยู่ในสถานะรองคือ รณจิต คูหา (Ranajit Guha) ได้พยายามมุ่งเน้นการเขียนประวัติศาสตร์ที่ให้พื้นที่กับมวลชนคนเป็องล่างและท้าทายการเขียนประวัติศาสตร์กระแสหลักในอินเดีย ทำให้ผลงานชิ้นนี้สำคัญรณจิตคือ *กบฏชาวนา: มุขฐานจิตสำนึกในอินเดียยุคอาณานิคม* (*Elementary Aspects of Peasant Insurgency in Colonial India*) ซึ่งเป็นผลงานที่มุ่งเน้นการศึกษาขบวนการชาวนาในอินเดียช่วงตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ คริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19 แตกต่างจากการประวัติศาสตร์อินเดียกระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับขบวนการชาตินิยมชาตินิยมในการต่อต้านเจ้าอาณานิคมอังกฤษ เช่น มหาตมะ คานธี เป็นต้น รณจิตศึกษาขบวนการชาวนาโดยมุ่งเน้นที่ มุมมอง ความคิด ค่านิยม และโครงสร้าง เพื่อตอบคำถามว่าการเคลื่อนไหวของมวลชนชาวนาต้องการอะไร พร้อมกับแสดงออกมาผ่านการกระทำร่วมกันอย่างไร รณจิตมองว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการชาวนามีจิตสำนึกและความรู้สึกอารมณ์ในลักษณะที่ไม่พอใจต่อระบบของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวของชาวนามีความเป็นเหตุเป็นผล มียุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวและต่อสู้ มีการจัดการในโครงสร้างขบวนการสะท้อนผ่านเป้าหมายในการต่อสู้ การแสดงออก สัญลักษณ์ กิริยา และพิธีกรรม รวมไปถึงมวลชนชาวนาเหล่านี้มีจิตสำนึกทางการเมืองที่ต้องการหลุดพ้นจากระบบอาณานิคมของอังกฤษ แตกต่างกับคำอธิบายแบบเดิมมักมองว่าการเคลื่อนไหวชาวนาเป็นเพียงแค่อารมณ์ของความโกรธแค้นของมวลชนที่แสดงออกผ่านความรุนแรงเป็นครั้งคราวเท่านั้น (คูหา, 2563)

อีกด้านหนึ่ง กายาตรี จักรวรรตี สปิวัค (Gayatri Chakravorty Spivak) นักปรัชญาที่ต่อผู้อยู่ในสถานะรองคนสำคัญอีกคนหนึ่ง ได้แสดงความคิดเห็นต่อการศึกษานักประวัติศาสตร์กลุ่มศึกษาผู้อยู่ในสถานะรองผ่านบทความเรื่อง *Can the Subaltern Speak?* โดยชี้ว่านักประวัติศาสตร์กลุ่มศึกษาผู้อยู่ในสถานะรองกำลังเดินในทิศทางที่ผิดพลาด โดยการพยายามใช้หลักเกณฑ์ทางวิธีวิทยาเดียวกันต่อการศึกษาผู้อยู่ในสถานะรอง เพื่อรื้อประวัติศาสตร์นิพนธ์ของชนชั้นนำ ทั้งนี้สปิวัคมองว่า

เรื่องเล่าของผู้ที่อยู่ในสถานะรองไม่ได้มีตัวตนในประวัติศาสตร์เพียงแค่ความล้มเหลว ของการสร้าง ประวัติศาสตร์แบบชนชั้นนำเท่านั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ผู้อยู่ในสถานะรองควรจะต้องรื้อสร้าง ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นนำและผู้อยู่ในสถานะรองในลักษณะที่ต่างปฏิบัติการร่วมกัน โดยไม่ ลดทอนความหลากหลายของตัววาทกรรมกันอย่างหนาแน่น (สิงห์ สุวรรณกิจ, 2558, น. 167-169)

กล่าวได้ว่าผลงานศึกษาเกี่ยวกับสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากแนวการศึกษาผู้อยู่ในสถานะ รอง คือหนังสือเรื่อง *การปฏิวัติที่ถูกตัดตอน : ชาวนา นักศึกษา กฎหมาย และความรุนแรงใน ภาคเหนือของไทย* ของ ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น (Tyrell Haberkorn) ซึ่งอธิบายประวัติศาสตร์ ขบวนการชาวนาในภาคเหนือ ช่วง พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นกลุ่มคนอยู่ในสถานะรองที่ถูกกลืนใน ประวัติศาสตร์ โดยฮาเบอร์คอร์นต้องการจะแสดงให้เห็นถึงตัวตนของมวลชนชาวนากลุ่มนี้ว่ามีสาเหตุ หรือปัจจัยใดต่อการลุกฮือขึ้นมาท้าทายอำนาจรัฐ ต้องการจะเรียกร้องหรือมีเป้าหมายอะไรในการ เคลื่อนไหว จนสุดท้ายเหตุใดการเคลื่อนไหวขบวนการของชาวนากลุ่มนี้จึงโดนตัดตอนด้วยการถูก ปิดปาก สังหาร และจับขัง จนการเป็นตัวตนที่ถูกกลืนไปในประวัติศาสตร์ (ฮาเบอร์คอร์น, 2560)

กล่าวได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวตรงข้ามรัฐช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 ได้ถูกความเป็นชาติ ไทยกระแสหลักของรัฐกับฝ่ายอนุรักษ์นิยมผลักดันให้กลายเป็นกลุ่มคนชายขอบ ไม่ว่าจะเป็นในฐานะของ ตัวตนความเป็นอื่นของชาติไทยหรือในฐานะศัตรูของชาติ จนกลายเป็นเหตุขบถธรรมในการ ปราปราม โดยอาจมองได้ว่าตัวตนของขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายตรงข้ามรัฐคือผู้มีสถานะรองภายใต้ ความเป็นชาติไทยกระแสหลักการทบทวนการเคลื่อนไหวของผู้อยู่ในสถานะรอง จึงจำเป็นในงาน วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้เพื่อรอบคอบคิดและวิเคราะห์ในการมองการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่เป็นผู้อยู่ในสถานะ รองในบริบทประวัติศาสตร์

สรุป

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การช่วงชิงความหมาย ‘ชาติไทย’ จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การ เมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560” พยายามทบทวนวรรณกรรมเอกสารและผลงานที่ เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ตัวงานวิจัยต้องการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องความเป็นชาติที่ตัวงานวิจัย ได้ทบทวนวรรณกรรมเอกสารผลงานที่ศึกษาเรื่องของความเป็นชาติหรือรัฐชาติ การถกเถียงถึง ช่วงเวลาที่ชาติหรือรัฐชาติของไทยถือกำเนิดขึ้น เป็นต้น การถกเถียงดังกล่าวได้นำไปสู่การเกิด

แนวคิดทฤษฎีศึกษาชาติของนักวิชาการที่ผู้วิจัยสามารถนำมาเลือกใช้เพื่อช่วยวิเคราะห์และอธิบายตัวงานวิจัยนี้

นอกจากนี้ ผลจากการทบทวนวรรณกรรมได้แสดงให้เห็นว่า มีผลงานศึกษาชาติที่อธิบายให้เห็นชาติไทยนอกกระแส และการช่วงความหมายของชาติระหว่างรัฐกับฝ่ายตรงข้าม เช่น งานของโสภานะมุล งานของชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม และงานของฐนพงศ์ ลือขจรชัย เป็นต้น เป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มเติมกรอบแนวคิด เพื่อนำมาวิเคราะห์หรืออธิบายความเป็นชาติไทยนอกกระแส ของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามรัฐ ที่ต้องการช่วงชิงความหมายกับความเป็นชาติไทย กระแสหลักภายใต้การต่อสู้ทางการเมืองโดยใช้ควบคู่ไปกับกรอบแนวคิดประวัติศาสตร์การเมืองและขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมสมัยที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมงานศึกษาทางการเมือง โดยเฉพาะ งานของกนกรัตน์ เลิศชูสกุล และงานของอภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวิครพันธุ์ ที่แสดงให้เห็นถึงพลวัตของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามในฐานะของผู้ที่อยู่ในสถานะรอง โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่ออธิบายให้เห็นว่าฝ่ายตรงข้ามรัฐที่เป็นกลุ่มชายขอบในนิยามชาติกระแสหลักมีการนิยามชาติของตัวเองอย่างไรในการตอบโต้ทางการเมือง จนเกิดสิ่งที่เรียกว่า การช่วงชิงความหมายของชาติ

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Approach) มุ่งศึกษาจากตำรา เอกสาร งานวิจัย บทความ ข่าว บทสัมภาษณ์ คำปราศรัย ข้อมูลจากเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดีย แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผ่านวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ซึ่งจะช่วยให้เห็นและเกิดความเข้าใจมากขึ้นในประเด็นที่จะศึกษา โดยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ใช้หลักฐานอยู่ 3 กลุ่ม คือ

1. เอกสารประเภทหนังสือ วารสาร นิตยสาร ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และสื่อสิ่งพิมพ์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบริบททางการเมืองช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560
2. ข่าวสารที่บันทึกรายงานเหตุการณ์ทางการเมืองช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560 ในรูปแบบ เช่น หนังสือพิมพ์ บันทึกคลิปรายงานข่าวจากสถานีโทรทัศน์ เว็บไซต์สำนักข่าว คลิปข่าว หรือสื่อกฎหมายพิเศษในสื่อออนไลน์ เป็นต้น
3. คำสัมภาษณ์ คำปราศรัย คำบรรยายในงานเสวนา ที่เกี่ยวข้องกับบริบททางการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 ในรูปแบบคำพูดบันทึกเป็นข้อความหรือบทความ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ บทความบนเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ ในรูปแบบที่คำพูดบันทึกเป็นคลิปวิดีโอหรือบันทึกเสียง เป็นต้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การช่วงชิงความหมาย “ชาติไทย” จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายต่อต้านรัฐ และการช่วงชิงความหมายชาติไทยระหว่างชาติไทยนอกกระแสกับชาติไทยกระแสหลัก โดยงานวิจัยชิ้นนี้นำทฤษฎีแนวคิด มาศึกษาสามประเด็นหลัก ประกอบด้วย 1.ทฤษฎีแนวคิดศึกษาเรื่องความเป็นชาติ 2. ทฤษฎีแนวคิดเรื่องช่วงชิงความหมาย 3.ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560

ทฤษฎีแนวคิดศึกษาเรื่องความเป็นชาติ

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 และบทที่ 2 ชาติไทยว่าสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษานั้นไม่ใช่เรื่องของ “ชาติไทย” ในความหมายของการเป็น “รัฐชาติ” หรือ “รัฐประชาชาติ” แต่เป็น “ชาติไทย” ในความหมายของจิตสำนึกชุมชนทางการเมืองและชุมชนจินตกรรมที่ถูกผลิตสร้างขึ้นภายใต้ทัศนะ ความคิดและความรู้สึกของผู้คนในแต่ละช่วงเวลายุคสมัยจึงทำให้ทฤษฎีแนวคิดเรื่องชาติที่งานวิจัยชิ้นนี้ใช้นั้นเกี่ยวกับการศึกษาความเป็นชาติในฐานะตัวตนที่ถูกสร้างความหมายขึ้นภายใต้ทัศนะความคิดและความรู้สึกของผู้คนร่วมสมัย

การศึกษาประเด็นเรื่องชาติเริ่มปรากฏขึ้นประมาณช่วงคริสต์ศตวรรษ 18 – 19 เมื่อรัฐในโลกฝั่งตะวันตกได้เริ่มกลายเป็นรัฐสมัยใหม่พร้อมกับปรากฏการณ์ของอุดมการณ์ชาตินิยมที่เริ่มเผยแพรในทวีปยุโรป กระนั้นทำให้นักคิดหลายคนพยายามจะค้นหาคำอธิบายความเป็นชาติของตัวเอง โดยเฉพาะนักคิดเยอรมันนั้นมีส่วนสำคัญในการสร้างแนวคิดเรื่องชาติที่มีกรอบความคิดทางวัฒนธรรมและภาษาร่วมกัน โดยได้อิทธิพลจากโยฮัน ก็อตต์ฟรีด แฮร์เดอร์ (Johann Gottfried Herder) จนกลายเป็นรากฐานของอุดมการณ์ชาตินิยมเยอรมันและนำไปสู่การสถาปนารัฐประชาชาติเยอรมันในช่วงศตวรรษที่ 19 (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2560, น. 81 – 82) ดังที่โยฮันน์ กอตต์ลีบ ฟิคเทอ (Johan Gottlieb Fichte; ค.ศ. 1762 - 1814) ได้กล่าวถึงกรอบชาตินิยมแบบเยอรมันว่า ความเป็นชาติเยอรมันวางอยู่ในตำแหน่งของการรวมตัวกันในการมีภาษาร่วมกันและวิถีคิดที่มีร่วมกัน จนโดดเด่นมากพอที่จะแยกขาดจากคนอื่นในใจกลางของยุโรป (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2560, น. 82-83)

ในขณะเดียวกันนั้นฝรั่งเศสได้เกิดแนวคิดเรื่องชาติที่แตกต่างจากเยอรมันโดยมีจุดเริ่มต้นจาก เออร์เนส เรนัง (Ernest Renan) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสได้บรรยายในหัวข้อเรื่อง “ชาติคืออะไร” (What A Nation?) ที่มหาวิทยาลัยซอร์บอนน์ กรุงปารีส ค.ศ. 1882 ซึ่งปฏิกิริยาเพื่อตอบโต้อุดมการณ์ชาตินิยมเยอรมันจากการที่ฝรั่งเศสต้องพ่ายแพ้สงครามปรัสเซียใน ค.ศ. 1871 โดยเรนังได้วิพากษ์วิจารณ์ผู้คนที่สับสนคำว่า เชื้อชาติ (Race) และชาติ (Nation) โดยมองสองสิ่งนี้ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ส่วนอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชนหรือผู้คนนั้นถูกนำไปผูกโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์ หรือถูกมองว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากกลุ่มทางชาติพันธุ์ (Ethnographic) หรือกลุ่มใช้ภาษาตระกูลเดียวกัน (Linguistic) ทั้งนี้เรนังมองว่าเป็นการเข้าใจความหมายของชาติอย่างผิดๆ และเป็นเรื่องผิดพลาดของผู้คนในยุคสมัยของเขา (เรอนอง, 2661, น. 18)

เรอนั่งมองว่าการเกิดขึ้นของชาติในยุคสมัยใหม่ไม่ใช่เรื่องของเชื้อชาติและภาษา เพราะในแต่ละชาติก็มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ เช่น ฝรั่งเศสมีทั้งคนเชื้อสายเคลต์ ไอบีเรียน และเยอรมัน ในเยอรมนีมีคนเชื้อสายเยอรมัน เคลต์ และสลาฟ รวมไปถึงแต่ละชาติก็มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติผสมกันจนแยกกันไม่ออก (เรอนอง, 2661, น. 37 – 38) ส่วนในด้านภาษาจะเห็นได้ว่าบางชาติที่พูดภาษาเดียวกันแต่ไม่ได้เป็นชาติเดียวกัน อย่างเช่น อังกฤษกับสหรัฐอเมริกา สเปนกับชาติในลาตินอเมริกา หรือบางชาติเองก็มีความหลากหลายด้านภาษา เช่น สวิตเซอร์แลนด์ที่มีภาษาใช้กันสามหรือสี่ภาษา (เรอนอง, 2661, น. 44) นอกจากนั้น ชาติยังไม่ใช้ทั้งราชวงศ์ด้วย ถึงแม้ว่าการเกิดชาติสมัยใหม่จะมีพื้นเพมาจากการรวมดินแดนแคว้นของราชวงศ์หรือตระกูลใดตระกูลหนึ่ง แต่ก็ไม่ใช่นั้นในทุกกรณี อย่างเช่น สหรัฐอเมริกากับสวิตเซอร์แลนด์ เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มก้อนดินแดน โดยไม่มีราชวงศ์เป็นฐาน หรือราชอาณาจักรฝรั่งเศสที่ยิ่งใหญ่มีความเป็นชาติสูง แต่เมื่อราชอาณาจักรล่มสลาย ชาติก็สามารถดำรงอยู่ได้แม้จะไม่มีราชวงศ์อยู่ก็ตาม (เรอนอง, 2661, น. 44) หรือแม้กระทั่ง ศาสนา ภูมิศาสตร์ พรมแดน ชุมชนของผู้คนที่ผลประโยชน์ร่วมกันนั้นก็ไม่ใช่เพียงพอต่อการที่ชาติสมัยใหม่จะถือกำเนิดขึ้นมาได้ แม้จะเป็นส่วนสำคัญของการรวมกลุ่มคนพวกเดียวกันเข้าด้วยกันและแบ่งแยกกลุ่มคนที่เป็นคนละพวกออกจากกันก็ตาม

เพราะฉะนั้น เรอนั่งจึงมองว่าชาติเป็นจิตวิญญาณ (Soul) คือหลักการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Principle) โดยสำคัญเป็นหลักการทางจิตวิญญาณ คือ สิ่งที่อยู่ในอดีตและปัจจุบันทั้งหมด ส่วนอีกอย่างคือ ความปรารถนาที่ต้องการจะมีชีวิตอยู่ร่วมกัน และความปรารถนาต้องการจะสืบทอดมรดกที่เราได้รับมาร่วมกัน เรอนั่งจึงสรุปว่า ชาติหมายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อตัวขึ้นจากสำนึกของความเสียสละที่ทาลงไปแล้วในอดีต และปัจจุบันกับสิ่งกำลังจะทำในอนาคต (เรอนอง, 2661, น. 53-59)

คุณูปการสำคัญของเรอนั่ง คือการเป็นผู้เปิดโลกทัศน์ในการมองชาติสมัยใหม่ในฐานะเป็นจิตสำนึกในความคิดและความรู้สึกในจิตใจของผู้คนโดยที่ไม่ได้ยึดโยงกับ เชื้อชาติ ภาษา อาณาจักร ราชวงศ์ ศาสนา และดินแดน ตามแบบอุดมการณ์ชาตินิยมทั่วไป โดยเรอนั่งเรียกมันว่า จิตวิญญาณ (Soul) จนเป็นความปรารถนาของผู้คนที่ต้องการจะอยู่ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ต้องการมีประวัติศาสตร์ ความทรงจำ การเสียสละ และปฏิบัติการในอดีตจนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน พร้อมกับมีเป้าหมายอนาคตที่กำลังจะทำร่วมกัน ต่อมาแนวคิดของเรอนั่งได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของนักคิด และนักวิชาการศึกษาเรื่องชาติรุ่นต่อมาในการมองความเป็นชาติในฐานะความคิดกับจิตสำนึก

เมื่อเข้าสู่ช่วงคริสต์ศตวรรษ 20 – 21 การศึกษาเรื่องชาติได้เริ่มขยายตัวในแวดวงวิชาการ ตะวันตกมากขึ้น จนนำไปสู่การถกเถียงเรื่องทฤษฎีแนวคิดศึกษาชาติของนักวิชาการ โดยแดเนียล คอนแวร์ซี (Daniele Conversi) ได้แบ่งประเภทรูปแบบทฤษฎีแนวคิดศึกษาชาติ ได้ดังนี้ 1.รากเหง้า นิยม (Primordialism) ที่ให้ความสำคัญกับเงื่อนไขบังคับทางสัญชาตญาณและอารมณ์ โดยมักกำหนด ช่วงเวลาการเกิดความเป็นชาติ (Nationhood) ให้กลับไปยังยุคอันไกลโพ้นโดยถือว่าชาติเป็นอารมณ์ ที่ทุกคนมีติดตัวมา 2. อุปกรณ์นิยม (Instrumentalism) มองว่าชาติพันธุ์ในฐานะตัวแปรตาม (Dependent Variable) เนื่องจากพรมแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้มาจากรากเหง้า แต่ถูกประกอบ จากสังคม ดังนั้นความเป็นชาติอยู่ระหว่างกลุ่มทางสังคม อันเป็นกลุ่มที่ได้มารับผลประโยชน์จากความเป็น ชาติที่ประกอบสร้างขึ้น 3.สมัยใหม่นิยม (Modernism) ซึ่งจะคาดการณ์กำหนดเวลาของการ กำเนิดขึ้นของชาติและอุดมการณ์ชาตินิยมสอดคล้องกับการผู้คนเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ (Modern) 4.นิรันตร นิยม (Perennialism) ซึ่งมองว่าชาติได้มอบความรู้สึกที่มั่นคงของการเป็นผู้ถูกยอมรับให้กับคนรุ่น หลัง และชาติมีชะตาชีวิตที่เป็นนิรันดร์ (คอนแวร์ซี, 2562, น. 82-89) เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งประเภทเป็นสองรูปแบบ ได้แก่ 1. กลุ่มที่เชื่อว่าชาติมีรากเหง้า และจุดกำเนิดมาอย่างยาวนาน 2. กลุ่มที่เชื่อว่าชาติเป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์สร้างจากความคิดของมนุษย์ หรือความสมัยใหม่ ซึ่งทั้งสองกลุ่มต่างพยายามถกเถียงกันทางแนวคิดเพื่อหาคำตอบของตัวตนของ ความเป็นชาติ รวมไปถึงการหาจุดกำเนิดของชาติ

นักวิชาการที่เชื่อว่าชาติมีรากเหง้าและจุดกำเนิดมาอย่างยาวนาน ได้แก่ มาร์ก บล็อก (Marc Bloch) ซึ่งมองว่าฝรั่งเศสและเยอรมันให้ความสำคัญต่อสำนึกความเป็นชาติอย่างจริงจังตั้งแต่ราว คริสต์ศักราชที่ 1100 (คอนเนอร์, 2562, น.123-124) หรือโยฮัน ฮุยซิงกา (Johan Huizinga) ซึ่งมอง ว่า ชาตินิยมฝรั่งเศสและอังกฤษกลายเป็นดอกไม้ที่ผลิบานซึ่งหมายถึงความเป็นชาติมาก่อน คริสต์ศตวรรษที่ 14 แล้ว (Huizinga 1959, p.21; อ้างถึงใน คอนเนอร์, 2562, น.124) ส่วนกลุ่มที่ได้ อิทธิพลแนวคิดจาก ซิดนีย์ เฮอร์เบิร์ต (Sydney Herbert) นักคิดชาวอังกฤษช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เช่น เอเดรียน ฮาสติงส์ (Adrian Hastings) จอห์น กิลลิงแฮม (John Gillingham) เบอร์นาร์ด เกอเน (Bernard Guenée) และโคเลตต์ โบน (Colette Beaune) นั้นเชื่อว่าความเป็นชาติเกิดขึ้นช่วง เหตุการณ์สงครามร้อยปีระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส (คอนเนอร์, 2562, น.124) แต่ในขณะเดียวกัน นั้นบรูซ เวสเตอร์ (Bruce Webster) ได้เสนอว่า ในช่วงเวลาเดียวกันกับเหตุการณ์สงครามร้อยปีนั้น ทางด้านชาวสก็อตแลนด์เองก็ได้เกิดอัตลักษณ์ความเป็นชาติของตัวเองขึ้น ภายหลังต่อสู้เพื่อเอกราช กับอังกฤษ (คอนเนอร์, 2562, น.168) และโจชัว ฟิชแมน (Joshua Fishman) เสนอว่า ความเป็น

ชาติเป็นการรู้และการทำของเชื้อชาติได้รับประสบการณ์มาโดยตลอด ในฐานะปรากฏการณ์ทางเครือญาติ ความต่อเนื่องภายในตนเอง และภายในผู้ที่มีความเชื่อมโยงระหว่างรุ่นกับบรรพบุรุษร่วมกัน เชื้อชาติมีประสบการณ์ส่วนหนึ่งว่าเป็น กระดูกของกระดูก เนื้อของเนื้อ เลือดของเลือด เป็นต้น (Fishman, 1980, pp.84 – 85; cited in Simth, 2010, pp.76)

ในขณะนักวิชาการที่เห็นว่าชาติเป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์สร้างจากความคิดของมนุษย์หรือความสมัยใหม่นั้นได้พยายามอธิบายเพื่อโต้ตอบนักวิชาการกลุ่มที่เชื่อว่าชาติมีรากเหง้าและจุดกำเนิด หรือโต้ตอบกลุ่มเดียวกันเอง เช่น เอลี เคดอว์รี (Elie Kedourie) มองว่าลัทธิชาตินิยมเป็นหลักคำสอนเรื่องเจตจำนงของเหล่านักเทศน์ชาวเยอรมันซึ่งได้ปลูกฝังความคิดของคานต์เกี่ยวกับเอกราชที่พัฒนาในกลายเป็นลัทธิชาตินิยมที่คอยังงู เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะในเยอรมนี (Simth, 2010, p.67) เออร์เนสต์ เกลเนอร์ (Ernest Gellner) มองว่าชาติและชาตินิยมไม่ใช่แค่สิ่งที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมจากสภาพสังคมระบบอุตสาหกรรมของยุคสมัยใหม่ที่เกิดจากการปฏิวัติแต่อุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19 (Simth, 2010, pp.68-71) ทอม เนร์ (Tom Nairn) มองว่าชาติเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันของระบบทุนนิยมมากกว่าที่จะเกิดจากสภาพสังคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของเจ้าอาณานิคม ความรู้สึกไม่เท่ากันเกิดเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมมวลชนร่วมตัวกันต่อต้านของเจ้าอาณานิคม (Nairn, 1977, p.2,9 ; cited in Simth, 2010, p.70) ไมเคิล เฮคเตอร์ (Michael Hechter) มองว่าลัทธิชาตินิยมเป็นหลักการว่าประเทศชาติควรจะต้องคล้อยกับหน่วยการปกครอง (ไม่จำเป็นต้องเป็นรัฐ) ที่สมัยใหม่เท่านั้นและชาตินิยมเป็นการผูกมัดประชากรกับชนชั้นสูงผ่าน “ประชาชาติ” ร่วมกัน (Simth, 2010, pp.72-73) แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) และ ไมเคิล แมน (Michael Mann) เห็นพ้องเหมือนกันว่าชาติคือรัฐรวมศูนย์สมัยใหม่ มีความเป็นระบบ มีอาณาเขต จนสร้างสรรชาตินิยมและก่อให้เกิดสิ่งที่กิดเดนส์เรียกว่า ความรู้สึกนึกคิดทางวัฒนธรรมของอียิปต์ การประสานงานของอำนาจบริหารภายในรัฐชาติที่มีขอบเขต (Simth, 2010, pp.77-78)

ทั้งนี้ วอล์กเกอร์ คอนเนอร์ (Walker Connor) ได้วิพากษ์วิจารณ์นักวิชาการศึกษาเรื่องชาติทั้งสองแนวคิด โดยมักตั้งคำถามว่า “ชาติคืออะไร?” (What?) แต่ไม่ให้ความสนใจกับการตั้งคำถามว่า “ณ จุดใดของพัฒนาการที่ ‘ชาติ’ ได้บรรลุการดำรงอยู่ของตัวในฐานะของความเป็นชาติขึ้น” ในบทความ “เมื่อใดจึงเป็นชาติ?” (When is a nation?) แม้ว่าคอนเนอร์จะเห็นด้วยว่าชาติเป็นสิ่งที่ถือกำเนิดขึ้นมาไม่นานในช่วงยุคสมัยใหม่ แต่กลับเห็นต่างกับนักวิชาการซึ่งเชื่อว่าชาติเป็นสิ่งที่ถูกสร้าง

ขึ้นมาในยุคสมัยใหม่ที่วิเคราะห์ผ่านฐานข้อมูลของชนชั้นนำเท่านั้น แต่ละเลยฐานข้อมูลของมวลชน และชาวบ้านในชนบท โดยคอนเนอร์ยกตัวอย่างงานของยูจีน เวเบอร์ (Eugen Weber) ซึ่งเสนอว่า ผู้คนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบทและเมืองเล็กในฝรั่งเศสไม่เคยรู้ว่าตนเป็นสมาชิกของชาติฝรั่งเศสเลยจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 1 แสดงให้เห็นว่ามวลชนในพื้นที่ห่างไกล อาจไม่รับรู้อัตลักษณ์ของความเป็นจากรัฐศูนย์กลาง ทำให้คอนเนอร์เสนอเงื่อนไขและข้อจำกัดของการกำเนิดขึ้นของชาติไว้ 4 ประการ คือ 1.สำนึกของความเป็นชาติเป็นเรื่องเกี่ยวพันกับมวลชน ไม่ใช่ปรากฏการณ์ของชนชั้นนำ 2.การก่อตัวของชาติเป็นกระบวนการ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นแบบฉับพลันทันที 3.กระบวนการก่อตัวของชาติไม่ใช่เป็นกระบวนการที่ใครจะเป็นผู้กำหนดให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ และเป็นสิ่งที่สามารถหยุดลงในเวลาใดก็ได้ 4.การสถาปนาความเป็นประชาชนที่เชือร้อยกันด้วยบรรพบุรุษเดียวกัน ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของความเป็นชาติ เป็นต้น (คอนเนอร์, 2562, น. 121 – 123)

แนวคิดของคอนเนอร์ได้รับการต่อยอดและวิพากษ์โดย แอนโทนี ดี. สมิธ (Anthony. D. Smith) ในบทความ “เมื่อใดที่ชาติหนึ่งถือกำเนิดขึ้น (When is a nation?)” สมิธได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีชาติพันธุ์เชิงสัญลักษณ์ (Ethno-Symbolic Approach) ของตัวเองเป็นแนวทางการศึกษา ทางเลือกโดยเผยให้เห็นถึงชาติหลากหลายรูปแบบในประวัติศาสตร์ แทนที่จะตั้งโจทย์เชิง ประวัติศาสตร์ในลักษณะเป็นเส้นตรงและต่อเนื่องว่า เมื่อใดที่ชาติซึ่งมีลักษณะเฉพาะและเป็นที่รู้จัก กันได้เกิดขึ้น แต่แนวทางของเขาได้ตั้งโจทย์ที่มีความเวียนซ้ำไม่ต่อเนื่อง และเป็นคำถามเชิงสังคม วิทยา มากกว่าแนวคิดชาติพันธุ์เชิงสัญลักษณ์ของสมิธจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ความเป็นชาติจะเกิดขึ้นได้ จะต้องมียุทธศาสตร์ของสังคมโบราณกาลที่อยู่มาอย่างยาวนานก่อนยุคสมัยใหม่ จนมีกระบวนการ พัฒนาการเป็น ลำดับจนเกิดปัจจัยเหมาะสมนำไปสู่การเกิดชาติยุคสมัยใหม่ โดยยุทธศาสตร์ดังกล่าวจะ เป็นตัวสื่อสารจิตสำนึกร่วมกันของคนในชาติ

รากเหง้าเก่าแก่ก่อนที่ชาติเกิดขึ้นถูกเรียกว่า ชุมชนทางชาติพันธุ์ (An Ethnic) คือ ชุมชน ชาติพันธุ์ ปรกณัมปรัมปรา ความทรงจำ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมจารีตประเพณีร่วมกันมากกว่า หนึ่งอย่างขึ้นไป รวมไปถึงการอยู่ร่วมกันในดินแดนเฉพาะหนึ่ง โดยองค์ประกอบของความหลากหลาย ด้าน ได้มีปฏิสัมพันธ์กันจนกลายเป็นหนึ่งเดียวกันที่เกิดขึ้นเวียนซ้ำ เป็นรูปธรรมขึ้นมาเป็นลักษณะ สังคมจำเพาะของตัวเองจนกลายเป็นรากเหง้าสำคัญที่นำไปสู่การเกิดชาติหนึ่งโดยการผ่านปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การมีชื่อเฉพาะกลุ่ม การมีตำนานและความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตัวเอง การ มีวัฒนธรรมสาธารณะร่วมกัน การมีกฎหมายจารีตประเพณีร่วมกัน การมีเขตแดนแห่งประวัติศาสตร์ หรือแผ่นดินเกิด เป็นต้น จนนำไปสู่การพัฒนากลายเป็นชาติ (A Nation) คือชุมชนหนึ่งที่มีชื่อ

เรียก ผู้ครอบครองดินแดนประวัติศาสตร์ มีปกรณัมปรัมปรา วัฒนธรรมสาธารณะ กฎหมาย และธรรมเนียมประเพณีร่วมกัน (สมิธ, 2562, น. 175-179) โดยสรุปแล้ว สมิธมองว่ารากเหง้า ไม่ว่าจะเป็นปกรณัมปรัมปรา ความทรงจำ สัญลักษณ์ และจารีตทางชาติพันธุ์ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้สำรวจถึงพัฒนาการ และกระบวนการของเส้นทางที่ความเป็นชาติถูกสร้างขึ้นมาจนกลายเป็นชาติในยุคสมัยใหม่อย่างที่คุณเคย

แนวคิดของสมิธยังได้สอดคล้องกับแนวคิด วัง กุงหวู่ (Wang Gungwu) ที่ศึกษาเรื่องชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มองว่าชนชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางที่มีรากฐานวัฒนธรรมสามารถบรรลุลักษณะอารมณความรู้สึความเป็นชาติก่อนยุคสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 แนวคิดชาติในตอนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความแตกต่างทางด้านภาษา แง่มุมของวัฒนธรรม ผลประโยชน์ของราชวงศ์ และแนวคิดเรื่องสิทธิในอาณาเขตบางส่วนเป็นลักษณะสำคัญในความแตกต่างกันระหว่างเพื่อนบ้านเป็นเงื่อนไขในการเกิดความคิดชาติในเอเชียก่อนสมัยใหม่ แต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 อิทธิพลและความเป็นมหาอำนาจของอังกฤษได้แปลงเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างกันในเอเชียกับชาติตะวันตก จนก่อให้เกิดความเป็นชาติรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่เพียงความแตกต่างกันระหว่างเพื่อนบ้านและเกิดอุดมการณ์ชาตินิยมขึ้นมา ในแต่ละพื้นที่เกิดชาตินิยมในเวลาที่ไม่เท่ากันมีลักษณะไม่เหมือนกัน โดยวัง กุงหวู่ได้แบ่งออกเป็น 3 แบบ เช่น 1.ชาตินิยมที่เกิดจากชาติในเอเชียได้รับผลกระทบจากอิทธิพลชาติตะวันตกจนเกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน 2. ชาตินิยมที่เกิดจากการต่อต้านเจ้าอาณานิคม และ 3.ชาตินิยมที่เกิดจากได้รับเอกราชจากชาติตะวันตก เป็นต้น (Gungwu, 1973, pp. 83-98)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดของสมิธถูกคัดค้านโดย จอห์น เบรียลลี (John Breuilly) ซึ่งยึดมั่นในแนวคิดชาติตามทฤษฎีสมัยใหม่นิยม (Modern) เบรียลลีได้วิพากษ์นักวิชาการแนวคิดแบบรากเหง้านิยม (Primordialist) และนิรันตรนิยม (Perennialist) รวมไปถึงแนวคิดชาติพันธุ์เชิงสัญลักษณ์ (Ethnosymbolic) ของสมิธ เพราะเขาไม่เห็นด้วยกับการมองจุดกำเนิดของชาติหรือรากเหง้าของชาติที่ระยะเวลายาวนานก่อนยุคสมัยใหม่ กล่าวอย่างสรุปคือในแง่ของกระบวนการประกอบสร้างอัตลักษณ์ชาตินั้นจะดำรงอยู่แต่ในระดับชนชั้นนำเท่านั้น มีลักษณะไม่ต่อเนื่องและขาดวิน อยู่ในโลกของความหมาย 2 รูปแบบ ได้แก่ ชาติพันธุ์วรรณาและการเมือง อัตลักษณ์ชาติตกอยู่ใต้อิทธิพลของหลักการข้อถกเถียงและภาพลักษณ์ของศาสนากับราชวงศ์ แล้วยังมีรูปแบบของการเป็น “วัฒนธรรมสาธารณะ” อันน้อยนิดที่อาจทำให้เกิดการรักษา การตีความใหม่ และการส่งผ่านอัตลักษณ์ชาติ (เบรียลลี, 2562, น. 270 – 271)

นอกจากเบเรย์แล้ว นักวิชาการที่เชื่อว่าชาติเป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์สร้างจากความคิดของมนุษย์หรือความสมัยใหม่ จนกลายเป็นคู่ตรงข้ามทางความคิดของสมิธ คือ เบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) กับแนวคิดชุมชนจินตกรรม (Imagined Communities) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากเออร์เนส เรนัง โดยถือเป็นกรอบแนวคิดศึกษาเรื่องชาติที่โด่งดังและทรงอิทธิพลอย่างมากในโลกวิชาการ ทั้งนี้แอนเดอร์สันได้อธิบายความหมายของ “ชาติ” และ “ลัทธิชาตินิยม” ว่าเป็น ชุมชนจินตกรรมทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นโดยมีทั้งอธิปไตยและมีขอบเขต ซึ่งได้เริ่มถือกำเนิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยเกิดภายใต้รากฐานมาจากวัฒนธรรม 2 อย่าง คือ “ชุมชนศาสนา” และ “อาณาจักรราชวงศ์” (แอนเดอร์สัน, 2557, น. 15) โดยผู้คนเริ่มมีสำนึกร่วมกันรู้สึกว่าเป็นกลุ่มคนอันหนึ่งเดียวภายใต้ปัจจัย พัฒนาให้จิตสำนึกของผู้คนเริ่มเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาของสื่อสิ่งพิมพ์ที่กระจายไปตามท้องถิ่น จนนำไปสู่การที่ผู้คนเริ่มพัฒนาภาษาใช้ร่วมกัน (แอนเดอร์สัน, 2557, น. 90 - 106) โดยยกตัวอย่างบทบาทของชาวครีโอล ผู้ซึ่งเป็นคนเชื้อชาติและพูดภาษาเดียวจากแผ่นดินแม่แต่อพยพมาอาศัยอยู่ในดินแดนอาณานิคมไม่ว่าจะเป็น อเมริกา เม็กซิโก และแคริบเบียน (แอนเดอร์สัน, 2557, น. 65 - 83)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแนวคิดชุมชนจินตกรรมของแอนเดอร์สันจะทรงอิทธิพลอย่างมากในโลกวิชาการ แต่ก็มีนักวิชาการที่มีแนวคิดไม่เห็นด้วยกับแอนเดอร์สัน ตัวอย่างเช่น ไมเคิล เฮิร์ชเฟลด์ (Michael Herzfeld) กับแนวคิดความชิดเชื้อทางวัฒนธรรม (Cultural Intimacy) โดยเฮิร์ชเฟลด์เห็นต่างกับนักวิชาการเชื่อว่าชาติเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาในยุคสมัยใหม่ภายใต้จินตนาการ และจิตสำนึกของผู้คนโดยเฉพาะแอนเดอร์สัน ทั้งนี้เฮิร์ชเฟลด์มองว่าชาติไม่ได้เป็นเพียงจินตนาการร่วม แต่ลงลึกถึงระดับปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ทั้งรัฐและชุมชนต่างใช้ภาษาวาทกรรมกับปฏิบัติการต่างๆ จากความชิดเชื้อทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นไปได้ทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นในระบบวิถีชีวิตประจำวันหรือต่างชาติพันธุ์ก็มีลักษณะเฉพาะอันเกิดจากการรับรู้หรือสร้างพรมแดนของความต่างเพื่อจัดจำแนกแยกแยะ “คนอื่น” ออกจากกลุ่มของตน ส่วนความคิดในระดับรัฐชาติหรือระดับประเทศก็มีการจัดจำแนกคนอื่น ไม่เพียงแต่สร้างความเป็น “พรรคพวก” และ “กลุ่มก้อน” แต่ในทางตรงกันข้ามก็เป็นการ “กีดกัน” คนอื่นไม่ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มด้วย เพราะฉะนั้น การสร้างความหมายของรัฐชาติจึงมิได้เกิดจากรัฐและประชาชนเพียงฝ่ายเดียว แต่ทั้ง 2 ฝ่ายต่างมีส่วนร่วมในการสร้างความหมาย ซึ่งอาจเป็นความย้อนแย้งที่สัมพันธ์กันภายใต้รากของวัฒนธรรมบางอย่างที่มีร่วมกันของคนในชาตินั้น (Herzfeld, 2016)

นอกจากนี้ ชุมชนจินตกรรมของแอนเดอร์สันจะได้กลายมาเป็นที่แพร่หลายในการศึกษาเรื่อง “ชาติ” และ “ชาตินิยม” ของวงการศึกษาวិชาการไทย แต่ธงชัย วินิจจะกุล กลับมีความคิดเห็นที่ต่างออกไป โดยในการให้สัมภาษณ์กับสำนักข่าว BBC ไทยเมื่อธงชัยมองว่าชาตินิยมแบบไทยๆ มีลักษณะพิเศษอันไม่อาจอธิบายผ่านแนวคิดชุมชนจินตกรรมของแอนเดอร์สันซึ่งหมายถึงสังคมที่ผู้คนอยู่ในระนาบเดียวกัน เท่าเทียมกัน จินตนาการว่าเป็นสังคมร่วมกันได้ เพราะชาติไทยไม่ใช่ลักษณะประชาชาติ แต่เป็นราชาชาติ และชาตินิยมของไทยเป็นลักษณะราชานิยมที่ต้องนับถือพระราชาของไทยเป็นลักษณะราชานิยมที่ต้องนับถือพระราชา (ธงชัย วินิจจะกุล มองทะเลประวัติศาสตร์ “ราชาชาตินิยม” และ “ผี” ในการเมืองไทย, 2562)

ธงชัยได้เสนอแนวคิดราชาชาตินิยม ที่อธิบายถึงการสร้างความเป็นชาติไทยในมุมมองของการเขียนและสร้างประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่จะให้ความสำคัญกับพระมหากษัตริย์ จนนำไปสู่การอำพรางความทรงจำของตัวเองของชนชั้นนำไทยที่เลือกจะจำบางอย่าง และเลือกที่ลืมบางเรื่องราวออกไป ธงชัยได้ยกตัวอย่างการสร้างประวัติศาสตร์ของชนชั้นนำไทยวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ในมุมมองพระมหากษัตริย์การรักษาเอกราชของชาติที่กลายเป็นแม่บทประวัติศาสตร์ไทยจนมาถึงการเกิดราชาชาตินิยมใหม่ในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคมมีมุมมองต่อพระมหากษัตริย์ในฐานะบิดาแห่งประชาธิปไตยเป็นต้น (ธงชัย วินิจจะกุล, 2544, น. 57 – 65) หรือแนวคิดรัฐราชาชาติ โดยคำว่า “ราชาชาติ” หมายถึงชุมชนจิตกรรมที่ผู้คนในชาติเดียวกันคิดรับรู้ถึงความเป็นชาติโดยผ่านพระราชา ไม่ใช่ชุมชนของประชาชาติอันหลากหลายที่เป็นประชาชนเสมอกันโครงสร้างรัฐไทยที่จะประกอบด้วย กษัตริย์+รัฐบาล+ราชการ ดังนั้นภาคประชาสังคม (Civil society) ที่จากเดิมควรจะเป็น “รัฐ+สังคม” จึงกลายมาเป็น “ราชา+รัฐ+สังคม” และระบบยุติธรรมของไทยที่เป็นลักษณะ “นิติ+รัฐ+ราชา” โดยนิติศาสตร์และระบบกฎหมายไทยไม่ใช่การปกครองของกฎหมาย (Rule of Law) ที่จำกัดอำนาจรัฐไม่ให้ละเมิดสิทธิเสรีภาพประชาชน แต่กลับเป็นปกครองด้วยกฎหมาย (Rule by Law) เป็นมรดกจากยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่นิติศาสตร์ให้อำนาจแก่รัฐจนมีอภิสิทธิ์สามารถพ้นผิดได้ และมีอำนาจในการควบคุมประชาชนได้เต็มที่อันทำให้นิติศาสตร์ของรัฐไทยจึงถือว่ากษัตริย์เป็นหลักสูงสุดของความยุติธรรม เป็นต้น (ธงชัย วินิจจะกุล, 2563)

ทั้งนี้ยังช่วยได้นำแนวคิดชุมชนจิตกรรมมาพัฒนาให้สามารถศึกษาความเป็นชาติกับชาตินิยมในประวัติศาสตร์ การเมือง และสังคมของไทยได้อย่างเหมาะสม แต่ข้อจำกัดในการใช้แนวคิดของราชาชาตินิยมและรัฐราชาชาติ คือ ตัวกรอบแนวคิดนั้นถูกออกแบบมาเพื่อวิเคราะห์และอธิบายความเป็นชาติไทยแบบทางการของรัฐที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานเท่านั้น ไม่ได้ถูกออกแบบเพื่อวิเคราะห์หรืออธิบายนิยามชาติไทยในความหมายอื่น จึงย่อมไม่เพียงพอต่อการที่วิเคราะห์และอธิบายความเป็นชาติไทยนอกกระแสของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560

หากดูแนวคิดทฤษฎีศึกษาชาติของไทยที่ฐานมาจากชุมชนจิตกรรม อีกกรอบแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจคือ ชุมชนจิตกรรม/ความขัดเคืองทางวัฒนธรรมของ ชัยพงษ์ สำเนียง อันเป็นการนำแนวคิดชุมชนจิตกรรมของแอนเดอร์สันมาใช้ร่วมกันกับแนวคิดความขัดเคืองทางวัฒนธรรม ของไมเคิล เฮิร์ช เฟล (Michael Herzfeld) แม้แนวคิดทฤษฎี ของเฮิร์ชเฟลดูเหมือนจะคัดค้านกับแนวคิดแอนเดอร์สัน แต่ตัวของชัยพงษ์ สำเนียงมองต่างกันไปโดยมีข้อสังเกตว่า แนวคิดของเฮิร์ชเฟลเป็นการขยายเขตแดนความคิดของแนวคิดแอนเดอร์สัน เพราะคงไม่มีรากฐานวัฒนธรรมหรือรัฐชาติที่เกิดแต่ในหัวและจินตนาการเท่านั้นจะสามารถทำให้คนสามารถพลีชีพเพื่อชาติได้ แต่วัฒนธรรมขัดเคือง (Cultural Intimacy) บางอย่างที่เราคุ้นเคยกันรวมถึงรัฐชาติ หรือประชาชนเองก็ร่วมกันสร้างความหมายของความเป็นชาติขึ้นมา ชาติจึงไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆ แต่เกิดจากการประกอบสร้างของวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีการหยิบยืมวัฒนธรรมราชรัฐและวัฒนธรรมหลวง ผ่านการสร้าง ความหมายร่วม เช่น ธงชาติ แผนที่ ฯลฯ เพื่อสร้างความจงรักภักดีของคนในชาติและยอมตายเพื่อชาติได้ นอกจากนี้ แนวคิดของเฮิร์ชเฟลยังแสดงให้เห็นว่าความเป็นรัฐชาติยังไม่หมดความหมายหรือล้าสมัย รวมถึงงานของแอนเดอร์สันด้วย เพราะเราจะเห็นว่าความเป็นรัฐชาติยังได้รับการผลิตซ้ำสร้างความหมายอย่างต่อเนื่อง และมีพลังในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2558, น. 143 – 145)

แม้ได้กระแสโลกาภิวัตน์ในโลกยุคปัจจุบันความเป็นรัฐชาติจะถูกลดความสำคัญลงแทนด้วยความเป็นชุมชนโลก ประชาคมโลกมีความสำคัญมากขึ้นภายใต้บริบทการขยายตัวของเทคโนโลยี และการเกิดขึ้นที่สาธารณะผ่านสื่อ โดยเฉพาะโซเชียลมีเดีย แต่ก็มีการปะทะกันของวัฒนธรรมที่ไม่ปรับตัวหรือต่อต้านการเปลี่ยนของโลกาภิวัตน์ เช่น วัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย วัฒนธรรมเคร่งศาสนา และการเกิดขึ้นของกลุ่มชาตินิยมสุดโต่ง ชัยพงษ์เห็นว่าสองแนวคิดที่กล่าวชาติเป็นสิ่งประกอบสร้างความหมายของชาติจึงไม่มีวันตาย แต่มีการสร้างใหม่/ผลิตซ้ำหรือให้ความหมายที่สัมพันธ์กับบริบท และอาจยืดหยุ่นคนได้มากขึ้นหรือน้อยลงก็อยู่ที่การฉวยใช้ และให้ความหมายเพื่อสร้างความภักดีของคนใน

ชาติ รัฐ-ชาติจึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในยุคโลกาภิวัตน์จะให้ความสำคัญกับประชาคมโลกมากขึ้น แต่ความเป็นรัฐชาติก็มิได้หายไป แต่ได้เปลี่ยนสถานะและลักษณะการควบคุมบงการประชากรในรัฐชาตินั้นไป ชาติจึงอาจเป็นทั้งจินตกรรม ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่สถิตอยู่ภายใต้มนัสสำนึกของคนในชาตินั้น และไม่อาจรื้อถอนได้ง่ายๆ (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2558, น. 148)

กรอบคิดของชัยพงษ์คือการมองความเป็นชาติในฐานะของชุมชนจินตกรรม ภายใต้ความคิดและความรู้สึกของผู้คนให้มีจิตสำนึกเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแค่จินตนาการในหัวคนขึ้นมาเอง แต่ผ่านการสร้างความหมายที่มีรากฐานวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกันจนเกิดผลิตและประกอบสร้างขึ้นมาจนเป็นชาติได้มีการผลิตซ้ำและให้ความหมายใหม่อย่างต่อเนื่องเพื่อสัมผัสกับบริบท นอกจากนี้ กรอบแนวคิดชุมชนจินตกรรม/ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมยังมีความหมายยืดหยุ่นโดยไม่เจาะจงเฉพาะในการวิเคราะห์หรืออธิบายความเป็นชาติแบบทางการของรัฐเท่านั้น แต่สามารถปรับใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายความเป็นชาตินอกกระแสที่มีการให้ความหมายของชาติแตกต่างออกไปผ่านรากฐานวัฒนธรรมบางอย่างของผู้คนที่เห็นต่างจากรัฐร่วมกัน เกิดชุมชนจินตกรรมของความเป็นชาติใหม่ที่ท้าทายและช่วงชิงความหมายจากความเป็นชาติกระแสหลักเดิมโดยผู้วิจัยยังมองว่าตัวกรอบคิดนั้นอาจมีความสอดคล้องกับแนวคิดของแอร์เนสต์ เรอนังที่กล่าวมาข้างต้น (เรอนอง, 2661) คือการมองความเป็นชาติในรูปแบบจิตสำนึกทางความคิดและความรู้สึกของผู้คนที่อยู่ร่วมเป็นหนึ่งเดียวกัน ผ่านการมีอดีตหรือปัจจุบันร่วมกัน

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับช่วงชิงความหมาย

การใช้แนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องชาติเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะอธิบายการช่วงชิงความหมายที่จะศึกษาได้ จึงจำเป็นต้องนำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการศึกษาการเมือง สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มาช่วยอธิบายควบคู่กับแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องชาติ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์หรืออธิบายการช่วงชิงความหมายของชาติไทยในบริบทการเคลื่อนไหวทางการเมืองได้รอบด้านยิ่งขึ้น

แนวคิดทฤษฎีที่โดดเด่นคือ สงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of Position) (วัชรพล พุทธรักษา, 2557, น. 144) ของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) ซึ่งได้เสนอใน *สมุดบันทึกจากคุก* (Prison Notebooks) โดยแนวคิดสงครามยึดพื้นที่ทางความคิดอยู่ในบท “The Concept of Passive Revolution” ซึ่งเป็นการอธิบายการปฏิวัติเจียบ (passive revolution) อันเป็นการปฏิวัติหรือปฏิรูปของชนชั้นนำ เพื่อรักษาสถิตและเปลี่ยนโครงสร้างในการรักษาอำนาจนำและเป็นการ

ปฏวัติที่ชนชั้นผู้ถูกกดขี่และมวลชนไม่ได้มีบทบาทส่วนร่วมอย่างแท้จริง รวมทั้งกีดกันชนชั้นผู้ถูกกดขี่ออกจากอิทธิพลทางระบบเศรษฐกิจกับการเมือง โดยกรัมสกีได้อธิบายว่าการที่ชนชั้นนำจะสามารถกระทำการปฏิวัติเงียบได้นั้นจะต้องทำสงครามยึดพื้นที่ทางความคิดจนสามารถครอบงำอำนาจนำในสังคมได้ (Gramsci, 2010, p. 110)

ทั้งนี้ ส่วนที่กรัมสกีอธิบายแนวคิดทฤษฎีสงครามยึดพื้นที่ทางความคิดได้ชัดเจนที่สุดอันมีมียู่ด้วยกันสองบทด้วยกันได้แก่ “Political Struggle and Military War” และ “The Transition from the War of Manoeuvre (Frontal Attack) to the War of Position” โดยกรัมสกีเปรียบเทียบต่อสู้ทางการเมืองเหมือนกับสงครามการทหารที่กลุ่มพลังทางสังคมได้ใช้กลยุทธ์ของตัวเองในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยกรัมสกีได้จำแนกสงครามในการต่อสู้ทางการเมืองเป็นสามประเภท เช่น 1.สงครามขับเคลื่อนพื้นที่ (War of Movement) 2.สงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of Position) 3.สงครามแบบกองโจร (Underground Warfare) แต่กรัมสกีจะให้ความสำคัญกับสงครามขับเคลื่อนพื้นที่และสงครามยึดพื้นที่ทางความคิดเป็นหลัก (วัชรพล พุทธรักษา, 2557, น. 144 - 145)

สงครามขับเคลื่อนพื้นที่จึงเป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่ใช่มวลชนในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับรัฐ โดยใช้กำลังและความรุนแรงเป็นหลักโดยกรัมสกีมองว่า กลยุทธ์แบบนี้เหมาะสำหรับต่อสู้กับรัฐที่มีความอ่อนแอทางด้านการเมืองและการทหาร อำนาจอรัฐเปราะบางไม่สามารถควบคุมมวลชนได้ เป็นรัฐที่ภาคประชาสังคมด้อยพัฒนา กลุ่มพลังทางสังคมต่อต้านมวลชนยาก แต่กลยุทธ์แบบนี้ไม่เหมาะสมในการนำไปใช้การครองอำนาจอย่างยั่งยืนกับรัฐที่มีพัฒนาการเมืองอย่างมั่นคงและภาคประชาสังคมที่พัฒนาแล้ว ดังนั้นสงครามขับเคลื่อนพื้นที่จึงไม่เหมาะสมสำหรับการที่จะสร้างอำนาจการครองอำนาจนำเพื่อควบคุมสังคมได้ (Gramsci, 2010, p. 233; วัชรพล พุทธรักษา, 2557, น. 145)

กรัมสกีมองว่าประเทศที่พัฒนาแล้วมีการเมืองและภาคประชาสังคมที่ซับซ้อนมั่นคง เงื่อนไขทางเศรษฐกิจอย่างเช่นอย่างวิกฤตเศรษฐกิจอาจไม่เพียงพอที่จะสั่นคลอนโครงสร้างการเมืองของรัฐจนเปิดช่องทางให้มวลชนเข้าไปยึดครองได้จึงทำให้ภาคประชาสังคมเปรียบเสมือนสิ่งป้องกันโครงสร้างของรัฐจากสงครามขับเคลื่อนพื้นที่ของมวลชน การทำสงครามขับเคลื่อนพื้นที่เพื่อต่อสู้กับรัฐนั้นจะกระทำได้ดีก็ต่อเมื่อมีมวลชนจำนวนมากเพียงพอพร้อมที่จะเสียสละในการต่อสู้ แต่ปัจจัยสำคัญยิ่งกว่าที่จะสร้างเงื่อนไขให้มวลชนมีชัยชนะนั้นคือ สงครามยึดพื้นที่ทางความคิดอันทำให้กรัมสกีเสนอแนวทางในการต่อสู้ทางการเมืองกับชนชั้นนำที่จะสร้างปัจจัยสำคัญในการครองอำนาจนำของมวลชน (Gramsci, 2010, pp. 238 - 239)

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสามารถนำแนวคิดทฤษฎีสงครามยืดพื้นที่ทางความคิดมาใช้อธิบายและวิเคราะห์ความขัดแย้งทางการเมืองในประวัติศาสตร์ไทยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560 ซึ่งเกิดการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดภายใต้บริบทความเป็นชาติระหว่างรัฐฝ่ายอนุรักษนิยมและฝ่ายตรงข้ามรัฐ โดยนิยามเรียกชาติได้กลายเป็นสิ่งที่ถูกใช้มาเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดของผู้คนในประชาสังคม ทศนะความเป็นชาติทั้งสองรูปแบบได้พยายามที่จะช่วงชิงความหมายของชาติไทยต่อกัน โดยผ่านการต่อสู้ทางการเมืองในการครอบครองอำนาจทางการเมืองและสังคมของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นชาติไทยแบบทางการต้องการจะรักษาลักษณะอำนาจนำเดิมของตัวเองเอาไว้ หรือชาติไทยนอกกระแสที่ต้องการจะแย่งชิงอำนาจซึ่งขึ้นมาแทน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองในรัฐไทยตามความเชื่อและอุดมการณ์ของตนเอง

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษที่ 2540 - 2560

การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 เพื่อทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง การทำความเข้าใจอุดมการณ์ ทศนะความคิด และความเชื่อของกลุ่มแนวร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเหล่านั้นจึงมีความสำคัญในการนิยามชาติไทยซึ่งมีงานที่น่าสนใจ ตัวอย่างเช่น

ผลงานหนังสือ *สงครามเย็น (ใน) ระหว่างโบว์ขาว* ของ กนกรัตน์ เลิศชูสกุล ได้สะท้อนตัวตนของคนรุ่นใหม่โดยกนกรัตน์นิยามว่า คนรุ่นโบว์ขาวมีโลกทัศน์และการใช้ชีวิตที่แตกต่างจากคนรุ่นเก่าที่เติบโตในบริบทของสงครามเย็น ซึ่งมีโลกทัศน์และการใช้ชีวิตที่แตกต่างจากคนรุ่นเก่าที่เติบโตในบริบทของสงครามเย็น ฝ่ายบริบทระหว่างประเทศ สภาพแวดล้อมสังคม เทคโนโลยี การรับสื่อ ข่าวสาร สภาพเศรษฐกิจ เป็นต้น (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2565) อันนำไปสู่การปะทะกันระหว่างคนรุ่นเก่าที่เชื่อมั่นในโลกทัศน์ของยุคตนจนไม่ต้องการจะเปลี่ยนแปลง กับคนรุ่นใหม่ที่มีมองว่าโลกทัศน์ของคนรุ่นเก่ามีปัญหาจึงต้องการการเปลี่ยนแปลง จนกลายมาเป็นปรากฏการณ์ของนักเรียนนักศึกษาซึ่งออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมืองและสังคม เพื่อต้องการความเปลี่ยนแปลงจากระบบเดิมของรัฐที่ต้องการควบคุม ไม่ว่าจะเป็นประเด็นในเรื่อง ระบบการศึกษา ปัญหาของสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ และการปฏิรูปสถาบันการเมืองกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น เพื่อสร้างอนาคตของชีวิตของตนเองกับประเทศที่ดีขึ้น (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2565)

นอกจากนี้ กนกรัตน์ยังนำการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นเก่าของไทย มาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เพื่อสะท้อนของการปะทะกัน

ระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ เช่น ขบวนการนักศึกษาไหวต่อต้านสงครามเวียดนามในสหรัฐอเมริกาและระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ เช่น ขบวนการนักศึกษาไหวต่อต้านสงครามเวียดนามในสหรัฐอเมริกา กล่าวโดยสรุป แนวคิดของหนังสือเล่มนี้ได้มองปรากฏการณ์เคลื่อนไหวทางการเมืองของนักเรียนนักศึกษา เกิดจากความแตกต่างของกลุ่มคนสองรุ่น ระหว่างคนรุ่นเก่าแบบโลกทัศน์สงครามเย็น ที่ไม่ต้องการความเปลี่ยนแปลง กับคนรุ่นใหม่ที่มีโลกทัศน์แบบใหม่ที่ต้องการความเปลี่ยนแปลง

ส่วนงานของงานวิจัยเรื่อง *Hashtag activism: social media and the #FreeYouth protests in Thailand* ของ เอ็ม สีนเพ็ง ซึ่งศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ พ.ศ. 2563 ผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองบนสื่อโซเชียลมีเดียจนสามารถนำมาเป็นกรอบคิดในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ใช้เทคโนโลยีโซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือสะท้อนให้เห็นได้จากกลุ่มเยาวชนปลดแอก (FreeYouth) ซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ออกมาต่อต้านรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2563 โดยได้ใช้โซเชียลมีเดียโดยเฉพาะ Twitter ผ่านการใช้แฮชแท็ก #FreeYouth ในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านเผด็จการของรัฐบาล จนเกิดเป็นกระแสการตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ และกลายเป็นอีกรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองบนสื่อโซเชียลมีเดีย (Aim Sinpeng, 2021)

อีกด้านหนึ่ง การศึกษาขบวนการคนเสื้อแดงส่วนใหญ่พยายามที่จะศึกษาหาตัวตนของกลุ่มคนที่เข้าร่วมในขบวนการ และปัจจัยของการเกิดกลุ่มคนเสื้อแดงเรื่อง *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย (Re-examining the Political Landscape of Thailand)* ที่อาศัยการวิจัยสถิติ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยภาคสนาม มาประกอบกับการวิเคราะห์ด้วยแนวคิดทฤษฎี เพื่ออธิบายการเมืองไทยผ่านขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง โดยความสำคัญงานชิ้นนี้ได้เป็นกรอบแนวคิดที่สะท้อนตัวตนของคนเสื้อแดงรวมถึงคนเสื้อเหลือง ทั้งนี้ได้นิยามกลุ่มคนเสื้อแดงว่าเป็น “พลเมืองใหม่” หรือ “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ไม่ใช่กลุ่มคนยากจนที่สุดในสังคมไทย แต่ก็มีฐานะทางรายได้ การงานอาชีพ การศึกษาที่ดีกว่า หากเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางเก่า (กลุ่มคนเสื้อเหลือง) คนกลุ่มนี้จึงมีความต้องการและความคาดหวัง (New needs and aspiration) นโยบายจากภาครัฐที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง แตกต่างจากชนชั้นกลางเก่า การมาของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงสถาบันการเมืองที่สำคัญให้นักการเมือง สร้างนโยบายตอบสนองความต้องการของประชาชนผู้สิทธิเลือกตั้งมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างที่มีจำนวนมาก จนนำมาสู่รัฐบาลพรรคไทยรักไทยของทักษิณ ชินวัตร ซึ่งได้สร้างนโยบายตอบสนองกลุ่มชนชั้นกลาง

ระดับล่างและส่งผลให้สถานะทางการเมืองและเศรษฐกิจของคนกลุ่มนี้ดีขึ้น พร้อมกับได้ลดความเหลื่อมล้ำของผู้คนในสังคม แต่อีกด้านหนึ่งนโยบายดังกล่าวได้ลดทอนอิทธิพลทางการเมืองของชนชั้นกลางลง จนนำไปสู่การต่อต้านสถาบันการเมืองแบบเลือกตั้ง (อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุคติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์, 2556, น. 1-2)

อีกทั้งงานศึกษาชิ้นนี้ มองความขัดแย้งทางการเมืองช่วงเวลาปัจจุบันว่าเป็นการต่อสู้ระหว่างกลุ่มทางชนชั้นที่มีผลประโยชน์จากระบบทางการเมืองและการมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างกัน โดยคนเสื้อแดง (ชนชั้นกลางระดับล่าง) ให้ความสำคัญกับระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา การเลือกตั้ง เน้นความเสมอภาคและความเท่าเทียม ในการเข้าถึงอำนาจทางการเมืองกับกระบวนการยุติธรรม ทำให้คนเสื้อแดงต่อต้านการแทรกแซงระบบการเมืองแบบรัฐสภาจากอำนาจอื่น เช่น การรัฐประหารโดยกองทัพ การแทรกแซงจากองค์กรอิสระและอำนาจศาล ความพยายามอ้างอิงอำนาจสถาบัน เพื่อแทรกแซงระบบการเมืองแบบรัฐสภา ส่วนคนเสื้อเหลือง (ชนชั้นกลางเก่า) ก็ไม่เชื่อมั่นในระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาและการเลือกตั้ง พร้อมสนับสนุนการถ่วงดุลอำนาจนักการเมืองจากสถาบันและองค์กรอื่น เช่น ศาล องค์กรอิสระ สถาบันกษัตริย์ เป็นต้น (อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุคติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์, 2556, น. 2-3)

นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ยังใช้กรอบคิดจากงานที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายอนุรักษ์นิยมซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อที่จะเข้าใจบริบทของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในยุค พ.ศ. 2540 – 2560 ให้มากขึ้น งานที่สำคัญเช่น *จากมือตบถึงนกหวีด: พัฒนาการและพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณ* ซึ่งเป็นการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ต่อต้านทักษิณ โดยเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ควบคู่กับการเก็บข้อมูลด้านเอกสาร (Documentary Research) สามารถนำมาเป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์และสะท้อนพลวัตขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยมโดยมองว่าขบวนการต่อต้านทักษิณเต็มไปด้วยความหลากหลายทางแนวคิด แต่มีเป้าหมายเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอนุรักษ์นิยมเหนียวแน่น กลุ่มเสรีนิยมประนีประนอม กลุ่มเสรีนิยมที่ถูกทำให้เป็นชายขอบ ต่อมากลุ่มอนุรักษ์นิยมได้เข้ามามีบทบาทในขบวนการมากขึ้นผ่านการเคลื่อนไหวโดยอุดมการณ์ชาตินิยมและกษัตริย์นิยมสุดโต่ง จนทำให้กลุ่มเสรีนิยมถูกลดบทบาทลง เนื่องจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยถูกกีดกันออกไปจากขบวนการจนส่งผลให้ขบวนการต่อต้านทักษิณไม่ว่าจะเป็นกลุ่มพันธมิตรฯ กับกลุ่ม กปปส. กลายเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ใช้อุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยมในการระดมมวลชนและต่อสู้ทางการเมือง (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563)

กล่าวโดยสรุป วิทยานิพนธ์เรื่อง “การช่วงชิงความหมาย “ชาติไทย” จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560 ใช้ทฤษฎีด้วยกันสามส่วนหลักๆ มาช่วยวิเคราะห์และอธิบายในแต่ละประเด็นกล่าวคือในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นหลัก ผู้วิจัยใช้กรอบคิดทฤษฎีที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามรัฐ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเสื้อแดง ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ รวมไปถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่เป็นคู่ขัดแย้ง ควบคู่ไปกับกรอบแนวคิดทฤษฎีชาติกับการมองความเป็นชาติฐานะชุมชนจินตกรรมทางการเมืองในความคิดและจิตสำนึกของผู้คนที่สร้างความหมายขึ้นมา ผ่านการมีรากฐานความทรงจำในอดีตกับปัจจุบัน รวมไปถึงวัฒนธรรมความเชื่อร่วมกัน เพื่อมาวิเคราะห์ความเป็นชาติไทยกับจิตสำนึกของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายประชาธิปไตย ควบคู่กับไปการใช้แนวคิดทฤษฎีราชาชาตินิยมและรัฐราชาชาติ ในการวิเคราะห์อธิบายความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่เป็นคู่ขัดแย้งทางการเมือง ในส่วนความขัดแย้งกับการปะทะทางความคิดเรื่องชาติในทางการเมืองของสองฝ่าย ได้นำทฤษฎีสงครามยืดพื้นที่ทางความคิดมาช่วยวิเคราะห์ การช่วงชิงความหมายของชาติไทย ในการการต่อสู้ทางการเมืองเพื่ออธิบายความหมายของชาติไทย ที่คนแต่ละกลุ่มแย่งชิง เพื่อขยายเขตแดนของการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวและชาติต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การช่วงชิงความหมาย ‘ชาติไทย’ จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Approach) โดยจะเก็บรวบรวมจากตำรา เอกสาร งานวิจัย บทความ ข่าว บทสัมภาษณ์ คำปราศรัย ข้อมูลจากเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดีย ที่เกี่ยวกับประเด็นที่จะศึกษา จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผ่านวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach)

การวิเคราะห์ข้อมูล

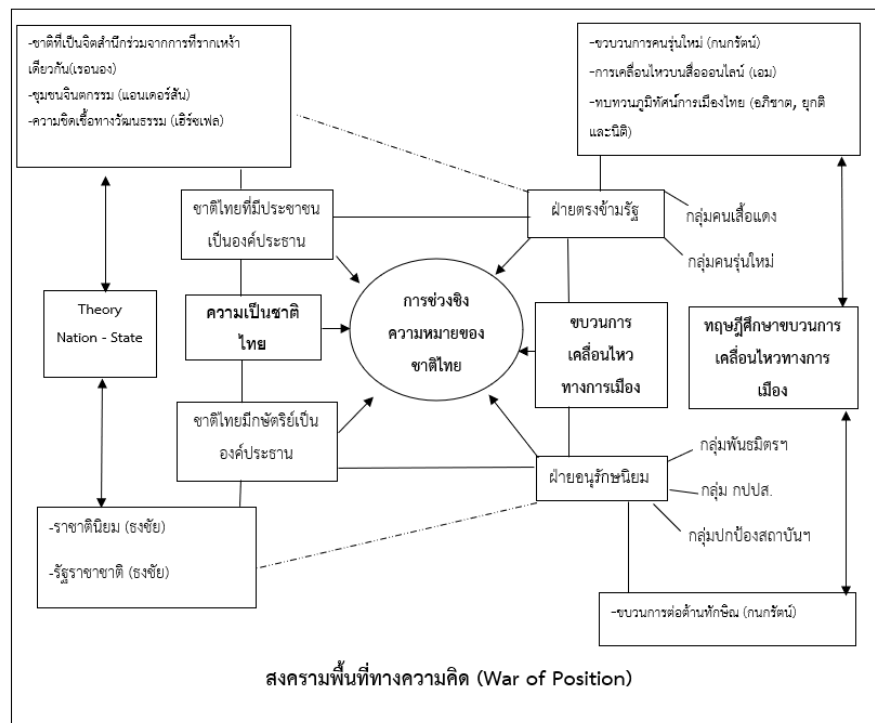
วิทยานิพนธ์เรื่อง “การช่วงชิงความหมาย ‘ชาติไทย’ จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560” นำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์

(Analytical Approach) โดยใช้แนวคิดทฤษฎีศึกษาชาติเกี่ยวกับความเป็นชาติในฐานะจิตสำนึก ชุมชนทางการเมืองและชุมชนจินตกรรมที่ถูกผลิตสร้างขึ้นภายใต้ทัศนะ ความคิด ความรู้สึกของผู้คน ในยุคสมัยเพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างความหมายของความเป็นชาติไทยนอกกระแสของขบวนการ เคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามรัฐ พร้อมกับใช้แนวคิดทฤษฎีสงครามยืดพื้นที่ทางความคิดเพื่อ วิเคราะห์การช่วงชิงความหมายของชาติไทย ภายใต้การต่อสู้ทางการเมืองในบริบทประวัติศาสตร์การ เมืองไทยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560 ควบคู่ไปกับกรอบแนวคิดจากศึกษาขบวนการเคลื่อนไหว ทางการเมือง ในการนำมาใช้เพื่อตัวช่วยวิเคราะห์และสะท้อนตัวตนของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ที่จะศึกษา

กรอบแนวความคิด

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การช่วงชิงความหมาย ‘ชาติไทย’ จากเบื้องล่างในประวัติศาสตร์การ เมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษที่ 2540 – 2560” นำแนวคิดทฤษฎีสงครามพื้นที่ทางความคิดมา วิเคราะห์ โดยมองการต่อสู้ทางพื้นที่ทางความคิดในภาคการเมือง และสังคมของขบวนการเคลื่อนไหว ทางการเมือง ในการช่วงชิงความหมายชาติไทยแบ่งบริบทและเงื่อนไขที่ศึกษาเป็น 2 ส่วนได้แก่ นิยาม ชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธาน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีราชาชาตินิยมกับรัฐราชาชาติของธงชัย ธงชัย วินิจจะกูล (พ.ศ. 2544, 2563) ในการวิเคราะห์และชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานโดย ใช้แนวคิดทฤษฎีแนวคิดชาติของแอร์เนสต์ เรอเน็ง (พ.ศ. 2661) ชุมชนจิตนตกรรมของเบเนดิกต์ แอน เดอร์สัน (พ.ศ. 2557) ความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมของไมเคิล เฮิร์ชเฟลด์ (ค.ศ. 2016) ในการวิเคราะห์

การก่อตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นบริบทหนึ่งของการศึกษา ประกอบด้วย ฝ่ายอนุรักษ์นิยม เช่น กลุ่มพันธมิตรฯ กลุ่ม กปปส. กลุ่มปกป้องสถาบันกษัตริย์ โดยใช้แนวทางจาก หนังสือ *ม็อบถึงนกหวีด: พัฒนาการและพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณ* ของกนกกรัตน์ เลิศชูสกุล ในการวิเคราะห์ และฝ่ายตรงข้ามรัฐ เช่น กลุ่มคนเสื้อแดง กลุ่มเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ โดยใช้ มุมมองในหนังสือ *สงครามเย็น (ใน) ระหว่าง โปว์ขาว* ของกนกกรัตน์ เลิศชูสกุล “Hashtag activism: social media and the #FreeYouth protests in Thailand” ของ เอ็ม สิ้นเพ็ง และ *ทบทวนภูมิ ทัศน์การเมืองไทย* ของอภิชาติ สถิตนิรามัย ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์ เป็นแนวทางการ วิเคราะห์ โดยมีชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานจะเชื่อมโยงกับฝ่ายอนุรักษ์นิยม กับชาติไทยที่มี ประชาชนเป็นองค์ประธานเชื่อมโยงกับฝ่ายประชาธิปไตย ซึ่งรวมถึงแนวคิดทฤษฎีชาติทั้งสองฝั่งมา วิเคราะห์การเคลื่อนไหว เพื่ออธิบาย “การช่วงชิงความหมายของชาติไทย” ในแต่ละบริบท เพื่อเข้า ใจความเป็นชาติที่เป็นพหุลักษณะไม่ได้มีตัวเดียว

ภาพ 1 กรอบแนวความคิด

ที่มา: โดยผู้วิจัย

บทที่ 4

การช่วงชิงความหมาย “ชาติไทย” ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

“ชาติ” ที่ผู้คนเข้าใจกัน มักที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนานเชื่อมโยงกับเชื้อชาติ ภาษา อาณาจักร ดินแดน ราชวงศ์ และยึดโยงจิตสำนึกผู้คนในดินแดนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมา ได้มีความพยายามได้พยายามศึกษาความเป็นชาติเพื่อหาคำอธิบายใหม่ เช่น ชาติในฐานะชุมชนจินตกรรม หรือสิ่งประดิษฐ์ทางความคิดของผู้ปกครองในการสร้างจิตสำนึกผู้คนเป็นหนึ่งเดียวกับรัฐ (แอนเดอร์สัน, 2560) และพยายามค้นหาจุดกำเนิดของชาติที่มีคำอธิบายแตกต่างกัน ทั้งนี้คนส่วนใหญ่มักมองว่าความเป็นชาติมีเพียงตัวตนทางความคิดเพียงหนึ่งเดียว โดยเฉพาะรัฐไทยซึ่งให้ความสำคัญในการปลูกฝังความเป็นชาติในนิยามความหมายของรัฐเท่านั้น จนเกิดเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมขึ้นมา กระทั่งหากดูพลวัตการศึกษาของความเป็นชาติในประวัติศาสตร์ไทยแล้ว จะเห็นว่ารัฐหรือผู้ปกครองไม่ได้ผูกขาดนิยามความเป็นชาติเพียงกลุ่มการเมืองเดียวแต่กลุ่มการเมืองอื่นๆ มีนิยามชาติไทยที่แตกต่างจากรัฐ

ในบทที่ 4 นี้จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลวัตความเป็นชาติในประวัติศาสตร์การเมืองไทย นอกกระแสและสะท้อนพัฒนาการความเป็นชาติไทยของรัฐในแต่ละยุค อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามของการสร้างความหมายชาติไทยนอกกระแสของกลุ่มการเมืองต่างๆ ในการตอบโต้และช่วงชิงความหมายกับชาติไทยภายใต้การเคลื่อนไหวทางการเมือง

การช่วงชิงความหมายของชาติไทยในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อสยามเริ่มรับรู้ถึงความเป็นสมัยใหม่ภายใต้บริบทคุณค่าอาณานิคมของชาติตะวันตก ทำให้โลกทัศน์ชนชั้นนำจึงเริ่มเปลี่ยนไปจากมุมมองแบบโลกจารีตดั้งเดิมมาสู่มุมมองโลกสมัยใหม่แบบตะวันตก โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจุลเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงมีความคิดจะเปลี่ยนแปลงสยามให้กลายเป็นรัฐสมัยใหม่ที่มีลักษณะเป็นรัฐรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่พระมหากษัตริย์ จนเกิดเป็นกุศโลบายเพื่อรวมศูนย์อำนาจมาไว้ที่รัฐบาลกลางของกษัตริย์ เช่น การปฏิรูปการปกครอง การวางระบบราชการ เป็นต้น นำไปสู่การสถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (กุลลดา เกษบุญชู มีดี, 2562)

สยามจำเป็นต้องนิยามความเป็นชาติของตัวเองขึ้นมาเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกันของผู้คนภายในพระราชอาณาเขตให้เป็นหนึ่งเดียวกับรัฐ มโนทัศน์ชาตินิยมชั้นนำสยามในช่วงแรกเริ่มเป็นการหลอมรวมแนวความคิดกษัตริย์ผู้ทรงธรรม หรือธรรมราชาตามแบบคติพุทธ-ฮินดูของยุคจารีต เข้ากับคติสมบูรณาญาสิทธิราชย์แบบยุโรปโดยเชื่อว่าพสกนิกรมีความแตกต่างกันตามชาติกำเนิดแต่สามารถจะหลอมรวมเป็นหมู่ชนเดียวกันได้ก็ต่อเมื่อมีองค์กษัตริย์เป็นศูนย์รวมเท่านั้น แนวคิดเรื่องชาติของสยามจึงมีลักษณะเป็นของการเป็นศูนย์รวมเอกภาพของชาวสยามทุกชนชั้น และชนชาติโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลาง (เปเลจจี, 2566, น. 179) กษัตริย์จึงกลายเป็นหลักวิญญานสำคัญของความเป็นชาติของรัฐสยามและส่งผลให้การนิยามความเป็นชาติของชนชั้นนำสยามมีกษัตริย์เป็นองค์ประธานสำคัญในการสร้างความหมาย เพื่อความชอบธรรมให้กับการสถาปนาระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในการรวมศูนย์อำนาจของสถาบันกษัตริย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผนวกรวมดินแดน ผู้คน และอำนาจท้องถิ่นต่างๆ ที่มีความแตกต่างทางภาษาและชาติพันธุ์

รัชกาลที่ 5 ทรงเป็นชนชั้นนำคนสำคัญที่มีบทบาทในการกำหนดนิยามความเป็นชาติของสยามโดยจะเห็นได้จากพระราชดำรัสเมื่อ พ.ศ. 2428 ของพระองค์ที่สะท้อนนิยามความเป็นชาติอย่างสรุปว่า “ในพระอาณาเขตแผ่นดินกว้างใหญ่ไพศาล ราษฎรที่อาศัยอยู่พูดภาษาอันเดียวกันมีเพี้ยนกันบ้าง แต่ไม่ว่าจะไทยลาวทั้งปวงก็ถือตนเป็นชาติอันหนึ่งอันเดียวกัน ภายใต้อำนาจอุปถัมภ์บำรุงของพระองค์เอง” (จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2458, น. 41) ความเป็นไทยที่รัชกาลที่ 5 นิยามขึ้น จึงไม่ใช่ในแง่ของการชูเชื้อชาติไทยอันบริสุทธิ์พร้อมกับกีดกันชนชาติอื่น แต่คือการกำหนดให้ผู้คนอันหลากหลายชาติพันธุ์ที่อยู่ในแผ่นดินไทยและภายใต้กษัตริย์ของไทย (ฐนพงศ์ ลือจรัสชัย, 2564, น. 24 – 29) ไม่ว่าจะเป็นคนเขมร ลาว และมลายู หากอยู่ภายในเขตแดนล้วนเป็นคนไทยโดยไม่มีการแบ่งแยก เพื่อมุ่งสลายความเป็นประเทศราชของแต่ละดินแดนให้เข้าเป็นหนึ่งในสยามอย่างอย่างแท้จริง (ดารุณี สมศรี, 2566, น. 33) จะเห็นได้จากทัศนะของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในฐานะชนชั้นนำคนสำคัญในการช่วยนิยามชาติของรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้เสนอว่าให้เปลี่ยนนโยบายการปกครองจาก “ราชาธิราช” มาเป็น “สหชาติ” พร้อมกับการเปลี่ยนการเรียกคนลาวในมณฑลลาวท้าว ลาวพวน และลาวเฉียงมาเป็นคนไทย (เตือนใจ ไชยศิลป์, 2536, น. 121) อันสอดคล้องกับนโยบายของสยามที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองราชาธิราชของรัฐจารีตมาเป็นรูปแบบรัฐสมัยใหม่ลักษณะการปกครองแบบพระราชอาณาเขต (Kingdom) รวมดินแดนมากมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (เตือนใจ ไชยศิลป์, 2536, น. 120) เป็นต้น

นิยามความเป็นชาติของสยามในยุครัชกาลที่ 5 มีความหมายถึงพระราชอาณาจักรที่ปกครองด้วยดินแดนและราษฎรต่างเชื้อชาติต่างภาษาภายใต้พระบารมีของกษัตริย์ รวมถึงการเป็นข้าราชการบริพารที่ขึ้นต่อกษัตริย์องค์เดียวกัน (ฐานพงศ์ ลือจรรยา, 2564, น. 22 -25) อันทำให้นิยามความเป็นชาติของพระองค์เน้นให้ราษฎรยอมรับอำนาจการปกครองจากส่วนกลางและจงรักภักดีต่อกษัตริย์สยามโดยไม่คำนึงเชื้อชาติภาษา และศาสนา (ดารุณี สมศรี, 2566, น. 33 – 34) นิยามความเป็นชาติของรัชกาลที่ 5 จึงมีลักษณะที่ผู้คนภายอาณาเขตไม่ได้มีสถานะเสมอภาคในระนาบเดียวกัน แต่ให้ความสำคัญกับชนชั้นและชาติตระกูลจากสูงไปต่ำ โดยมีกษัตริย์เป็นอยู่จุดสูงสุดและแต่ละชนชั้นทำหน้าที่ตามสถานะตนเอง ในลักษณะของความสัมพันธ์ที่ “ผู้ใหญ่มีความโอบอ้อมอารีรักใคร่ผู้น้อยโดยสุจริต ผู้น้อยต้องอ่อนน้อมยำเกรงใหญ่” ทั้งนี้พระองค์มองว่าสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างเอกภาพอันเป็นหนึ่งเดียวกันของคนทุกชนชั้นในชาติ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2552ก, น. 47 – 49)

ในเวลาต่อมาความความเป็นชาติของสยามในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้พัฒนาอย่างมากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระองค์จึงทรงตั้งพระทัยอย่างมากต่อการนิยามชาติที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน เพื่อสร้างความชอบธรรมต่ออำนาจนำของสถาบันกษัตริย์ โดยพระองค์ให้ความหมายกับชาติในพระราชนิพนธ์เรื่อง *ความเป็นชาติไทยโดยแท้จริง* ว่า “การตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติใดโดยแท้จริงนั้น ต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความภักดีต่อใคร? ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม เขาจึงเป็นไทยแท้” (มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2517, น. 15) อันแสดงให้เห็นว่านิยามความเป็นชาติไทยของรัชกาลที่ 6 มีความหมายถึงผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ การจงรักภักดีต่อกษัตริย์เปรียบเสมือนการรักชาติจึงทำให้ชาติไทยสำหรับรัชกาลที่ 6 มีความหมายเทียบเคียงชาติ คือ กษัตริย์ พระองค์ยังทรงเน้นย้ำว่าผู้ใดไม่ภักดีต่อกษัตริย์คือผู้ไม่ภักดีต่อชาติ และไม่ถือเป็นคนไทยที่แท้จริง (ฐานพงศ์ ลือจรรยา, 2564, น. 36)

นอกจากรัชกาลที่ 6 ได้นิยามชาติไทยผ่านการสร้างความหมายที่เชื่อมกับความจงรักภักดีและการนับถือพระพุทธศาสนาของคนไทย ไปพร้อมกับการสร้างจิตสำนึกให้ผู้คนรักชาติจนสามารถยอมเสียสละหรือยอมพลีชีพตัวเองเพื่อชาติได้กลายเป็นอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่น พระบรมราโชวาทแด่นักเรียนผู้กำกับลูกเสือโดยอธิบายถึงความหมายชาติและความสำคัญของชาติที่ทุกคนควรจะเสียสละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อรักษาชาติไว้พร้อมกับช่วยกันรักษาชื่อเสียงของสถาบันชาติไทย พุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ (มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2462) เป็นต้น แล้วพระองค์ยังนิยามความเป็นชาติผ่านการให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของสีธงไตรรงค์ ซึ่งพระองค์นำมาใช้เป็นธงชาติของสยาม โดยปรากฏอยู่ในพระราชนิพนธ์เรื่องบนกลอน “เครื่องหมายแห่งไตรรงค์” โดยรัชกาลที่ 6 ได้

อธิบายความหมายแต่ละสีของธงชาติว่า สีขาว คือพระรัตนตรัยและธรรมะ สีแดง คือโลหิตที่ยอมสละเพื่อชาติและศาสนา สีน้ำเงิน คือสีโปรตส่วนพระองค์ ต่อมาจะพัฒนาความหมายเป็น สีแดงคือชาติ สีขาวคือศาสนา และสีน้ำเงินคือพระมหากษัตริย์ก่อนที่จะถูกใช้จนถึงปัจจุบัน (ชนินดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546, น. 78 – 79) กระนั้นในที่สุดนิยามความเป็นชาติของรัชกาลที่ 6 ได้กลายมาเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมสำคัญในการปลุกฝังผู้คนให้จงรักภักดีต่อกษัตริย์ที่เปรียบเสมือนชาติ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่านิยามความเป็นชาติที่ถูกสร้างขึ้นในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นได้ให้ความสำคัญกับพระมหากษัตริย์ในฐานะองค์ประธานที่อยู่ในพื้นที่ทางความคิดในลักษณะของอุดมการณ์ชาตินิยมและได้ปลุกปลุกฝังจิตสำนึกร่วมกันของผู้คนในภาคประชาสังคม เพื่อสร้างความชอบธรรมในพื้นที่ทางการเมืองต่อระบอบการปกครองของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่ว่าจะเป็นนิยามชาตินิยมยุครัชกาลที่ 5 ซึ่งได้ให้ความหมายถึงดินแดนและผู้คนที่มีความหลากหลายรวมเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้พระบารมีพระมหากษัตริย์เพื่อตอบสนองความชอบธรรมในสถาปนาระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือนิยามความเป็นชาติในยุครัชกาลที่ 6 ซึ่งให้ความหมายถึงความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ว่าเปรียบเสมือนความรักชาติจนสามารถเสียสละตนเองเพื่อผลประโยชน์ของชาติได้ พร้อมสร้างภาพแทนชาติ คือ กษัตริย์ เพื่อตอบสนองความชอบธรรมในการรักษาอำนาจนำทางการเมืองของกษัตริย์ ดังนั้นชาติในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงมีลักษณะเป็นชุมชนจินตกรรมที่มีประชาชนสูงต่ำสามัคคีกันภายใต้ร่มบารมีของกษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2559, น. (16)) หรือผู้คนรับรู้ความเป็นชาติเดียวกันผ่านกษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2563, น. 15) ซึ่งจะกลายเป็นมรดกสำคัญก่อให้เกิดสำนึกทางประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ธงชัย วินิจจะกุล เรียกว่า “ราชาชาตินิยม” และถูกนำมาใช้เป็นอุดมการณ์ชาตินิยมครอบงำสังคมไทยในเวลาต่อมา (ธงชัย วินิจจะกุล, 2559, น. (16)) โดยอาจมองได้ว่าชนชั้นนำสยามสร้างอำนาจนำการครอบงำพื้นที่ทางการเมืองผ่านระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์รวมศูนย์อำนาจมาอยู่กษัตริย์และครอบงำพื้นที่ทางความคิดโดยสร้างจิตสำนึกความเป็นชาติผ่านพระมหากษัตริย์

กล่าวให้ถึงที่สุดแล้วนิยามพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานได้กลายเป็นชาติกระแสหลักของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ชาติกระแสหลักก็ไม่ได้ครอบงำทางคิดได้อย่างสมบูรณ์ เพราะเกิดกลุ่มทางการเมืองของราชการและปัญญาชนหัวก้าวหน้าที่ปฏิเสธนิยามชาติแบบกษัตริย์ จนกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการช่วงชิงความหมายของชาติภายใต้บริบทความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกษัตริย์กับกลุ่มหัวก้าวหน้า

ทั้งนี้บริบทความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์กับกลุ่มหัวก้าวหน้าได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีปัจจัยอยู่หลายส่วนสำคัญ ได้แก่ 1.ระบบข้าราชการและสภาพสังคมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยึดโยงกับชาติตระกูลอย่างมาก โดยให้ความสำคัญกับชาติกำเนิดมากกว่าวุฒิการศึกษาหรือผลงาน รวมถึงระบบอุปถัมภ์ยังมีบทบาทในระบบราชการของรัฐ 2. เจ้านาย ขุนนาง และสามัญชนรุ่นใหม่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะข้าราชการที่ได้เรียนและทำงานในยุโรป พวกเขาสัมผัสถึงระบอบการปกครองสมัยใหม่ที่มีความเป็น “ศิวิไลซ์” ให้ผลประโยชน์แก่ข้าราชการและราษฎร โดยไม่คำนึงชาติตระกูล อำนาจทั้งหมดไม่ได้อยู่เพียงแค่ผู้ปกครองอย่างเบ็ดเสร็จ กลุ่มหัวก้าวหน้ายังมองว่าระบบการปกครองสยามยังล้าหลัง พร้อมกับมีแนวคิดต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบใหม่ที่ข้าราชการมีส่วนร่วมในอำนาจ ไม่ใช่จำกัดเพียงแค่กษัตริย์ จนกระทั่งกลายเป็นสัญญาณที่แสดงให้เห็นว่าพระราชอำนาจนำกษัตริย์เริ่มถูกท้าทายโดยกลุ่มหัวก้าวหน้า (กุลลดา เกษบุญชู มีดี, 2562, น. 154 – 159 และ 194 - 196) เป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามนำเสนอ นิยามความเป็นชาติที่กษัตริย์ไม่ได้เป็นองค์ประธาน

กลุ่มหัวก้าวหน้าได้นำเสนอนิยามความเป็นชาติแบบใหม่ผ่านการเคลื่อนไหวเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นได้เริ่มปรากฏให้เห็นในกรณีเจ้านายกับข้าราชการสยามที่ทำงานและศึกษาในยุโรป รวมกันลงชื่อในหนังสือกราบบังคมทูลรัชกาลที่ 5 เรื่องความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103 โดยเรียกร้องรัชกาลที่ 5 ทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามให้ทันสมัยแบบชาติตะวันตก แม้คณะผู้ลงชื่อหนังสือกราบบังคมทูลจะเล็งมีความผิดก็ตาม โดยเฉพาะการเรียกร้องให้มี “คอนสติติวชัน”(constitution) หรือ “รัฐธรรมนูญ” เป็นกฎหมายปกครองสูงสุดของประเทศ นอกจากนี้ในหนังสือกราบบังคมทูลยังได้เสนอข้อแก้ไขในการเปลี่ยนแปลงการปกครองบ้านเมือง 7 ข้อ ที่ให้ความสำคัญ จัดตั้งให้คณะรัฐมนตรีทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองแทนกษัตริย์ ความเท่าเทียมของราษฎรในระบอบยุติธรรม เสรีภาพในการแสดงออกของราษฎร และการพัฒนาระบบราชการที่ทันสมัย เป็นต้น (นเรศวรฤทธิ์ และคณะ, 2518, น. 47 – 74)

กล่าวได้ว่าหนังสือกราบบังคมทูลฯ ร.ศ.103 ได้นำเสนอนิยามความเป็นชาติแบบใหม่ของกลุ่มหัวก้าวหน้าที่ท้าทายนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐ ซึ่งจะเห็นได้จากการเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญ การจัดตั้งคณะรัฐมนตรีบริหารบ้านเมืองแทนกษัตริย์ รวมถึงการเรียกร้องสิทธิให้กับราษฎรสามัญชน อันล้วนเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นอกจากนี้ คณะเจ้านายและข้าราชการที่รวมลงชื่อยังได้อ้างว่าตัวเองทำไปเพื่อรักษาบ้านเมืองและต้องการให้ประเทศมีความศิวิไลซ์รอดพ้นจากการคุกคามจากชาติตะวันตก (นเรศวรฤทธิ์ และคณะ, 2518, น. 47 - 48) อัน

แสดงให้เห็นว่าเจ้านายและข้าราชการกลุ่มนี้มีทัศนคติที่แตกต่างจากรัฐ กล่าวคือกล่าวคือกษัตริย์ไม่ใช่องค์ประธานสำคัญในนิยามความเป็นชาติของพวกเขา พร้อมพร้อมกับแยกความเป็นชาติออกจากกษัตริย์ ต่างจากนิยามชาติกระแสหลักของรัฐที่กษัตริย์เป็นเนื้อเดียวกับชาติ พร้อมเสนอชาติแบบใหม่ให้ความสำคัญกับตัวตนราษฎรมากขึ้น ดังที่กุลดา เกษบุญชู มีต์ ได้อธิบายว่า เหตุการณ์หนังสือกราบบังคมทูลฯ ร.ศ.103 ถือเป็นครั้งแรกที่มีการนำเสนอหลักการชาตินิยมโดยผู้อื่นที่มีใช้กษัตริย์ และแสดงให้เห็นความพยายามทำให้ราษฎรรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชาติ (กุลดา เกษบุญชู มีต์, 2562, น.197) ก่อนที่จะพัฒนากลายเป็นนิยามชาติที่มีราษฎรสามัญชนกลายเป็นองค์ประธานในเวลาต่อมา

แม้ว่าเหตุการณ์ครั้งนี้จะจบลงด้วยการที่รัชกาลที่ 5 ทรงพระราชหัตถเลขาตอบกลับอย่างสุขุมกลับไปว่ายังไม่ถึงเวลาอันสมควรในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (สยามมินทร์, 2518, น. 76 - 81) จนความพยายามเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองของเจ้านายและข้าราชการในคณะ ร.ศ. 103 ไม่ประสบความสำเร็จ แต่ก็เป็นตัวอย่างสำคัญให้เห็นทัศนคติกลุ่มคนหัวก้าวหน้าในระบอบราชาธิปไตยว่าพวกเขามีจิตสำนึกความเป็นชาติแตกต่างจากชาติกระแสหลักของรัฐ ผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นการท้าทายพระอำนาจ นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์กับข้าราชการตุลาการจากกรณีคดีพยานระกาอันทำให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์และผู้พิพากษาจำนวนมากลาออกจากราชการ เพราะไม่พอใจต่อระบบตุลาการสยามที่ถูกอำนาจบริหารกับระบบอุปถัมภ์เข้าแทรกแซง จนไม่สามารถสร้างระบบตุลาการที่มีประสิทธิภาพและมีอิสระได้เหมือนชาติตะวันตก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้รัชกาลที่ 5 ไม่พอพระทัยอย่างมากโดยมองว่าผู้พิพากษาเหล่านี้ไม่จงรักภักดีและเห็นแก่ผลประโยชน์พวกพ้องมากกว่า แต่ฝ่ายผู้พิพากษาซึ่งนำโดยขุนหลวงพระยาไกรสี (เทียม บุนนาค) กลับมองว่ากระทำของตนเป็นการจงรักภักดีต่อชาติเนื่องจากอำนาจตุลาการสำคัญต่อชีวิตและทรัพย์สินราษฎร และมีความสำคัญต่อเอกราชของชาติ (กุลดา เกษบุญชู มีต์, 2562, น. 212 - 219) อันล้วนแสดงให้เห็นว่าทัศนคติของผู้พิพากษาซึ่งเป็นกลุ่มหัวก้าวหน้าได้แยกความจงรักภักดีต่อกษัตริย์และความจงรักภักดีต่อชาติออกจากกัน นอกจากนี้ความจงรักภักดีต่อชาติสำหรับขุนหลวงพระยาไกรสี (เทียม บุนนาค) คือการทำหน้าที่ตามหลักวิชาชีพเพื่อชีวิตราษฎรและรักษาเอกราชของชาติ

นอกจากนี้ กระแสชาติแบบใหม่ภายใต้บริบทการทำทลายระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยังถูกนำเสนอภายนอกกระบวนการ อย่างเช่นกรณีเทียนวรรณ ปัญญาชนผู้เขียนหนังสือเรื่อง *ว่าด้วยความฝันละเมอ แต่มีใจนอนหลับ* ใน พ.ศ. 2447 เป็นการแสดงความคิดเห็นและข้อเรียกร้องต่างๆ ของเทียนวรรณที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสยาม โดยได้เปรียบเทียบว่าเป็นความฝันของตนเองที่ต้องการเห็น

การแก้ไขขนบธรรมเนียมในประเทศสยามใหม่ โดยเฉพาะการปฏิรูปการปกครองจัดตั้งระบบ”ปาเลียมেন্ট” (รัฐสภา) เพื่อให้ผู้แทนของราษฎรมาบริหารประเทศ (เทียนวรรณ, 2518, น. 142 – 146) ทั้งนี้ในช่วงบทสุดท้ายเทียนวรรณได้กล่าวว่า มีศัตรู 2 ประการที่จะขัดความเจริญของบ้านเมือง ได้แก่ ศัตรูจากภายนอก และศัตรูจากภายใน กล่าวคือศัตรูจากภายนอกใครก็สามารถเห็นได้ชัดเจน แต่ศัตรูจากภายในนั้นซ่อนเร้นยากที่จะมีใครเห็น แม้จะเห็นก็ไม่สามารถพูดออกมาได้เพราะแอบแฝงอยู่กับความเชื่อรัฐบาลและร้ายแรงกว่าศัตรูภายนอกหลายเท่า เพราะทำให้เสียอำนาจบ้านเมืองและตัดผลประโยชน์แผ่นดินกับราษฎร (เทียนวรรณ, 2518, น. 146) กล่าวได้ว่ากรณีเคลื่อนไหวเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองของเทียนวรรณมีลักษณะคล้ายคลึงกับกรณี ร.ศ. 103 คือการมีทัศนคติให้ความสำคัญความเจริญของบ้านเมืองและของราษฎรเป็นหลัก โดยเฉพาะข้อเรียกร้องการปฏิรูปการปกครองจัดตั้งระบบ “ปาเลียมেন্ট” และให้ผู้แทนของราษฎรมาบริหารประเทศซึ่งขัดแย้งกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่สงวนอำนาจการปกครองไว้เพียงแต่ชนชั้นนำอีกทั้งเทียนวรรณยังได้กล่าวโจมตีต่อรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยเปรียบว่าเป็นศัตรูภายในประเทศที่แฝงอยู่ในความเชื่อของรัฐบาล แม้จะเห็นก็พูดไม่ได้จนตัดผลประโยชน์ต่อราษฎร

เมื่ออย่างเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 6 ความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์กับกลุ่มหัวก้าวหน้าได้รุนแรงมากขึ้นจนเกิดเป็นเหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 เมื่อกลุ่มข้าราชการทหารหนุ่มพยายามจะก่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยมีปัจจัยสำคัญคือ กระแสชาตินิยมจีนซึ่งเริ่มเป็นที่แพร่หลายในกลุ่มคนหัวก้าวหน้า โดยเฉพาะข้าราชการและปัญญาชนที่เป็นลูกจีนที่ได้รับอิทธิพลจากขบวนการชาตินิยมจีนจากการเคลื่อนไหวร่วมกับชาวจีนโพ้นทะเล และได้แรงบันดาลใจจากเหตุการณ์การปฏิวัติซินไฮ่เมื่อ ค.ศ. 1911 (ณัฐพล ใจจริง, 2564) นอกจากนี้ ปัญญาชนคนจีนในไทยยังมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอานิยามชาติแบบใหม่ที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานของชาติ เช่น เชี่ยวสวดเส็ง บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ จินโนสยามวารศัพท์ ได้เน้นเสนอว่านิยามความเป็นชาติที่มองราษฎรในฐานะเพื่อนร่วมชาติ รวมถึงเสนอว่าชาตินั้นนอกจากบำรุงกษัตริย์แล้วยังต้องควรบำรุงเพื่อนร่วมชาติอย่างราษฎร ด้วยเพราะความเจริญของชาติจะเกิดขึ้นได้เมื่อราษฎรมีวิชาความรู้ และความสามัคคีระหว่างผู้ปกครองกับราษฎรโดยดูแลพวกเขาให้เจริญ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2552ก, น. 160 – 161) อันมีอิทธิพลทางคิดอย่างให้กับกลุ่มทหารคณะ ร.ศ. 130 ที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนลูกจีน รวมถึงกลุ่มผู้ก่อการเองนั้นต่างก็ไม่พอใจในดำรงรัชกาลที่ 6 ตั้งแต่พระองค์ยังดำรงตำแหน่งพระบรมโอรสาธิราชฯ จากกรณีความขัดแย้งระหว่างมหาดเล็กของพระองค์กับนายทหาร รวมถึงการตั้งกองเสือป่ายังสร้างความไม่พอใจแก่ข้าราชการทหารต่อระบอบอุปถัมภ์ (ฐนพงศ์ ลือจรชัย, 2564, น. 33 - 35)

ปัจจัยข้างต้นได้กลายเป็นประสบการณ์ ความทรงจำ และความรู้สึกร่วมกันของกลุ่มทหารคณะ ร.ศ. 130 เริ่มนิยามความเป็นชาติที่สร้างความหมายให้ราษฎรคือชาติ ความเจริญของชาติจะเกิดจากขึ้นได้จากความเจริญและความผาสุกของราษฎร ราษฎรผู้เป็นสามัญชนควรมีส่วนในอำนาจการปกครอง นอกจากนี้นิยามความเป็นชาติของพวกเขายังมองว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขัดขวางความเจริญของชาติและทำให้ชาติล้าหลังและเสื่อมลง ดังจะเห็นได้จากเอกสารของคณะทหารผู้ก่อการได้ระบุถึงปัญหาเหล่านี้ เช่น ความเสื่อมทรามแลความเจริญของประเทศ และความสำคัญของทหารที่ได้รับเงินเดือนจากราษฎร ทหารจึงจำเป็นต้องปกป้องชาติไทยและการทำให้ชาติมีความเจริญ ผู้คนในชาติร่วมกันก็จะได้รับความสุขสบายทุกคน (ฐานพงศ์ ลือจรรย์ชัย, 2564, น. 39 – 40) หรือคำให้การของทหารในคณะกบฏที่กล่าวว่า “พวกเขาควรซื้อตรงต่อชาติไทยของเราไม่ควรจะคิดกตัญญูต่อคนคนเดียว...คือพระเจ้าอยู่หัว” ทหารอีกคนกล่าวว่า “ราษฎรจึงเป็นนายข้าราชการ มิใช่กษัตริย์” และคำชี้แจงของร้อยตรีเหรียญ ศรีจันทร์ ได้กล่าวว่า “เพื่อไม่ให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนที่จะเป็นข้าเขา คงให้ดำรงเป็นชาติไทยอยู่” (สายชล สัตยานุรักษ์, 2552ก, น. 158) เป็นต้น

ทั้งนี้ กลุ่มทหารคณะ ร.ศ. 130 ได้นำนิยามความเป็นชาติที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของตน ที่ต้องกลายเป็นเปลี่ยนความสัมพันธ์อำนาจรัฐใหม่จากให้ความสำคัญกับกษัตริย์มาเป็นราษฎร เพื่อทำให้สามัญชนอย่างพวกเขาสามารถเข้าถึงอำนาจการปกครองของรัฐ กลายเป็นความพยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองของกลุ่มทหารคณะ ร.ศ. 130 ที่ก่อการปฏิวัติใน พ.ศ. 2455 ซึ่งนำโดย ร้อยเอก ขุนทวยหาญพิทักษ์ (หมอเหล็ง) เพื่อโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้มาเป็น “รีพับลิค” หรือสาธารณรัฐ แต่สุดท้ายการปฏิวัติก็ต้องล้มเหลวเมื่อรัฐบาลจับกุมผู้ก่อการได้ทั้งหมดก่อนวันลงมือในฐานกบฏ พร้อมกับถูกตัดสินโทษประหารชีวิตก่อนลดโทษเป็นจำคุกตลอดชีวิต (ณัฐพล ใจจริง, 2564, น. (11) – (16)) กบฏ ร.ศ. 130 ได้กลายเป็นเหตุการณ์สำคัญอันแสดงให้เห็นถึงการท้าทายพระราชอำนาจกษัตริย์ของกลุ่มหัวก้าวหน้า ที่ได้นิยามความเป็นชาตินอกกระแสแบบใหม่ที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานและพยายามช่วงชิงความหมายกับความเป็นชาติกระแสหลัก

รัชกาลที่ 6 ได้ทรงตระหนักถึงการท้าทายที่เป็นภัยต่อพระราชอำนาจของพระองค์ ทั้งในพื้นที่ทางการเมืองและพื้นที่ทางความคิด จึงเป็นสาเหตุให้ทรงเน้นย้ำเรื่องการจงรักภักดีต่อกษัตริย์ที่เปรียบเสมือนการรักชาติในอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐ นอกจากนี้ พระองค์ยังตอบโต้คนจีนที่ไม่ยอมรับนิยามชาติของพระองค์ และมีส่วนสำคัญในการนิยามชาติแบบราษฎร โดยการทำให้ความเป็นจีนกลายเป็นความเป็นอื่นในนิยามชาติกระแสหลัก เช่น ในพระราชนิพนธ์เรื่อง “พวกยิวบุรพาทิศ”

พระองค์ทรงเน้นย้ำว่าพวกจีนแท้เป็นคนต่างชาติ ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยที่แท้จริง หรือพวกลูกจีนที่เกิดในไทยจะเป็นส่วนหนึ่งชาติไทยได้นั้นจะต้องแปลงชาติให้เป็นไทย ตัดขาดกับความเป็นจีน และคนจีนด้วยกัน (สายชล สัตยานุรักษ์, 2552ก, น. 285) พระองค์ยังตอบโต้กระแสของการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า ราษฎรไม่มีความคิดความรู้มากพอในการปกครองตนเองได้ การให้ราษฎรมีส่วนในอำนาจการปกครองอาจจะใช้อำนาจในทางที่ผิดไม่เป็นประโยชน์หรือเป็นโทษต่อชาติ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2552ก, น. 154) กลายเป็นภาพสะท้อนสำคัญของการตอบโต้นิยามความเป็นชาติกระแสหลักต่อความพยายามช่วงชิงความหมายของชาตินอกกระแส

จะเห็นได้ว่า ในช่วงยุคสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ภายใต้บริบทความขัดแย้งบนพื้นที่ทางการเมืองระหว่างกษัตริย์กับกลุ่มหัวก้าวหน้านั้น ได้มีการช่วงชิงความหมายของชาติระหว่างนิยามความเป็นชาติกระแสหลักกับนิยามความเป็นชาตินอกกระแส โดยนิยามความเป็นชาติกระแสหลักให้ความสำคัญกับกษัตริย์เป็นองค์ประธานมีลักษณะเป็นชุมชนจินตกรรมที่ผู้คนรับรู้ความเป็นชาติเดียวกันผ่านกษัตริย์ที่มีความสูงต่ำ และถูกรัฐนำมาใช้เป็นอุดมการณ์ชาตินิยมเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ส่วนนิยามความเป็นชาตินอกกระแสมีราษฎรเป็นองค์ประธานในรูปแบบชุมชนจินตกรรมของผู้คนที่รับรู้ความเป็นชาติผ่านการเป็นประชาชนร่วมชุมชนทางการเมืองเดียวกันและมองความเจริญของชาติเทียบเท่ากับความเจริญของราษฎร ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์คือสิ่งที่ทำให้ชาติล้าหลังเสื่อมทรามจนเป็นเหตุที่ต้องให้ราษฎรสามัญชนทั่วไปมีส่วนในอำนาจการปกครอง กลายเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมของกลุ่มหัวก้าวหน้าในการสร้างความชอบธรรมการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ต้องการเปลี่ยนความสัมพันธ์อำนาจรัฐใหม่ เพื่อให้ตัวตนราษฎรสามัญชนสามารถครองอำนาจทางการเมือง แม้ว่านิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะสามารถต้านทานการท้าทายชาตินอกกระแสมาได้ตลอดช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 – 6 แต่ในสมัยรัชกาลที่ 7 นิยามความเป็นชาติกระแสหลักต้องเผชิญการท้าทายจากนิยามชาติแบบใหม่ครั้งสำคัญภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มหัวก้าวหน้านามของ “คณะราษฎร”

ปฏิวัติ 2475: เมื่อชาติราษฎรกลายเป็นกระแสหลัก ชาติแบบกษัตริย์กลายเป็นนอกกระแส

เมื่อเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ความขัดแย้งระหว่างกษัตริย์กับกลุ่มหัวก้าวหน้ายิ่งทวีความตึงเครียดมากขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญคือรัชกาลที่ 7 และชนชั้นนำสยามพยายามแก้ไขปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำโดยใช้วิธีปลดข้าราชการออกเพื่อลดรายจ่าย

ของรัฐบาลซึ่งสร้างความไม่พอใจให้แก่ข้าราชการระดับกลาง โดยมองว่ารัฐบาลไม่มีความสามารถในการแก้ปัญหาของประเทศ และยังมองว่ารัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ปกครองโดยขาดหลักวิชา ยึดติดชาติวุฒิ ไม่สามารถทำให้ชาติมีเอกราชสมบูรณ์ได้ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553, น. 74 และ 430) จนกลายเป็นแรงผลักดันให้คนกลุ่มหัวก้าวหน้าพยายามจะก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองอีกครั้งจนเกิดการเคลื่อนไหวของคณะราษฎร พ.ศ. 2475

เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 หรือที่เรียกว่า “การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475” กับ “การอภิวัฒน์สยาม” ได้กลายเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทยจากการที่คณะราษฎรสามารถปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบใหม่ที่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ในแวดวงการศึกษาชาติ นั้นมองว่าการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ถือเป็นหมุดหมายสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนแปลงรัฐสยามหรือรัฐไทยในช่วงเวลานั้นจากรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่การเป็น “รัฐประชาชาติ” เมื่ออำนาจสูงสุดเปลี่ยนจากกษัตริย์มาสู่ประชาชนแทน (สมเกียรติ วันทะนะ, 2564) และถือเป็นจุดจบของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย

ทั้งนี้การเคลื่อนไหวของคณะราษฎรได้สะท้อนนิยามความเป็นชาติที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานถูกนำมาใช้สร้างความชอบธรรมในการปฏิวัติตั้งเห็นได้จากคำประกาศของคณะราษฎร ฉบับที่ 1 โดยเฉพาะข้อความที่ว่า “ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศเราเป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง” (คณะราษฎร, 2518, 209 – 211) อันแสดงให้เห็นว่านิยามชาติของคณะราษฎรให้ความสำคัญราษฎร หรือประชาชนในฐานะเจ้าของประเทศที่แท้จริงไม่ใช่กษัตริย์ นอกจากนี้ ในคำประกาศของคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ยังมีประโยคที่ว่า “คณะราษฎรได้แจ้งความประสงค์นี้ให้กษัตริย์ทราบแล้ว เวลานี้ยังอยู่ในความรับตอบ ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบภายในกำหนดโดยเห็นแก่ส่วนตนว่าจะถูกลดอำนาจลงมาก็ได้ชื่อว่าทรยศต่อชาติ” (คณะราษฎร, 2518, น. 209 – 211) อันเป็นการยืนยันหยัดว่าสำหรับคณะราษฎรแล้วองค์ประธานของชาติไม่ใช่กษัตริย์อีกต่อไป และกษัตริย์สามารถเป็นผู้ทรยศชาติได้ หากทรงไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง (ฐนพงศ์ ลือจรชัย, 2564, น. 58)

การปฏิวัติสยามของคณะราษฎรได้ส่งผลให้นิยามของความเป็นชาติที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานนั้นสามารถช่วงชิงความหมายของชาติได้สำเร็จกลายเป็นชาติกระแสหลักของรัฐแทนนิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่ที่ทำให้มีความสำคัญ

แก่ราษฎรแทนกษัตริย์ เช่น ราษฎรกลายเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด และสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจในการปกครองประเทศ โดยมีรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองให้การรับรองแทนที่อำนาจพระมหากษัตริย์ (“พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475”, 2475, น. 166 - 179) รวมถึงคณะราษฎรผู้เป็นสามัญชนสามารถขึ้นมาครองอำนาจทางการเมืองได้อย่างชอบธรรม เปิดโอกาสให้สามัญชนมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐผ่านสภาผู้แทนราษฎร ระบบข้าราชการและตำแหน่งทางการเมืองที่ไม่ยึดติดกับชาติกำเนิด เป็นต้น

แต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เกิดขึ้นของคณะราษฎรก็ยังคงหันมาประนีประนอมกับอำนาจเก่า อันทำให้สถาบันกษัตริย์จึงยังคงบทบาททางการเมืองแม้จะถูกจำกัดอำนาจและมีสถานะอยู่ภายใต้อำนาจรัฐธรรมนูญ รวมถึงเจ้านายกับข้าราชการที่นิยมระบอบเก่ายังคงมีบทบาทในระบบการเมืองใหม่ของคณะราษฎร นิยามความเป็นชาติที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานยังคงอยู่ในพื้นที่ทางความคิดของกลุ่มทางการเมืองของฝ่ายกษัตริย์นิยม และนำไปสู่ความพยายามช่วงชิงความหมายชาติคืนภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายกษัตริย์นิยมในการต่อต้านคณะราษฎร เพื่อคืนพระราชอำนาจของกษัตริย์เพื่อฟื้นฟูระบอบเก่า เช่น ความพยายามต่อรองทางการเมืองกับคณะราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ในการแก้รัฐธรรมนูญจนนำไปสู่การเพิ่มอำนาจและสถานะกษัตริย์ในรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 และทำให้พระมหากษัตริย์ยังคงมีอิทธิพลทางการเมืองผ่านรัฐธรรมนูญอยู่บ้าง (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 11 - 16) หรือเหตุการณ์ที่พระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) นายกรัฐมนตรีนิยมกษัตริย์ได้ออกพระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ ยกเลิกการใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และคืนพระราชอำนาจให้รัชกาลที่ 7 พร้อมกับพยายามลดอิทธิพลทางการเมืองคณะราษฎร เช่น ออกมากฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ เพื่อกำจัดบริดี พนมยงค์ แกนนำคณะราษฎรคนสำคัญที่ถูกฝ่ายกษัตริย์นิยมโจมตีทางการเมืองเป็นคอมมิวนิสต์และโยกย้ายข้าราชการทหารฝ่ายคณะราษฎรให้พ้นจากตำแหน่งที่ควบคุมกองกำลัง แต่สุดท้ายการรัฐประหารของฝ่ายกษัตริย์นิยมต้องล้มเหลวเมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) นำกำลังยึดอำนาจกลับ แล้วทำการเปิดสภาผู้แทนราษฎร (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 19 - 22) เป็นต้น

ในที่สุดความพยายามช่วงชิงความหมายของชาติระหว่างนิยามความเป็นชาติที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานและนิยามความเป็นชาติที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานได้ก่อให้เกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดช ใน พ.ศ. 2476 เมื่อฝ่ายกษัตริย์นิยมในนามของ “คณะกู้บ้านกู้เมือง” ซึ่งนำโดยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช ได้รวบรวมกำลังจากหัวเมืองโดยมีฐานที่มั่นอยู่ที่นครราชสีมาและพยายามยึด

อำนาจปกครองจากคณะราษฎร โดยอ้างว่ามีคอมมิวนิสต์จะเข้ามาแย่งชิงราชบัลลังก์ของพระมหากษัตริย์ จนทำให้พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอฯ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสยุสมงคล (พระอรรคชายาเธอ รัชกาลที่ 9) ต้องนำทหารหัวเมืองและผู้จงรักภักดีเข้าไปปราบคอมมิวนิสต์ในพระนคร (ณัฐพล ใจจริง, 2559, น.74) โดยเป็นการอาศัยกระแสความไม่พอใจการกลับมาของปรีดีที่โดนโจมตีว่าเป็นคอมมิวนิสต์จากกรณีเค้าโครงการเศรษฐกิจในหมู่ข้าราชการและชนชั้นนำฝ่ายกษัตริย์นิยม (รวินทร์ คำโพธิ์ทอง, 2565) ทั้งนี้เป้าหมายของคณะกู้บ้านกู้เมืองคือใช้ทหารหัวเมืองเข้ายึดจุดยุทธศาสตร์สำคัญ เช่น สนามบินและสถานีรถไฟ เพื่อให้ทหารรัฐบาลไม่สามารถต่อสู้ได้เพื่อให้ฝ่ายคณะกู้บ้านกู้เมืองสามารถยึดอำนาจโดยไม่ต้องต่อสู้เสียเลือดเสียเนื้อกัน นำไปสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เหมาะสม และถวายพระราชอำนาจแก่รัชกาลที่ 7 (โหมরণราญ, 2492, น. 61-62) แต่สุดท้ายฝ่ายคณะกู้บ้านกู้เมืองถูกฝ่ายรัฐบาลปราบปรามจนพ่ายแพ้

เหตุการณ์กบฏบวเดชถือเป็นอีกตัวอย่างสำคัญของการช่วงชิงความหมายของชาติผ่านการต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งสะท้อนได้จากความคิด ความรู้สึก และอุดมการณ์ของนายทหารที่เข้าร่วมกับคณะกู้บ้านกู้เมือง แม้ว่าสยามจะเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ทำให้ชาติกระแสหลักสยามเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนไปจากเดิม แต่พวกเขาก็ยังคงยึดมั่นในนิยามชาติแบบกษัตริย์ผ่านการแสดงความจงรักภักดีนำไปสู่ความพยายามกอบกู้คืนระบอบเก่า และโค่นล้มคณะราษฎรซึ่งตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ทำลายสถาบันกษัตริย์โดยเฉพาะปรีดี พนมยงค์ ผู้ถูกกล่าวหาเป็นพวกฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ จึงทำให้นิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ได้ถูกนำมาใช้สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของคณะกู้บ้านกู้เมือง โดยการแสดงตนเป็นผู้จงรักภักดีที่ต้องการถวายพระราชอำนาจคืนและโจมตีฝ่ายคณะราษฎรในฐานะผู้เป็นปรปักษ์ต่อกษัตริย์ (ณัฐพล ใจจริง, 2559, น.74)

ตัวอย่างเช่น พันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม (ดิน ทหาราบ) สมาชิกคนสำคัญของคณะกู้บ้านกู้เมืองได้ยื่นคำขาดถึง รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาและเหล่าทหารบกต่างจังหวัดและทหารเรือในพระนครได้ทราบว่า รัฐบาลได้เพิกเฉยปล่อยคนทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพของสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นจอมทัพของเหล่าทหารและเป็นการส่งเสริมการทำลายรัฐธรรมนูญมาตรา 3 ที่ยกย่องสถาบันกษัตริย์ไว้ในฐานะอันต้องเคารพสักการะ ผู้ใด ละเมิดมิได้ และการที่รัฐบาลนำปรีดี พนมยงค์กลับมาขึ้นถือได้ว่าเป็นการสนับสนุนคอมมิวนิสต์ จึงยื่นคำขาดให้รัฐบาลลาออกภายใน 1 ชั่วโมง และคณะกู้บ้านกู้เมืองจะเข้าปกครองชั่วคราวจนกว่าจะได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาคณะรัฐมนตรีใหม่ (ณัฐพล ใจจริง, 2559, น. 84) หลวงโหมরণราญ (ดี ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา) หนึ่งในทหารเข้าร่วมคณะกู้บ้านกู้เมืองได้บันทึกความทรงจำไว้ว่า ตนนั้นเชื่อสัตย์ภักดีต่อกษัตริย์และราชวงศ์จักรีอยู่ใน

สายเลือด เกลียดชังคณะราษฎร เพราะถือว่าเป็นกบฏที่ทำการหมิ่นหมิ่นและออกตัญญูต่อกษัตริย์ ถ้ามีโอกาสจะลุกขึ้นสู้ปราบพวกกบฏเหล่านี้ (โหมรอนราญ, 2520, น. 45 – 46) เป็นต้น

ด้านรัฐบาลคณะราษฎรที่สร้างความชอบธรรมทางการเมืองของตัวเองผ่านนิยามความเป็นชาติแบบกระแสหลักที่มีราษฎรเป็นองค์ประธาน แม้ว่าคณะราษฎรจะขึ้นมามีอำนาจเพียงแค่หนึ่งปีเท่านั้นแต่กลับสามารถสร้างจิตสำนึกชุมชนจินตกรรมร่วมกันระหว่างผู้คนกับรัฐบาลใหม่ได้อย่างรวดเร็ว ผ่านการรับรู้ความเป็นชาติเดียวกันผ่านรัฐธรรมนูญในฐานะสัญลักษณ์ทางอำนาจของราษฎรทั้งปวง ดังนั้นทันทีที่ชาวพระนครทราบว่าการก่อกบฏเข้าประชิดพระนครจึงปรากฏพลเมืองระบอบใหม่มาชุมนุมกันช่วยเหลืองานฝ่ายรัฐบาลเป็นจำนวนมาก โดยพวกเขาต้องการเป็น “อาสาสมัครปราบกบฏ” ทำหน้าที่รบพุ่งปรามจลาจลเพื่อรักษารัฐธรรมนูญและความสงบแห่งชาติ และยังมีทหารกองหนุนจำนวนมากได้เข้ามารายงานตัวกับรัฐบาล แม้จะยังไม่มีหมายเรียกระดมพลก็ตาม (ณัฐพล ใจจริง, 2559, น. 177 – 178) ส่วนในต่างจังหวัดเองก็มีกระแสของการต่อต้านกบฏในหมู่ทหารและพลเรือนที่เข้าร่วมกับฝ่ายคณะราษฎร เช่น การชุมนุมพลอาสาสมัครของชาวสมุทรสาครที่เรียกร้องให้รัฐบาลส่งอาวุธเพื่อใช้ต่อสู้กับกบฏ หรือกรณีนายพร้อม ทัพประพนธ์ เสมียนอำเภอพานทอง ชลบุรี ขอลางาน 7 วันไปช่วยรัฐบาลปราบกบฏ และนายเทียบ เวชปาน ชาวชุมพร ผู้ขอสมัครเป็นทหารอาสาปราบกบฏ (ณัฐพล ใจจริง, 2559, น. 179) แม้กระทั่งในภาคอีสานซึ่งเป็นพื้นที่อิทธิพลของฝ่ายคณะกุ่มบ้านกุ่มเมือง แต่ก็มีมีการก่อตั้งหน่วยอาสาสมัครปราบกบฏ โดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่นนายอุดม ประกะอบ อัยการจังหวัดได้ก่อตั้งหน่วยอาสาสมัครต่อต้านกบฏจังหวัดขอนแก่นเพื่อต่อสู้กับฝ่ายกบฏที่มีฐานอยู่นครราชสีมา (ณัฐพล ใจจริง, 2559, น. 188)

ปรากฏการณ์ความตื่นตัวของราษฎรในการอาสาปราบกบฏดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นปัจจัยสำคัญของชัยชนะทางการเมืองฝ่ายคณะราษฎรสามารถรักษาระบอบใหม่ได้แล้ว ยังเป็นภาพสะท้อนชัยชนะในสงครามพื้นที่ทางความคิดของชาติที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานเหนือกว่านิยามชาติแบบเดิมของฝ่ายกษัตริย์นิยม จนไม่สามารถช่วงชิงความหมายของชาติได้อันนำไปสู่ความพ่ายแพ้ของคณะกุ่มบ้านกุ่มเมือง รวมถึงแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของนิยามชาติกระแสหลักของรัฐอันใหม่ว่าได้เปลี่ยนความคิด จิตสำนึก และมุมมองผู้คนจนเป็นการอาสาสมัครปราบกบฏ เพื่อพิทักษ์รัฐธรรมนูญ แม้ว่าฝ่ายคณะกุ่มบ้านกุ่มเมืองจะสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาล โดยอ้างว่าในคณะราษฎรมีคอมมิวนิสต์จะโค่นล้มสถาบันกษัตริย์และต้องการถวายพระราชอำนาจคืนก็ตาม ยาสุกิจิ ยาตาเบ ทูตญี่ปุ่นประจำสยามในช่วงรัฐบาลคณะราษฎรได้กล่าวไว้ในทำนองว่า “หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

หนึ่งปี จิตใจประชาชนได้เปลี่ยนแปลงไปมากจนเกินที่ฝ่ายกษัตริย์นิยมจะประเมินไว้” (ยาตาเบ, 2550, น. 109)

รัฐบาลคณะราษฎรซึ่งเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของทหาร ข้าราชการ และพลเรือนในการปราบกบฏเพื่อพิทักษ์ระบอบใหม่ จึงได้มีการนำเหตุการณ์ปราบกบฏมาเป็นส่วนหนึ่งในการนิยามชาติของรัฐบาลคณะราษฎร จนกลายเป็นการเชิดชูผู้มีส่วนร่วมและผู้เสียสละชีวิตในเหตุการณ์ปราบกบฏให้เป็นวีรบุรุษของชาติหรือพลเมืองผู้รักชาติ โดยภายหลังการปราบกบฏ นายกรัฐมนตรีได้ประกาศชมเชยพลเมืองผู้แข่งขันในการพิทักษ์ระบอบประชาธิปไตย ดังมีความว่า “รัฐบาลจึงขอประกาศชมเชย เพื่อเป็นตัวอย่างอันดีงามแก่ประชาชนทั้งหลาย ในความจงรักภักดีของคณะนักเรียนกฎหมาย ทหารอาสา กรรมกร และราษฎรทั้งหลายเหล่านี้ ต่อรัฐธรรมนูญ ต่อประเทศสยามและต่อชาติไทย อันเป็นที่รักยิ่งของเรา” (ณัฐพล ใจจริง, 2559, น.141) อีกทั้งรัฐบาลยังได้จัดทำเหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้มีส่วนร่วมปราบกบฏโดยความนำสนใจของเหรียญคือมีแพรแถบสีธงไตรรงค์พร้อมกับแถบเข็มโลหะจารึกอักษรว่า “สละชีพเพื่อชาติ” ส่วนตัวเหรียญสกัดภาพรัฐธรรมนูญอีกด้านเป็นรูปพระสยามเทวาธิราชทรงขรรค์ยืนลอยเหนือตัวอักษร “ปราบกบฏ พ.ศ.2476” พร้อมประกาศรายชื่อผู้รับเหรียญไว้ในประกาศราชชื่อลงในหนังสือราชกิจจานุเบกษา (ณัฐพล ใจจริง, 2559, น.243) นอกจากนี้ รัฐบาลได้นำผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ปราบกบฏทำพิธีฌาปนกิจอย่างบนท้องสนามหลวงและอย่างสมเกียรติในฐานะวีรชนของชาติเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477 ซึ่งเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่มีการจัดงานศพของสามัญชนบนท้องสนามหลวง จากนั้นในอีก 3 ปีต่อมา รัฐบาลยังได้นำอัฐิทหารและตำรวจทั้ง 17 นาย บรรจุไว้ที่อนุสาวรีย์ปราบกบฏ เป็นต้น (ศรัญญู เทพสงเคราะห์, 2566)

ความล้มเหลวในการช่วงชิงความหมายของชาติที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธาน ภายใต้บริบทความพ่ายแพ้ของในเหตุการณ์กบฏบวรเดชได้ทำให้นิยามความเป็นชาติที่มีกษัตริย์เริ่มหมดอิทธิพลลงในพื้นที่ทางความคิดควบคู่ไปกับอิทธิพลทางการเมืองของกษัตริย์และฝ่ายกษัตริย์เริ่มลดลงเช่นกัน จนทำให้ต่อมารัชกาลที่ 7 ทรงได้สนใจเดินทางออกนอกประเทศพร้อมประกาศสละราชสมบัติ พ.ศ. 2477 (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 108 – 112) อันส่งผลให้คณะราษฎรสามารถสร้างอำนาจนำทางการเมืองและสังคมขึ้นได้อย่างมั่นคงอยู่ช่วงหนึ่ง ภายหลังการสละราชสมบัติ ฝ่ายคณะราษฎรภายใต้บทบาทของรัฐสภาและรัฐบาลได้เข้ามาจัดการสถาบันกษัตริย์ใหม่ เพื่อให้สถาบันกษัตริย์อยู่ใต้อำนาจรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริงการเป็นผู้พิจารณาทูลเชิญพระองค์เจ้าอานันทมหิดลที่ทรงเยาว์วัยขึ้นเป็นกษัตริย์องค์ใหม่ พร้อมแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการและเข้าไปบริหารจัดการส่วนต่างๆ สถาบันกษัตริย์ เช่น

ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 113 – 118) รวมถึงคำปราศรัยในสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับการสละราชสมบัติรัชกาลที่ 7 ซึ่งมีความบางตอนที่กล่าวถึงความรู้สึกลึกซึ้งต่อการจากไปของกษัตริย์ผู้เป็นที่เคารพรัก แต่ก็เตือนให้อย่าลืมว่าชาติสำคัญ และชาติสำคัญกว่าบุคคล (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553, น. 416) เป็นการตอกย้ำความคิดที่ว่ากษัตริย์ได้ถูกแยกออกจากชาติอย่างชัดเจน

ส่วนนิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานของฝ่ายคณะราษฎรนั้นได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่ทางความคิดของผู้คนมากขึ้น โดยจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลรัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาพยายามนำนิยามความเป็นชาติแบบราษฎรมาสร้างเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมในแบบรัฐประชาชาติ เพื่อตอบสนองรูปแบบการปกครองแบบใหม่ให้มีความสำคัญต่อรัฐธรรมนูญและสร้างขอบเขตทางการเมืองของคณะราษฎร ได้แก่ การประกาศใช้เพลงชาติฉบับราชการเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2477 อันเรียบเรียงทำนองโดยพระเจนดุริยางค์และประพันธ์เนื้อร้องโดยขุนวิจิตรมาตรา กับนายฉันท ขำวิไล (ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 41, พ.ศ. 2477, น. 2577) โดยให้แทนเพลงสรรเสริญพระบารมีซึ่งใช้เป็นเพลงชาติเดิมในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ถูกใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2431-2475 (กฤษฎี เลกะกุล, 2020) หรือการประกาศให้วันที่ 24 มิถุนายน เป็นวันชาติของสยาม ซึ่งเป็นวันที่คณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2481) พร้อมกับมีความพยายามจะขยายขอบเขตนิยามความเป็นชาติของรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนานั้นไม่ใช่เพียงแค่นี้ให้มีแต่ราษฎรอย่างเดียวในการสร้างความหมาย แต่กลายเป็นชาติแบบองค์รวมที่มองตัวตนของชาติว่าเปรียบเสมือนร่างกายและส่วนต่างๆ เป็นอวัยวะของชาติ โดยคำปราศรัยพระยาพหลพลพยุหเสนาได้กล่าวว่า “ร่างกายของชาติจะเจริญได้ต้องอาศัยอวัยวะส่วนต่างๆ แห่งชาติ เช่น ราษฎร พ่อค้า คณะสงฆ์ คณะรัฐบาล และส่วนอื่นๆ ต้องประสานกันด้วยความพร้อมเพรียงโดยเฉพาะรัฐบาลกับราษฎรต้องเป็นหนึ่งเดียวกัน” (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553, น. 393) โดยคณะราษฎรยังได้หยิบยืมวัฒนธรรมจากระบบเก่ามาปรับให้เข้ากับการสร้างความหมายชาติของตนเองดังเห็นได้ชัดมากที่สุดคือ ธงไตรรงค์ อันเป็นสิ่งประดิษฐ์สร้างของรัชกาลที่ 6 ในนิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ปลูกฝังความรักชาติว่าเทียบเท่ากับจงรักภักดีกษัตริย์ แต่ธงไตรรงค์กลับถูกนำไปทำทนายกษัตริย์โดยคณะราษฎรตั้งแต่ช่วงก่อการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 เมื่อธงประจำพระองค์อย่างธงมหาชาถูกแทนที่ด้วยธงไตรรงค์เหนือพระที่นั่งอนันตสมาคม อันกลายเป็นแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ว่าประชาชนทั้งชาติได้มีอำนาจปกครองรัฐแทนกษัตริย์ (ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546, น. 127) ต่อมาในยุครัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ธงไตรรงค์ยังถูกใช้มาเป็นตัวแทนของชาติเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกประชาชนให้

มีความรักชาติ และแสดงความเป็นเอกราชของชาติ แม้ว่าความหมายของแถบสีธงไตรรงค์จะเป็น ชาติ ศาสนา และสถาบันกษัตริย์ตามแบบรัชกาลที่ 6 แต่คณะราษฎรใช้ธงไตรรงค์ในฐานะของชาติซึ่งเป็นแทนแสดงของความเป็นเอกราชและอธิปไตยของสยาม มากกว่าจะให้ความหมายของแถบสี (ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546, น. 147 - 148) เป็นต้น

กล่าวให้ถึงที่สุดแล้วเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้ทำให้นิยามความเป็นชาติที่มีราษฎรเป็นองค์ประธานกลายมาเป็นชาติแบบทางการของรัฐแทนนิยามชาติแบบกษัตริย์เดิม อันส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐใหม่ จากรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นรัฐประชาธิปไตย ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงล่มสลายลงพร้อมกับแทนที่ด้วยระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ กลายเป็นอำนาจสูงสุดของรัฐแทนอำนาจกษัตริย์ ราษฎรกลายเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยประเทศ โดยมีตัวแทนคือสภาผู้แทนราษฎร และสถานะพระมหากษัตริย์ต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐใหม่โดยให้คณะราษฎรซึ่งเป็นสามัญชนสามารถเข้ามามีอำนาจในการปกครองได้อย่างชอบธรรม แม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวการเมืองฝ่ายกษัตริย์นิยม พยายามที่จะช่วงชิงความหมายของชาติคืนผ่านการต่อสู้ทางการเมืองกับคณะราษฎร โดยใช้วาทกรรม โจมตีคณะราษฎรว่าเป็นผู้เห็นแก่ผลประโยชน์ตัวเอง โจมตีแกนนำอย่างปรีดีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ล้มล้าง สถาบันกษัตริย์และอ้างความชอบธรรมทางการเมืองในการถวายพระพรราชอำนาจคืน แต่เหตุการณ์ปราบกบฏบวรเดชได้กลายเป็นชัยชนะของนิยามความเป็นชาติของคณะราษฎร กระตุ้นให้พลเมือง ช่วยเหลือรัฐบาลปราบกบฏของฝ่ายกษัตริย์นิยม และเหตุการณ์ปราบกบฏบวรเดชได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างนิยามความหมายชาติของคณะราษฎรควบคู่ไปกับการสร้างความหมาย จนเกิดเป็นชาติแบบองค์รวมของจิตใจที่มองทุกส่วนภายในรัฐเป็นส่วนหนึ่งของชาติ แม้กระทั่งสถาบัน กษัตริย์เองก็ถือว่าเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งชาติเท่านั้นและไม่ได้เทียบเท่ากับชาติเหมือนเดิมอีกต่อไป

จากชาติของราษฎร สู่ชาติของชนชาติไทย

เมื่อรัฐบาลคณะราษฎรได้ดำเนินการสร้างความหมายชาติของรัฐสยามใหม่ที่มีราษฎรเป็น องค์ประธานไม่ว่าจะเป็นธงชาติ วันชาติ รวมถึงการมีรัฐธรรมนูญเป็นแทนหลักการปกครอง ของชาติแทนกษัตริย์ แต่เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมามีอำนาจในฐานะนายกรัฐมนตรี นิยาม ความเป็นชาติกระแสหลักเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นบุคคลสำคัญในการนิยาม ชาติแบบใหม่ไปสู่การเปลี่ยนจากชาติของราษฎรสยามมาเป็นชาติของชนชาติไทย

หลวงวิจิตรวาทการถือว่าเป็นนักคิดคนสำคัญช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในฐานะ นักชาตินิยม โดยนิยามความเป็นชาติของหลวงวิจิตรฯ ได้ให้ความสำคัญกับ “เชื้อชาติไทย” อย่างมาก จนถือได้ว่าเป็นองค์ประธานหลักสำคัญในการสร้างความหมายชาติ หลวงวิจิตรฯ ได้รับอิทธิพลจาก งานเขียนประวัติศาสตร์ในช่วงทศวรรษ 2470 โดยเฉพาะขุนวิจิตรมาตรา ผู้แต่งหนังสือหลักไทย พ.ศ. 2471 และผู้แต่งเนื้อเพลงชาติให้กับคณะราษฎร เขาถือได้ว่าเป็นปัญญาชนคนสำคัญที่นำเสนอแนวคิด เรื่อง “เชื้อชาติ” ในแง่มุมการสืบสายเลือดของชนชาติไทยที่มีมาอย่างยาวนานโดยการให้คุณลักษณะ ของชนชาติไทยพิเศษกว่าชาติอื่น ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของชาติไม่ตกเป็นอยู่อำนาจชาติ ใด (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557, น. 23) เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลในหมู่ข้าราชการและปัญญาชนหัว ก้าวหน้าอย่างมาก นอกจากนี้หลวงวิจิตรฯ ยังได้รับอิทธิพลของลัทธิบูจิโดของญี่ปุ่นมาจากนิโตเบ ผู้เขียนหนังสือบูจิโด จนกลายเป็นแนวทางให้กับหลวงวิจิตรฯ ในการหาคำอธิบายกับแนวคิด “แนช เนลิสซึม” (Nationalism) ของไทย จนเกิดเป็น “ลัทธิชูชาติ” เป็นแนวคิดที่มองว่าชาติเป็นสิ่งสำคัญ ที่สุดเหนืออื่นใด (วิจิตรวาทการ, 2512, น. 1 – 5) ทำให้นิยามความเป็นชาติของหลวงวิจิตรฯ จึงมี ลักษณะเป็นการมองชาติไทยเป็นสิ่งที่มาอย่างยาวนานผ่านการสืบสายเลือดของชนชาติไทยตั้งแต่ โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน ชนชาติไทยจึงมีความโดดเด่นพิเศษเหนือกว่าชาติอื่นไม่ยอมอยู่ใต้อาณาจ ชาติใด มีรากของอารยธรรมและประเพณีวัฒนธรรมในอดีตที่ทรงคุณค่า เพราะฉะนั้นชาติไทยจึงเป็น สิ่งสำคัญที่สุดคนไทยทุกคนจำเป็นต้องรักชาติเหนือสิ่งอื่นได้

เวลาต่อมา เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมาใช้อำนาจในฐานะนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2482 ได้มีนโยบาย “สร้างชาติ” ใหม่เพื่อพัฒนาประเทศ (ณัฐพล ใจจริง, 2563, น. 256) ทำให้นิยาม ความเป็นชาติกระแสหลักจำเป็นต้องสร้างความหมายใหม่ในการตอบสนองนโยบายสร้างชาติของ รัฐบาล จอมพล ป. เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับจอมพล ป. ผ่านการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมให้กับประชาชนมีความรักชาติในแบบรัฐบาลกำหนด ถึงแม้ในช่วง ช่วงแรกรัฐบาลจอมพล ป. ยังคงสืบทอดนิยามความเป็นชาติแบบคณะราษฎรโดยให้ความสำคัญกับการ สร้างความหมายชาติให้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เช่น การเฉลิมฉลองวัน ชาติครั้งแรกในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2582 พร้อมกับได้มีการวางรากฐานก่อสร้างอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย แล้วยังทำพิธีเปิดงานฉลองวันชาติวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2583 (ไทยในปัจจุบัน, 2583) เป็นต้น แต่นิยามความเป็นชาติของคณะราษฎรที่ให้ภาพแทนเป็นราษฎรและรัฐธรรมนูญยังไม่ เพียงพอต่อนโยบายสร้างชาติ ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. จึงได้นำแนวคิดเรื่องเชื้อชาติไทยมาเป็นส่วน หนึ่งของการสร้างความหมายของชาติกระแสหลักใหม่ให้กับรัฐ โดยมีหลวงวิจิตรฯ เข้ามามีบทบาท

เป็นผู้นิยามสร้างความหมายให้กับชาติในฐานะมันสมองผู้วางนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล (ฐนพงศ์ ลือขจรชัย, 2564, น. 61)

นิยามความเป็นชาติแบบเชื้อชาติไทยได้ถูกนำไปใช้สร้างเป็นนโยบายรัฐนิยมเพื่อเป็นแนวทาง ค่านิยมและวัฒนธรรมใหม่ให้ประชาชนได้ปฏิบัติตาม (ฉัฐพล ใจจริง, 2565) ตัวอย่างเช่น ประกาศ รัฐนิยมฉบับที่ 1 รัฐบาลประกาศให้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ ให้ใช้ว่า “ไทย” ตามชื่อเชื้อ ชาติและความนิยมของประชาชนชาวไทย (“ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรัฐนิยม ใช้ชื่อ ประเทศ, ประชาชน และสัญชาติ ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2482”, 2482) นำมาสู่การเปลี่ยนชื่อประเทศ จาก “สยาม” มาเป็น “ไทย” ประกาศรัฐนิยม ฉบับที่ 3 ให้เลิกเรียกชาวไทยตามการแบ่งแยกตามเชื้อ ชาติและความนิยมของผู้ถูกเรียก เช่น ไทยเหนือ ไทยอีสาน ไทยใต้ ไทยอิสลาม ให้เรียกทุกคนว่าเป็น ไทย โดยไม่แบ่งแยกเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาติไทยที่แบ่งแยกมิได้ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2482ข) ประกาศรัฐนิยม ฉบับที่ 4 ที่ให้ ธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นสิ่งสำคัญ ประจำชาติ ชาวไทยทุกคนต้องแสดงความเคารพเชิดชู หากผู้ใดไม่แสดงความเคารพพึงช่วยกัน ตักเตือนชี้แจง (“ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรัฐนิยม ฉบับที่ 3 เรื่อง การเรียกชื่อชาวไทย ลง วันที่ 2 สิงหาคม 2482”, 2482) และประกาศรัฐนิยม ฉบับที่ 6 วันที่ 10 ธันวาคม 2482 ได้เปลี่ยน เนื้อร้องเพลงชาติใหม่ให้สอดคล้องกับชื่อประเทศไทย พร้อมกับเนื้อหาที่สอดคล้องนิยามความเป็น ชาติแบบเชื้อชาติไทย โดยเฉพาะท่อน “ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย” (“ประกาศสำนัก นายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรัฐนิยม ฉบับที่ 6 เรื่อง ทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ ลงวันที่ 10 ธันวาคม 2482”, 2482) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ประกาศรัฐนิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งผลให้ชาติไทยกระแส หลักของรัฐได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยนิยามความเป็นชาติแบบคณะราษฎรเดิมที่มีราษฎรเป็น องค์ประธานผ่านภาพแทนรัฐธรรมนูญได้ถูกรัฐบาลจอมพล ป. เปลี่ยนความหมายไปให้กลายเป็นแค่ ส่วนประกอบหนึ่งในความหมายชาติแบบใหม่นั้น พร้อมกับยกให้ความเป็นเชื้อชาติไทย หรือชน ชาติไทยมาเป็นองค์ประธานให้กับนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐแทน โดยพยายามสร้าง จิตสำนึกร่วมของผู้คนให้อยู่ภายใต้กรอบอัตลักษณ์ความเป็นชาติไทยในแบบของรัฐเพียงหนึ่งเดียว ไม่ ว่าจะเป็น ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ค่านิยม ประเพณี ประวัติศาสตร์ และอื่นๆ พร้อมทั้งทำให้ผู้คน ภายในประเทศกลายเป็นคนไทยตามที่รัฐกำหนด ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่ทางการเมือง เช่น การเปลี่ยนชื่อประเทศจาก สยาม มาเป็น ไทย และการเปลี่ยนชื่อเนื้อร้องเพลงชาติใหม่ เป็นต้น

การสร้างชาติใหม่ที่เปลี่ยนจาก สยาม มาเป็น ไทย ของรัฐบาลจอมพล ป. แม้จะได้รับตอบสนองที่ดีจากหลายฝ่าย แต่ทว่าก็มีฝ่ายทางการเมืองบางกลุ่มเองที่คัดค้านต่อนโยบายสร้างชาติใหม่ของจอมพล ป. โดยเฉพาะการเปลี่ยนชื่อประเทศ ตัวอย่างเช่น ปรีดี พนมยงค์ หนึ่งในแกนนำคณะราษฎรคนสำคัญที่ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนชื่อ สยาม มาเป็น ไทย ตั้งแต่ช่วงที่หลวงวิจิตรวาทายพยายามผลักดันเรื่องเชื้อชาติไทยผ่านวิทยุกระจายเสียงของสถานีวิทยุกรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์) ในการโฆษณาเรื่อง “มหาวาณจักรไทย” ที่จะรวมผู้คนเชื้อชาติไทยในประเทศต่างๆ เป็นอาณาจักรเดียวกัน ซึ่งปรีดีพยายามคัดค้านการเปลี่ยนชื่อประเทศในการประชุมคณะรัฐมนตรี โดยพยายามอธิบายว่าควรให้ประเทศชื่อสยาม เพราะชาตินี้ประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม หลายเผ่าพันธุ์ หลายชนชาติที่อยู่รวมกันมาเป็นเวลานานจนมีจิตสำนึกร่วมว่าเป็นสมาชิกชาติเดียวกัน ไม่ใช่เชื้อชาติไทยเพียงชาติเดียว สยามจึงหมายถึงทุกชาติที่รวมอยู่ในประเทศที่มีความเสมอภาคกันและมีอุดมคติสันติภาพตั้งอยู่แว่นแคว้นแห่งเมืองทองหรือสุวรรณภูมิ (ปรีดี พนมยงค์, 2526, น. 81-88)

สอดคล้องกับพลเรือตรีถวัลย์ อารังนาวาสวัสดิ์ที่มองว่า “คนในสยามที่หลากหลายชาติ เวลานี้เขารักใคร่สยาม ถึงคราวเราพูดอะไรให้กินความส่วนรวมแล้ว ก็ใช้คำว่า สยาม เขาอาจสนใจได้ถ้าเราเลิกใช้ สยาม ใช้แต่ ไทย จะเกิดความรู้ว่า เขาพวกชาติอื่นออกเพราะไม่ใช่ไทย พวกปัตตานีก็ไม่ใช่ไทย ถ้าเรียกว่า สยาม ก็รวมพวกปัตตานีด้วย เขาพอใจ” (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557ข, น. 45) และพระราชวรพงศ์เธอรหมื่นพิทยาลงกรณ์ ที่พระนิพนธ์เรื่อง รักชาติ ใน พ.ศ. 2481 ซึ่งมีความคิดเห็นต่างการมองชาติไทยแบบเชื้อชาติเดียวโดยมองว่าสยามประกอบด้วยคนหลายชนชาติพันธุ์แม้กระทั่งชนชาติไทยเองก็มีความหลากหลาย รวมทั้งมีความหลากหลายทางศาสนา (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557ข, หน้า 44 - 45) เป็นต้น

การเคลื่อนไหวคัดค้านการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยาม มาเป็น ไทย เป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงการนำเสนอนิยามความเป็นชาติ 2 รูปแบบที่แตกต่างกันและพยายามจะช่วงชิงความหมายกัน โดยรัฐบาลจอมพล ป. นำเสนอความเป็นชาติที่ยึดมั่นกรอบอัตลักษณ์ความเป็นไทยผ่านการใช้ทัศนะของเชื้อชาติไทยเพียงหนึ่งเดียว ภายใต้ชื่อประเทศไทยที่แสดงถึงความเป็นเจ้าของรัฐของชนชาติไทย ส่วนกลุ่มคนที่คัดค้านการเปลี่ยนชื่อประเทศของรัฐบาลได้นำเสนอความเป็นชาติที่ประกอบด้วยหลากหลายชนชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา อยู่รวมกันภายใต้ชื่อสยามในความหมายถึงบริเวณดินแดนของผู้คนที่หลากหลาย ทว่าการเคลื่อนไหวคัดค้านการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยาม มาเป็นไทย ก็ไม่ได้ส่งผลกระทบอะไรต่อนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. จนนิยามชาติไทยที่มีเชื้อชาติเป็นองค์

ประธานได้กลายเป็นชาติกระแสหลักอย่างเต็มตัว อีกทั้งจอมพล ป. นำมาสร้างความชอบธรรมทางการเมืองผ่านการปลุกกระแสชาตินิยม

ในเวลาต่อมา รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้นำนิยามความเป็นชาติแบบเชื้อชาติมาใช้ในการปลุกกระดมประชาชนเพื่อทำสงคราม เช่น เรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสจากประชาชนที่ถูกปลุกฝังความรักชาติกลายเป็นเสียงสนับสนุนสำคัญให้รัฐบาลจอม ป. จนเกิดเป็นสงครามกรณีพิพาทอินโดจีน (ดาวราย ลิมสายหัว, สุรชาติ บำรุงสุข, 2559, น.459 – 484) หรือการลงนามเป็นพันธมิตรญี่ปุ่นเข้าร่วมสงครามมหาเอเซียบูรพา โดยรัฐบาลจอม ป. ได้ส่งกองทัพบุกยึดรัฐฉานและเชียงตุงของอังกฤษ แล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น“สหรัฐไทยเดิม” รวมถึงญี่ปุ่นได้ยกดินในมลายูให้กับทางไทยนำไปสู่การสถาปนา “สี่รัฐมัลลย” โดยเป็นการรวบรวมดินแดนของไทยในอดีตเพื่อให้รัฐไทยมีสถานะเป็นมหาอำนาจแหลมทองตามความต้องการของรัฐบาล (ณัฐพล ใจจริง, 2563, น. 288) นอกจากนี้ รัฐบาลยังใช้สภาวะของสงครามนำนิยามชาติกระแสหลักมาสร้างสถานะความเป็น “ผู้นำ” (จอมพล ป.) ในฐานะผู้ปกป้องอิสรภาพของคนเชื้อชาติไทยจนเกิดเป็นอุดมการณ์สำคัญของรัฐอย่าง “เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” โดยหลวงวิจิตรฯ ยังคงช่วยสร้างความหมายของชาติแบบเชื้อชาติไทยที่เพิ่มบทบาทของตัวผู้นำให้มีความสำคัญ เช่น เพลง “เดินตามผู้นำ” ที่ให้ประชาชนตระหนักความสำคัญและการเดินตามผู้นำของชาติ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557ข, น. 30) กลายเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจทางการเมืองให้กับจอมพล ป. ที่ไม่ใช่เพียงแค่นายกรัฐมนตรีแต่ยกสถานะตัวเองกลายมาเป็นผู้นำของชาติ

จะเห็นได้ว่า องค์ประธานของนิยามความเป็นชาติกระแสหลักได้เปลี่ยนไปจากที่ราชฎรมาเป็นเชื้อชาติไทยภายหลังจอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อตอบสนองนโยบายสร้างชาติใหม่ของรัฐบาลในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับจอมพล ป. จนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านการออกประกาศรัฐนิยม เช่น การเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยาม มาเป็น ไทย หรือการเรียกคนชนชาติอื่นให้กลายเป็นคนไทยทั้งหมด พร้อมปฏิเสธความเป็นอื่นที่ไม่ใช่ความเป็นไทยตามที่รัฐกำหนด จนทำให้ความเป็นชาติของสยามแบบคณะราชฎรเดิมถูกแทนที่ด้วยชาติไทยแบบรัฐบาลจอมพล ป. ที่ต้องการรวมจิตสำนึกของผู้คนภายในรัฐให้เป็นหนึ่งเดียวภายใต้กรอบอัตลักษณ์ความเป็นชนชาติไทยเพียงหนึ่งเดียว และจอมพล ป. ยังใช้นิยามชาติดังกล่าวสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของตนโดยการสร้างสถานะตัวเองกลายเป็น “ท่านผู้นำ” ผู้นำพาประเทศให้รอดพ้นจากสงครามโดยที่คนไทยทุกคนจะต้องทำตามเชื่อฟังผู้นำเพื่อให้ชาติพันธุ์อันตรราย จนเกิดเป็นอุดมการณ์เชื้อผู้นำชาติพันธุ์ในช่วงสงคราม

แต่กระนั้น นิยามความเป็นชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ถูกท้าทายจากกลุ่มการเมืองอื่นๆ เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. เข้าร่วมสงครามกับฝ่ายอักษะและเป็นพันธมิตรฯ กับญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นบกเข้ามาในไทย โดยนโยบายเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นของรัฐบาลสร้างความไม่พอใจให้แก่กลุ่มการเมืองอื่นๆ รวมถึงกลุ่มคณะราษฎรบางส่วนที่นำโดยปรีดี พนมยงค์ ซึ่งปรีดีได้อธิบายในบันทึกโมฆสงครามในการต่อต้านญี่ปุ่นว่า การที่รัฐบาลยอมญี่ปุ่นสร้างความรังเกียจให้แก่ตัวเขาและผู้รักชาติทั้งหลาย เพราะมองว่าการบุกไทยของญี่ปุ่นเป็นการละเมิดอธิปไตยของชาติ ทำให้ปรีดีมีความคิดจะต่อต้านญี่ปุ่น “เพื่อให้ชาติได้คืนความเป็นเอกราชและบูรณภาพอย่างสมบูรณ์ที่บรรพบุรุษและคณะราษฎรได้เจริญรอยตามรับใช้มวลราษฎรมาเป็นผล” (ปรีดี พนมยงค์, 2558, น. 168) นำไปสู่การรวมรวมผู้รักชาติมาเป็นแนวร่วมขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นในนามของ “ขบวนการเสรีไทย” (Free Thai (Siamese) Movement) ปรีดีในฐานะผู้นำเสรีไทยได้เปรียบการสร้างแนวร่วมของเสรีไทยว่า “ข้าพเจ้าจะเจริญรอยตามพระยาตากสิน...นำอาสาไทยจีนแหวกวงล้อมของพม่าออกไปจัดตั้งราษฎรไทยในหัวเมืองเป็นกองกำลังเพื่อกู้อิสรภาพของชาติไทย” (ปรีดี พนมยงค์, 2558, น. 168 – 169) โดยขบวนการเสรีไทยต้อนรับผู้รักชาติภายในและภายนอกประเทศทุกคน ไม่ว่ามีเหล่ากำเนิดศาสนาใดหรือจะมีฐานันดรอย่างไร หรือกลุ่มที่เคยมีความบาดหมางในทางการเมืองมาก่อน เมื่ออุดมคติตรงกันที่จะพลีชีพชีวิตเพื่อชาติในการต่อสู้กับญี่ปุ่นเพื่อให้ชาติไทยมีเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์ก็สามารถร่วมมือกันได้ (ปรีดี พนมยงค์, 2558, น. 172) ทำให้ขบวนการเสรีไทยมีกลุ่มการเมืองหลากหลายเข้าร่วมขบวนการเพื่อต่อต้านรัฐบาลจอมพล ป. กับญี่ปุ่น

จะเห็นได้ว่า ขบวนการเสรีไทยเองก็ได้มีการนิยามความเป็นชาติของตนเองขึ้นมา โดยมีลักษณะเดียวกันของนิยามความเป็นชาติของคณะราษฎร ที่ให้ความสำคัญราษฎรเป็นองค์ประธาน โดยเฉพาะการเน้นความสำคัญเรื่องการที่ชาติมีเอกราชสมบูรณ์เป็นผลจากการที่มีปรีดีเป็นผู้นำขบวนการ ขบวนการเสรีไทยแสดงตนอย่างชัดเจนว่าเป็นผู้รักชาติและการต่อต้านญี่ปุ่นกอบกู้อิสรภาพของชาติจากผู้รุกรานที่เข้ามาครอบงำประเทศ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือนิยามความเป็นชาติไทยของขบวนการเสรีไทยไม่จำกัดเชื้อชาติ ชนชั้น ศาสนา และอื่นๆ หากแต่มีอุดมการณ์เดียวกันยอมสละชีพเพื่อเอกราชของชาติก็ถือว่าเป็นผู้รักชาติเหมือนกัน ต่างจากนิยามความเป็นชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่จะให้ความสำคัญกับความเป็นชนชาติไทยเดียวกัน และแยกความเป็นอื่นที่ชัดเจนกว่า ทำให้ขบวนการเสรีไทยนำนิยามชาติของตนเองมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นและรัฐบาลจอมพล ป.

สรุปได้ว่าในยุคสมัยจอมพล ป. ชาติกระแสหลักของรัฐได้มีการเปลี่ยนไปกลายมาเป็นนิยามความเป็นชาติที่ให้ความสำคัญแนวคิดเชื้อชาติไทยเป็นองค์ประธาน โดยมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นมันสมองในกำหนดความหมายชาติไทยที่ยึดมั่นกรอบความเป็นไทยหรือชนชาติไทย ที่มีเพียงหนึ่งเดียว และแยกความเป็นอื่นอย่างชัดเจน ส่งผลให้ช่วงให้ช่วงสมัยจอมพล ป. รัฐได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากไม่ว่าจะเป็นเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยาม เป็นไทย การเปลี่ยนเพลงชาติไทย และผลกระทบต่างๆ จากนโยบายรัฐนิยม นอกจากนี้ นิยามชาติแบบเชื้อชาติไทยยังถูกนำมาสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับจอมพล ป. ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในฐานะของผู้นำของชาติไทย ผ่านวาทกรรมอย่างเชื้อผู้นำ ชาติพลภัย และนโยบายด้านสงครามในการก่อตั้งสำหรับไทยเดิม และสืกรัฐมาลัย เพื่อชนชาติไทยมีสถานะเป็นมหาอำนาจแหลมทองตามความต้องการของรัฐบาล

แต่ทว่า นิยามความเป็นชาติแบบเชื้อชาติไทยได้ถูกท้าทายจากกลุ่มการเมืองอื่น ที่เห็นต่างจากรัฐบาลจอมพล ป. อย่างเช่นกรณีการแสดงออกไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยาม มาเป็นไทย เนื่องจากสยามเป็นการบ่งบอกถึงหลากหลายของชนชาติและศาสนา ภายใต้ความเป็นชาติเดียวกัน ต่างจากไทยที่ให้ความสำคัญความเป็นชนชาติไทยหนึ่งเดียวและกีดกันอันลักษณ์อื่นภายในประเทศ การท้าทายชาติของรัฐจอมพล ป. ยิ่งชัดเจนมากขึ้นภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีไทย ที่สร้างความชอบธรรมของตนเองในฐานะผู้รักชาติและต้องการรักษาเอกราชของชาติในการต่อต้านญี่ปุ่น กับรัฐบาลโดยสร้างความหมายจากนิยามความเป็นชาติแบบคณะราษฎร กลายเป็นการช่วงความหมายของชาติระหว่างรัฐบาลจอมพล ป. กับขบวนการเสรีไทยภายใต้บริบททางการเมืองช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายอักษะของญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามหมดอำนาจลงพร้อมกับฝ่ายเสรีไทยขึ้นมามีอำนาจนำทางการเมืองแทน เป็นผลมาจากบทบาทต่อต้านญี่ปุ่นและความพยายามเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างสหรัฐอเมริกากับอังกฤษที่ชนะสงคราม ได้กลายเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยไม่ตกเป็นผู้แพ้สงครามและรักษาสถานะเอกราชของประเทศ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2564) ฝ่ายเสรีไทยจึงขึ้นมามีอำนาจนำทางการเมืองในระยะสั้นๆเป็นรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2488 แต่ทว่านิยามความเป็นชาติแบบเชื้อชาติไทยเป็นองค์ประธานของรัฐบาลจอมพล ป. เดิมไม่อาจตอบสนองต่อการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับฝ่ายเสรีไทยได้ นำไปสู่การนิยามความเป็นชาติใหม่ที่ยึดโยงกับการรักษาเอกราชของเสรีไทยและสันติภาพของประชาชนในช่วงหลังสงคราม

ความพยายามเปลี่ยนแปลงเริ่มปรากฏให้เห็นเมื่อรัฐบาลฝ่ายเสรีไทยได้มีประกาศเปลี่ยนชื่อประเทศภาษาอังกฤษจาก Thai มาเป็น Siam ให้เรียกชื่อประชาชนและสัญชาติให้ใช้ว่า Siamese แบบเดียวกับยุคคณะราษฎร แต่ส่วนชื่อในภาษาไทยให้คงใช้ว่า ไทย ไปตามเดิม โดยประกาศดังกล่าวมีขึ้นหลังญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ถึงเดือน ("ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 7 กันยายน 2488", 2488) ในเวลาต่อมาฝ่ายเสรีไทยพยายามนำนิยามความเป็นชาติของตนเองที่เคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นมาสร้างความชอบธรรม จนเกิดเป็นชาติไทยกระแสหลักแบบประชาชนเป็นองค์ประธาน ที่เน้นย้ำเรื่องเอกราชกับสันติภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการเมืองและสังคมไทยหลังสงคราม เห็นได้จากความพยายามสร้างนิยามความหมายของชาติผ่านวีรกรรมของเสรีไทย เช่น เหตุการณ์สวนสนามเสรีไทยอย่างยิ่งใหญ่วันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2548 และสุนทรพจน์ของปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้นำเสรีไทย (นามแฝงรุธ) ได้กล่าวไว้ว่า “ผู้ที่ได้ร่วมงานกับข้าพเจ้าคราวนี้ถือว่าทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้ชาติ มิได้ถือว่าเป็นผู้กู้ชาติ การกู้ชาติเป็นการกระทำของคนไทยทั้งปวง” แม้ไม่ได้เป็นเสรีไทยแต่คนไทยทุกคนที่ต่อต้านญี่ปุ่นด้วยตนเอง ให้กำลังใจในการขับไล่ญี่ปุ่น และช่วยเหลือไม่ขัดขวางแก่กลุ่มผู้รับใช้ชาติในการต่อต้านญี่ปุ่นถือว่ามีส่วนในการกู้ชาติ ปรีดียังกล่าวต่อว่า ผู้ใดที่ให้การสนับสนุนญี่ปุ่นต่อต้านผู้รับใช้ชาติในการต่อสู้กับญี่ปุ่นเขาเหล่านั้นทางพลตินัยไม่ใช่คนไทย เขาเป็นแค่คนไทยในทางกฎหมายเท่านั้น (ปรีดี พนมยงค์, 2558, น. 173 – 174)

นอกจากนี้ ยังมีประกาศราชการกำหนดการงานฉลองสันติภาพ ระหว่างวันที่ 18-20 มกราคม พุทธศักราช 2489 โดยมีรายละเอียดว่า “โดยที่ประเทศไทยต้องตกเข้าอยู่ในสถานะสงครามมาแล้วนั้น บัดนี้ สถานะสงครามได้ยุติลงแล้วและประเทศไทยได้คืนสู่สันติภาพ อีกทั้งยังคงดำรงไว้ซึ่งความมีเอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ดุจกาลก่อน ทางทรงจึงจัดให้มีงานฉลองสันติภาพ” (รวินทร์ คำโพธิ์ทอง, 2565) โดยเป็นการจัดงานรื่นเริงที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม แม้กระทั่งคนจีนที่เคยถูกกีดกันในยุคจอมพล ป. ได้เข้ามามีส่วนร่วมในเดินขบวนฉลองสันติภาพ และการมีส่วนร่วมของศาสนาอื่น ที่สามารถสวดมนต์ตามพิธีกรรมของแต่ละศาสนาได้ในการฉลองสันติภาพ เป็นการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของรัฐบาลเสรีไทย ที่ต้องการรวบรวมคนทุกเชื้อชาติและศาสนาเป็นเอกภาพหนึ่งเดียวโดยความสามัคคี พร้อมกับชาติไทยที่มีความหลากหลาย (รวินทร์ คำโพธิ์ทอง, 2565)

การขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองของฝ่ายเสรีไทย ได้เปลี่ยนนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะบ้านเมืองหลังสงคราม โดยให้ความสำคัญกับประชาชนคนไทยที่มีส่วนช่วยในการรักษาเอกราชและสันติภาพของประเทศไว้ได้ รวมถึงการเปิดกว้างผู้คนหลากหลายเชื้อชาติและศาสนามีส่วนร่วมในสันติภาพของชาติไทย แต่ทว่านิยามความเป็นชาติแบบ

เสรีไทยที่นำโดยปรีดีก็อยู่ได้ไม่นานภายหลังความขัดแย้งทางการเมืองของสมาชิกอดีตเสรีไทยด้วยกัน และเหตุการณ์กรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 กลายเป็นจุดพลิกผันทางการเมืองนำไปสู่การกลับมาของชาติแบบกษัตริย์เป็นองค์ประธาน

แผนชิงชาติไทย: การกลับมาของฝ่ายกษัตริย์นิยม

เหตุการณ์กรณีสวรรคตรัชกาลที่ 8 ได้กลายมาเป็นชนวนเหตุสำคัญของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายกษัตริย์นิยมกับฝ่ายรัฐบาลคณะราษฎรของปรีดีจากเดิมที่ทั้งสองกลุ่มเคยร่วมมือกันในฐานะเสรีไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยฝ่ายกษัตริย์นิยมได้กล่าวหาว่าปรีดีเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 จนเป็นเหตุให้ฝ่ายกษัตริย์นิยมร่วมมือกับกองทัพทำการรัฐประหารใน พ.ศ. 2490 เพื่อยึดอำนาจรัฐบาลคณะราษฎรของปรีดี ส่งผลให้ฝ่ายกษัตริย์นิยมได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองไทยพร้อมกับการขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 นำไปสู่การฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์กลับมา มีบทบาทสำคัญทางการเมืองและสังคมไทยอีกครั้ง เพราะฉะนั้น ฝ่ายกษัตริย์นิยมจึงจำเป็นต้องนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานอีกครั้งเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์

การฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์ในช่วงทศวรรษ 2490 เลือกที่จะไม่เปลี่ยนแปลงการปกครองของรัฐให้กลับไปเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกครั้งแต่เลือกที่จะสร้างอำนาจและสถานะนำทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ผ่านรัฐธรรมนูญ จนนำไปสู่การสถาปนา “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระมุข” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2492, น.7) ซึ่งประโยคดังกล่าวถูกกล่าวครั้งแรกในบทบัญญัติมาตรา 2 ของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 โดยฝ่ายกษัตริย์นิยมมีบทบาทสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เพื่อเป้าหมายในการเพิ่มอำนาจและสถานะของกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย เช่น มาตรา 3 ที่อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2542, น.7) มาตรา 5 กล่าวถึงสถานะพระมหากษัตริย์ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะผู้ใดละเมิดมิได้ และต่อด้วยมาตรา 6 ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องกษัตริย์ในทางใดๆ มิได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2492, น.7) มาตรา 82 ที่ให้กษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งวุฒิสมาชิกทั้งหมด 100 คนจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระ

บรมราชโองการ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2492, น.38) เป็นต้น รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2492 พยายามสถาปนาอำนาจพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยของฝ่ายกษัตริย์นิยมที่สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

นอกจากการฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์ในพื้นที่ทางการเมืองแล้ว ฝ่ายกษัตริย์นิยมยังฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์ในพื้นที่ทางความคิดผ่านการนิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การสถาปนาอำนาจพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย โดยนิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ได้มีความสำคัญในการให้ความหมายระบอบประชาธิปไตยของไทย เช่น หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชพยายามสร้างความหมายของชาติโดยให้กษัตริย์มีส่วนในการสร้างระบบประชาธิปไตยของไทยซึ่งอ้างว่าไทยมีรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่สุโขทัยคือ ศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหง และรัชกาลที่ 7 เป็นกษัตริย์ผู้มีหัวใจประชาธิปไตยเนื่องจากพระองค์ทรงเตรียมพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ปวงชนชาวไทยมาก่อน แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ไทยมีความเป็นประชาธิปไตยมาก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยซ้ำและประชาธิปไตยแบบไทยมิได้ยึดเอาแต่เสียงส่วนมากอย่างเดียว แต่ต้องยึดเสียงที่มีคุณภาพจากคนมีความรู้และรักชาติบ้านเมือง ด้านของฐนพงศ์ ลือขจรชัย ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าการสร้างความหมายประชาธิปไตยของหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช รวมไปถึงการนิยามความเป็นชาติของฝ่ายอนุรักษ์นิยมคนอื่นได้ช่วงชิงความหมายของชาติกลับไปตกอยู่กับกษัตริย์อย่างสลับซับซ้อนโดยกษัตริย์และประชาชนไม่ได้เป็นปฏิปักษ์ต่อกันเหมือนเช่นคำว่า ราษฎรแบบ กบฏ ร.ศ. 130 และคณะราษฎรนำเสนอ แต่ชาติหมายถึง “กษัตริย์ที่ถูกเลือกโดยประชาชน” ชาติจึงเป็นของประชาชนที่มอบอำนาจและความไว้วางใจให้กษัตริย์ใช้อำนาจผ่านรัฐธรรมนูญ เมื่อกษัตริย์และประชาชนได้ผสมกลายเป็นเนื้อเดียวกันศัตรูของชาติแบบใหม่จึงเป็นเผด็จการ โดยมีจุดเริ่มต้นจากคณะราษฎรที่แย่งชิงพระราชอำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตนทั้งที่รัชกาลที่ 7 ทรงเตรียมพระราชทานรัฐธรรมนูญให้กับประชาชน เป็นการกระทำที่ “ชิงสุกก่อนห่าม”(ฐนพงศ์ ลือขจรชัย, 2564, น. 96 – 98)

นิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ของฝ่ายกษัตริย์นิยมได้สร้างภาพลักษณ์พระมหากษัตริย์ขึ้นมาใหม่ โดยจากเดิมที่พระมหากษัตริย์เป็นสิ่งที่อยู่คู่ตรงข้ามกับระบอบประชาธิปไตย กลับมีบทบาทในการสร้างระบอบประชาธิปไตยของไทย พวกเขาอ้างหลักการที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้ที่ประชาชนเลือกและให้การยอมรับ ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้มอบอำนาจให้กษัตริย์ใช้อำนาจผ่านรัฐธรรมนูญ ทำให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยเกิดสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างประชาชนกับกษัตริย์พร้อมกับสร้างคำอธิบายในการเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. 2475 ใหม่ พร้อมกับ

พยายามสร้างภาพลักษณ์รัชกาลที่ 7 กลายเป็นพระมหากษัตริย์นักประชาธิปไตยที่มีความตั้งใจแต่พระราชทานรัฐธรรมนูญให้กับประชาชนอยู่แล้วและโจมตีคณะราษฎรว่าเป็นเผด็จการเห็นผลประโยชน์ส่วนตัวและกระทำการชิงสุกก่อนห่ามเปลี่ยนแปลงการปกครองก่อนที่รัชกาลที่ 7 จะพระราชทานรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้นิยามชาติดังกล่าวได้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับสถาบันกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยของไทยเป็นการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับสถาบันกษัตริย์และทำลายความชอบธรรมฝ่ายตรงข้ามอย่างคณะราษฎร (ฐนพงศ์ ลือจรรย์ชัย, 2564, น. 97 – 98)

แต่ทว่า การฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์ต้องเจอกับความท้าทายมาตลอด โดยเฉพาะความขัดแย้งกันเองระหว่างฝ่ายกษัตริย์นิยมกับกองทัพ จนนำไปสู่การรัฐประหารเงียบ พ.ศ. 2491 เมื่อคณะทหารปีบให้รัฐบาลควง อภัยวงศ์ ที่เป็นตัวแทนฝ่ายกษัตริย์นิยมลาออก พร้อมกับสนับสนุนให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง (สุระชัย ยิ้มประเสริฐ, 2553, น. 126 - 129) การที่จอมพล ป. ผู้ซึ่งเป็นปรปักษ์กับฝ่ายกษัตริย์นิยมกลับมามีบทบาททางการเมืองอีกครั้งกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์ เห็นได้จาก พ.ศ. 2494 จอมพล ป. ได้ทำการกระชับอำนาจของตนพร้อมกับลดบทบาททางการเมืองของสถาบันกษัตริย์และฝ่ายกษัตริย์นิยม โดยการประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2494 และพร้อมกันนำรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 กลับมาใช้อีกครั้ง เพื่อจะกำจัดพระราชอำนาจทางการเมืองพระมหากษัตริย์ จนสร้างไม่พอใจให้กับฝ่ายกษัตริย์นิยมอย่างมาก (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 125) นอกจากนี้ จอมพล ป. ยังมีความพยายามช่วงชิงความหมายของชาติในพื้นที่ทางความคิดกับฝ่ายกษัตริย์นิยม โดยการผลักดันให้นิยามความเป็นชาติที่ให้ความสำคัญกับชนชาติไทยกลับมาเป็นชาติกระแสหลักของรัฐอีกครั้ง เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตน พร้อมกับไม่ต้องการให้กษัตริย์มีความสำคัญเหนือผู้นำของประเทศ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2552, น. 62)

ส่วนฝ่ายกษัตริย์นิยมได้พยายามตอบโต้โดยการใช้นิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์โจมตีตัวตนของจอมพล ป. โดยเฉพาะในฐานะของการเป็นแกนนำคณะราษฎร ช่วงเวลาใกล้เคียงกันหม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช เขียนนิยายเรื่อง สี่แผ่นดินลงในหนังสือพิมพ์ สยามรัฐช่วง พ.ศ. 2494 – 2495 เพื่อยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์ ถวิลหาอดีตในยุคระบอบเก่า และแสดงให้เห็นความเสื่อมหลังยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผ่านมุมมองของตัวละครเอกอย่างแม่พลอย หญิงชนชั้นสูงที่เติบโตอย่างงดงามภายใต้ระบอบเก่า แต่ต้องสูญเสียทุกอย่างภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ที่ชีวิตครอบครัวแม่พลอยตกต่ำลง ท้ายสุดจบลงด้วยแม่พลอยเสียชีวิตไปพร้อมกับพระมหากษัตริย์รัชกาลที่

8 นิยายเรื่อง สี่แผ่นดินได้รับความนิยมอย่างมากจนได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง และดัดแปลงเป็นละคร ที่มีผลต่อการครอบงำความคิดและความรู้สึกผู้คนเป็นอย่างมาก (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 176 - 177) เป็นตัวอย่างสำคัญของการใช้เชิดชูสถาบันกษัตริย์เพื่อโจมตีจอมพล ป.

ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับสถาบันกษัตริย์และฝ่ายกษัตริย์นิยมเริ่มตึงเครียดมากขึ้นในช่วงกลางจนถึงปลายทศวรรษ 2490 สถาบันกษัตริย์มีบทบาทสำคัญคัดค้านการดำเนินงานของรัฐบาล พร้อมกับสร้างพันธมิตรทางการเมืองโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาที่ต้องการให้สถาบันกษัตริย์มีบทบาทสำคัญทางสงครามจิตวิทยาต่อประชาชนคนไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ สอดคล้องกับฝ่ายกษัตริย์นิยมที่ต้องการสร้างกระแสนิยมในหมู่ประชาชนเพื่อท้าทายอำนาจจอมพล ป. ผ่านโครงการเสด็จเยี่ยมประชาชนในชนบท (ณัฐพล ใจจริง, 2563, น. 152 - 167) ส่วนฝ่ายจอมพล ป. ได้รับการสนับสนุนอำนาจจากคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 และกองทัพบุกนำไปสู่การกระชับอำนาจ พ.ศ. 2594 เพื่อให้ข้าราชการของฝ่ายจอมพล ป. เข้ามามีอำนาจทางการเมืองได้ (สุธาชัย ยิ้มรพ ประเสริฐ, 25550, น. 404 - 406) โดยมีสองขุนพลสำคัญอย่าง พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ควบคุมกรมตำรวจ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ควบคุมกองทัพบก โดยมีจอมพล ป. พยายามจะคานอำนาจทางการเมือง พร้อมกับสร้างความนิยมผ่านการสนับสนุนการเลือกตั้งและระบอบประชาธิปไตย (ทักษ์ เฉลิมเตียร, 2561, น. 106 - 107)

จุดเปลี่ยนสำคัญในบริบทการเมืองช่วงทศวรรษที่ 2490 คือเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มใช้นโยบายต่างประเทศที่เป็นกลาง จนเริ่มความสัมพันธ์กับจีนมากขึ้นสร้างความไม่พอใจกับสหรัฐอเมริกา (ณัฐพล ใจจริง, 2563, น. 196 -207) และความพยายามจะสร้างพันธมิตรทางการเมืองระหว่างจอมพล ป. กับกลุ่มตำรวจ รวมถึงการต่อต้านงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษที่รัฐบาลจอมพล ป. พยายามจัดขึ้นของฝ่ายกษัตริย์นิยม จนทำให้ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. และฝ่ายกษัตริย์มาถึงขีดสุด (ณัฐพล ใจจริง, 2563, น. 215 - 232) จนนำไปสู่การที่ฝ่ายกษัตริย์นิยมร่วมมือกับฝ่ายกองทัพบกของจอมพลสฤษดิ์ทำการรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พ.ศ. 2500 ที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา

จะเห็นได้ว่า ฝ่ายกษัตริย์นิยมได้พยายามนิยามความเป็นชาติที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีความแตกต่างไปจากช่วงยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์เพื่อให้สถาบันกษัตริย์สามารถดำรงอยู่อย่างสอดคล้องไปกับระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยไทย เช่น การร่างบัญญัติกฎหมายที่เพิ่มอำนาจและสถานะพิเศษของพระมหากษัตริย์ในรัฐธรรมนูญ จนนำไปสู่ความพยายามสถาปนาระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระมุข โดยผ่านการร่างบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ต้องการเพิ่มอำนาจและสถานะพิเศษของพระมหากษัตริย์ในระบอบการปกครองประชาธิปไตย พร้อมกับฝ่ายกษัตริย์นิยมได้นิยามความหมายชาติที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจกับผู้ใช้อำนาจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยของไทยที่มีมาตั้งแต่อดีต เพราะฉะนั้น นิยามความเป็นชาติที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานในช่วง พ.ศ. 2490 จึงมีจุดมุ่งหมายในการสร้างความชอบธรรมอำนาจและบทบาททางการเมืองของกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยของไทย รวมถึงยังเป็นทำลายความชอบธรรมทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามอย่างจอมพล ป. ในฐานะแกนนำคณะราษฎร จนกระทั่งการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 ส่งผลให้สถาบันกษัตริย์ไร้คู่แข่งทางการเมืองจนนิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานของชาติได้ขึ้นมาเป็นชาติไทย กระแสหลักของรัฐจากการที่สถาบันกษัตริย์รับการสนับสนุนจากจอมพลพลสฤษดิ์ที่ต้องการใช้อุดมการณ์แบบราชาชาตินิยมในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่รัฐบาลตัวเอง และสหรัฐอเมริกาที่ต้องการใช้สถาบันกษัตริย์ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่สิ่งที่นิยามชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานต้องเผชิญคือความพยายามช่วงชิงความหมายของชาติจากฝ่ายซ้ายผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองของปัญญาชนแนวความคิดสังคมนิยมภายใต้บริบทสงครามเย็น

การช่วงชิงความหมายชาติไทยของซ้าย-ขวา ในยุคสงครามเย็น

ภายหลังจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และฝ่ายกษัตริย์นิยมร่วมมือกันรัฐประหารจอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วง พ.ศ. 2500 นิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานกลายเป็นชาติกระแสหลักอย่างเต็มตัวจนสามารถผูกขาดการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐอย่างสมบูรณ์ เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นช่วงจอมพลสฤษดิ์ขึ้นมามีอำนาจจากการที่สถาบันกษัตริย์ถูกให้ความสำคัญในทางการเมืองและสังคมมากขึ้น เช่น การเปลี่ยนวันชาติของไทยใน พ.ศ. 2503 จาก 24 มิถุนายน ซึ่งเป็นวันปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 มาเป็น 5 ธันวาคม ซึ่งตรงกับวันบรมราชสมภพรัชกาลที่ 9 (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563, น. 69) การรื้อฟื้นราชพิธีโบราณของกษัตริย์ไทยที่ยกเลิกมาตั้งแต่หลังปฏิวัติ พ.ศ. 2475 เช่น พระราชพิธีแรกนาขวัญ พระราชพิธีทอดพระกลิ่น (ทักษ์ เถลิ้มเตียรณ, 2561, น.361 – 363) การประดิษฐ์ประเพณีใหม่และการให้กษัตริย์มีพระราชดำรัสที่ให้แก่ประชาชนตามวาระโอกาสพิเศษ เช่น พระราชดำรัสในวันปีใหม่ เพื่อให้กษัตริย์ได้ใกล้ชิดกับประชาชนพร้อมกับเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐ (ทักษ์ เถลิ้มเตียรณ, 2561, น. 355 – 357) รวมถึงในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับทหารผ่านการปลุกจิตสำนึกให้ทหารจงรักภักดีต่อสถาบัน

กษัตริย์อย่างเข้มข้น เช่น พิธีมอบธงชัยเฉลิมพลให้แก่กองทหารและการสาบานตนว่าจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ และการโอนกรมทหารให้เป็นทหารรักษาพระองค์ (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2561, น. 358 – 359) หรือการสถาปนาให้พระมหากษัตริย์เป็น “จอมทัพไทย” (อาสา คำภา, 2564, น. 99) ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับกองทัพดีขึ้นอย่างมาก จนกองทัพกลายมาเป็นหนึ่งในเครือข่ายอำนาจทางการเมืองของสถาบันกษัตริย์ในเวลาต่อมา

รัฐไทยภายใต้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ได้ใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานสร้างจิตสำนึกร่วมกันของชาติใหม่ผ่านความจงรักภักดีและให้ความสำคัญกับกษัตริย์เป็นสิ่งสำคัญสูงสุด เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงวันชาติให้ตรงกับวันเกิดกษัตริย์ การรื้อฟื้นราชประเพณีโบราณและสร้างประเพณีใหม่ของกษัตริย์ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับกองทัพผ่านความจงรักภักดี การให้กษัตริย์เป็นตัวแทนของชาติในเวทีประชาคมโลกและการให้กษัตริย์เข้าถึงประชาชนเพื่อสร้างความผูกพัน เป็นต้น จอมพลสฤษดิ์จึงเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจรัฐใหม่โดยกษัตริย์เข้ามามีบทบาททางการเมืองและสังคมมากขึ้น ทำให้พระมหากษัตริย์ไม่ใช่เพียงแค่ประมุขของรัฐเท่านั้น แต่ได้กลายมาเป็นตัวแทนของความเป็นชาติไทย

นิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานกลายมาเป็นความหมายของชาติกระแสหลักในยุคสงครามเย็น ซึ่งในขณะนั้นกระแสของลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยสำหรับจอมพลสฤษดิ์และฝ่ายกษัตริย์นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ถือว่าเป็นภัยคุกคามสำคัญของสถาบันกษัตริย์ เพราะแนวคิดที่โค่นล้มชนชั้นปกครองเพื่อสร้างสังคมที่เท่าเทียมของทุกชนชั้น สำหรับชาติแบบกษัตริย์นั้นการเป็นปรปักษ์ต่อกษัตริย์เปรียบเสมือนการเป็นศัตรูของชาติ ส่งผลให้ในยุคจอมพลสฤษดิ์ให้ความสำคัญกับการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างมาก เห็นได้จากประกาศคณะปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ พ.ศ. 2500 ที่อ้างว่าคอมมิวนิสต์จะโค่นล้มราชบัลลังก์ (สาชล สัตยานุรักษ์, 2557, น. 63) นอกจากนี้ สถาบันกษัตริย์เองก็เข้ามามีบทบาทในการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน ตัวอย่างเช่น พระราชดำรัสในการอบรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505 ทรงเตือนอย่าฝักใฝ่โฆษณาชวนเชื่อของคอมมิวนิสต์ (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, 2561, น. 367) ส่วนของสหรัฐอเมริกาที่ถือว่าเป็นพันธมิตรทางการเมืองสำคัญของจอมพลสฤษดิ์และสถาบันกษัตริย์ได้ตระหนักว่าสถาบันกษัตริย์เป็นอาวุธทางการเมือง – วัฒนธรรมที่มีอำนาจสูงสุดสำหรับต่อต้านการก่อการร้ายในประเทศไทย (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563, น. 69) โดยเฉพาะลัทธิคอมมิวนิสต์ศัตรูตัวสำคัญของโลกเสรีประชาธิปไตย ทำให้สหรัฐอเมริกาใช้บทบาทของสถาบันกษัตริย์ในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในไทยผ่านแผนสงครามจิตวิทยา PSB D – 23 ที่เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2496 โดยใช้ประเด็น

ว่าคอมมิวนิสต์คุกคามสถาบันกษัตริย์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และภาพยนตร์ให้คนไทยเห็นว่าภัยคอมมิวนิสต์กำลังคุกคามสถาบันกษัตริย์ จาริตประเพณี และเอกราชไทย (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 315)

อย่างไรก็ตาม เมื่อรัฐได้ทำให้คอมมิวนิสต์กลายเป็นศัตรูของชาติ ส่งผลให้กลุ่มการเมืองฝ่ายซ้ายถูกผลักดันให้กลายเป็นชายขอบในพื้นที่ทางความคิดของชาติกระแสหลักกลายเป็นเหตุชอบธรรมให้รัฐปราบปราม แต่ทว่า ศัตรูของชาติไทยอย่างฝ่ายซ้ายในฐานะคอมมิวนิสต์มีความพยายามจะสร้างความหมายชาติใหม่ของตนผ่านการใช้นิเวศนิยมมาร์กซิสต์ เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองและตอบโต้ฝ่ายตรงข้าม ซึ่งกลุ่มปัญญาชนฝ่ายซ้ายถือเป็นผู้มีบทบาทในการนิยามความเป็นชาติไทยแบบใหม่ผ่านงานเขียนที่เกี่ยวกับการเมืองและสังคมไทย โดยปัญญาชนฝ่ายซ้ายที่ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการนิยามชาติแบบมาร์กซิสต์คือ อุดม สีสวรรณ ผู้นำเสนอทฤษฎี “ไทยกึ่งเมืองขึ้น” ผ่านงานเขียนวิเคราะห์สังคมไทยผ่านแนวคิดมาร์กซิสต์หลายฉบับ อุดมได้อธิบายว่ากึ่งเมืองขึ้นคือประเทศที่ถูกจักรวรรดินิยมหลายเจ้าเข้ารุกรานในเวลาเดียวกันแต่มีใญ่ถูกยึดครอง แม้ยังมีเอกราชอำนาจการปกครองตัวเองอยู่แต่เป็นเพียงแคผิวเผินและประเทศไทยเองกำลังอยู่ในสภาพกึ่งเมืองขึ้น อุดมจึงได้เสนอแนวทางการต่อสู้เพื่อหลุดพ้นจากการเป็นกึ่งเมืองขึ้น คือต้องปฏิวัติเพื่อระบอบประชาธิปไตยใหม่ในการกำจัดอิทธิพลของพวกจักรวรรดินิยมและศักดินาให้สิ้นซาก นำไปสู่การปฏิวัติประชาชนเพื่อสร้างระบอบสังคมนิยม (ธิดาจันทร์ ศรีนารา, 2566, น. 253 - 256)

ทฤษฎีไทยกึ่งเมืองขึ้นได้มีอิทธิพลทางความคิดต่อปัญญาชนฝ่ายซ้ายและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) อย่างมาก ซึ่งอิทธิพลทางความคิดดังกล่าวไม่ใช่เพียงแค่เป็นต้นแบบการวิเคราะห์สังคมไทย หรือแนวทางการปฏิวัติต่อสู้กับรัฐเท่านั้น แต่ทฤษฎีไทยกึ่งเมืองขึ้นได้สะท้อนการนิยามความเป็นชาติของฝ่ายซ้ายที่ใช้แนวคิดมาร์กซิสต์ในการสร้างความหมายชาติ โดยมีประชาชนเป็นองค์ประธานที่ให้ภาพแทนของชนชั้นกรรมาชีพมีจิตสำนึกร่วมกันคือการปฏิวัติเพื่อสร้างสังคมอุดมคติแบบมาร์กซิสต์เพื่อประชาชนเบื้องล่าง พร้อมกับให้ภาพศัตรูร่วมกันของชาติเป็นจักรวรรดินิยมหมายถึง สหรัฐอเมริกา และศักดินา ชนชั้นนำ หรืออภิสิทธิ์ชนทางการเมือง จนกลายเป็นนิยามความเป็นชาตินอกกระแสของฝ่ายซ้ายที่ใช้สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของตนและโจมตีฝ่ายตรงข้าม ยกตัวอย่างเช่น ช่วงบริบทการเมืองปลายทศวรรษ 2490 จนถึง พ.ศ. 2500 ฝ่ายซ้ายได้ใช้นิยามความเป็นชาติแบบมาร์กซิสต์สร้างความชอบธรรมในการชูนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลางและต่อต้านสหรัฐอเมริกา โดยในหนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้ายอย่างปิตุภูมิและมาตุภูมิ มักออกมาเคลื่อนไหวแสดงออกว่าสหรัฐอเมริกาคือภัยคุกคามชาติในฐานะจักรวรรดินิยมจึงจำเป็นต้องออกมาต่อต้านสหรัฐอเมริกาเพื่อรักษาเอกราชของชาติ ตัวอย่างเช่น ปิตุภูมิ ฉบับ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 มีกล่าวว่า “ประเทศ

ไทยเป็นเอกราช ไม่ใช่สหรัฐที่ 50 หรืออาณานิคมของสหรัฐอเมริกา เราประชาชนไทยมีความรักและหวงแหนอธิปไตยของชาติยิ่งกว่าตน ไม่อาจปล่อยให้ต่างชาติเข้าแทรกแซงกิจการภายในเรา” (ธิดา ศรินารา, 2566, น. 307) หรือการใช้นิยามชาติของตนเองโจมตีฝ่ายกษัตริย์นิยมอย่างพรรคประชาธิปัตย์ที่ออกตัวสนับสนุนอเมริกา เช่น มาตุภูมิ ฉบับ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2500 กล่าวว่า “ศัตรูตัวสำคัญของชาติไทย คือจักรพรรดินิยมอเมริกันและบรรดาสมุนทั้งหลายโดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ หรือการโจมตีพรรคประชาธิปัตย์ว่าเป็น ‘ศักดินาเหลือเดน’” เป็นต้น (ธิดา ศรินารา, 2566, น. 313 - 314)

นอกจากนี้ จิตร ภูมิศักดิ์ ปัญญาชนฝ่ายซ้ายอีกคนที่มียุทธศาสตร์ในการนิยามความเป็นชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน ผ่านการเขียนประวัติศาสตร์ชาติไทยใหม่ที่แตกต่างจากรัฐ โดยผลงานของเขาได้ท้าทายนิยามความเป็นชาติกระแสหลักภายใต้ระบอบของจอมพลสฤษดิ์และชาติไทยแบบกษัตริย์นิยม อย่างเช่น หนังสือเรื่อง *โฉมหน้าของศักดินาไทย* เมื่อ พ.ศ. 2500 เป็นหนังสือประวัติศาสตร์ไทยที่ไม่มีการยกย่องสรรเสริญกษัตริย์ ไม่มีการอธิบายความรุ่งเรืองถึงราชธานีในอดีตแบบนิยามชาติกระแสหลัก แต่จะเป็นเรื่องราวของคนธรรมดาสามัญอย่างไพร่ ทาส ภายใต้บริบทระบบศักดินาที่มีพัฒนามาจากสังคมบุพกาลและสังคมทาส (จิตร ภูมิศักดิ์, 2548, น. 99 – 126) ในบทนำจิตรได้ยังได้กล่าวว่า จักรวรรดินิยม (สหรัฐอเมริกา) กับศักดินา (ชนชั้นนำไทย) เป็นตัวการสำคัญที่เกิดการขูดรีดประชาชนในสังคมไทย (จิตร ภูมิศักดิ์, 2548, น. 28 – 34) จิตรคือตัวอย่างสำคัญการนิยามความเป็นชาติแบบฝ่ายซ้ายในการเขียนประวัติศาสตร์ผ่านกรอบคิดมาร์กซิสต์ เน้นความสำคัญกับสามัญชนทั่วไปที่ถูกกดขี่ ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และการมีศัตรูร่วมกันอย่างชนชั้นนำ นายทุน และจักรวรรดินิยมชาติตะวันตก

ฝ่ายซ้ายได้กลายมาเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐสำคัญที่รัฐไทยมุ่งปราบปรามจนกลายเป็นความขัดแย้งทางการเมืองไทยภายใต้บริบทสงครามเย็น โดยความขัดแย้งดังกล่าวได้รุนแรงมากขึ้นเมื่อ พคท. เริ่มทำการสร้างฐานที่มั่นในป่าและพร้อมกับเคลื่อนไหวปลุกระดมมวลชนในชนบทตามวิธีการ “ป่านำเมือง” หรือ “ชนบทล้อมเมือง” ได้ชาวบ้านมาเป็นแนวร่วมสนับสนุนจำนวนหนึ่ง และเมื่อเกิดเหตุการณ์การปะทะกันระหว่าง พคท. และเจ้าหน้าที่รัฐครั้งแรก พ.ศ. 2508 หรือวันเสียงปืนแตก กลายเป็นการเปิดสงครามระหว่างรัฐไทยกับ พคท. (ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546, น. 236) มวลชนแนวร่วมของพรรคกลายมาเป็นกองกำลังปลดแอกประชาชนต่อสู้กับรัฐตามพื้นที่ชนบทการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างรัฐกับ พคท. ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การปะทะกันด้วยอาวุธ กฎหมาย และความ

รุนแรงในพื้นที่ทางการเมือง แต่ยังเป็นการต่อสู้ในพื้นที่ทางความคิดในลักษณะของการช่วงชิงความหมายของชาติด้วย

อย่างที่ทราบกันดีว่ารัฐในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สร้างความชอบธรรมในการปราบปรามฝ่ายซ้ายหรือคอมมิวนิสต์โดยการใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในฐานะอนุกรมการณราชชาตินิยมที่ปลูกฝังผู้คนให้ยึดมั่นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พร้อมกับมองว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามทำลายชาติบ้านเมืองและสถาบันกษัตริย์ แต่สำหรับฝ่ายซ้ายอย่าง พคท. เองก็สร้างความชอบธรรมในการต่อสู้กับรัฐผ่านการใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน โดยมองว่าศักดินา (ชนชั้นนำ) และจักรวรรดินิยม (อเมริกา) คือศัตรูของประชาชนคนไทยที่กดขี่ข่มเหงทำให้ประเทศชาติมีสภาพเป็นเมืองขึ้น จึงจำเป็นต้องปฏิวัติชนชั้นสร้างสังคมอุดมคติที่ไร้ชนชั้นเพื่อปลดแอกประชาชนให้มีอิสรภาพ เสมอภาคของประชาชนและเอกราชของไทย เห็นได้จากการเคลื่อนไหวทางคิดของ พคท. เช่น เพลงปลุกใจของ พคท. ที่สำคัญอย่าง มาร์กปลดแอกประชาชนไทย แต่งโดยจิตร ภูมิศักดิ์ เป็นตัวอย่างที่ดีในการนิยามความเป็นชาติผ่านบทเพลงอย่างตัวไปตรงมาโดยเฉพาะท่อน “พรรคชี้นำสงครามปลดแอกประชาชนชาติไทย” หรือ “ขับไล่จักรวรรดินิยม โคนล้มเผด็จการ กู้ชาติเพื่อประชา” (จิตร ภูมิศักดิ์, 2552, น. 385) ซึ่งต่างได้สะท้อนภาพให้ชาติใหม่ในจิตสำนึกของฝ่ายซ้าย

จะเห็นได้ว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายซ้ายในการต่อต้านรัฐไทยภายใต้บริบทสงครามเย็น นอกจากการต่อสู้ด้วยกำลังในพื้นที่ทางการเมืองแล้วฝ่ายซ้ายเองได้พยายามสร้างนิยามความเป็นชาติแบบใหม่เช่นกัน โดยเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานผ่านการให้ภาพแทนของการปฏิวัติชนชั้นเพื่อสร้างสังคมอุดมคติอย่างเท่าเทียมตามแนวทางแบบมาร์กซิสต์ที่ได้รับการกดขี่ พร้อมกับสร้างศัตรูของชาติไทยในมุมมองมาร์กซิสต์เป็นศักดินาที่กดขี่ชนชั้นล่างและจักรวรรดินิยมอเมริกาที่พยายามยึดครองไทยเป็นเมืองขึ้น นิยามความเป็นชาติของฝ่ายซ้ายถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้ทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกร่วมกันของมวลชนฝ่ายซ้ายในการต่อต้านรัฐไทย โดยเฉพาะในนามสงครามปลดแอกประชาชนของ พคท. โดยมีเป้าหมายต้องการเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ผ่านการล้มอำนาจเก่าที่กดขี่และสร้างรัฐใหม่ เพราะฉะนั้น ภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างฝ่ายซ้ายกับรัฐไทย จึงเป็นการช่วงชิงความหมายของชาติระหว่างนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธาน กับนิยามความเป็นชาตินอกกระแสของฝ่ายซ้ายที่มีประชาชนชนชั้นล่างเป็นองค์ประธาน ผ่านภาพแทนของการปฏิวัติประชาชนและสร้างสังคมอุดมคติแบบมาร์กซิสต์

ในเวลาต่อมา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เสียชีวิตลง พ.ศ. 2506 ทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร สืบทอดอำนาจรัฐบาลทหารต่อ นำไปสู่จุดพลิกผันของนิยามความเป็นชาติที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานจากความขัดแย้งระหว่างฝ่ายรัฐบาลทหาร กับฝ่ายกษัตริย์นิยมและกลุ่มนิสิตนักศึกษาประชาชนที่เริ่มต่อต้านรัฐบาลทหารมากขึ้น ทั้งสองฝายนำนิยามความเป็นชาติที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานมาใช้สร้างความชอบธรรมให้กับฝ่ายตนเอง จนเกิดเป็นนิยามความเป็นชาติสองรูปแบบ คือ นิยามความเป็นชาติกษัตริย์แบบข้าราชการที่มุ่งเน้นการปกป้องสถาบันกษัตริย์จากคอมมิวนิสต์ที่จะล้มล้างสถาบันและทำลายเอกราชของประเทศ ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนตามแบบนโยบายเดิมของจอมพลสฤษดิ์ โดยฝ่ายทหารมองว่านักศึกษาฝึกฝัคคอมมิวนิสต์ ส่วนอีกรูปแบบคือ นิยามความเป็นชาติกษัตริย์แบบนักศึกษาที่ไม่ได้มองว่าสหรัฐอเมริกาคือพันธมิตรแต่เป็นผู้รุกรานอธิปไตยกับวัฒนธรรมของชาติ พร้อมพึ่งพาบารมีกษัตริย์ในการรักษาเอกราชจากรัฐบาลทหารและสหรัฐอเมริกาโดยมองว่าฝ่ายนักศึกษามองว่ารัฐบาลทหารทำให้ประเทศเสียเอกราชให้กับสหรัฐอเมริกา (ฐนพงศ์ ลือขจรชัย, 2564, น. 122) ทำให้ความขัดแย้งดังกล่าวกลายเป็นการช่วงชิงความหมายระหว่างชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2548) ผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายหลังจอมพล ถนอม - ประกาศทำการรัฐประหารตนเอง พ.ศ. 2514 เพื่อสืบทอดอำนาจสร้างผลกระทบต่อกษัตริย์นิยม และสร้างความไม่พอใจในหมู่นักศึกษาประชาชนกลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านรัฐบาลจอมพล ถนอม - ประกาศ ในเวลาต่อมา

ช่วงทศวรรษ 2510 ชาติไทยแบบกษัตริย์ของนักศึกษาเริ่มมีอิทธิพลเพิ่มมากขึ้น เมื่อเกิดการเมืองปัญญาชนกษัตริย์นิยมเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความหมายของชาติผ่านแนวคิด “ราชประชาสมาสัย” เป็นการนิยามความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันระหว่างกษัตริย์กับประชาชนและนำเสนอภาพของพระมหากษัตริย์ในฐานะบุคคลสำคัญมากกว่าสถาบันหนึ่งทางการเมือง โดยมีหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เป็นแกนนำในการสร้างนิยามความหมายเพื่อให้ตัวตนกษัตริย์เข้าถึงนักศึกษาและประชาชน (อาสา คำภา, 2564, น. 176 – 177) สถาบันกษัตริย์เองก็ให้ความสำคัญกับการสร้างความใกล้ชิดกับนักศึกษา เช่น รัชกาลที่ 9 เปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าเฝ้ารับโอวาทและฟังการแสดงดนตรีจากพระองค์ จนกลายเป็นประเพณีที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตามมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2510 - 2516 ที่พระราชดำรัสกับนักศึกษาจะตรัสเรื่องกิจการบ้านเมืองและสถานการณ์ที่กำลังเป็นที่สนใจให้นักศึกษาอย่างใกล้ชิดเป็นกันเอง รวมถึงการตรัสเรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2548, น. 466 – 472)

กษัตริย์ในฐานะตัวบุคคลและสถาบันได้กลายเป็นที่นิยมรับถือในหมู่นักศึกษาเป็นอย่างมาก จนจิตสำนึกความเป็นชาติไทยแบบกษัตริย์ของนักศึกษากลายมาเป็นอุดมการณ์ราชาชาตินิยมของ ขบวนการนิสิตนักศึกษาต่อต้านรัฐบาลทหารจอมพล ถนอม - ประภาส ช่วงหลัง พ.ศ. 2514 ภายใต้ วาทกรรม “กษัตริย์ประชาธิปไตย” (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2548, น. 464) โดยที่นักศึกษา ประชาชน และนักการเมืองปัญญาชนฝ่ายกษัตริย์นิยมได้ร่วมกันสร้างนิยามความเป็นของชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็น องค์ประธานของชาติผ่านการสร้างประวัติศาสตร์และความทรงจำในลักษณะที่ชูสถาบันกษัตริย์ควบคู่ ไปกับระบอบประชาธิปไตย และสร้างวาทกรรมโจมตีเผด็จการทหารในลักษณะประวัติศาสตร์ “ราชา ชาตินิยมใหม่” ที่สร้างภาพลักษณ์ให้กษัตริย์เป็นนักประชาธิปไตย (ธงชัย วินิจกุล, 2542, น. 63) เช่น การรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่เชิดชูให้รัชกาลที่ 7 เป็นกษัตริย์นักประชาธิปไตยที่ทรง ใช้พระราชอำนาจรัฐธรรมนูญให้กับประชาชน และสร้างภาพลักษณ์คณะราษฎรเป็นศัตรูของชาติ ใน สถานะจุดเริ่มต้นของเผด็จการทหาร ที่กระทำการชิงสุกก่อนห่ามยึดอำนาจการปกครองจากรัชกาลที่ 7 (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2548, น. 486 – 519)

นิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ประชาธิปไตย ได้ครองพื้นที่ทางความคิดของขบวนการ นักศึกษาที่ต่อต้านรัฐบาลเผด็จการช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม สะท้อนผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมือง นักศึกษาร่วมถึงปัญญาชนฝ่ายกษัตริย์นิยมที่เข้าร่วมกับการเคลื่อนไหวกับนักศึกษา เช่น ขบวนการ นักศึกษาที่ชื่อ “กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” ได้ทำการแจกจุลสารและใบปลิวเชิญชวนประชาชน ร่วมกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญ โดยปกของจุลสารได้นำข้อความพระราชหัตถเลขาเสนาบดีของ รัชกาลที่ 7 ที่มีเนื้อหว่าพระองค์เต็มใจเสด็จอำนาจให้กับแก่ราษฎร แต่จะไม่ยอมยกอำนาจให้คณะใด เฉพาะ ที่ใช้อำนาจสิทธิขาดโดยไม่ฟังเสียงราษฎร ซึ่งเป็นการโจมตีรัฐบาลเผด็จการจนเห็นให้นักศึกษา กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญถูกจัดการเป็นชนวนเหตุของการชุมนุม 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2548, น. 517 – 518) หรือช่วงการชุมนุมวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ขบวนการของผู้ชุมนุม นักศึกษาได้ดึงสัญลักษณ์ความเป็นชาติมาใช้ เช่น ขบวนการธงไตรรงค์และธงธรรมจักร พร้อมกับขบวนการ พระบรมฉายาลักษณ์ของรัชกาลที่ 9 และพระราชินีก่อนเหตุสลายการชุมนุม (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2548, น. 524)

ขบวนการนิสิตนักศึกษาสามารถดึงกลุ่มคนต่างๆ เข้ามาร่วมการเคลื่อนไหวโดยมีเป้าหมาย ร่วมกันของทุกฝ่ายคือ เรียกร้องระบอบประชาธิปไตยและโค่นล้มระบอบเผด็จการทหาร จนนิยาม ความเป็นชาติไทยแบบกษัตริย์ประชาธิปไตยได้ช่วงชิงความหมายของชาติไทยแบบกษัตริย์ราชการ แบบเก่าของรัฐบาลเผด็จการ ภายใต้การต่อสู้ทางการเมืองในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่จบ

ลงด้วยขบวนการนิสิตนักศึกษาขับไล่รัฐบาลเผด็จการทหารและเรียกร้องประชาธิปไตยสำเร็จ แต่ชัยชนะสำคัญที่สุดคือนิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานของชาติที่กระชับอิทธิพลในพื้นที่ทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคมได้มากขึ้น ภายใต้บทบาททางการเมืองของสถาบันกษัตริย์ช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในฐานะกษัตริย์นักประชาธิปไตย เช่น การเสด็จออกรับนักเรียน นักศึกษา ประชาชนที่หลบหนีการปราบปรามจากรัฐบาลอาศัยพระบารมีปกเกล้าฯ ในวังสวนจิตรลดา (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2548, น. 525) และพระราชดำรัสผ่านทางวิทยุและโทรทัศน์ เวลา 19.15 น. ทรงขอให้ทุกฝ่ายระงับเหตุแห่งความรุนแรงที่เป็นจุดสิ้นสุดของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และทรงแต่งตั้งสัญญา ธรรมศักดิ์ องคมนตรีเป็นนายกรัฐมนตรี (“ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี”, 2517, น. 1-2) ถือเป็นว่านายกรัฐมนตรีคนแรกของไทย

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 พระราชอำนาจนำของสถาบันกษัตริย์ขึ้นมามีอิทธิพลอย่างมากในทางการเมือง เช่น การแต่งตั้งรัฐบาลพระราชทานรักษาการชั่วคราวก่อนมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และการเลือกตั้ง (อาสา คำภา, 2564, น.185) หรือการแต่งตั้งสมาชิกสมัชชาแห่งชาติมาทำการเลือกบุคคลมาดำรงตำแหน่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อทำหน้าที่พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ จนได้ชื่อว่าเป็น “สภานิติบัญญัติแห่งชาติพระราชทาน” (โดยอ้อม) นำไปสู่ร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 (สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, 2561, น. 60) ทำให้ระบอบประชาธิปไตยภายหลัง 14 ตุลาคมที่ประชาชนไฝฝืน โดยมีลักษณะระบอบเป็นประชาธิปไตยพระราชทานภายใต้อำนาจทางการเมืองของกษัตริย์ที่สอดคล้องกับนิยามความเป็นชาติไทยแบบกษัตริย์ประชาธิปไตยสถานะของกษัตริย์อยู่ในฐานะองค์ประธานของชาติมีภาพลักษณ์เป็น “กษัตริย์นักประชาธิปไตย” (ธงชัย วินิจจะกูล, 2544, น. 63)

สภาพการเมืองและสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ภายใต้ยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน ได้มีการเปิดเสรีภาพทางความคิดอย่างเต็มที่ในหมู่นิสิตนักศึกษา ปัญญาชน และประชาชน โดยทั่วไป ทางรัฐไม่สามารถควบคุมการแสดงความคิดเห็นของประชาชน หรือจำกัดเสรีภาพความคิดได้แบบยุคเผด็จการทหาร ทำให้แนวความคิดแบบมาร์กซิสต์กลับมาเป็นที่สนใจเป็นอย่างมากในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการเริ่มสนใจศึกษาสารานุกรมรัฐประชาชนจีน หรือที่เรียกกันว่าจีนคอมมิวนิสต์ หรือจีนแดง ซึ่งรัฐไทยถือว่าเป็นศัตรูของชาติที่สำคัญทำให้ความรู้เรื่องจีนแดงเป็นสิ่งต้องห้าม แต่การศึกษาเรื่องจีนแดงในหมู่ปัญญาชนไทย จนนำไปสู่กระแสที่มองว่าจีนไม่ใช่ผู้รุกรานอย่างที่เข้าใจผ่านผลงานและกิจกรรม เช่น จีน: แผ่นดินแห่งการปฏิวัติตลอดกาล ของฝ่ายวิชาการสโมสรมินิสต์จุฬาฯ พ.ศ. 2516 การจัดนิทรรศการจีนแดงขององค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2517 และการตีพิมพ์ปรัชญาอินพนธ์เหมา เจ๋อ ตุง ของวารสารองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปีเดียวกัน เป็น

ตัน (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564, น.83 – 87) ในหมู่ปัญญาชนไทยเริ่มมีความสนใจศึกษาแนวคิดสังคมนิยมแบบมาร์กซิสต์ จนเกิดการตีพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสต์ หรือหนังสือที่ใช้ทฤษฎีมาร์กซิสต์ศึกษาสังคมไทย เช่น การแปล *Communist Manifesto* ของคาร์ล มาร์กซ์ และเฟรเดอริก เอเกลส์ *ปรัชญาลัทธิมาร์กซิส* ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ *วิวัฒนาการของสังคมไทย* ของสุพจน์ ตำนตระกุล และการนำผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์มาตีพิมพ์ เช่น *โฉมหน้าศักดินาไทย* ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564, น. 87 – 88)

นอกจากนี้ ปัญญาชนไทยยังศึกษาและเผยแพร่เป็นหนังสือ โดยบางเรื่องอาจเป็นการท้าทายองค์ความรู้ของรัฐ เช่น การตีพิมพ์ผลงานที่เสนอแนวคิดใหม่ให้แก่สังคม และการเสนอบทบาทของขบวนการนิสิต ผ่านหนังสือพิมพ์อย่าง *ประชาชาติ ประชาธิปไตย เสียงใหม่ และอธิปัตย์* ผลงานเกี่ยวกับสงครามเวียดนามที่แสดงความรู้ไม่สอดคล้องกับนโยบายสหรัฐอเมริกา อย่าง *สงครามอินโดจีน* (2516) ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล *สงครามอินโดจีน ลาว เขมร เวียดนาม* (2517) ของชาญวิทย์ เกษตรศิริ รวมถึงการรื้อฟื้นเรื่องราวกรณีสวรรคตรัชกาลที่ 8 ที่เป็นเรื่องปริศนาของราชสำนักจนเป็นที่สนใจของประชาชน อย่าง *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีสวรรคต* ของสุพจน์ ตำนตระกุล เป็นต้น (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564, น.89) รวมถึงการแสวงหาความรู้และเผยแพร่หนังสือที่สะท้อนความคิดแบบมาร์กซิสต์ก่อให้เกิดการปฏิวัติทางภูมิปัญญาสังคมไทยในหมู่นักศึกษา ปัญญาชน และประชาชน หลุดพ้นจากการครอบงำทางความคิดแบบเก่าและค้นพบโครงสร้างทางความคิดแบบใหม่ที่ก้าวหน้า โดยเฉพาะแนวคิดสังคมนิยมที่ทำให้นักศึกษา ปัญญาชน และประชาชนเข้าใจในเรื่องของกรอบคิดสังคมนิยมที่เป็นรูปแบบสังคมชนชั้นที่มีการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ และชนชั้นปกครองพยายามการกดขี่ จึงมีการสร้างรัฐขึ้นมาเพื่อปกป้องอำนาจของตนผ่านศาสนาและวัฒนธรรมทำให้ชนชั้นปกครองศักดินาและนายทุนกดขี่ขูดรีดชนชั้นล่างอย่างกรรมกรชาวนาอยู่เสมอ แนวคิดสังคมนิยมได้เสนอแนวทางที่ให้ชนชั้นล่างสามารถสร้างสังคมเป็นของตัวเองได้เพื่อหลุดพ้นจากการกดขี่ โดยการรวมพลังปฏิวัติโค่นล้มสังคมเก่าและสร้างสังคมใหม่ที่มีความเสมอภาค (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564, น.91)

แนวความคิดแบบมาร์กซิสต์มีอิทธิพลต่อชุมชนจินตกรรมในพื้นที่ทางความคิดของนักศึกษา ปัญญาชน ประชาชน ในลักษณะของการนิยามความเป็นชาติไทยแบบมาร์กซิสต์ที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน โดยให้ภาพแทนของสังคมไทยที่ประชาชนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่มีการกดขี่ทางชนชั้น พร้อมกับสร้างศัตรูของชาติไทยเป็นชนชั้นปกครองอย่างศักดินากับนายทุนที่กดขี่กรรมกรชาวนาและสหรัฐอเมริกาเป็นจักรวรรดินิยมที่รุกรานไทยกับเพื่อนบ้าน ส่งผลให้นิยามความเป็นชาติไทยแบบฝ่ายซ้ายที่เริ่มมีอิทธิพลทางความคิดในหมู่นักศึกษา ปัญญาชน และประชาชนฝ่ายซ้าย จน

กลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2516 – 2519 โดยมีเป้าหมายคือสร้างสังคมที่เสมอภาคเท่าเทียม ต่อต้านการกดขี่ ต่อสู้กับศัตรูของชาติอย่างศักดินา นายทุน และจักรวรรดินิยม การต่อต้านฐานทัพสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564, น. 102 – 107) การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของชาวนาโดยนักศึกษา นักกฎหมาย และขบวนการชาวนาเอง (ฮาเบอร์คอร์น, 2560) การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของขบวนการแรงงาน (ศักดิ์นา ฉัตรกุล ณ อยุธยา, 2563) เป็นต้น

แต่ทว่า กระแสการเคลื่อนไหวทางสังคมของนักศึกษาและประชาชนภายใต้ความคิดแบบฝ่ายซ้ายได้สร้างความกังวลให้แก่ฝ่ายกษัตริย์นิยมเป็นอย่างมาก โดยมองว่ากระแสการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายซ้ายอาจเป็นภัยต่อชาติและสถาบันกษัตริย์ ทำให้เกิดแนวร่วมมวลชนฝ่ายกษัตริย์นิยมในฐานะของฝ่ายขวาออกมาต่อต้านการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้าย พร้อมกับละทิ้งนิยามชาติไทยแบบกษัตริย์ประชาธิปไตยกลับไปใช้นิยามความเป็นชาติไทยแบบกษัตริย์ของยุคเผด็จการทหารที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงโดยการชูอุดมการณ์ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (แอนเดอร์สัน, 2559, น. 82) มีการปลุกฝังความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์และสร้างศัตรูหลักของชาติเป็นคอมมิวนิสต์ที่เป็นภัยคุกคามราชบัลลังก์ชาติบ้านเมือง เพื่อเป็นวาทกรรมโจมตีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษาประชาชนฝ่ายซ้าย จนนิยามความเป็นชาติไทยแบบกษัตริย์ที่สร้างความหมายขึ้นช่วง พ.ศ. 2518 ถูกใช้เป็นอุดมการณ์ชาตินิยมที่ขับเคลื่อนพลังทางจิตของแนวร่วมฝ่ายขวาในการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านฝ่ายซ้าย โดยมีเครื่องมือสำคัญคือโฆษณาชวนเชื่อที่ทำลายภาพลักษณ์ฝ่ายซ้ายในฐานะผู้ทำลายสถาบันผ่านเพลงปลุกใจ อย่างเพลงหนักแผ่นดิน, เพลงถามคนไทย, เพลงทหารพระนเรศวร รวมถึงเพลง เราสู้ ที่รัชกาลที่ 9 นิพนธ์ทำนองเอง การใช้หนังสือพิมพ์เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายขวาอย่างดาวสยาม (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564, น.171) คำขวัญต่อต้านคอมมิวนิสต์ เช่น “ขวาพิฆาตซ้าย” และ “ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป” ของพระเทพกิตติปัญญาคุณ (กิตติศักดิ์ กิตติวุฒโฑ) (ฐนพงศ์ ลือจรรยา, 2564, น.133 -134) รวมถึงการจัดตั้งองค์กรแนวร่วมฝ่ายขวาที่ถูกปลุกฝังอุดมการณ์ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเข้มข้น เช่น กลุ่มนวพล กลุ่มกระหังแดง รวมถึงการดึงลูกเสือชาวบ้านที่ก่อตั้ง พ.ศ. 2514 และอยู่ในความอนุเคราะห์ทางราชสำนักมาเป็นแนวสำคัญในฐานะมวลชนฝ่ายขวา (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2564, น. 174 - 179) เป็นต้น

ในช่วง พ.ศ. 2518 – 2519 นิยามความเป็นชาติไทยแบบกษัตริย์กับนิยามชาติไทยแบบมาร์กซิสต์ต่างพยายามช่วงชิงความหมายของชาติในพื้นที่ทางความคิดภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมือง

ระหว่างฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา โดยการเผชิญหน้าเข้าถึงจุดเดือดเมื่อเผด็จการช่วง 14 ตุลาคมอย่างจอมพล ถนอม ได้บวชเณรกลับเข้ามาในประเทศอีกครั้งในเดือนกันยายน พ.ศ. 2519 สร้างความไม่พอใจจนเกิดการประท้วงใหญ่ของกลุ่มนักศึกษาและประชาชนเพื่อขับไล่จอมพลถนอม (อรุณ เวชสุวรรณ, 2549, น. 147) จนกระทั่ง นักศึกษาธรรมศาสตร์ที่ชุมนุมขับไล่ถนอมได้แสดงละครจำลองเหตุการณ์ฆ่าแขวนคอพนักงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาคที่ออกมาต่อต้านจอมพลถนอมเป็นเหตุให้ฝ่ายขวานำมาโจมตีนักศึกษา เมื่อภาพของหนังสือพิมพ์ดาวสยามที่นักแสดงแขวนคอเหมือนกับพระบรมโอรสาธิราชฯ จนฝ่ายขวาวางว่านักศึกษาในธรรมศาสตร์เป็นคอมมิวนิสต์จะล้มล้างสถาบัน จนนำไปสู่การปลุกระดมมวลชนฝ่ายขวามุ่งสังหารหมู่ นักศึกษาในธรรมศาสตร์ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2544, น. 149 - 154)

เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 คือภาพสะท้อนของการช่วงชิงความหมายชาติไทยในพื้นที่ทางความคิดภายใต้บริบทความรุนแรงในพื้นที่ทางการเมือง เห็นได้จากช่วงเวลาเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ฝ่ายขวาได้ใช้อุดมการณ์ชาตินิยมที่มาจากการนิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธาน ปลุกระดมมวลชน และสร้างวาทกรรมให้นักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ที่จะล้มล้างสถาบันกษัตริย์เป็นศัตรูของชาติ ทำให้มวลชนฝ่ายขวาที่ถูกปลุกฝังจิตสำนึกรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จนสามารถลงมือสังหารหมู่ นักศึกษาธรรมศาสตร์เพราะพวกเขามองว่าเป็นการก่อกบฏของชาติเพื่อรักษาบ้านเมืองและสถาบัน นอกจากนี้ตัวตนของนักศึกษาและฝ่ายซ้ายอื่นๆ ในทัศนะฝ่ายขวาถูกมองว่าไม่ใช่ไทยหรือเป็นภัยต่อชาติไทย (แบบกษัตริย์) ไม่ว่าจะเป็นการก่อกบฏนักศึกษาเป็นการก่อกบฏคอมมิวนิสต์ หรือการมองนักศึกษาเป็นคณวณเข้ามาทำลายประเทศสมควรต้องกำจัด (ธงชัย วินิจจะกูล, 2558, น. 105)

ฝ่ายขวาได้ใช้นิยามชาติกระแสหลักเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในการใช้ความรุนแรงต่อฝ่ายซ้าย ทำให้เหตุการณ์ 6 ตุลาคมนอกจากเป็นชัยชนะในพื้นที่ทางการเมืองของฝ่ายขวาแล้ว ยังเป็นชัยชนะชาติไทยแบบกษัตริย์นิยม ที่สามารถช่วงความหมายเหนือนิยามชาติไทยแบบมาร์กซิสต์ของนักศึกษาและประชาชนฝ่ายซ้าย จนขบวนการนักศึกษาปัญญาชนฝ่ายซ้ายต้องเข้าไปเป็นแนวร่วมกับ พคท. กลายเป็นวาทกรรมและการเมืองของนิยามชาติไทยในการตอบโต้คนเห็นต่างในเวลาต่อมา

สรุปได้ว่า บริบทการเมืองไทยช่วงยุคสงครามเย็นได้มีการช่วงชิงความหมายของชาติภายใต้การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐกับ พคท. การ

เคลื่อนไหวของปัญญาชนฝ่ายซ้าย และการปะทะกันระหว่างฝ่ายขวากับฝ่ายซ้ายในช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นต้น โดยฝ่ายขวาซึ่งหมายถึงรัฐกับกลุ่มกษัตริย์นิยมได้ใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานในการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง พร้อมกับใช้นิยามความเป็นชาติกระแสหลักทำลายความชอบธรรมแก่ฝ่ายซ้ายในฐานะพวกคอมมิวนิสต์ที่จะมาทำลายชาติและสถาบันกษัตริย์ กลายเป็นการอ้างความชอบธรรมในการปราบปรามฝ่ายซ้ายโดยมีสหรัฐอเมริกาสนับสนุน ส่วนฝ่ายซ้ายซึ่งหมายถึง พคท. ปัญญาชนที่มีแนวคิดมาร์กซิสต์ ได้มีการนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานในแบบมาร์กซิสต์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ที่มีลักษณะเป็นการปฏิวัติชนชั้น พร้อมกับใช้นิยามความเป็นชาตินอกกระแสของตนทำลายความชอบธรรมฝ่ายขวาในฐานะพวกศักดินาที่หมายถึงชนชั้นนำของรัฐ และจักรวรรดินิยมที่หมายถึงสหรัฐอเมริกาจะยึดครองกดขี่คนไทย

นอกจากนี้ ยังจะเห็นได้ว่าช่วงยุคสงครามเย็นนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานเองก็ไม่ได้มีความหมายเพียงนิยามเดียว เพราะความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลทหารกับกลุ่มปัญญาชนกษัตริย์นิยมและนิสิตนักศึกษาประชาชนได้ทำให้นิยามชาติกระแสหลักถูกแบ่งเป็น 2 แบบคือ แบบราชการและแบบนักศึกษา จนภายหลังการต่อสู้เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นิยามความเป็นชาติกระแสหลักแบบนักศึกษาได้มามีอิทธิพลทางการเมืองช่วงหนึ่ง ภายใต้บทบาทของสถาบันกษัตริย์ที่มีระบอบประชาธิปไตยของไทยมากขึ้นจนเกิดเป็นชาติแบบกษัตริย์ประชาธิปไตย แต่เมื่อแนวคิดฝ่ายซ้ายเริ่มมีบทบาททางการเมืองและสังคมมากขึ้นชาติแบบกษัตริย์ก็ถูกเปลี่ยนแปลงไปมาเป็นแบบราชการดั้งเดิมที่เน้นมุ่งโจมตีฝ่ายซ้ายในฐานะคอมมิวนิสต์ทำลายชาติสถาบันกษัตริย์

จึงเห็นได้ว่านิยามความเป็นชาติที่ก่อตัวขึ้นในพื้นที่ความคตินั้นมีหลากหลายนิยามความหมาย ไม่ว่าจะเป็นนิยามชาติไทยกระแสหลักของรัฐ หรือนิยามชาติไทยนอกกระแสของฝ่ายการเมืองต่อต้านรัฐ รวมถึงชาติกระแสหลักเองที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานเองก็มีหลากหลายความหมายหรือการปรับเปลี่ยนความหมายตามช่วงเวลาบริบทการเมือง แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงทศวรรษ 2520 การเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายที่ใช้นิยามชาตินอกกระแสสร้างชอบธรรมอ่อนกำลังลง ทำให้ชาติกระแสหลักของฝ่ายขวาเริ่มครอบงำความหมายของชาติไทยได้เพียงหนึ่งเดียว

เมื่อนิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ครอบงำความหมาย “ชาติไทย” เพียงหนึ่งเดียว

ในช่วงทศวรรษ 2520 ฝ่ายขวาสามารถผลักดันให้สถาบันกษัตริย์มีอำนาจนำทางการเมืองและสังคมไทยเพิ่มมากขึ้น โดยมีนิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานเพื่อสร้างความชอบธรรม ในขณะที่การเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายที่นำโดย พคท. เริ่มอ่อนกำลังลงจนไม่สามารถช่วงชิงความหมายชาติกับรัฐได้ นำไปสู่การแตกสลายของพรรคพร้อมถูกทางรัฐช่วงชิงความหมายและดูดกลืนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชาติกระแสหลัก เช่น ประกาศคำสั่งนายกรัฐมนตรี 66/2523 ของรัฐบาล พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ที่นิรโทษกรรมผู้เข้าร่วม พคท. และการยึดฐานที่มั่นของ พคท. จนสามารถยุติสงครามกับคอมมิวนิสต์ใน พ.ศ. 2527 (อาสา คำภา, 2564, น. 419 – 420) ฝาชูธงที่มีธงแดงคอมมิวนิสต์โบกสะบัดเป็นสัญลักษณ์ของท้าวทลายอำนาจรัฐถูกแทนด้วยธงไตรรงค์ตัวแทนของความเป็นชาติไทยแบบทางการ (ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546, น. 240 - 241) กลุ่มมวลชนแนวร่วมพคท. ที่เคยมีชุมชนจิตรกรรมร่วมกันในการต่อสู้กับจักรวรรดินิยมและศักดินาเพื่อปลดแอกประชาชน ตอนนี้พวกเขาแล้วมอตัวกับรัฐบาลจากแนวร่วมมวลชนต่อต้านรัฐกลายมาเป็นแนวร่วมพัฒนาชาติไทยภายใต้อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546, น. 242 - 243) ชัยชนะของรัฐ (ฝ่ายขวา) ที่มีต่อฝ่ายซ้ายจากการล่มสลาย พคท. ทำให้ไม่มีนิยามความเป็นชาตินอกกระแสอื่นๆ มาช่วงชิงความหมายกับนิยามชาติไทยกระแสหลักที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธาน

เมื่อบริบทการเมืองไทยได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อไม่มีภัยคอมมิวนิสต์และพลังฝ่ายขวาค่อยๆ คลายตัวลง กองทัพนำพาการเมืองไทยเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ทำให้สถาบันกษัตริย์ปรับตัวโดยไม่ต้องปลุกกระดมฝ่ายขวาแบบยุคสงครามเย็นอีกต่อไป (ปวงชน อุณจะนำ, 2565, น. 109 – 110) สถาบันกษัตริย์เปลี่ยนบทบาทมาทำหน้าที่เสมือนกรรมการผู้อาวุโสคอยชี้แนะและชี้้นำการเมืองของประชาชนผ่านพระบรมราโชวาท หรือการให้คำปรึกษาเป็นการส่วนพระองค์ (ฐนพงศ์ ลือขจรชัย, 2564, น. 155) พร้อมกับชนชั้นนำไทยเริ่มเข้ามาหาสถาบันกษัตริย์อีกครั้ง โดยเฉพาะศึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ได้สร้างความหมายชาติไทยแบบกษัตริย์โดยการนิยามกษัตริย์ในฐานะ “พ่อ” ของคนไทยทั้งชาติ ที่ถูกขับเคลื่อนในอุดมการณ์ข้าราชการและกลายมาเป็นงาน “วันพ่อแห่งชาติ” ครั้งแรกในรัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ (อาสา คำภา, 2564, น. 424) บทบาทของรัฐบาลในการสนับสนุนสถาบันกษัตริย์โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจด้านสังคมสงเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งหน่วยงานดูแลบริหารงบประมาณของโครงการพระราชดำริ ทำให้สถาบันกษัตริย์มีบทบาทในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมสงเคราะห์ และงานการกุศล ที่ทำให้รัชกาลที่ 9 ได้รับความยกย่องอย่างมาก (ปวงชน อุณจะนำ, 2565, น. 111)

นอกจากนี้ รัฐพยายามสร้างจิตสำนึกร่วมของคนไทยทุกคนให้เป็นหนึ่งเดียวกันกับรัฐภายใต้ชุมชนจิตกรรมที่ผู้คนรับรู้ความเป็นชาติเดียวกันผ่านกษัตริย์ โดยฝังปลูกฝังความจงรักภักดีผูกพันกับพระมหากษัตริย์ผ่านการยึดครองพื้นที่และเวลาในชีวิตสาธารณะของคนไทย ทำให้สถาบันกษัตริย์ปรากฏทุกหนทุกแห่ง เช่น รูปภาพ พิธีกรรม คำกล่าว การยกย่องเชิดชู อื่นอีกมากมาย ยังมีการฉลองวันเกิดพระมหากษัตริย์กับพระราชินี พร้อมกับพระราชพิธีดั้งเดิมและประดิษฐ์ใหม่ในโอกาสพิเศษ รวมถึงวันฉลองต่างๆ เช่น ฉลอง 50 พรรษาของพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ พ.ศ. 2520 ฉลองวันที่ 5 ธันวาคมเป็นวันพ่อแห่งชาติครั้งแรก พ.ศ. 2523 ฉลอง 200 ปีกรุงรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี พ.ศ. 2525 และการประกาศยกย่องพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ เป็นมหาราช พ.ศ. 2528 เป็นต้น (ธงชัย วินิจจะกุล, 2563, น.72)

สถานะของพระมหากษัตริย์ได้ขึ้นมาถึงจุดสูงสุดจนสามารถครองอำนาจนำทางเมืองและสังคมไทยได้อย่างสมบูรณ์ สถาบันกษัตริย์ยังคงมีอิทธิพลอย่างมากจนสามารถกำหนดทิศทางของการเมือง เช่น เหตุการณ์กบฏเมษาฮาวาย โดยคณะทหารหนุ่มที่เรียกว่า “ยังเติร์ก” พยายามรัฐประหารโค่นอำนาจพลเอกเปรม แม้ว่ายังเติร์กจะสามารถนำกำลังยึดกรุงเทพฯ แต่ราชวงศ์เลือกที่จะอยู่ข้างพลเอกเปรม หลบหนีออกจากกรุงเทพไปยังค่ายทหารในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นฐานที่มั่นของพลเอกเปรม ในการรวมกำลังพลปราบกบฏทำให้ฝ่ายยังเติร์กพ่ายแพ้จนกลายเป็นกบฏในที่สุด (ปวงชน อุณจะนำ, 2565, น. 111) ในเวลาต่อมากลุ่มทหารนอกราชการพยายามรัฐประหารรัฐบาลพลเอกเปรม โดยการอ้างถึงสถาบันกษัตริย์เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง เช่น การนำพระบรมฉายาลักษณ์ของรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์คนสำคัญมาติดหน้ารถถัง พร้อมกับแถลงการณ์อ้างว่าคณะรัฐประหารเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ แต่ฝ่ายคณะรัฐประหารถูกฝ่ายรัฐบาลควบคุมจนฝ่ายแพ้ และพลเอกเปรม สามารถเข้าเฝ้ารัชกาลที่ 9 ได้สำเร็จ (ฐนพงศ์ ลือขจรชัย, 2564, น. 159 – 160)

แต่เหตุการณ์ทางการเมืองที่ได้แสดงให้เห็นถึงพลังของนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในพื้นที่ทางความคิดของผู้คนภายใต้บริบทพระราชอำนาจนำทางการเมืองของสถาบันกษัตริย์คือ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬวันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 รัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร ถูกต่อต้านจากประชาชนนำโดยพลเอกตรีจำลอง ศรีเมือง รัฐบาลได้สั่งเจ้าหน้าที่เข้าปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมด้วยอาวุธสงครามจนทำให้เกิดผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2536) เหตุการณ์ยุติลงวันที่ 20 พฤษภาคม เมื่อรัชกาลที่ 9 โปรดเกล้าฯ ให้พลเอกสุจินดาและพลเอกตรีจำลอง เข้าเฝ้าพร้อมพระราชทานพระราชดำรัสเตือนสติพร้อมรับสั่ง

ให้ทั้งสองที่เป็นผู้นำของกลุ่มความขัดแย้งเข้าหากันเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาประเทศไทย โดยได้มีการเผยแพร่ทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจออกอากาศในเวลา 23.30 น. ในวันเดียวกันที่ประชาชนคนไทยทั้งประเทศได้เห็นสถาบันกษัตริย์ฐานะคนกลางผู้ไกล่เกลี่ยให้ยุติความขัดแย้งของคนในชาติ ถือเป็นจุดสิ้นสุดของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ (พระราชดำรัส "ในหลวงรัชกาลที่ ๙" แก่วิกฤตการณ์เมืองไทย (20 พ.ค.2535), 2563) ภายหลังการเผยแพร่พระราชดำรัสของรัชกาลที่ 9 เหตุการณ์ได้สงบลงทหารได้ยุติการปราบปรามผู้ชุมนุมแล้วกลับเข้ากรมกอง ผู้ชุมนุมได้สลายตัวจนบ้านเมืองกลับมาสงบอีกครั้ง พลเอกสุจินดา คราประยูร ลาออกจากนายกรัฐมนตรี พร้อมกับได้มีการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ อานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี (นายกพระราชทาน) โดยที่ทุกฝ่ายและประชาชนต่างเห็นชอบยินดีโดยที่ไม่มีข้อท้วงติงใดๆ เป็นการแสดงให้เห็นถึง “พระราชอำนาจนำ” ที่ทุกฝ่ายในสังคมยอมรับ โดยเกษียร เตชะพีระ เรียกว่า “ฉันทามติภูมิพล” ”(อาสา คำภา, 2546, หน้า 492-494)

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬแสดงให้เห็นนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน สามารถครองพื้นที่ทางความคิดของผู้คนได้สมบูรณ์ ซึ่งสะท้อนผ่านบริบททางการเมืองที่คนไทยทุกคนยอมรับในพระราชอำนาจนำของกษัตริย์ที่สามารถหาข้อยุติความขัดแย้งทางการเมืองให้ทุกฝ่าย และหาทางออกทางการเมืองฝ่ายนายกพระราชทานแบบเดียวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬสถาบันกษัตริย์มีพระราชอำนาจอย่างต่อเนื่องในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ล่วงละเมิดมิได้ทางการเมืองและสังคม โดยเป็นที่เคารพศรัทธาของคนไทยทุกคนจนถึงยุคทศวรรษ 2540 ซึ่งกลายมาเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่จะกล่าวในบทต่อไป

สรุป

ในบทนี้แสดงให้เห็นว่า “ชาติไทย” ในฐานะของชุมชนจินตกรรมที่อยู่ภายในพื้นที่ทางความคิดของผู้คนไม่ได้มีเพียงแค่หนึ่งเดียวตามที่รัฐเป็นผู้กำหนดนิยามเท่านั้น แต่หากดูบริบทประวัติศาสตร์การเมืองไทยแล้วจะเห็นได้ว่าฝ่ายการเมืองอื่นๆ โดยเฉพาะฝ่ายตรงข้ามรัฐได้มีการนิยามความเป็นชาติไทยตามทัศนะและอุดมการณ์ของกลุ่มตนซึ่งจะมีความแตกต่างจากชาติไทยที่รัฐเป็นผู้นิยาม โดยการนิยามความเป็นชาติของฝ่ายตรงข้ามรัฐมีเป้าหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของตนภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมืองกับรัฐ ในขณะที่รัฐเองก็ใช้นิยามความเป็นชาติของตนเองสร้างความชอบธรรมในการครองอำนาจทางการเมือง

ดังนั้น ภายใต้บริบทการต่อสู้ในพื้นที่ทางการเมืองระหว่างรัฐและฝ่ายตรงข้ามในประวัติศาสตร์การเมืองไทยในแต่ละยุคสมัยได้เกิดการช่วงชิงความหมายของชาติขึ้นในพื้นที่ทางความคิดควบคู่ไปด้วยระหว่างนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐและนิยามความเป็นชาตินอกกระแสของฝ่ายการเมืองตรงข้ามรัฐ ตัวอย่างเช่น ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่รัฐได้สร้างความชอบธรรมการครองอำนาจทางการเมืองผ่านนิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในลักษณะของอุดมการณ์ราชาชาตินิยม แต่ต้องเผชิญกับการท้าทายอำนาจจากการเคลื่อนไหวเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองของกลุ่มคนหัวก้าวหน้าที่สร้างความชอบธรรมผ่านการนิยามความเป็นชาตินอกกระแสที่มีราษฎรเป็นองค์ประธาน หรือในยุคสงครามเย็นภายหลังฝ่ายกษัตริย์นิยมกลับมามีอำนาจและฟื้นฟูสถาบันกษัตริย์นิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐได้กลับมา มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน แต่ก็ต้องการเจอกับการทำลายทางการเมืองของกลุ่มฝ่ายซ้ายที่สร้างความชอบธรรมทางการเมืองของตนผ่านนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานผ่านการเคลื่อนไหวต่อต้านจักรวรรดินิยมกับศักดินา และการปฏิวัติชนชั้น เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่แสดงให้เห็นว่านิยามความเป็นชาตินอกกระแสสามารถช่วงชิงความหมายของชาติกระแสหลักของรัฐสำเร็จนำไปสู่การเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่อย่างในเหตุการณ์ปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยตั้งแต่ยุคสมัยใหม่เป็นต้นมาในพื้นที่ทางการเมืองนั้นเต็มไปด้วยความขัดแย้งและการต่อสู้ของฝ่ายรัฐกับฝ่ายตรงข้าม ควบคู่ไปกับในพื้นที่ทางความคิดเกิดการช่วงชิงความหมายของชาติไทยขึ้นจากการที่ฝ่ายต่างๆ ทางการเมืองได้พยายามนิยามความเป็นชาติไทยในขึ้น เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง โดยอาศัยการใช้ความเป็นชาติในฐานะชุมชนจินตกรรมสร้างจิตสำนึกร่วมกันของผู้คนให้เป็นแบบเดียวกับฝ่ายตน และยังสามารถทำลายความชอบธรรมทางการเมืองให้กับฝ่ายตรงข้ามตนผ่านการสร้างวาทกรรมให้อีกฝ่ายเป็นศัตรูของชาติ

บทที่ 5

การช่วงชิงความหมายของชาติไทยในการเคลื่อนไหวทางการเมืองทศวรรษที่ 2540 – 2550

ในบทที่ 4 ได้แสดงให้เห็นถึงพลวัตของนิยามความเป็นชาติไทยในฐานะชุมชนจินตกรรมที่อยู่ภายใต้บริบทประวัติศาสตร์การเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของฝ่ายที่ครองอำนาจรัฐ และนิยามความเป็นชาตินอกกระแสของฝ่ายตรงข้ามรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการช่วงชิงความหมายของชาติในแต่ละยุคที่เปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ และก่อให้เกิดความสับสนเชิงอำนาจใหม่ขึ้น จนอาจมองได้ว่าการต่อสู้ของฝ่ายต่างๆ ในพื้นที่ทางการเมืองได้มีการช่วงชิงความหมายชาติในพื้นที่ทางความคิดควบคู่กันไปด้วย

ในขณะที่บริบทการเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษ 2540 – 2550 เต็มไปด้วยความขัดแย้งเห็นได้จากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของแต่ละฝ่าย ต่างต่อสู้กันบนพื้นที่ทางการเมืองจนนำไปสู่เหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ เช่น การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลทักษิณของกลุ่มเสื้อเหลือง การรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงต่อต้านรัฐบาลอภิสิทธิ์ การเผชิญหน้ากันของมวลชนเสื้อเหลือง – แดง หรือการเมืองสี่เสือ การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กปปส.) และการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 เป็นต้น ในบทที่ 5 เป็นการศึกษาบริบทการเมืองไทยร่วมสมัยช่วงทศวรรษ 2540 – 2550 ผ่านกรอบคิดการช่วงชิงความหมายชาติไทย เพื่ออธิบายให้เห็นถึงการสร้างนิยามความเป็นชาติไทยของแต่ละฝ่าย เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมือง และทำลายความชอบธรรมฝ่ายตรงข้าม รวมถึงแสดงให้เห็นว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามอำนาจรัฐมักถูกทำให้กลายเป็นชายขอบบนพื้นที่ทางความคิดในนิยามความเป็นชาติกระแสหลัก ซึ่งแท้จริงแล้วพวกเขามีจิตสำนึกของความเป็นชาติและมีการนิยามความเป็นชาติไทยของตัวเองที่แตกต่างรัฐออกมาเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว

บริบทการเมืองหลังพฤษภาทมิฬ

นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานครอบงำพื้นที่ทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคมได้อย่างสมบูรณ์ ในฐานะชาติกระแสหลัก ที่สร้างจิตสำนึกร่วมของผู้คนรับรู้

ว่าความเป็นชาติคือสิ่งเดียวกับกษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2563, น. 15) ในลักษณะของอุดมการณ์ “ราชาชาตินิยม” ซึ่งเป็นชาตินิยมภายใต้กษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2559, น. (16)) โดยที่ไม่มีนิยามความเป็นชาติแบบอื่นมาช่วงชิงความหมาย นอกจากนี้ สถาบันกษัตริย์ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองและสังคมในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอวสุยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นผู้ยุติการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างรัฐบาลทหารของพลเอกสุจินดา คราประยูร และฝ่ายผู้ประท้วงนำโดยพลตรีจำลอง ศรีเมือง พระองค์จึงกลายเป็นผู้ที่ทำให้ประเทศชาติกลับมาสงบอีกครั้ง จนนำไปสู่การเกิด “ฉันทามติภูมิพล” ซึ่งทุกฝ่ายทางการเมืองและสังคมต่างยอมรับในพระราชอำนาจนำ รวมถึงเครือข่ายอำนาจทางการเมืองภายใต้พระราชอำนาจนำทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็น รัฐ เอกชน และสังคม ไม่มีการคว่ำรวบหรือแทรกแซงอำนาจระหว่างกัน เห็นได้จากการทุกฝ่ายทางการเมืองและปวงชนชาวไทยยอมรับการโปรเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท่านป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยที่ไม่มีกระแสคัดค้าน แม้ว่าเป้าหมายแรกการต่อต้านรัฐบาลทหารของพลเอกสุจินดาคือการเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งก็ตาม (อาสา คำภา, 2546, หน้า 492- 494)

หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ สถาบันกษัตริย์ได้ครองพื้นที่ทางความคิดและพื้นที่ทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ จนสามารถสร้างสถานะครองอำนาจนำ (hegemony) จนเกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมไทยที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสถาบันกษัตริย์ เช่น การยกย่องพระมหากษัตริย์ในฐานะบุคคลสำคัญของชาติและต้นแบบของปวงชนชาวไทยในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์ผู้ทรงอุทิศตนทำงานหนัก กษัตริย์ผู้มั่งคั่ง กษัตริย์ผู้รอบรู้ กษัตริย์ผู้เป็นพ่อปวงชนไทย (ปวงชน อุณจะนำ, 2554 น. 174 – 193) หรือการที่พระราชดำรัสของพระมหากษัตริย์ได้กลายมาเป็นวาระสำคัญของชาติ อย่างเช่น พระราชดำรัสวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2537 เรื่องทฤษฎีใหม่และพระราชดำรัส 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชดำรัสดังกล่าวได้รับการตอบสนองไปปฏิบัติอย่างกระตือรือร้นจากภาครัฐ เอกชน และประชาชน (อาสา คำภา, 2564, น. 495) รวมถึงความพยายามจะเชิดชูสถาบันกษัตริย์อย่างยิ่งใหญ่ในพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี รัชกาลที่ 9 พ.ศ. 2539 โดยได้มีการจัดพิธีอย่างยิ่งใหญ่ ไม่ว่าจะเป็น การเสด็จออกมหาสมาคม ถวายพระพรชัยมงคล พระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมาศ (ปิยพันธ์ สุขน้อย บรรณาธิการ, 2539, น. 22 – 24) และมีการสวนสนามแสดงแสนยานุภาพของกองทัพไทยครั้งยิ่งใหญ่ที่สุด (สวนสนามแสดงแสนยานุภาพของกองทัพไทย พ.ศ. 2539, 2561) เป็นต้น

แม้ว่าเหตุการณ์พฤษภาทมิฬจะทำให้สถาบันกษัตริย์สามารถสร้างสภาวะครองอำนาจนำ (hegemony) ได้อย่างสมบูรณ์ก็ตาม แต่เหตุการณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญให้กองทัพที่ถือได้ว่าเป็นเครือข่ายอำนาจที่สำคัญของสถาบันกษัตริย์ ต้องลดบทบาททางการเมืองของตัวเองจากการที่เป็นผู้ปราบปรามประชาชนด้วยความรุนแรง ควบคู่ไปกับการตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชนที่กลับมาให้ความสำคัญกับระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาและเลือกตั้งมากขึ้น (ธัญญภัทร์ เจริญพานิช, 2565, น.2) โดยมีชนชั้นกลางเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนทางการเมืองและสังคม แต่ทว่า ไม่ใช่เพียงแค่ชนชั้นกลางที่มีความตื่นตัวทางการเมือง ทางด้านของชนชั้นรากหญ้าเองก็เป็นอีกกลุ่มที่มีความตื่นตัวทางการเมืองไม่แพ้กัน ซึ่งก่อนหน้านี้พวกเขามักถูกไม่ให้ความสำคัญในการเมืองระดับประเทศมากนัก โดยในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬชนชั้นรากหญ้าที่เป็นแรงงานอพยพเข้ามาทำงานในเมืองกรุงได้มีส่วนสำคัญในการประท้วงต่อต้านรัฐบาลสุจินต์ร่วมกับชนชั้นกลางในฐานะของแนวหน้าที่ได้ตอบโต้การใช้ความรุนแรงของทหาร (ผาสุก พงษ์จิตร และเบเคอร์, 2542, 690 – 691) ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ชนชั้นรากหญ้าเริ่มออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองมากขึ้นในการต่อต้านโครงการของรัฐและเอกชนที่กระทบความเป็นอยู่ของพวกเขา เช่น การต่อต้านโครงการ คจก. เป็น ในเวลาต่อมาได้เกิดแนวร่วมการเคลื่อนไหวระหว่างชนชั้นรากหญ้ากับชนชั้นกลางที่นำโดยกลุ่ม อพช. และ NGO จนเป็นกลุ่ม “สมัชชาคนจน” ขึ้นใน พ.ศ. 2538 ในฐานะแกนนำการประท้วงรัฐบาลในการเรียกร้องและต่อรองสิทธิของจน (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์จิตร, 2566, น.306 - 309) ทำให้กลุ่มชนชั้นรากหญ้าจึงได้กลายเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองและสังคมใหม่ในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พร้อมกับจะมีบทบาทสำคัญในการเมืองระดับประเทศในฐานะฐานเสียงสำคัญของพรรคการเมือง

นอกจากนี้ พื้นที่สาธารณะใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬได้ขยายกว้างมากขึ้นในสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อมวลชนอิเล็กทรอนิกส์นำไปสู่การเกิดความหลากหลายในสังคมไทย โดยความหลากหลายดังกล่าวยังปรากฏในงานประวัติศาสตร์ไทยแบบใหม่ที่พิมพ์ลงวารสารและหนังสือมากขึ้น อย่างนิตยสาร *ศิลปวัฒนธรรม* ได้นำเสนอบทความจำนวนมากที่เป็นประวัติศาสตร์ของชาติไทยมีเนื้อหาบรรยายให้เห็นความหลากหลายในด้านเชื้อชาติ สังคม และวัฒนธรรมภายในชาติ ต่างจากประวัติศาสตร์ชาติไทยแบบทางการของรัฐที่โครงสร้างหลักเน้นความเป็นชนชาติไทยขับเคลื่อนด้วยบทบาทของพระมหากษัตริย์ ตัวอย่างเช่น สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการของนิตยสารพยายามเสนอว่าบรรพบุรุษหลักของคนไทยตั้งอยู่ที่นี้มาช้านาน หรือศรีศักร วัลลิโภดม พยายามอธิบายประวัติศาสตร์ไทยใหม่ว่าการกระจายของเครือข่ายการค้า ทำให้ชนชาติต่างๆ ผสมปนเปกันไปมา นักวิชาการใน

ฐานะปัญญาชนได้มีบทบาทในการอธิบายประวัติศาสตร์ไทยในมุมมองที่แตกต่างจากรัฐ โดยที่บทบาทพระมหากษัตริย์ไม่ใช่ศูนย์กลางของเรื่องราวประวัติศาสตร์ แต่เป็นแค่ส่วนหนึ่งในการอธิบายเรื่องราวในประวัติศาสตร์ หรือแทบไม่มีพื้นที่ให้กับกษัตริย์เลย (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2566, น. 321 - 322)

นอกจากปัญญาชนที่กล่าวข้างต้น กลุ่มปัญญาชนที่เคยเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ได้มีบทบาทอย่างมากในการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นชาติไทยในแง่มุมที่แตกต่างรัฐ รวมไปถึงการศึกษาและวิพากษ์สถาบันกษัตริย์ในฐานะองค์ประธานของชาติอย่างจริงจัง โดยปัญญาชน 6 ตุลา ที่โดดเด่นในการศึกษาความเป็นชาติไทยคือ เกษียร เตชะพีระ ผู้บุกเบิกการศึกษา “การเมืองวัฒนธรรม” ในแวดวงรัฐศาสตร์ โดยในงาน *จินตนาการชาติที่ไม่เป็นชุมชน: ชนชั้นกลางลูกจีนกับชาตินิยมโดยรัฐของไทย* (2537) เกษียรได้วิเคราะห์ความเป็นชาติไทยผ่านการอธิบาย “อุดมการณ์ชาติพันธุ์ไทย” หรือแนวคิดชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 ว่าเป็นการเมืองวัฒนธรรมที่ชนชั้นนำสร้างขึ้นมาเพื่อกดดันบีบบังคับคนจีนอพยพในเมืองที่เป็นกลุ่มศักยภาพในภาคประชาสังคมให้ยอมสมานเข้ากับวัฒนธรรมการเมืองอำนาจนิยม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับจีนมีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุน เป็นการควบคุมแรงงานและกลุ่มทุนสำคัญโดยการเปลี่ยนคนจีนให้กลายเป็นไทยตามแบบรัฐต้องการ โดยความสำคัญกับการจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ (อาสา คำภา, 2561, น. 456 – 458) นอกจากนี้ เกษียรยังวิพากษ์ความเป็นไทยในยุคโลกาภิวัตน์ในงาน *บริโภคความเป็นไทย* (Consuming Thainess) (2539) ที่อธิบายว่าความเป็นไทยถูกแบ่งแยกออกมาเป็นสองกระแส ได้แก่ ความเป็นไทยแบบดั้งเดิมที่รัฐพยายามจะรักษาและยืนยันกรณสิทธิอำนาจทางวัฒนธรรมแบบชาตินิยมราชการของตนเหนือสังคมและวัฒนธรรมไทยผ่านการรณรงค์อนุรักษ์ความเป็นไทย ซึ่งความพยายามผลักดันความเป็นไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่กระแสกระแสบริโภคนิยมต่างรัฐต่างชาติโหมกระหน่ำในสังคม โดยที่ใครต่อใครฉวยไข่มุนไปสื่อความหมายถึงสินค้าและพฤติกรรมที่ “ไม่ไทย” จนเกิดเป็นความเป็นไทยแบบบริโภคนิยม (เกษียร เตชะพีระ, 2539, น.121 – 122)

ส่วนในฝั่งแวดวงประวัติศาสตร์มีปัญญาชน 6 ตุลา ที่เขียนผลงานโดดเด่นอย่าง ธงชัย วินิจจะกูล งานของเขาอย่าง *Siam Map* (กำเนิดสยามจากแผนที่) (2537) ได้สร้างคำอธิบายของการกำเนิดของชาติไทยที่แตกต่างจากประวัติศาสตร์ของรัฐที่มองว่าความเป็นชาติไทยมีมาอย่างยาวนานกว่าหลายร้อยปี แต่ธงชัยอธิบายว่าสยามกำเนิดขึ้นมาจากภูมิศาสตร์และแผนที่จากอิทธิพลของการล่าอาณานิคมชาติตะวันตก โดยชนชั้นนำได้สร้างวีรกรรมให้กำเนิดเองหรือรักษาของที่มีอยู่เดิมแต่อย่าง

ใด โดยธงชัยเรียกว่า “ภูมิภายา” ของชาติที่เส้นเขตแดนของแผ่นดินที่แบ่งคนออกจากกันเป็นพวกเขา และพวกเรา (ธงชัย วินิจจะกุล, 2555) ในเวลาต่อมาธงชัยจะพัฒนาแนวคิดในการศึกษาความเป็นชาติไทยของตัวเองในงาน “ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม: จากยุคอาณานิคมอำพราง สู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของระบอบไทยในปัจจุบัน” (2544) เพื่ออธิบายการเขียนและสร้างประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่ให้ความสำคัญกับพระมหากษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2544, น. 57 – 65)

นอกจากนี้ ยังมีปัญญาชน 6 ตุลาที่พยายามอธิบายประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ไม่ได้เชิดชู และให้ความสำคัญกับพระมหากษัตริย์แบบเดียวกับประวัติศาสตร์ชาติไทยทางการ เช่น สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล นักวิชาการประวัติศาสตร์ที่สนใจศึกษาบทบาทสถาบันกษัตริย์ในทางการเมืองที่ดีความแตกต่างจากรัฐและแตกต่างความรู้ของผู้คนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 กรณีสวรรคตรัชกาลที่ 8 พ.ศ.2489 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2557) ถูกตีพิมพ์เป็นหนังสือ *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง* (2544) ถือได้ว่าเป็นผลงานชิ้นสำคัญของสมศักดิ์ในการวิพากษ์ประวัติศาสตร์ไทยและการศึกษาสถาบันกษัตริย์ (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2544) รวมถึงสุธาชัย ยิ้มประเสริฐ เป็นอีกหนึ่งปัญญาชน 6 ตุลาคนสำคัญในการเขียนประวัติศาสตร์ของการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองช่วงยุค พ.ศ. 2490 – 2500 โดยที่สถาบันกษัตริย์เป็นหนึ่งในผู้เล่นสำคัญอย่างผลงาน *แผนชิงชาติไทย: ว่าด้วยรัฐและการต่อต้านรัฐสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ครั้งที่สอง พ.ศ. 2491-2500* (2539) (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2550)

จะเห็นได้ว่าหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬการสภาวะตึงเครียดในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในสังคมไทยได้จบลงแล้ว พร้อมกับสภาพสังคมที่เปิดกว้างและมีความหลากหลายมากขึ้นแต่ก่อน ทำให้ปัญญาชน 6 ตุลาได้เข้ามามีบทบาทในแวดวงวิชาการในการวิพากษ์ประวัติศาสตร์และความเป็นชาติไทยกระแสหลักของรัฐ รวมถึงการที่ปัญญาชน 6 ตุลาบทบาทแวดวงวิชาการได้นำไปสู่ความพยายามจะรื้อฟื้นความทรงจำเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ให้กลับมาเป็นที่พูดถึงในสังคมอีกครั้ง ในฐานะโศกนาฏกรรมครั้งสำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองไทย จนนำไปสู่การกระแสการรำลึกครบรอบ 20 ปีเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ใน พ.ศ. 2539 ที่สังคมไทยได้กลับมาพูดถึงเหตุการณ์ดังกล่าวอีกครั้ง รวมถึงผู้อยู่ในเหตุการณ์ในฐานะคน 6 ตุลาคมได้มีพื้นที่ของตนโดยการบอกเล่าประสบการณ์ของตัวเอง (ธงชัย วินิจจะกุล, 2558)

โดยสรุปแล้ว บริบทการเมืองภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬสถาบันกษัตริย์สามารถครองอำนาจนำได้อย่างเบ็ดเสร็จผ่าน “ฉันทามติภูมิพล” ที่ทุกฝ่ายการเมืองจะไม่ควบบอำนาจระหว่างกัน

ภายใต้พระราชอำนาจนำ ควบคู่ไปกับนิยามความเป็นชาติไทยที่พระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน สามารถครองำทางความคิดของผู้คนได้อย่างสมบูรณ์ผ่านการปลูกฝังอุดมการณ์ราชาชาตินิยมที่พระมหากษัตริย์คือสิ่งสำคัญสูงสุดของชาติ นำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ทุกภาคของสังคมจะให้ความสำคัญต่อการเชิดชูยกย่องพระมหากษัตริย์ในทุกด้าน แม้ว่าสถาบันกษัตริย์จะยังคงครองอำนาจอย่างมั่นคงแต่สิ่งที่เปลี่ยนไปคือสภาพการเมืองที่กองทัพต้องลดบทบาทของตัวเองลง และแทนด้วยการเมืองภาคประชาชนที่มีส่วนร่วมมากขึ้น ทำให้ชนชั้นรากหญ้าออกมาขับเคลื่อนไหวการเมืองของตัวเองจนทำให้พวกเขามีบทบาทและมีความสำคัญต่อพื้นที่ทางการเมืองมากขึ้น นอกจากนี้ แม้ว่านิยามความเป็นชาติกระแสหลักจะมีอิทธิพลต่อการสร้างประวัติศาสตร์ของชาติไทยให้ออกมาเป็นแบบราชาชาตินิยมที่ประวัติศาสตร์จะให้ความสำคัญวีรกรรมและบทบาทของพระมหากษัตริย์ แต่ด้วยสภาพสังคมหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่เปิดกว้างมากขึ้นทำให้เปิดโอกาสให้นักวิชาการสามารถอธิบายประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากประวัติศาสตร์ชาติกระแสหลักของรัฐ รวมถึงวิพากษ์ประวัติศาสตร์รวมถึงความเป็นชาติไทยกระแสหลักแม้ว่าจะอยู่ในแค่แวดวงวิชาการก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬจะดูเหมือนไม่กระทบอะไรต่อสถานะครองอำนาจของสถาบันกษัตริย์มากนัก จนกระทั่งการมาของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่จะสร้างผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อการเมืองร่วมสมัย

บริบทการเมืองต้นทศวรรษ 2540: การขึ้นมามีอำนาจของรัฐบาลทักษิณ

การตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชนในทุกระดับชั้นทางสังคมหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬได้นำไปสู่กระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูประบอบประชาธิปไตยของไทย ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองมากขึ้น นำไปสู่กระแสเรียกร้องให้มีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่จนเกิดเป็นรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 หรือที่รู้จักในชื่อ “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” (ลิขิต ชีระเวคิน, 2549, น. 529) รัฐธรรมนูญฉบับนี้นำมาสู่การปฏิรูปการเมืองไทยจนส่งผลให้เกิดสัมพันธเชิงอำนาจใหม่ผ่านการเลือกตั้ง เช่น มาตรา 102 ให้มีสมาชิกผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต 400 คน โดยที่เลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียว (ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ รวบรวม, 2540, น. 38 - 39) มาตรา 99 และ 100 ให้มีสมาชิกผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ 100 คน ใช้การแบ่งเขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง แต่ละพรรคการเมืองต้องได้รับเลือกจากประชาชนโดยมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 5 (ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ รวบรวม, 2540, น. 37 - 89) ส่งผลให้การเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เกิดการ

แข่งขันในพื้นที่สูงเพราะระบบเขตเพียงเบอร์เดียว ทำให้พรรคการเมืองขนาดใหญ่ได้เปรียบมากกว่าพรรคเล็ก (ธัญญณ์ภัทร์ เจริญพานิช, 2564, น. 4)

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้นำการเมืองไทยไปสู่กติกาการเลือกตั้งใหม่ที่ภาคประชาชนจะมีส่วนร่วมมากขึ้น พร้อมกับสภาพการเมืองหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ที่ประชาชนต้องการทางเลือกทางการเมืองใหม่และเริ่มเบื่อหน่ายการเมืองแบบเก่าของพรรคประชาธิปัตย์ที่เป็นแกนนำรัฐบาลช่วง พ.ศ. 2540 – 2544 (วัชรพล พุทธรักษา, 2548, น. 1 - 2) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนชั้นรากหญ้าคนชนบทที่ไม่พอใจการบริหารของรัฐบาลชวน หลีกภัย ที่ไม่ให้ความสำคัญแก่พวกเขา จนเกิดเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มชนชั้นรากหญ้าคนชนบทภายใต้การนำของสมัชชาคนจนที่พาชาวบ้านประท้วงรัฐบาลอยู่หลายครั้ง โดยเหตุการณ์ที่มีการปะทะกันรุนแรงที่สุดคือการชุมนุมประท้วงหน้าทำเนียบรัฐบาลของชาวบ้าน พ.ศ. 2542 เนื่องจากรัฐบาลไม่แก้ไขปัญหาราคามันสำปะหลังตกต่ำตามที่สัญญาจนเกิดเหตุความรุนแรงระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านขึ้นเมื่อตำรวจได้ปล่อยหมาไล่กัดชาวบ้านที่มาประท้วง (27 ตุลาคม 2542 ‘รัฐบาลชวน’ ปล่อยหมากัดมือ, 2564)

กระแสความนิยมที่ตกต่ำลงของพรรคประชาธิปัตย์ส่งผลให้พรรคการเมืองหน้าใหม่อย่างไทยรักไทยของทักษิณ ชินวัตร ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไป 6 มกราคม พ.ศ. 2544 สามารถได้ที่นั่ง สส. 248 เสียง โดยได้คะแนนทั้งหมด 11,634,495 คะแนน (ลิขิต อธิเวศิน, 2549, น. 543) อันเป็นผลจากการที่พรรคไทยรักไทยนำเสนอนโยบายที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมและภาพลักษณ์ของทักษิณที่มีความเป็นนักบริหารประเทศแบบเอกชนกล้าตัดสินใจ รวดเร็ว คล่องตัว พร้อมกับมีความใกล้ชิดกับประชาชน ภายใต้กรอบคิด “คิดใหม่ ทำใหม่” (วัชรพล พุทธรักษา, 2548, น. 60) โดยกลุ่มเป้าหมายหลักที่พรรคไทยรักไทยให้ความสำคัญในการสร้างฐานความนิยมอย่างมากคือ กลุ่มรากหญ้าคนชนบท ทำให้พรรคพยายามดึงกลุ่ม NGO และนักเคลื่อนไหวชนบทในการออกนโยบายที่ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายหลักและเป็นส่วนช่วยสำคัญในการหาเสียง ส่งผลให้กลุ่มรากหญ้าคนชนบทที่เบื่อหน่ายพรรคประชาธิปัตย์มาให้ความสนใจกับพรรคไทยรักไทยจนเป็นฐานเสียงหลักในการเลือกตั้ง และเมื่อพรรคได้แรงหนุนจากคนรากหญ้าได้กลายแรงจูงใจให้เจ้าพ่อผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นต่างๆ เข้ามาสนับสนุนพรรคไทยรักไทย (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์จิตร, 2566 น. 369) ปัจจัยที่กล่าวมานั้นได้กลายเป็นส่วนสำคัญให้พรรคการเมืองหน้าใหม่อย่างไทยรักไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว จนสามารถชนะเลือกตั้งเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ นอกจากนี้ ผลจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ยังส่งเสริมให้ฝ่ายบริหารมีความเข้มแข็งมากขึ้นโดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีในฐานะผู้นำรัฐบาล เช่น มาตรา 211 ได้ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ในการให้รัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง และมาตรา 185

การเสนอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีจะต้องใช้คะแนนเสียง 200 เสียงขึ้นไป ส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่ของฝ่ายค้านเป็นอย่างมาก (ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ รวบรวม, 2540, น. 78 – 79 และ 90) ทำให้รัฐบาลทักษิณจึงกลายเป็นรัฐบาลที่มีความมั่นคงทางการเมืองอย่างที่ไม่เคยมีรัฐบาลจากการเลือกตั้งในอดีตทำได้

หากดูบริบทการเมืองและสังคมไทยช่วงต้นทศวรรษ 2540 สถาบันกษัตริย์ยังคงครองอำนาจนำอย่างเหนียวแน่นเช่นเดิม ซึ่งสะท้อนได้จากกระแสความนิยมของสถาบันกษัตริย์ที่ยังคงมีอิทธิพลต่อทุกภาคส่วนของประเทศอย่างมาก แต่สิ่งที่เปลี่ยนในบริบทการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 คือการเกิดฝ่ายบริหารจากเสียงประชาชนที่มีเสถียรภาพและเป็นที่ยอมรับอย่างมาก โดยรัฐบาลทักษิณได้รับความนิยมจากภาคประชาชนเป็นอย่างมากโดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นรากหญ้าคนชนบท อันเป็นผลจากการใช้นโยบายประชานิยม (Populist Policy) ที่รัฐบาลพยายามเข้าถึงกลุ่มชนชั้นรากหญ้าคนชนบทให้มากที่สุด(ลิขิต ธีรเวคิน, 2549, น. 542) เช่น โครงการพักชำระหนี้เกษตรกร 3 ปีและลดภาระหนี้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี, 2544, น. 4 – 5)

นโยบายประชานิยมของรัฐบาลทักษิณ ได้กลายเป็นส่วนสำคัญในการยกคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มชนชั้นรากหญ้าคนชนบทเป็นอย่างมาก จนพวกเราได้กลายมาเป็น “ชนชั้นกลางใหม่” หรือ “ชนชั้นกลางระดับล่าง” งานวิจัยของอภิชาติ สถิตนิรามัย ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์ พยายามจะอธิบายกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างที่นิยมรัฐบาลทักษิณ (ในเวลาต่อมาจะกลายเป็นคนเสื้อแดง) แม้ผิวเผินพวกเขาจะดูเป็นชนชั้นรากหญ้าแต่ความจริงพวกเขาไม่ใช่คนจนในฐานะสุดท้ายในสังคมไทย แต่พวกเขาก็จนกว่าเมื่อเทียบกับชนชั้นกลางระดับบน หรือชนชั้นกลางเก่า ชนชั้นกลางระดับล่างต้องการจะยกฐานะตัวเองให้ดีขึ้นภายใต้ระบบตลาดแบบใหม่แต่โอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมของพวกเขาต่ำกว่าชนชั้นกลางระดับบนอย่างมาก ทำให้พวกเขาต้องการนโยบายสาธารณะจากรัฐที่เป็นหลักประกันความมั่นคงทางชีวิตส่งเสริมฐานะเศรษฐกิจและสังคมของตัวเองให้ดีขึ้นใกล้เคียงกับชนชั้นกลางระดับบน (อภิชาติ สถิตนิรามัย ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์, 2556, น.46 – 48) ซึ่งนโยบายประชานิยมของรัฐบาลทักษิณตอบสนองพวกเขาเป็นอย่างมากจนชนชั้นกลางระดับล่างกลายเป็นฐานเสียงสนับสนุนสำคัญของรัฐบาลทักษิณ และนโยบายประชานิยมของทักษิณยังส่งผลกระทบต่อการเติบโตเศรษฐกิจภายในประเทศเห็นได้จาก GDP ในยุครัฐบาลทักษิณได้เพิ่มขึ้นจาก 4.9 ล้านล้านบาทใน พ.ศ. 2543 มาเป็น 6.5 ล้านล้านบาทใน พ.ศ. 2547 เพิ่มขึ้นร้อยละ 32.7

(ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช, 2565, น. 11) ยิ่งกลายเป็นตัวสร้างความนิยมให้รัฐบาลทักษิณในฐานะผู้ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโต

นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ความเป็นผู้นำของทักษิณในฐานะนายกรัฐมนตรียังมีส่วนสำคัญในการสร้างความนิยมให้แก่รัฐบาล ว่าเป็นการนำเสนอภาพลักษณ์ทักษิณที่เป็นนักบริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกลเข้าถึงและใกล้ชิดประชาชน อย่างเช่นในการทัวร์นกขมิ้น พ.ศ. 2457 หรือภาพลักษณ์นายกรัฐมนตรีที่มีภาวะผู้นำสูงสามารถจัดการกรณีปัญหาได้อย่างรวดเร็ว อย่างเช่นในเหตุการณ์กรณีเผาสถานทูตไทยในกัมพูชา พ.ศ. 2546 เป็นต้น (วัชรพล พุทธรักษา, 2548, น. 84 – 93) เพราะฉะนั้น นโยบายประชานิยมและภาพลักษณ์ของผู้นำได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความนิยมให้กับรัฐบาลทักษิณ จนทักษิณเริ่มเข้ามายึดครองพื้นที่ทางความคิดของผู้คนผ่านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนใหม่ (วัชรพล พุทธรักษา, 2548, น. 95) ความนิยมของทักษิณส่งผลให้พรรคไทยรักไทยสามารถชนะเลือกตั้งวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 เป็นสมัยที่สองด้วยจำนวน ส.ส. ถึง 377 เสียง กลายเป็นพรรคการเมืองที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย (ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช, 2565, น. 12)

ส่วนในพื้นที่ทางการเมืองรัฐบาลทักษิณได้อาศัยกลไกอำนาจฝ่ายบริหารตามที่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติสร้างความมั่นคงทางการเมืองให้กับตนเอง พร้อมกับอาศัยกลไกอำนาจฝ่ายบริหารทำการแทรกแซงเครือข่ายอำนาจรัฐส่วนอื่นๆ เช่น การเพิ่มจำนวน สส. เพื่อเลี่ยงการตรวจสอบ ผ่านการตั้ง สส. พรรคการเมืองอื่นเข้าร่วมพรรครัฐบาลและการยุบรวมพรรคการเมืองเล็กเข้ากับพรรคไทยรักไทย หรือการใช้ความเข้มแข็งของฝ่ายบริหารให้เป็นประโยชน์ในการผ่านร่างกฎหมาย การแทรกแซงองค์กรอิสระ การแทรกแซงระบบข้าราชการ การแทรกแซงกองทัพ และการแทรกแซงสื่อมวลชน เป็นต้น แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลทักษิณพยายามใช้กลไกอำนาจฝ่ายบริหารครอบงำพื้นที่ทางการเมือง (วัชรพล พุทธรักษา, 2548, น. 98 – 113) ความพยายามของรัฐบาลทักษิณที่จะครอบงำพื้นที่ทางความคิดผ่านการใช้นโยบายและภาพลักษณ์ผู้นำเพื่อสร้างความนิยมในภาคประชาชน พร้อมกับการใช้กลไกอำนาจฝ่ายบริหารสร้างความมั่นคงแก่รัฐบาลและพยายามแทรกแซงเครือข่ายอำนาจรัฐส่วนอื่นๆ เพื่อครอบงำพื้นที่ทางการเมือง แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลทักษิณได้พยายามจะสร้างสภาวะครองอำนาจนำ (วัชรพล พุทธรักษา, 2548, น. 62 – 66)

ถึงแม้ว่ารัฐบาลทักษิณ ชินวัตร จะแสดงออกอย่างชัดเจนว่าเป็นผู้จงรักภักดีที่ให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ในฐานะสิ่งสูงสุดของชาติเหมือนกับรัฐบาลก่อนๆ ในอดีต แต่ความพยายามที่จะ

สร้างสภาวะอำนาจนำของทักษิณกลับถูกมองว่าเป็นการทลายพระราชอำนาจนำเชิงสัญลักษณ์ (ปวงชน อุณจะนำ, 2565, น. 226) เพราะรัฐบาลทักษิณสามารถสร้างความนิยมจากประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มคนรากหญ้า (ชนชั้นกลางระดับล่าง) อย่างที่ไม่เคยมีรัฐบาลใดเคยทำได้มาก่อน และการที่รัฐบาลทักษิณกลายเป็นฝ่ายบริหารที่เข้มแข็งมีเสถียรภาพจนสามารถแทรกแซงองค์กรในเครือข่ายอำนาจรัฐส่วนอื่นไม่ว่าจะเป็น ข้าราชการ กองทัพ เป็นต้น ซึ่งเป็นการกระทำที่ถูกมองได้ว่าเป็นการละเมิดฉันทามติภูมิพล โดยที่องค์กรในเครือข่ายอำนาจรัฐภายใต้พระราชอำนาจนำจะไม่แทรกแซงระหว่างกัน (อาสา คำภา, 2564, น. 495) นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ที่ทักษิณกระทำการทลายพระราชอำนาจนำ เช่น กรณีรัฐบาลได้ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประกาศแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช และคณะผู้ช่วยซ้อนทับกับสมเด็จพระสังฆราชเดิม ถูกสถาปนาด้วยพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ กับกรณีทักษิณนั่งเป็นประธานทำบุญประเทศในโบสถ์วัดพระแก้ววันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2548 (คำบุญ สิทธิสมาน, 2550, น. 53 – 55 และ 63) เป็นต้น การสร้างสภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณได้กลายเป็นการกระทบพระราชอำนาจนำสถาบันกษัตริย์ ซึ่งในเวลาต่อมาการสร้างสภาวะการครองอำนาจนำของรัฐบาลทักษิณจะเป็นปัจจัยสำคัญของการเกิดแนวร่วมต่อต้านทักษิณ (กนรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563, คำบุญ สิทธิสมาน, 2550, วัชรพล พุทธรักษา, 2548)

นิยามความเป็นชาติแบบกษัตริย์ของขบวนการต่อต้านทักษิณ

ทักษิณ ชินวัตร กลายเป็นนายกรัฐมนตรีที่สามารถครองอำนาจนำในการกำหนดวาระของนโยบายและอำนาจบริหารโดยอาศัยกระแสความนิยมในหมู่ประชาชน และการใช้กลไกอำนาจของฝ่ายบริหารแทรกแซงองค์กรรัฐส่วนอื่นๆ และสร้างความมั่งคั่งทางการเมืองให้กับพรรครัฐบาล จนส่งผลให้ผลทักษิณสามารถนำพรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งครั้งที่ 2 อย่างขาดลอยกลายเป็นพรรคการเมืองจากการเลือกตั้งพรรคแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลเดี่ยวสำเร็จ (ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช, 2565, น. 17) แต่ทว่า การสร้างสภาวะการครองอำนาจนำของทักษิณได้เริ่มสร้างความกังวลให้กับหลายๆ ฝ่ายในภาคการเมืองและสังคมว่ารัฐบาลทักษิณในฐานะฝ่ายบริหารกำลังจะมีอำนาจอิทธิพลทางการเมืองมากเกินไป เช่น การเข้าแทรกแซงโยกย้ายข้าราชการ การควบคุมสื่อ รวมถึงการสร้างสภาวะการครองอำนาจของทักษิณยังเป็นการละเมิดตามติภูมิพลที่ทุกฝ่ายการเมืองและสังคมภายใต้พระราชอำนาจนำจะไม่แทรกแซงรวบอำนาจกัน จึงทำให้ทักษิณถูกมองว่าได้ทำลายพระราชอำนาจนำของสถาบันกษัตริย์ (อาสา คำภา, 2564, น. 495)

ปัจจัยดังกล่าว จึงนำไปสู่ความพยายามตอบโต้การครองอำนาจนำ (Counter Hegemony) ของทักษิณ (วัชรพล พุทธิรักษา, 2548, น. 114) จนเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดขบวนการต่อต้านทักษิณ โดยมีฐานมวลชนสำคัญคือ “ชนชั้นกลางระดับบน” หรือ “ชนชั้นกลางเก่า” ที่ส่วนใหญ่จะเป็นคนอาศัยในเมืองกรุง โดยงานของอภิชาติ สถิตนิรามัย ยุคติ มุกตาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์ได้พยายามอธิบายว่า กลุ่มชนชั้นกลางเก่ามีลักษณะ “รักเจ้า –เกลียดทักษิณ” เป็นกลุ่มที่ส่วนใหญ่มีแนวคิดอนุรักษนิยมให้ความสำคัญและมีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ในฐานะสิ่งสำคัญสูงสุดของชาติในลักษณะของอุดมการณ์ราชาชาตินิยมและรู้สึกว่าการทักษิณได้คุกคามสถาบันกษัตริย์ พร้อมกับพวกเขาปฏิเสธการเมืองแบบเลือกตั้ง และนักการเมืองแบบเลือกตั้งโดยมีภาพลักษณ์ว่านักการเมืองเหล่านี้เป็นผู้โกงกินประเทศ หาผลประโยชน์ส่วนตัวและสร้างปัญหาให้กับประเทศชาติ (อภิชาติ สถิตนิรามัย ยุคติ มุกตาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์, 2556, น. 48 - 56) สอดคล้องกับงานของกนกรัตน์ เลิศชูสกุล ที่อธิบายว่ากลุ่มที่ต่อต้านทักษิณมีหลากหลายกลุ่มหนึ่งในคือ “กลุ่มอนุรักษนิยมที่เหนียวแน่น” ที่ให้ความสำคัญอย่างมากสถาบันกษัตริย์และมองว่าทักษิณเป็นภัยต่อสถาบันกษัตริย์ ซึ่งกลุ่มอนุรักษนิยมมีบทบาทสำคัญในการต่อต้านทักษิณอย่างมาก (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563, น. 57 - 62)

การทำทลายพระอำนาจนำสถาบันกษัตริย์จากการสร้างภาวะครองอำนาจนำของทักษิณได้กลายเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณ โดยมีฐานมวลชนสำคัญคือกลุ่มชนชั้นกลางเก่าคนเมืองที่มีความจงรักภักดีและให้ความสำคัญต่อสถาบันกษัตริย์เป็นอย่างมาก จึงไม่ใช่เรื่องแปลกนักที่อุดมการณ์ราชาชาตินิยมจะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมเพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณ ทำให้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานจึงมีบทบาทในการสร้างความหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณ ซึ่งเริ่มเห็นได้จากปฏิกิริยาตอบโต้การครองอำนาจนำของทักษิณช่วงเริ่มแรกใน พ.ศ. 2548 จากกรณีหนังสือ พระราชอำนาจ ของประมวล รุจนเสรี ที่พยายามเน้นย้ำอำนาจอธิปไตยของไทยเป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้แก่ปวงชน และแสดงให้เห็นความสำคัญของพระราชอำนาจกษัตริย์ที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมการปกครองของชาติไทยมาอย่างยาวนาน เพื่อตอบโต้การทำทลายพระอำนาจนำจากรัฐบาลทักษิณ (ประมวล รุจนเสรี, 2548) หรือสนธิ ลิ้มทองกุล พิธีกรรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ได้ออกมาเคลื่อนไหวโจมตีรัฐบาลทักษิณในประเด็นทำทลายพระอำนาจหลายครั้ง โดยเฉพาะกรณีสนธิอ่านข้อเขียน “ลูกแกะหลงทาง” ในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ซึ่งเป็นข้อเขียนโจมตีรัฐบาลทักษิณที่มีการอ้างอิงถึงพระมหากษัตริย์ผู้เปรียบเสมือนพ่อ ค่อยชี้นำดูแลคนไทยผู้เปรียบดังลูกและรัฐบาลคือลูกผู้ต้องรับผิดชอบอยู่เหนือกว่าพ่อ (พ่อของแผ่นดิน - ลูกแกะหลงทาง, 2548) ข้อเขียนดังกล่าว

กลายเป็นชนวนเหตุสำคัญให้บริษัท อสมท. จำกัด ออกมาแถลงการณ์ระงับรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ (เทิดธรรม ทรงไทย, 2549, น. 19 - 20)

เหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น คือตัวอย่างสำคัญของการใช้อุดมการณ์ราชาชาตินิยมในการสร้างความชอบธรรมการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณ โดยพยายามแสดงให้เห็นว่าสถาบันกษัตริย์คือสิ่งสำคัญสูงสุดของชาติ ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของระบอบการปกครองของไทยตามแบบที่ประมวล รุจนเสรี พยายามอธิบาย หรือในแง่ทางความรู้สึกที่พระมหากษัตริย์คือพ่อแห่งชาติของคนไทยทั้งปวงตามแบบที่สนธิ ลิ้มทองกุลพยายามอธิบาย และทักษิณคือภัยของชาติสำคัญที่จะคุกคามสถาบันกษัตริย์ไม่ว่าจะเป็นไม่ผู้ทำลายพระราชอำนาจหรือลูกผู้รื้อรังคิดจะอยู่เหนือผู้เป็นพ่อ ซึ่งการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณในสองเหตุการณ์ดังกล่าวได้เสียงตอบรับเป็นอย่างดีจากฝ่ายๆ ต่างและประชาชนที่ให้ความสำคัญต่อสถาบันกษัตริย์ โดยเฉพาะสนธิที่ได้กลายมาเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณคนสำคัญ (ประมวล รุจนเสรี, 2548, คำณูญ สิทธิสมาน, 2550)

สนธิ ลิ้มทองกุล ได้เริ่มนำการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณผ่านรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ สัปดาห์ที่เน้นโจมตีการบริหารประเทศและพฤติกรรมทุจริตของรัฐบาลทักษิณไปพร้อมกับการอ้างอิงถึงสถาบันกษัตริย์ ตัวอย่างเช่น ได้มีการสวมเสื้อ “เราจะสู้เพื่อในหลวง” การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์โดยการใส่ชุดสีเหลืองซึ่งเป็นสีประจำวันพระราชสมภพรัชกาลที่ 9 หรือมีนำพระบรมฉายาลักษณ์มาตั้งในรายการ (คำณูญ สิทธิสมาน, 2550, น. 52, 133) รวมถึงสนธิได้มีการนำมวลชนผู้เข้าร่วมรายการ ถวายสัตย์ปฏิญาณต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ว่า จะสู้อย่างสุดความสามารถให้เกิดการถวายพระราชอำนาจคืนแก่กษัตริย์ ปกป้องไม่ให้กลุ่มการเมืองใดกลุ่มการเมืองเดียวแสวงหาผลประโยชน์ ผนึกกำลังร่วมใจนำประเทศถวายคืนแก่กษัตริย์เพื่อทรงใช้ร่วมกับประชาชนตามหลักหลักราชประชาสมาศัย (คำณูญ สิทธิสมาน, 2550, น. 127)

จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณที่นำโดยสนธิ ลิ้มทองกุล ได้มีอ้างอิงถึงพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นการเคลื่อนไหวของสนธิได้มีการนำนิยามชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในลักษณะของการปลุกกระแสราชาชาตินิยมเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณ โดยอาศัยจิตสำนึกร่วมกันของผู้คนที่รับรู้ความเป็นชาติผ่านพระมหากษัตริย์ พร้อมกับพยายามจะสร้างตัวตนทักษิณให้กลายเป็นศัตรูของชาติในฐานะนักเมืองผู้เห็นแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวจนทำลายสถาบันกษัตริย์ กลายเป็นแรงจูงใจสำคัญให้ผู้คนเข้าร่วมหรือเห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านทักษิณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนชั้นกลางเก่าที่

ให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของสนธิเป็นอย่างมากเพราะมองว่าเป็นการปกป้องสถาบันกษัตริย์ ส่งผลให้สนธิประสบความสำเร็จอย่างมากในการจุดกระแสการชุมนุมต่อต้านทักษิณ ผ่านการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญญาณเกิดเป็น “ปรากฏการณ์สนธิ” (ปรากฏการณ์สนธิ, 2549) กลายเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านทักษิณ

กระแสต่อต้านทักษิณได้เพิ่มสูงมากขึ้นจากเหตุการณ์ขายหุ้นบริษัทชินคอร์ปอเรชั่นให้แก่บริษัทเทมาเส็กโฮลดิ้งส์ (Temasek Holding) ของรัฐบาลสิงคโปร์ การกระทำดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจเป็นอย่างมากให้กับหลายฝ่ายเพราะทักษิณขายทรัพย์สินบริษัทไทยที่ใหญ่สุดให้แก่ต่างชาติ และการขายกิจการดาวเทียมซึ่งมีนัยต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งการขายครั้งนี้ดำเนินไปโดยที่ครอบครัวชินวัตรแทบไม่ต้องภาวชิทำให้ทักษิณถูกโจมตีว่าคนโลภขายชาติ (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2565, น. 388) กระแสความไม่พอใจการขายหุ้นบริษัทชินคอร์ปอเรชั่นได้กลายเป็นโอกาสสำคัญให้สนธิ ลิ้มทองกุล ยกกระดานการเคลื่อนไหวในการชุมนุมใหญ่เพื่อทำการกิจ “กู้ชาติ” ขับไล่ทักษิณในวันเสาร์ที่ 4 - 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า (คำบุญ สิทธิสมาน, 2550, น. 40 - 42) โดยผู้ชุมนุมได้ร่วมกันใส่เสื้อสีเหลืองคาดหน้าผากที่มีข้อความ “กู้ชาติ” หรือโบกธงชาติ และถือบรมฉายาลักษณ์ร่วมกันเดินขบวนถวายฎีกาทูลเกล้าฯ รัชกาลที่ 9 ผ่านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี ณ บ้านสี่เสาเทเวศร์ (คำบุญ สิทธิสมาน, 2550, น. 242)

โดยเนื้อหาในฎีกาเป็นการร้องทุกข์ต่อการบริหารประเทศของทักษิณที่ถูกกล่าวหาเป็นเผด็จการเสียงข้างมากรวบอำนาจไว้กับตนเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว จนเกิดการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงจนทำให้บ้านเมืองเดือดร้อนอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนกระทบสามสถาบันหลัก ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทำให้กลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณต้องขอพึ่งพระบารมีของกษัตริย์ผู้เปรียบเสมือนพ่อของปวงชนชาวไทยทั้งชาติให้แก้ไขปัญหาวิกฤตบ้านเมืองของชาติมาตลอด จึงถวายฎีการ้องทุกข์ให้พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกของอาณานิคมพระราชราษฎ์ ที่เกิดมาจากนายกรัฐมนตรียกทักษิณ พร้อมกับกลุ่มพันธมิตรฯ ยังได้แสดงตนว่าเป็นผู้ที่น้อมถวายชีวิตด้วยความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ ผู้เป็นศูนย์รวมจิตใจคนไทยทั้งชาติและจะปฏิญาณตนว่าจะต่อสู้เพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (คำบุญ สิทธิสมาน, 2550, น. 315 - 322)

การชุมนุมกู้ชาติถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำนิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานมาใช้สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณ โดยที่ความรักชาติต้องควบคู่กับความจงรักภักดีตามลักษณะของอุดมการณ์ราชาชาตินิยม เห็นได้จากฎีกา

ร้องทุกข์รัชกาลที่ 9 กลุ่มผู้ชุมนุมกู้ชาติมีเนื้อหาแสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์คือสิ่งสำคัญสูงสุดของชาติ เหนือสิ่งอื่นใดในฐานะศูนย์รวมจิตใจของคนไทยพระบารมีของกษัตริย์สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤตบ้านเมือง ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์คือสิ่งสำคัญต่อชาติ ประชาชนสามารถยอมเสียสละชีวิตต่อสู้เพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์ เนื้อหาอีกายังเห็นถึงความพยายามที่จะทำให้ทักษิณเป็นศัตรูของชาติ โดยสร้าง ภาพลักษณ์เป็นนักการเมืองทำลายชาติบ้านเมืองและสถาบันกษัตริย์ นอกจากนี้การชุมนุมกู้ชาติยังแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นการสวมเสื้อเหลืองหรือการใช้ธงชาติและบรมฉายาลักษณ์ (คำบุญ สิทธิสมาน, 2550, น. 242)

การสร้างภาพชอบธรรมผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยมของกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณของสนธิได้ส่งผลให้มีมวลชนเข้าร่วมสนับสนุนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มคนชนชั้นกลางเก่าที่เชื่อมโยงกันผ่านความรู้สึกต้องการปกป้องสถาบันกษัตริย์จากนักการเมืองเลวอย่างทักษิณ รวมถึงกลุ่มของสนธิยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ จำนวนมาก นำไปการจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณขนาดใหญ่ที่รวบรวมเครือข่ายฝ่ายการเมืองที่ต่อต้านทักษิณให้เป็นหนึ่งเดียวกันนำไปสู่การเกิดขึ้นของ เป็น “กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” มีแกนนำ 5 คนคือ สนธิ ลิ้มทองกุล จากเมืองไทยรายสัปดาห์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง จากกองทัพธรรม สมศักดิ์ โกศัยสุข จากสหพันธ์แรงงานรัฐวิสาหกิจ สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ จากสมัชชาคนจน พิภพ ธงไชย จากคณะกรรมการรงค์เพื่อประชาธิปไตย (จักษ์ พันธ์ชูเพชร, 2555, น. 427) กลุ่มพันธมิตรฯ ถือเป็นขบวนการต่อต้านทักษิณขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มีแนวคิดหลากหลายโดยเฉพาะกลุ่มแนวคิดเสรีนิยมและอนุรักษนิยม แต่ทว่ากลุ่มอนุรักษนิยมที่นำโดยสนธิได้มีอิทธิพลมากกว่ากลุ่มแนวคิดอื่น จนสามารถกำหนดแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ ให้เป็นไปในรูปแบบชาตินิยมและกษัตริย์นิยม (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563, น. 51 -74)

การเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ ยังคงสร้างความชอบธรรมผ่านการใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานเหมือนกับการชุมนุมกู้ชาติของสนธิ การสวมเสื้อเหลือง การผูกผ้าคาดหน้าผากที่มีข้อความ “กู้ชาติ” การใช้ธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ในการชุมนุม รวมถึงการพูดถึงเรื่องราวพระราชอำนาจกษัตริย์ ในการแก้ปัญหาการเมืองอย่างกรณีเรียกร้องขอยกพระราชทาน โดยอาศัยมาตรา 7 (จักษ์ พันธ์ชูเพชร, 2555, น. 429) รวมถึงเหตุการณ์ 15 กันยายน พ.ศ. 2549 สนธิและแกนนำพันธมิตรคนอื่น ประกาศชุมนุมใหญ่ 20 กันยายน พ.ศ. 2549 ทุกคนต่างสวมผ้าพันคอสีฟ้า โดยผ้าพันคอของสนธิได้ปักตัวอักษรว่า “902 74 12 สิงหาคม 2549

แม่ของแผ่นดิน” โดยทีมงานพันธมิตรฯ จะพร้อมใจสวมเสื้อเหลือง “เราจะสู้เพื่อในหลวง” + ผ้าพันคอสีฟ้า “902” ในการชุมนุมใหญ่ (คำณูญ สิทธิสมาน, 2550, น. 279) เป็นต้น

รวมถึงกลุ่มพันธมิตรฯ ยังนำนิยามความเป็นชาติกระแสหลักมาใช้ความชอบธรรมทางการเมืองของทักษิณ โดยการทำให้ทักษิณกลายเป็นศัตรูของชาติผ่านสร้างภาพลักษณ์ของทักษิณที่เป็นนักการเมืองเลวที่คิดร้ายต่อสถาบันกษัตริย์ เพราะว่าสำหรับนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานการเป็นปรปักษ์กับพระมหากษัตริย์ก็เปรียบเสมือนเป็นปรปักษ์ต่อชาติ ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ พยายามตอกย้ำภาพลักษณ์ของทักษิณเป็นปีศาจร้ายของชาติที่คิดทำลายสถาบันกษัตริย์ให้มากที่สุด ตัวอย่างเช่น กรณีหนังสือพิมพ์ในเครือผู้จัดการของสนธิธิพิมพ์บทความเรื่อง “ยุทธศาสตร์ฟินแลนด์” โดยกล่าวหาว่าทักษิณและพรรคพวกได้ไปฟินแลนด์เมื่อช่วง พ.ศ. 2542 เพื่อวางแผนล้มล้างสถาบันกษัตริย์ และสถาปนาตัวเองเป็นประธานาธิบดี (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2565, น. 389) บทความดังกล่าวกลายมาเป็นประเด็นโจมตีทักษิณของกลุ่มพันธมิตรฯ ในเวทีการชุมนุมโดยกล่าวหาว่าทักษิณคิดล้มล้างสถาบันกษัตริย์แล้วขึ้นเป็นใหญ่แทน ควบคู่ไปกับวาทกรรมอื่นๆ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ทักษิณเป็นนักการเมืองที่กระหายอำนาจโง่กิมบ้านเมืองเป็นเผด็จการเลวร้ายมาก ยิ่งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของทักษิณในฐานะนักการเมืองปีศาจร้ายของชาติกลายเป็นการกระตุ้นความรู้สึกนึกคิดของมวลชนให้อยากปกป้องสถาบันกษัตริย์จากศัตรูของชาติอย่างทักษิณ จึงเกิดเป็นปรากฏการณ์การชุมนุมกลุ่มพันธมิตรฯ ที่ผู้คนแสดงพลังต่อต้านทักษิณจำนวนมากในช่วง พ.ศ. 2548 – 2549 (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563, น. 142 – 144)

การเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ ที่อาศัยพระราชอำนาจและความรู้สึกจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ของคนไทยทำให้หลายภาคส่วนให้การสนับสนุนพันธมิตรฯ เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะแวดวงวิชาการ ซึ่งมีปัญญาชนนักวิชาการหลายคนออกมาสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ ในการต่อต้านทักษิณ ชินวัตร แต่ทว่าเมื่อแกนนำกลุ่มพันธมิตรฯ เคลื่อนไหวในลักษณะชาตินิยมและกษัตริย์นิยมอย่างสุดโต่งพร้อมกับผลักดันการเรียกร้องให้มีการใช้พระราชอำนาจนำในการแก้ปัญหาการเมืองอย่างเช่นการใช้มาตรา 7 เพื่อขอยกฯ พระราชทาน ทำให้นักวิชาการบางส่วนที่เคยต่อต้านทักษิณร่วมกันเริ่มไม่เห็นด้วยกับแนวทางกลุ่มพันธมิตรฯ เพราะมองว่าการดึงสถาบันกษัตริย์มาเกี่ยวกับการเมืองจะเป็นปัญหาต่อระบอบประชาธิปไตยของไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญญาชน 6 ตุลาบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับพันธมิตรฯ ในเรื่องพระราชอำนาจอย่าง ธงชัย วินิจจะกูล และสุธาชัย ยิ้มประเสริฐ เป็นต้น (“เหลือง แดง และเพื่อน” จากเสียงความทรงจำของสุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2560)

ส่วนสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ได้แสดงออกอย่างชัดเจนในการต่อต้านการเรียกร้อยนายกา พระราชทานของกลุ่มพันธมิตรฯ เป็นนักวิชาการไม่กี่คนที่มองว่าทักษิณควรอยู่ในตำแหน่งในฐานะนายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้ง พร้อมกับวิพากษ์นักวิชาการที่ต่อต้านนายกา พระราชทานไปพร้อมกับการต่อต้านทักษิณ (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2549, น. 392 – 393) และวรเจตน์ ภาคีรัตน์ นักวิชาการสายนิติศาสตร์ที่แสดงออกอย่างชัดเจนในการต่อต้านนายกา พระราชทานเพราะปัญหาการเมือง ไม่ควรตั้งสถาบันกษัตริย์มาเกี่ยวกับเพราะทำลายหลักการกษัตริย์อยู่เหนือทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตย (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2552, น. 52 – 58) เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการอาศัยพระราชอำนาจนำของกลุ่มพันธมิตรฯ อาจทำให้หลายภาคส่วนสนับสนุนการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณของกลุ่ม แต่ก็ก็นำมาซึ่งการถกเถียงทางการเมืองในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์เช่นกัน

อีกด้านหนึ่ง ทักษิณ ชินวัตร ต้องเผชิญข้อกล่าวหาละเมิดพระราชอำนาจและคิดล้มล้างสถาบันกษัตริย์ จนกระทบเสถียรภาพต่อรัฐบาลเป็นอย่างมาก แม้ว่าทักษิณจะมีอิทธิพลทางการเมืองและได้รับความนิยมจากประชาชนสูงจนสร้างอำนาจนำได้ก็ตาม แต่ก็มีอาจเทียบกับพระราชอำนาจนำของกษัตริย์ที่มีอิทธิพลเหนือทุกฝ่ายทางการเมือง รวมถึงความนิยมต่อสถาบันกษัตริย์ในหมู่ปวงชนชาวไทยก็ยังมีอยู่มากจนไม่สามารถประเมินได้ ทำให้ทักษิณต้องสร้างความชอบธรรมให้กับตัวเองด้วยอุดมการณ์ราชาชาตินิยมเหมือนกัน โดยการแสดงว่าตนยังคงจงรักภักดีและให้ความสำคัญต่อสถาบันกษัตริย์ ตัวอย่างเช่น บทสัมภาษณ์ของทักษิณในวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2548 “ว่ารัฐบาลของตนเป็นรัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัฐบาลมีความจงรักภักดีเกิน 100 เปอร์เซ็นต์ รัฐบาลทำงานทุกอย่างเพื่อพระองค์ทรงสบายพระทัย แต่การทำงานแต่ละเรื่องมันกฎหมาย มีกติกาอยู่ ถ้ามีอะไรตัวเองจะเป็นคนกราบบังคมทูลฯ โดยตรง จะไม่กระทำให้เกิดการระคายเคืองเบี่ยงยุคบาทเด็ดขาด ” (คำบุญ สิทธิสมาน, 2550, น. 65) รวมถึงการแจ้งข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพกับสนธิ ที่พูดถึงเรื่องพระราชอำนาจโจมตีรัฐบาลตามมาตรา 112 โดยอ้างว่าเป็นการหมิ่นเบื้องสูง (เด็ก “ทักษิณ” แจ้งจับ “สนธิ” อ้างหมิ่นเบื้องสูง – กบฏ, 2548) เป็นต้น

นอกจากนี้ เวทีปราศรัยพรรคไทยรักไทยภายหลังรัฐบาลประกาศยุบสภาและจัดการเลือกตั้งใหม่ พ.ศ. 2549 ทักษิณได้มีการกล่าวถึงสถาบันกษัตริย์ในวาระโอกาสที่รัชกาลที่ 9 ทรงครองราชย์ครบ 60 ปี เป็นกษัตริย์ที่ครองราชย์ยาวนานที่สุดในโลก ถือเป็นเรื่องที่น่าภาคภูมิใจอย่างมากของปวงชนชาวไทย พระองค์เห็นดีเห็นชอบให้กับคนไทยทั้งประเทศมายาวนานเกือบ 60 ปี แล้วจึงต้องให้พระองค์ต้องเหนื่อยอีกหรือ รัฐบาลได้มีการเชิญพระราชาและพระราชินีจาก 28 ประเทศทั่วโลกที่มีสถาบันกษัตริย์เสด็จมาเป็นพระราชอาคันตุกะร่วมฉลองการครองราชย์ จึงขอรับรองว่าภายหลังเลือกตั้ง

ให้ทุกอย่างอยู่ในความเรียบร้อย เพื่อที่จะร่วมกันแสดงความจงรักภักดีกษัตริย์ ด้วยการถวายการต้อนรับพระราชอาคันตุกะอย่างสมพระเกียรติ ทุกฝ่ายสามารถเห็นต่างกันได้แต่ต้องไม่แตกแยกเพราะประเทศเราต้องสามัคคีกัน (เวทีปราศรัย พรรคไทยรักไทย (2549), 2564)

ทักษิณ ชินวัตร มีความพยายามอย่างมากที่จะสร้างความชอบธรรมผ่านการจัดพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ของรัชกาลที่ 9 เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเป็นผู้จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ทักษิณในฐานะประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี (คณะกรรมการจัดการทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติฯ, 2549, น. 13) ได้ร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม จัดงานอย่างยิ่งใหญ่ได้สมพระเกียรติ ตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน – 13 มิถุนายน พ.ศ. 2549 เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รวมใจเป็นหนึ่งแสดงความจงรักภักดีในวาระมหามงคลครั้งนี้ โดยทักษิณได้ใช้ฐานะของตนแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ เพื่อลบคำกล่าวหาของฝ่ายตรงข้ามที่โจมตีเข้าว่าล้มล้างสถาบันกษัตริย์ พร้อมกับใช้วาระโอกาสมหามงคลในครั้งนี้ลดความขัดแย้งทางการเมืองลง เช่น การเป็นตัวแทนคณะรัฐมนตรี ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่รัฐ ถวายพระพรชัยมงคล โดยกล่าวว่าประเทศไทยสามารถพ้นวิกฤติภัย ปวงชนมีความผาสุกได้เพราะพระบารมีของรัชกาลที่ 9 โดยทรงอุทิศสละในด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ประชาชน ถือได้ว่าเป็นรัชกาลแห่งการปฏิรูป พร้อมกับแสดงความจงรักภักดีเป็นตัวแทนถวายพระพรชัยมงคล ขอให้พระองค์ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน และขอให้พระบรมราชวงศ์จักรีจายืนยงสถาพรมีรัฐสัน (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี, 2549, น. 77 – 78) นอกจากนี้ทักษิณยังเป็นประธานพิธีจุดเทียนชัยถวายพระพร โดยผู้นำศาสนา ข้าราชการ และประชาชนจำนวนเข้าร่วมในพิธี (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี, 2549, น. 167 – 169) เป็นต้น

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี แสดงให้เห็นถึงการครองอำนาจนาของกษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นพระราชอำนาจนำที่มีอิทธิพลในพื้นที่ทางการเมืองและความเป็นชาติไทยกระแสหลักครอบงำพื้นที่ความคิดในภาคประชาสังคม รวมไปถึงฉันทามติภูมิพลที่ทุกฝ่ายยอมรับในพระราชอำนาจนาของกษัตริย์ แม้ว่าช่วงบริบทการเมืองไทย พ.ศ. 2549 จะเกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลทักษิณและฝ่ายต่อต้านอย่างรุนแรง แต่เมื่อถึงพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ทุกฝ่ายต่างหยุดความขัดแย้งทางการเมืองลงชั่วคราว เพื่อให้ความสำคัญกับการเฉลิมฉลองครองราชย์ของกษัตริย์ จนกลายเป็นวาระแห่งชาติที่สำคัญของคนไทยทุกคน เห็นได้จากในงานพระราชพิธี 9 มิถุนายน พ.ศ. 2549 รัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จออกมหาสมาคมรับการถวายพระพรชัยมงคล ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต โดยมีตัวแทนจากภาครัฐแต่ละส่วน ไม่ว่า

จะเป็น นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกา ผู้นำเหล่าทัพ ข้าราชการ ภาคเอกชน และรวมถึงประชาชนที่รวมใจใส่เสื้อเหลืองจำนวนมาก พร้อมใจกันเข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคลและเปล่งเสียงทรงพระเจริญดังกึกก้องไปทั่วบริเวณ (ในหลวง ร.9 เสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร พระราชวังดุสิต (ฉบับเต็ม), 2561)

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลทักษิณและขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณต่างสร้างขอบธรรมให้กับฝ่ายตนผ่านการใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน จึงไม่แปลกที่การเคลื่อนไหวทางการเมืองของทุกฝ่ายมักแสดงตนเป็นผู้จงรักภักดี หรืออ้างว่าการเคลื่อนไหวของตนทำเพื่อสถาบันกษัตริย์และทำลายความชอบธรรมอีกฝ่ายโดยสร้างตัวตนให้เป็นปรปักษ์กับสถาบันกษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลทักษิณที่โจมตีการอ้างถึงพระราชอำนาจของฝ่ายต่อต้านเป็นการกระทำที่หมิ่นเบี่ยงสูง และอ้างให้ทุกฝ่ายการเมืองยุติความขัดแย้งเพื่อพระมหากษัตริย์ ส่วนฝ่ายต่อต้านโจมตีทักษิณว่าทำการท้าทายพระราชอำนาจคิดร้ายต่อสถาบันกษัตริย์ (เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2565, น.387 – 392)

แม้ว่าพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีจะช่วยให้ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาลทักษิณและฝ่ายต่อต้านทักษิณสงบลง ลง แต่ทว่าภายหลังพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี กลุ่มพันธมิตรฯ ยังคงออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านทักษิณ (คำณู สิริธิดา, 2550, น. 279) ทำให้ความขัดแย้งทางการเมืองไทยกลับมาดุเดือดอีกครั้ง โดยเฉพาะการเข้ามามีบทบาทสำคัญในการต่อต้านทักษิณขององค์กรอื่นๆ ในส่วนภาครัฐ โดยเฉพาะฝ่ายตุลาการในกรณีการวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ที่มองว่าการเลือกตั้งวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ จึงให้การเลือกตั้งดังกล่าวเป็นโมฆะ (สุวิมล เจริญวงศ์แพทย์, 2549, น. 79) ต่อมาคำพิพากษาปลดจากตำแหน่งและจำคุกประธานคณะกรรมการเลือกตั้งและคณะกรรมการเลือกตั้งทั้งหมด 3 คน (จักษ์ พันธุ์เพชร, 2555, น. 434) กลายเป็นจุดเริ่มต้นของศัพท์ทางการเมืองอย่าง “ตุลาการภิวัตน์” (เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2565, น. 391) แล้วนำไปสู่สภาวะสุญญากาศทางการเมืองไทยที่ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลใหม่ได้

นอกจากนี้ ฝ่ายวังเองนำโดยองคมนตรีได้เข้ามามีบทบาทจนสร้างแรงสั่นสะเทือนทางการเมือง ตัวอย่างเช่น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี ที่มีความขัดแย้งกับรัฐบาลทักษิณเรื่องอิทธิพลในกองทัพนำไปสู่ปัญหาการจัดตำแหน่งผู้บัญชาการเหล่าทัพ ทำให้พลเอกเปรมมีท่าทีสอดคล้องกับกระแสต่อต้านทักษิณ ไม่ว่าจะเป็นการกดดันให้วิชณุ เครืองาม และบวรศักดิ์ อุวรรณ

โณ ต้องลาออกจากการช่วยงานทักษิณ จนทำให้เกิดวาทกรรม “ผู้มีบาปมีนอกรัฐธรรมนูญ” ของทักษิณที่เป็นการพาดพิงถึงพลเอกเปรม (ธนาพล อิวสกุล, 2562) แต่การแสดงออกของพลเอกเปรมที่กระทบทักษิณครั้งสำคัญที่สุดคือ กรณีบรรยายที่โรงเรียนนายร้อย จปร. วันที่ 14 กรกฎาคม 2549 ที่กระทบถึงรัฐบาลทักษิณว่า “รัฐบาลก็เหมือนกับ jockey คือเข้ามาดูแลทหาร ไม่ใช่เจ้าของทหาร เจ้าของทหารคือชาติและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัฐบาลเข้ามาดูแลแต่กำหนดใช้พวกเราตามที่ประกาศนโยบายไว้ต่อรัฐสภา” พร้อมย้ำว่าทหารเป็นของชาติและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (“ป่าเปรม” ย้ำ “พระเจ้าอยู่หัว-ชาติ” คือ เจ้าของทหารแท้จริง เตือนรุ่นน้องใช้เลือดเนื้อปกป้องเทิดทูน, 2549) นอกจากนี้ “พฤษ อัสดง” คอลัมนิสต์ของ *มติชนสุดสัปดาห์* อ้างไว้ในบทความหนึ่งว่าพลเอกเปรมได้กล่าวถึงทักษิณกับอาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่บ้านสี่เสา เทเวศร์ ถึง นายทักษิณ ชินวัตร เมื่อปี พ.ศ. 2549 ว่า “ผมไม่ได้เกลียดเขานะ แต่เขาไม่เหมาะสม” (พงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์, 2560) เป็นต้น

เมื่อภาครัฐส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะฝ่ายตุลาการและชนชั้นนำมีท่าที่เป็นในแนวทางกระแสต่อต้านทักษิณมากขึ้น ส่งผลให้รัฐบาลทักษิณถูกโดดเดี่ยวมากขึ้นจนเริ่มหมดความชอบธรรมทางการเมืองจนกลายเป็นโอกาสให้ฝ่ายต่อต้านทักษิณสามารถจัดการกับรัฐบาลในพื้นที่ทางการเมืองได้ เครือข่ายชนชั้นนำอย่างกองทัพกลายเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการรัฐบาลทักษิณ โดยใช้ข้ออ้างแก้ไขสถานการณ์ความวุ่นวายทางการเมือง และหาทางออกให้กับประเทศชาติ นำไปสู่การก่อรัฐประหารในรอบ 15 ปี จนวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ระหว่างที่ทักษิณอยู่นิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา เพื่อกล่าวปราศรัยที่ประชุมสหประชาชาติ คณะทหารใช้ชื่อ “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (คปค.) นำโดย พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ผู้บัญชาการทหารบก ได้ใช้จังหวะนี้เข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลทักษิณ (ธารรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, 2561, น. 36, 72)

กองทัพจำเป็นต้องสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตัวเอง เพื่อให้ภาครัฐส่วนอื่นรวมถึงประชาชนยอมรับในการยึดอำนาจ ไม่ต่อต้านคณะผู้ก่อการ การรัฐประหารในครั้งนี้การใช้ नियามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธาน มาสร้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจทักษิณ เช่น แถลงการณ์ของ คปค. ฉบับที่ 1 ที่มีเนื้อหากล่าวถึงสาเหตุการทำรัฐประหารไว้ว่า “การบริหารราชการแผ่นดินโดยรัฐบาลรักษาการปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง แบ่งฝ่าย สลายความรู้รักสามัคคีของคนในชาติอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ชาติไทย” พร้อมกับอ้างว่าการบริหารงานของรัฐบาลส่อไปในทางทุจริตประพฤติมิชอบและครอบงำทางการเมือง ที่สำคัญ สำคัญ

คปค. ยังกล่าวอ้างถึงกระทำของรัฐบาลที่หมิ่นกษัตริย์ไว้ว่า “ตลอดจนหมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่เคารพเทิดทูนของปวงชนชาวไทยอยู่บ่อยครั้ง” จึงมีความจำเป็นต้องเข้ายึดอำนาจแก้ไขปัญหาล้วจะคืนอำนาจการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข เพื่อรักษาไว้ “ซึ่งความสงบสุข และความมั่นคงของชาติ รวมทั้งเทิดทูนไว้ ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพยิ่งของปวงชนชาวไทยทุกคน” (ธารรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, 2561, น. 193 - 194) ในการแถลงการณ์ของผู้นำคณะรัฐประหารบนหน้าจอโทรทัศน์ยังมีการตั้งพระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ 9 และพระราชินีพร้อมธงชาติเป็นฉากหลัง (รวมแถลงการณ์ประกาศ คำสั่ง คณะปฏิรูปการปกครองฯ, 2549) ด้านกำลังพลที่เข้าร่วมยึดอำนาจได้มีการติดโบว์เหลืองไว้ที่ปลายกระบองปืน รถถัง หมวกทหาร (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2565, น. 292)

เหตุการณ์สำคัญที่กลายเป็นการสร้างภาพความชอบธรรมให้กับ คปค. ในการยึดอำนาจ คือการที่ประธานองคมนตรีเรียกผู้นำคณะรัฐประหารเข้าเฝ้ารัชกาลที่ 9 และพระราชินี (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2553) โดยภาพของการเข้าเฝ้าได้มีการเผยแพร่ในโทรทัศน์ แสดงให้เห็นว่าคณะรัฐประหารได้ถูกรับรองจากกษัตริย์แล้ว (ปวงชน อุณจะนำ, 2565, น. 236) ในเวลาต่อมาจะได้มีโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 กลายเป็นนายกรัฐมนตรีของรัฐบาลคณะรัฐประหาร (ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2549, 2549) นอกจากนี้ภาคประชาสังคมได้ให้การรับรองการยึดอำนาจของ คปค. โดยดี สะท้อนได้จากบรรยากาศช่วงรัฐประหารที่ประชาชนในกรุงเทพฯ ออกมาต้อนรับและมอบดอกไม้อาหารน้ำดื่มแก่ทหาร (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2549) ทำให้การรัฐประหารยึดอำนาจทักษิณ พ.ศ. 2549 ประสบความสำเร็จอย่างราบรื่น จนสามารถจัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติและรัฐบาลของคณะรัฐประหารบริหารปกครองช่วง พ.ศ. 2550

สรุปได้ว่า ความพยายามสร้างสถานะนำของรัฐบาลทักษิณถูกมองว่าเป็นการทำทลายพระราชอำนาจและละเมิดฉันทามติภูมิพลในการไม่ควรรวมอำนาจระหว่างกันในองค์กรภาครัฐ นำมาสู่กระแสต่อต้านทักษิณเกิดเป็นการชุมนุมเคลื่อนไหวของขบวนการต่อต้านทักษิณนำโดยสนธิ ลิ้มทองกุล ผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการกระแสต่อต้านทักษิณในภาคประชาชนสังคม ผ่านการใช้นิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในลักษณะอุดมการณ์ราชาชาตินิยม โดยอาศัยจิตสำนึกปวงชนชาวไทยโดยเฉพาะชนชั้นกลางเก่าคนเมืองที่ถูกปลุกฝังอย่างยาวนานให้เรื่องความจงรักภักดีและมองว่าสถาบันกษัตริย์คือสิ่งสูงสุดของชาติไปพร้อมกับความเกลียดชังทักษิณในฐานะผู้คิดร้ายต่อสถาบันกษัตริย์ ส่งผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวอย่างกลุ่มพันธมิตรฯ

เติบโตจนสร้างกระแสต่อต้านทักษิณในภาคประชาสังคมเป็นอย่างดี จนภาครัฐส่วนอื่นรวมถึงทางเครือข่ายชนชั้นนำออกมาแสดงท่าทีสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณในฐานะของการปกป้องชาติควบคู่กับสถาบันกษัตริย์

แม้ว่าทักษิณเองจะแสดงตนเป็นผู้จงรักภักดีกับสถาบันกษัตริย์ แต่เมื่อเครือข่ายชนชั้นนำและมวลชนฝ่ายต่อต้านทักษิณต่างพร้อมใจกันในฐานะของผู้ทำลายชาติ คิดร้ายต่อสถาบันกษัตริย์ ทำให้ทักษิณจเริ่มถูกโดดเดี่ยว และหมดความชอบธรรมทางการเมือง ขณะที่เกิดสภาวะสุญญากาศทางการเมืองที่ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลผ่านการเลือกตั้งได้ กลายเป็นโอกาสให้กับกองทัพที่ต้องลดบทบาททางการเมืองเองหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ กลับมามีบทบาทอีกครั้งในการยึดอำนาจรัฐบาลทักษิณ โดยชุดอุดมการณ์ชาตินิยมอ้างความชอบธรรมในการปกป้องสถาบันกษัตริย์และชาติจากรัฐบาลทักษิณ ที่กระทำการทุจริตประทุษร้ายต่อสถาบันกษัตริย์ การใช้สถาบันกษัตริย์ในการอ้างความชอบธรรม ได้ส่งผลให้ชนชั้นกลางเก่าจากเดิมที่ต่อสู้กับทหารเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยและการเลือกตั้งได้เปลี่ยนมาให้กำลังทหารในการยึดอำนาจรัฐบาลจากการเลือกตั้งเนื่องจากยึดมั่นในอุดมการณ์ชาตินิยมเหมือนกัน การรัฐประหาร พ.ศ. 2549 จึงกลายเป็นฉันทามติทางการเมืองไทยใหม่ของเครือข่ายชนชั้นนำและปวงชนชาวไทยผู้จงรักภักดีได้เห็นพร้อมร่วมกันที่ไม่เอารัฐบาลทักษิณ แต่ว่าการรัฐประหารกับกลายเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งทางการเมืองสำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย เมื่อฉันทามติทางการเมืองไทยใหม่ดังกล่าวไม่ได้เป็นที่ยอมรับต่อทุกฝ่ายเหมือนพฤษภาทมิฬต่อไป

จุดเริ่มต้นของการทำทนาย: บริบทการเมืองช่วงทศวรรษ 2550

รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ได้กลายเป็นฉันทามติทางการเมืองไทยใหม่ของเครือข่ายชนชั้นนำและมวลชนฝ่ายต่อต้านทักษิณที่ไม่ต้องการฝ่ายบริหารมีความเข้มแข็งอีกต่อไป เห็นได้จากการประกาศเลิกใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยฯ (คปค.) (ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยฯ ฉบับที่ 3, 2549) พร้อมกับประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2549 ซึ่งพระมหากษัตริย์แต่งตั้งประธานและรองประธานของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ พร้อมกับแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีตามที่ ตามที่ คปค. ทูลเกล้าฯ เพื่อบริหารประเทศชั่วคราวก่อนที่จะมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และการเลือกตั้งใหม่ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549,

2549) เกิดเป็นรัฐบาลพระราชทานโดยมีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ อดีตผู้บัญชาการทหารบกและองคมนตรี ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่วน คปค. ได้เปลี่ยนมาเป็นคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) (จักษ์ พันธุ์ชูเพชร, 2555, น. 437) โดยได้ถูกรับรองอำนาจผ่านบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา 34 มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของชาติ เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ แต่งตั้งและถอดถอนตำแหน่ง รวมถึงสามารถร่วมประชุมกับนายกรัฐมนตรี (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549, 2549 น. 12) กลายเป็นการสร้างความปลอดภัยให้คณะรัฐประหารมีอำนาจทางการเมืองผ่านพระราชอำนาจนำ เมื่อคณะรัฐประหารมีอำนาจแล้วจึงพยายามลดอิทธิพลทางการเมืองและสังคมของทักษิณผ่านกลไกอำนาจตุลาการ เช่น ตัดสินยุบพรรคไทยรักไทย เป็นต้น (เบเกอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2565, น. 393 - 394)

ในส่วนภาคประชาสังคม คณะรัฐประหารพยายามสร้างความชอบธรรมเพื่อให้ประชาชนยอมรับในการเข้ามาบริหารประเทศของกองทัพ พร้อมกับลดอิทธิพลและความนิยมของรัฐบาลเก่าลง เช่น คมช. ได้ออกสมุดปกขาวแจกจ่ายประชาชนเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงในการทำรัฐประหาร โดยอ้างเรื่องของการทุจริตและการใช้อำนาจมิชอบของรัฐบาลทักษิณ ทำให้เกิดความแตกแยกอย่างในสังคม ได้ลุกลามถึงแทบทุกสถาบันของชาติจนมีแนวโน้มความขัดแย้งรุนแรงถึงขีดสุด นอกจากนี้ คมช. ยังกล่าวว่าการรัฐประหารว่าทำไปเพื่อความจงรักภักดีและรักษาไว้ซึ่งพระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์เจ้ายิ่งชีวิตตามที่เหล่าทหารตำรวจเคยให้สัตย์ปฏิญาณไว้ พร้อมจะดูแลผลประโยชน์ของประชาชนกับประเทศชาติให้ความสงบเรียบร้อยและการมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน เป็นหัวหน้า คปค. มีอำนาจดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นการยืนยันความจงรักภักดีของคณะรัฐประหาร (ประกาศแต่งตั้งหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยฯ ลงวันที่ 20 กันยายน 2549, 2549)

คณะรัฐประหารคาดหวังไว้ว่า การสร้างความชอบธรรมผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยมจะสามารถทำให้ทุกฝ่ายทางการเมืองและประชาชนยอมรับกฎกติกาทางการเมืองใหม่ของคณะรัฐประหาร แต่ทว่าฉันทามติทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังรัฐประหาร 19 กันยายนกลับไม่เป็นที่ยอมรับอย่างสมบูรณ์อย่างที่คิด เมื่อมีกลุ่มประชาชนส่วนหนึ่งออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านการรัฐประหาร แม้ว่าคณะรัฐประหารจะมีการอ้างถึงพระราชอำนาจและสร้างความชอบธรรมผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยมแล้วก็ตาม โดยสามารถแบ่งเป็นสองกลุ่มสำคัญคือ “กลุ่มคนผู้เรียกร้องประชาธิปไตย” เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวที่ไม่ได้แสดงตนว่าเป็นผู้สนับสนุนทักษิณอย่างชัดเจน หรือบางคนเคยร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณเสียด้วยซ้ำ แต่พวกเขาไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหารของกองทัพเพราะมองว่าเป็นการ

รื้อฟื้นระบอบเผด็จการทหารกลับมาอีกครั้งเพราะจะเป็นการทำลายระบอบประชาธิปไตยของไทย รวมถึงพวกเขาไม่เห็นด้วยกับวิธีการของฝ่ายต่อต้านทักษิณอย่างกลุ่มพันธมิตรฯ ที่สร้างเงื่อนไขทางการเมืองนำไปสู่การยึดอำนาจรัฐบาลจากการเลือกตั้ง จึงเกิดเป็นกลุ่มอิสระที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหาร เช่น เครือข่าย 19 กันยา ด้านรัฐประหาร, กลุ่มสมาพันธ์ประชาธิปไตย, กลุ่มคนจนเพื่อประชาธิปไตย, กลุ่มพลเมืองอภิวัฒน์, กลุ่มคนวันเสาร์ไม่เอาเผด็จการ และอื่นๆ (วาท รวี, 2554, น. 54) เป็นต้น

เหตุการณ์สำคัญของการต่อต้านรัฐประหารโดยกลุ่มคนผู้เรียกร้องประชาธิปไตยที่สร้างแรงสั่นสะเทือนมากที่สุด คือ กรณีนามทอง ไพรวัลย์ คนขับแท็กซี่วัย 60 ปี ได้ขับรถแท็กซี่พุ่งชนรถถังของคณะรัฐประหารบริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า จนบาดเจ็บสาหัสเพื่อแสดงออกทางการเมืองในการต่อต้านรัฐประหาร ("ชาติหน้าเกิดมา คงไม่พบเจอการปฏิวัติอีก" : นามทอง ไพรวัลย์, 2562) นามทองได้ให้สัมภาษณ์รายการสถานีประชาชนของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ถึงเหตุผลที่ขับรถชนรถถังเขา กล่าวว่า “ต้องการสร้างประวัติศาสตร์ว่าปฏิวัติครั้งนี้มีแท็กซี่ชนรถถังจนกระทั่งตัวตาย เพราะว่า ลุงบอกตรงๆ ว่า ลุงไม่อยากจะอยู่ใต้อำนาจเผด็จการ ลุงพลีชีพเพื่อชาติได้” (“ชาติหน้าเกิดมา คงไม่พบเจอการปฏิวัติอีก” : นามทอง ไพรวัลย์, 2562) ในเวลาต่อมา 31 ตุลาคม พ.ศ. 2549 นามทองได้ผูกคอตายกับราวสะพานลอย พร้อมกับทิ้งจดหมายลาตายที่หัวของกระดาดจดหมายเขียนว่า “เทิดทูนชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์ ~~รัฐทหาร~~ และ ~~รัฐตำรวจ~~ (ต้องไม่มี)” โดยจดหมายระบุถึงสาเหตุของการฆ่าตัวตาย เพื่อต้องการลบคำสบประมาทของ พ.อ.อักร ทิพโรจน์ รองโฆษก คปค. ที่ว่า “ไม่มีใครมีอุดมการณ์มากขนาดยอมพลีชีพได้” (จดหมายจากใจแท็กซี่พลีชีพ “ชาติหน้าเกิดมาคงไม่พบเจอการปฏิวัติอีก”, 2549) นอกจากนี้ ยังมีกรณีของทวี ไกรคุปต์ ที่สวมเสื้อเหลืองพร้อมถือพระบรมฉายาลักษณ์ประกาศนัดข้าวต่อต้านรัฐประหารที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพราะมองการยึดอำนาจเป็นการทำลายประชาธิปไตยทำให้ชาติด้านเมืองถอยหลัง (ทวี ไกรคุปต์ : เขียร์เปรม กล่าวหาสุเทพ ร่วมพรรคทักษิณ ประท้วงรัฐประหาร 2549 ส่งลูกสาวลงเอยที่ปลั่งประชารัฐ, 2562)

การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารของนามทอง ไพรวัลย์ และทวี ไกรคุปต์ มีจุดที่น่าสนใจตรงที่พวกเขาได้มีการน่านิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลัก ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของตนเหมือนกับคณะรัฐประหารและฝ่ายต่อต้านทักษิณ แต่ถูกนำมาใช้ในบริบทที่แตกต่างจากอุดมการณ์ราชาชาตินิยมของคณะรัฐประหารและฝ่ายต่อต้านทักษิณอย่างสิ้นเชิง โดยกรณีของนามทอง ไพรวัลย์ คือตัวอย่างสำคัญในการแสดงจิตสำนึกแบบนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักเพื่อต่อต้านการรัฐประหาร เห็นได้จากจดหมายลาตายของเขาที่มีการ

เขียนเทิดทูน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมถึงมุมมองของนวมทองที่มองการรัฐประหารเป็น ปัญหาต่อประเทศชาติ ทำให้การต่อต้านรัฐประหารเป็นการกระทำเพื่อชาติจนสามารถปลื้มได้ หรือ กรณีทวิ ไกรคุปต์ ที่มีความน่าสนใจตรงที่ว่าการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ของทวิไม่ต่างอะไรจะกลุ่ม พันธมิตรฯ ที่สวมเสื้อเหลืองถือพระบรมฉายาลักษณ์ออกมาสู่ชาติไล่ทักษิณที่ทำลายชาติบ้านเมือง และสนับสนุนกองทัพรัฐประหารเพื่อปกป้องชาติสถาบัน แต่การสวมเสื้อเหลืองและถือพระบรมฉายาลักษณ์ของทวิกลับกลายเป็นการออกมาต่อต้านรัฐประหารเพราะทำลายประชาธิปไตยทำชาติ บ้านเมืองถอยหลัง แสดงให้เห็นว่านิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานเริ่มจะถูกแบ่ง ออกเป็นสองแนวความคิดเหมือนกับช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

อีกกลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารในเวลาเดียวกันคือ “กลุ่มผู้สนับสนุนทักษิณ” โดยมีแนวร่วมทางการเมืองของทักษิณเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวอย่างกลุ่ม กลุ่มช่องสถานีโทรทัศน์ People’s Television (PTV) หรือกลุ่มพีทีวี นำโดย วีระ มุสิกพงศ์ จตุพร พรหมพันธุ์ ญัฐวุฒิ ใสยเกื้อ ได้มีการจัดรายการสัญจรเป็นการชุมนุมต่อต้านคณะรัฐประหารทุกสัปดาห์ (ยุคติ มุกดาวิจิตร และอุเชนทร์ เชียงแสน, 2555, น. 34 - 35) กลุ่มพีทีวีได้รับการสนับสนุนจากมวลชนที่ยังนิยมในตัว ทักษิณอยู่ แม้ว่าทักษิณสูญเสียอำนาจในพื้นที่ทางการเมืองภายหลังรัฐประหารก็ตาม แต่ภาคประชา สังคมความนิยมของทักษิณยังคงอยู่เหมือนเดิมทำให้ทักษิณยังคงมีอิทธิพลต่อพื้นที่ทางความคิดของ ประชาชนที่ยังคงสนับสนุน โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างคนชนบทที่ได้ประโยชน์จากนโยบาย ประชานิยมของรัฐบาลทักษิณซึ่งตอบโจทย์ความต้องการของพวกเขาเป็นอย่างมาก ทำให้ประชาชน กลุ่มนี้ได้สัมผัส “ประชาธิปไตยแบบเป็นรูปธรรม จับต้องได้” (อภิชาติ สติตินิรามย์, 2553, น. 31) ส่งผลให้กลุ่มผู้สนับสนุนทักษิณให้ความสำคัญกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้งเป็นอย่างมาก แต่การรัฐประหาร พ.ศ. 2549 สร้างความไม่พอใจให้แก่ผู้สนับสนุนทักษิณเป็นอย่างมาก พวกเขาไม่ เข้าใจว่าทำไมรัฐบาลทักษิณที่สร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนเป็นอย่างมาก มีความผิดอะไรที่ต้องถูก ขับออกจากตำแหน่งด้วยการรัฐประหารซึ่งไม่ใช่วิถีทางแบบประชาธิปไตย (อภิชาติ สติตินิรามย์, นิติ ภาวกรพันธุ์ และยุคติ มุกดาวิจิตร, 2556, น. 46) และกระแสโจมตีทักษิณของฝ่ายต่อต้านโดยเฉพาะ ข้อกล่าวหาล้มล้างสถาบันกษัตริย์ไม่มีผลกระทบต่อความชื่นชอบทักษิณของกลุ่มคนชนชั้นกลางระดับ ล่าง (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2565, น. 394) และพวกเขายังเชื่อว่าทักษิณเป็นนายกรัฐมนตรี ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ประชาชนกับประเทศชาติต่างจากฝ่ายต่อต้านที่มองทักษิณเป็นผู้ทำลายชาติ บ้านเมือง

กระนั้น ความไม่พอใจของกลุ่มผู้สนับสนุนทักษิณที่มีต่อการยึดอำนาจรัฐบาลที่พวกเขาเลือก มาของกองทัพ ทำให้กลุ่มผู้สนับสนุนทักษิณออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารร่วมกับกลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตยหลากหลายกลุ่ม จนเกิดเป็นเครือข่ายขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ต่อต้านรัฐประหารในชื่อว่า แนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปก.) (ยุกติ มุกดาวิจิตร และอุเชนทร์ เชียงแสน, 2555, น. 34) โดยออกมาเคลื่อนไหวชุมนุมขับไล่คณะรัฐประหารอย่าง คมช. โดยผู้ชุมนุมได้สวมเสื้อสีเหลืองคล้ายคลึงกับกลุ่มพันธมิตรฯ แตกต่างตรงที่พวกเขาคาดหวังและถือธงที่มีข้อความว่า “คมช.ออกไป” (ฐนพงศ์ ลือขจรชัย, 2564, น. 228) เหตุการณ์สำคัญในการต่อต้านรัฐประหารของกลุ่มนปก. คือ การชุมนุมต่อต้านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ เพราะผู้สนับสนุนทักษิณเชื่อว่าพลเอกเปรมเป็นอยู่เบื้องหลังการรัฐประหารในฐานะผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญซึ่งเคยมีความขัดแย้งกับรัฐบาลทักษิณมาก่อน รวมถึงการแสดงออกอย่างชัดเจนของพลเอกเปรมว่าสนับสนุนรัฐประหาร ส่งผลให้ นปก. พร้อมใจกันสวมเสื้อเหลืองเคลื่อนขบวนไปชุมนุมที่บ้านสี่เสาเทเวศร์ในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 โดยรถขบวนแกนนำได้มีการตั้งพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว – สเด็จพระราชินี (ฟ้ารุ่ง ศรีขาว, 2554, น. 86) เพื่อเรียกร้องให้พลเอกเปรมลาออกจากตำแหน่งองคมนตรี แต่เหตุการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การสลายการชุมนุมของตำรวจปราบจลาจลและการจับกุมแกนนำการชุมนุม (มูทิตา เชื้อซัง, 2563)

จะเห็นได้ว่า การชุมนุมประท้วงพลเอกเปรมของ นปก. ได้มีความพยายามในการนำนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตน เช่น การใช้พระบรมฉายาลักษณ์ การติดธงชาติไทยกับธงประจำพระองค์ และการใช้เสื้อเหลือง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มพันธมิตรฯ ที่สนับสนุนรัฐประหาร แต่เป้าหมายในการเคลื่อนไหวของ นปก. มีความแตกต่างจากกลุ่มพันธมิตรฯ อย่างชัดเจน เพราะ นปก. ใช้นิยามความเป็นชาติไทย กระแสหลักมาเคลื่อนไหวท้าทายอำนาจรัฐ หรือเครือข่ายชนชั้นนำ โดยเฉพาะพลเอกเปรมที่กลายเป็นตัวแทนเครือข่ายชนชั้นนำในฐานะผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญในการรัฐประหารรัฐบาลทักษิณ เห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินจำเลยที่เป็นแกนนำบุกบ้านสี่เสาเทเวศร์ว่า

“สื่อมวลชนได้เผยแพร่ภาพพลเอกเปรม ประธานองคมนตรีนำพลเอกสนธิและคณะเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งกลุ่ม นปก. เห็นว่าพลเอกเปรมไม่ปฏิบัติหน้าที่ที่จะต้องปกป้องรักษารัฐธรรมนูญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงลงพระปรมาภิไธยไว้ ทั้งทำให้สถาบันกษัตริย์เสื่อมเสีย และเป็นการกระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาด้วยการสมคบคิดกับพลเอกสนธิและคณะล้มล้างรัฐธรรมนูญ โดยทำให้

ประชาชนทั่วไปที่ต่อต้านและไม่เห็นด้วยกับการยึดอำนาจเกิดความสงสัยและเข้าใจว่า พลเอกเปรมเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการยึดอำนาจ ถึงขนาดมีการขนานนามพลเอกเปรมเป็นผู้มีอำนาจนอกรัฐธรรมนูญบ้าง หรือมือที่มองไม่เห็นบ้าง กลุ่ม นปค.รับฟังข้อมูลรอบด้านจากกลุ่มต่อต้านแล้วจึงได้จัดการชุมนุมปราศรัยที่ท้องสนามหลวง เพื่อชี้ให้เห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อตำแหน่งหน้าที่ประธานองคมนตรีของพลเอกเปรม ทั้งเรียกร้องให้พลเอกเปรมตอบข้อเคลือบแคลงสงสัยและลาออกจากตำแหน่งประธานองคมนตรีเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดี” (มุกิตา เชื้อช้าง, 2563)

ข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าฝ่ายที่สนับสนุนทักษิณอย่าง นปค. ได้ใช้นิยามความเป็นชาติกระแสหลักสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านการรัฐประหารและเครือข่ายชนชั้นนำ โดยอ้างว่า พลเอกเปรมเป็นผู้ละเลยการปฏิบัติหน้าและสมคบคิดในการล้มล้างรัฐธรรมนูญในพระปรมาภิไธยของกษัตริย์ ส่งผลให้สถาบันกษัตริย์เสื่อมเสียเป็นพฤติกรรมไม่เหมาะสมในฐานะประธานองคมนตรี กลายเป็นการเรียกร้องให้ลาออกจากตำแหน่งเพื่อแสดงความจงรัก เพราะฉะนั้น นปค. จึงมองว่าพลเอกเปรมและคณะรัฐประหารคือศัตรูของชาติที่ทำลายระบอบประชาธิปไตยของประชาชนคนไทย โดยการล้มล้างรัฐธรรมนูญที่กษัตริย์ลงพระปรมาภิไธยจนสร้างความเสื่อมเสียให้กับสถาบันกษัตริย์

ที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการออกมาเคลื่อนไหวของกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างกรณีนามทอง ไพรวัลย์และทวิ ไกรคุปต์ หรือการออกมาเคลื่อนไหวของกลุ่มนปค. ได้แสดงให้เห็นว่าฝ่ายต่อต้านรัฐประหารเองก็ใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานเหมือนกัน โดยเฉพาะกลุ่มกลุ่ม นปค. ในฐานะขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านการรัฐประหารที่มีบทบาทที่สุด พวกเขาเคลื่อนไหวคล้ายคลึงกับกลุ่มพันธมิตรฯ ในการแสดงความจงรักภักดีเชิงสัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นเสื้อเหลือง พระบรมฉายลักษณ์ แต่ก็มีเป้าหมายการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันอย่างมากเพราะ นปค. ได้นำนิยามความเป็นชาติกระแสหลักมาใช้ในการเคลื่อนไหวที่เป็นการท้าทายอำนาจรัฐ หรือเครือข่ายชนชั้นนำ พวกเขามองว่าเครือข่ายชนชั้นนำที่นำโดยพลเอกเปรมมีส่วนสำคัญในการรัฐประหาร การกระทำดังกล่าวสำหรับ นปค. ถือว่าไม่ใช่ผู้ไม่มีความจงรักภักดีทำให้สถาบันกษัตริย์เสื่อมเสียโดยการฉีกรัฐธรรมนูญที่พระมหากษัตริย์ลงพระปรมาภิไธย จึงแสดงให้เห็นว่าบริบทการเมืองช่วงรัฐประหาร 19 กันยายน นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานจะยังคงมีอิทธิพลทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคมแต่ถูกแบ่งเป็นสองทัศนคติความคิดจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคณะรัฐประหารและฝ่ายสนับสนุนกับฝ่ายต่อต้านรัฐประหาร

อีกด้านหนึ่ง ประเด็นบทบาทสถาบันกษัตริย์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและสังคมไทยได้กลายเป็นที่พูดถึงมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มปัญญาชนนักวิชาการที่เลือกจะตั้งคำถามการรัฐประหารครั้งนี้รวมถึงพระอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการยึดอำนาจรัฐบาลพลเรือน แม้ว่าปัญญาชนบางคนจะเคยเป็นแนวร่วมต่อต้านทักษิณก็ตาม ตัวอย่างเช่น สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่เคยพูดถึงประเด็นกษัตริย์ในการต่อต้านทักษิณ แต่เขาก็บ่งชี้ว่าการรัฐประหาร 19 กันยายน เป็นการดึงเอาสถาบันกษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้องมากที่สุดและเป็นความพยายามจัดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์และองค์กรอื่นๆ พร้อมกับเสนอว่าสถาบันกษัตริย์ไม่ควรข้องแวะกับทหาร ต้องวางตนเป็นกลางทางการเมือง หากสถาบันกษัตริย์เกี่ยวข้องกับการเมืองและรัฐธรรมนูญจะเป็นผลเสียระยะยาว (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2550, น. 20, 28 – 29) ส่วนปัญญาชน 6 ตุลาได้พูดถึงบทบาทสถาบันกษัตริย์ที่เกี่ยวข้องกับรัฐประหารเช่นกันอย่าง ธงชัย วินิจจะกูล ได้มองว่าการรัฐประหารครั้งนี้เป็นการสร้างประชาธิปไตยอภิชน หรืออภิชนาปไตยของชนชั้นนำที่ต้องการประชาธิปไตยที่ใสสะอาดแต่กลับมองข้ามเสียงของประชาชนไปอาศัยพระอำนาจของสถาบันกษัตริย์ จนเกิดเป็นปรากฏการณ์ถวายพระอำนาจคืนให้พระมหากษัตริย์รัชกาลปัจจุบันที่เป็นผู้ทรงคุณพิเศษจัดการปัญหาได้ (ธงชัย วินิจจะกูล, 2550, น. 56 – 67) ส่วนสุธาชัย ยิ้มประเสริฐ มองว่าสาเหตุสำคัญที่การรัฐประหารสามารถดำเนินไปได้จนขึ้นปกครองไทยไม่ได้มีความเคารพในระบอบประชาธิปไตยและประชาชนไทยถูกทำให้ไม่ตื่นตัวเรื่องสิทธิประชาธิปไตยเป็นผลมาจากการครอบงำวัฒนธรรมไพร่ฟ้าซึ่งเป็นอิทธิพลตกค้างจากยุคสมบูรณาสิทธิราชย์ (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2550, น. 215 – 216) เป็นต้น

ในเวลาต่อมา ภายหลังกลุ่ม นปค. ถูกสลายการชุมนุมพร้อมกับแกนนำกลุ่มถูกจับกุม การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารยังคงดำเนินต่อไป โดยเฉพาะในการรณรงค์ประชาภิปรายร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 รัฐประหารต้องการให้ประชาชนรับร่างรัฐธรรมนูญของพวกเขา เขา เพื่อใช้เป็นกฎกติกาทางการเมืองไทยใหม่ที่ฝ่ายบริหารจะไม่เข้มแข็งเหมือนช่วงรัฐบาลทักษิณและเพิ่มอำนาจให้ฝ่ายตุลาการกับข้าราชการมากขึ้น ทำให้คณะรัฐประหารพยายามให้ประชาชนลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญให้มากที่สุดโดยใช้กลไกทางการเมืองและสังคม เช่น ความพยายามของสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่จะออกร่าง พ.ร.บ. ที่ห้ามการรณรงค์ “ไม่รับ” ร่างรัฐธรรมนูญที่โทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือการจัดสรรงบประมาณ 556 ล้านบาท ส่งทหารไปหมู่บ้านภาคเหนือและอีสานซึ่งเป็นฐานเสียงหลักของทักษิณเพื่อจัดโครงการฝึกอบรมอาชีพ และให้ชาวบ้านเลิกสนับสนุนทักษิณพร้อมณรงค์ให้ชาวบ้านลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2566, น. 393 - 394) ส่วนฝ่ายต่อต้านรัฐประหารที่ยังคงนำโดย นปค. ได้พยายามรณรงค์ให้ประชาชนลงประชามติไม่รับประชามติ แม้จะ

เสียงที่จะทำลายคณะรัฐประหาร จนเกิดเป็นแคมเปญ “โหวตโน – ไม่เอารัฐธรรมนูญเผด็จการ 2550” กลายเป็นกระแสในพื้นที่ภาคเหนือและภาคอีสานซึ่งเป็นฐานเสียงเดิมของทักษิณ (ณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ, 2552, น. 90 – 91) นอกจากนี้กลุ่มพลเมืองวิวัฒน์ นำโดย สมบัติ บุญงามอนงค์ แกนนำนปท. รุ่นสอง ได้ออกมารณรงค์ “แดงไม่รับ” โดยการสวมเสื้อสีแดงเพื่อแสดงเชิงสัญลักษณ์ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญของคณะรัฐประหาร (ประชาไท, 2550) กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้สีแดงในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายต่อต้านรัฐประหาร (Voice TV จุดกำเนิดเสื้อแดงในสังคมไทย, 2554)

แม้คณะรัฐประหารจะสามารถผลักดันให้การลงประชามติผ่านการรับรองรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 ได้สำเร็จ แต่ทว่าสัดส่วนการลงคะแนนเสียงประชามติระหว่าง เห็นชอบ - ไม่เห็นชอบ กับ ห่างกันไม่มากนัก โดยผลการออกเสียงรวมทั้งประเทศนั้น เห็นชอบ 57.81% ไม่เห็นชอบ 42.19% (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2550, น. 1) ในพื้นที่ภาคอีสานประชาชนออกเสียงไม่เห็นชอบกว่า 62.80% และในภาคเหนือไม่เห็นชอบกว่า 45.53% (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2550, น. 11) แสดงว่าคณะรัฐประหารไม่สามารถเปลี่ยนมวลชนในพื้นที่ฐานเสียงของทักษิณให้มาสนับสนุนฝ่ายตัวเองได้ และมวลชนดังกล่าวกลายเป็นปรปักษ์ให้กับฝ่ายคณะรัฐประหาร นอกจากนี้ กลุ่ม นปท. ได้ยกระดับเครือข่ายการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารภายใต้องค์กรใหม่ในชื่อว่า แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) วันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2550 มีแกนนำคนสำคัญที่ส่วนใหญ่อยู่ในเครือข่ายการเมืองพรรคไทยรักไทยเก่า เช่น วีระ มุสิกพงศ์ จตุพร พรหมพันธุ์ ณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ (นปท. เปลี่ยนชื่อเป็น นปช. ยกระดับการต่อสู้ คนวันเสาร์ฯ เตรียมถอดนายกฯ, 2550) ซึ่งกลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ทำลายอำนาจรัฐและนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักในเวลาต่อมา

ความเป็นชาติไทยในนิยามของ “ไพร่”

ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 พร้อมกับคณะรัฐประหารเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งใหม่ ผลปรากฏว่าพรรคพลังประชาชนนำโดยสมัคร สุนทรเวช ซึ่งเป็นพรรคภายใต้อิทธิพลของทักษิณสามารถชนะการเลือกตั้ง 233 ที่นั่ง จาก 480 ที่นั่ง โดยได้รับเสียงสนับสนุนจากมวลชนผู้สนับสนุนทักษิณและฝ่ายต่อต้านรัฐประหาร ส่วนพรรคประชาธิปัตย์ที่ได้รับเสียงสนับสนุนจากฝ่ายต่อต้านทักษิณมาเป็นอันดับสอง แม้ว่าคณะรัฐประหารพยายามสร้างพรรคการเมืองร่วมกับนักการเมืองท้องถิ่นอย่างพรรคพลังแผ่นดินแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์

ไพจิตร, 2566, น. 395) ทำให้กลุ่มเครือข่ายการเมืองทักษิณกลายเป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาลในที่สุด เมื่อพรรคพลังประชาชนได้จัดตั้งรัฐบาลกลุ่ม นปช. ได้ลดระดับการเคลื่อนไหวลงเนื่องจากแกนนำที่เป็นเครือข่ายทางการเมืองพรรคไทยรักไทย ได้เข้าร่วมรัฐบาลพรรคพลังประชาชน เช่น จตุพร พรหมพันธุ์ ได้เป็น สส. แบบสัดส่วน กลุ่มที่ 6 ของพรรค (นายจตุพร พรหมพันธุ์, มปป.)) ญัฐวุฒิ ใสยเกื้อ ได้เป็น รองโฆษกรัฐบาล (ญัฐวุฒิ ใสยเกื้อ, 2552, น.97 – 100) ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่ม นปช. อยู่ภายใต้แกนนำกลุ่มย่อยที่ไม่ได้อยู่เครือข่ายทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยเดิม (ยุกติ มุกตาวิจิตร และอุเชนทร์ เชียงแสน, 2555, น. 36)

แต่การมาของรัฐบาลพรรคพลังประชาชนได้สร้างไม่พอใจกับกลุ่มพันธมิตรฯ ที่เป็นฝ่ายต่อต้านทักษิณอย่างมาก เพราะมองว่าเป็นรัฐบาล “นอมินี” ของทักษิณจนออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองอีกครั้ง โดยความไม่พอใจยิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อทักษิณกลับมาเข้าประเทศวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 หลังลี้ภัยการเมืองช่วงรัฐประหาร และกลุ่มพันธมิตรฯ ยังไม่พอใจรัฐบาลที่พยายามจะแก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เพราะมองว่าเป็นการทำให้ฝ่ายการเมืองทักษิณกลับมาใช้อำนาจอีกครั้ง โดยกลุ่มพันธมิตรฯ ยังคงสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของตัวเองผ่านการใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานในรูปแบบของอุดมการณ์ชาตินิยมแบบเดิม ไม่ว่าจะเป็นการใช้สีเหลืองเป็นสัญลักษณ์การชุมนุม การใช้พระบรมฉายาลักษณ์ในการชุมนุม การปลุกกระแส “กู้ชาติ” อย่างที่เคยทำเมื่อ พ.ศ. 2549 (กองบรรณาธิการมติชน, 2551, น. 91 – 97)

บนเวทีปราศรัยของกลุ่มพันธมิตรฯ ยังสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความชอบธรรมของตัวเองผ่านนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ในรูปแบบอุดมการณ์ราชาชาตินิยมที่อ้างความจงรักภักดี พร้อมกับโจมตีรัฐบาลสมัครเป็นผู้บ่อนทำลายชาติ เช่น กรณีคำปราศรัยของสนธิ ลิ้มทองกุล ในการชุมนุมใหญ่ วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2551 โดยอ้างพระราชดำรัสของพระเจ้าอยู่หัวว่า “ชาติบ้านเมืองใกล้จะล่มจมแล้ว” พร้อมกับโจมตีว่ารัฐบาลสมัครเป็นรัฐบาลหุ่นเชิดโกงกินบ้านเมืองปล้นชาติ เป็นเหตุให้คนไทยที่รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ต้องออกมากู้ชาติในการชุมนุมใหญ่เพื่อต่อต้านรัฐบาลไม่ให้ทำลายชาติบ้านเมือง (वाद รวี, 2554, น. 126 – 127) คำประกาศฉบับที่ 9/2551 ของพิภพ ธงไชยที่เรียกร้องรัฐบาลลาออก โดยช่วงท้ายได้มีขอให้ประชาชนและข้าราชการร่วมใจสนองกระแสพระราชดำรัสให้เป็นผลสำเร็จเพื่อไม่ให้ชาติล่มจมตามที่ทรงแนะนำ (वाद รวี, 2554, น. 128) และเหตุการณ์ที่สนธินำเทพพระสุรเสียงของสมเด็จพระราชินีแสดงธรรมเรื่อง “มหามิตร” และ “ปาฏิหาริย์ของพระธรรมวินัย” มาเปิดบนเวทีพันธมิตรฯ ในวาระโอกาสวันอาสาฬหบูชา (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2551, น. 4 – 7) เป็นต้น

นอกจากนี้ กลุ่มพันธมิตรฯ ยังได้ใช้อุดมการณ์ราชาชาตินิยมสร้างวาทกรรมที่สำคัญในการเคลื่อนไหวอย่าง “ลูกจิ้นรักชาติ” โดยสนธิ ลิ้มทองกุล เพื่อปลุกกระแสต่อต้านทักษิณและปกป้องสถาบันกษัตริย์ในหมู่ชนชั้นกลางเก่าคนเมืองที่ส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน โดยชนชั้นกลางลูกจิ้นให้ความสำคัญต่อการจงรักภักดีอย่างมาก เพราะพระมหากษัตริย์คือผู้ที่ให้ชาวจีนที่อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่เพียงเสี้ยวหนึ่งมาพึ่งใต้พระบรมโพธิสมภารบนแผ่นดินไทยจนสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวที่ในฐานมั่งคั่งได้ (สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์, 2558, น. 151) วาทกรรมลูกจิ้นรักชาติได้รับการตอบรับจากชนชั้นกลางเก่าคนเมืองเป็นอย่างดีมากขึ้นได้ปรากฏการณ์ที่เหล่าอาภัพออกมาชุมนุมบริเวณย่านเยาวราชเพื่อแสดงความรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์และต่อต้านทักษิณกับคนเสื้อแดงที่ทำลายชาติบ้านเมือง (อาภัพ อาม่าพา “ลูกจิ้นรักชาติ” ชุมนุมคึกคักย่านเยาวราช ไม่เอาแดง ไม่เอาแมว, 2555) เป็นต้น ยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่านิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักในยุคร่วมสมัยให้ความสำคัญต่อสถาบันกษัตริย์มากกว่าเชื้อชาติ แม้ว่าจะเป็นคนจีน หรือเชื้อสายจีนแต่ถ้ามีความจงรักภักดีให้ความสำคัญต่อพระมหากษัตริย์คือสิ่งสูงสุดก็ถือว่าเป็นคนไทยที่แท้จริง

การสร้างความสำเร็จของกลุ่มพันธมิตรฯ ผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยมถือได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก เพราะสามารถทำให้ผู้คนในภาคประชาสังคมจำนวนมากโดยเฉพาะชนชั้นกลางเก่าเป็นส่วนหนึ่งในการเคลื่อนไหวร่วมกับกลุ่มพันธมิตรฯ โดยเชื่อมโยงกันผ่านความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และมองว่าการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลนอมนิเป็นการทำเพื่อชาติ นำไปสู่การระดมมวลชนครั้งใหญ่ของกลุ่มพันธมิตรฯ ในการชุมนุมปิดล้อมทำเนียบรัฐบาลในชื่อปฏิบัติการ “ไทยคู่ฟ้า” รัฐบาลพรรคพลังประชาชนไม่สามารถบริหารได้อย่างราบรื่น (“พันธมิตร” เตรียมปฏิบัติการ “ไทยคู่ฟ้า” พิชิตศึกในวันเดียว!, 2551) ควบคู่ไปกับกลไกของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ของคณะรัฐประหารที่ลดทอนอำนาจฝ่ายบริหารและเพิ่มอำนาจฝ่ายตุลาการ ทำให้รัฐบาลพรรคพลังประชาชนไม่เข้มแข็งเหมือนรัฐบาลทักษิณ พร้อมกับถูกฝ่ายตุลาการบั่นทอนทางการเมืองผ่านการวินิจฉัยนักการเมือง และพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น เหตุการณ์ศาลรัฐธรรมนูญมีมติเอกฉันท์ 9 ต่อ 0 ให้สมัคร สุนทรเวช ขาดคุณสมบัติเป็นนายกรัฐมนตรีจากการเป็นพิดีรรายการ “ชิมไปบ่นไป” และ “ยกโขยงหกล้มเข้า” (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2552, น. 256) ทำให้สมัครหลุดพ้นจากการเป็นนายกรัฐมนตรีจนพรรคพลังประชาชนต้องให้สมชาย วงศ์สวัสดิ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีต่อกับยังสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มพันธมิตรฯ เพิ่มขึ้นเพราะนายกรัฐมนตรีสมชายเป็นน้องเขยทักษิณ กลายเป็นเหตุให้กลุ่มพันธมิตรฯ ชุมนุมปิดล้อมรัฐสภาเพื่อไม่ให้นายกรัฐมนตรีสมชายเข้าแถลงการณ์นโยบายในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ทำให้รัฐบาลตัดสินใจใช้กองกำลังตำรวจปราบจลาจลสลายการชุมนุมด้วยแก๊ส

น้ำตาวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551 จนมีผู้บาดเจ็บจำนวนมากและมีผู้เสียชีวิตสองคนได้แก่ อังคณา ปัญญาภูมิ และเมธี ชาทิมนตรี (วริษฐ์ ลิ้มทองกุล, 2551)

เหตุการณ์ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551 กลายเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองสำคัญสร้างความชอบธรรมทางการเมืองแก่กลุ่มพันธมิตรฯ ทำลายความชอบธรรมรัฐบาลสมชาย และในฐานะประชาชนบริสุทธิ์ผู้รักชาติที่ต้องหลั่งเลือดจากรัฐบาลอนาถของทักษิณ พร้อมกับแสดงให้เห็นถึงความชั่วร้ายของระบอบทักษิณที่กระทำกับประชาชน รวมถึงผู้ชุมนุมที่เสียชีวิตจากการสลายการชุมนุมถูกมองว่าเป็นวีรชนเสียสละเพื่อชาติ และเหตุการณ์ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ถูกเปรียบเทียบเท่ากับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และพฤษภาทมิฬ 2535 (วริษฐ์ ลิ้มทองกุล, 2551) ความชอบธรรมทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรฯ ยิ่งชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2551 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ได้ทรงเสด็จไปพระราชทานเพลิงศพแก่ อังคณา ระดับปัญญาภูมิ หรือโบว์ ผู้เสียชีวิตจากการสลายชุมนุม นายจินดา ระดับปัญญาภูมิ บิดาผู้เสียชีวิตกล่าวว่าพระราชินีทรงชื่นชมลูกสาวเป็นเด็กดี ช่วยชาติ ช่วยรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ท่านยังตรัสอีกว่า "เป็นห่วงพันธมิตรทุกคน ว่าจะฝากดอกไม้ไปเยี่ยมพันธมิตร" (สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงชม “น้องโบว์” เป็นเด็กดี ช่วยชาติ ช่วยรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์, 2551) กลายเป็นการตอกย้ำความคิดของกลุ่มพันธมิตรฯ ในการใช้นิยามชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ในฐานะเป็นผู้จรรงรักภักดีออกมาปกป้องชาติบ้านเมืองและสถาบันกษัตริย์ พร้อมกับผู้เสียชีวิตจากการปราบปรามของรัฐบาลถูกยกย่องให้เป็นวีรชนผู้สละชีพเพื่อชาติ

ภายหลังเหตุการณ์ 7 ตุลาคม รัฐบาลสมชายที่ถูกทำลายความชอบธรรมทางการเมืองในฐานะหุ่นเชิดทักษิณ ผู้สั่งฆ่าประชาชนบริสุทธิ์ต้องถูกแรงกดดันทางการเมืองและสังคมให้ออกจากตำแหน่ง เช่น กลุ่มจากจุฬารักษาตึกออกมาเดินขบวนต่อต้านการใช้ความรุนแรงสลายการชุมนุมของรัฐบาล รวมถึงเกิดแนวร่วมต่อต้าน สส. พรรคร่วมรัฐบาลและตำรวจจากประชาชนเพื่อต่อต้านการใช้ความรุนแรงของรัฐบาล (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2552, น. 296) ท่าทีของฝ่ายกองทัพแสดงออกอย่างชัดเจนที่ต้องการให้รัฐบาลลาออกเพื่อแสดงความชอบผิดชอบในเหตุการณ์สลาย 7 ตุลาคม อย่างเช่น กรณี พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบกพร้อมด้วยผู้บัญชาการทหารเรือ อากาศ และผู้บัญชาการทหารสูงสุดให้สัมภาษณ์ในรายการ "เรื่องเด่นเย็นนี้" โดยพลเอกอนุพงษ์แสดงความคิดเห็นว่าให้รัฐบาลลาออกแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุนองเลือดเพื่อให้ประเทศชาติได้มีทางออก (เหล่าทัพฮึม! จี สมชาย ลาออก อยู่บนกองเลือดไม่ได้, 2551) รวมถึงกลุ่มพันธมิตรฯ ออกมาชุมนุมปิดสนามบินดอนเมืองและสุวรรณภูมิเพื่อกดดันขับไล่รัฐบาล (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2552, น. 256 - 257)

รัฐบาลพรรคพลังประชาชนต้องเผชิญกับแรงกดดันจากภาคประชาชนจากการชุมนุมกลุ่มพันธมิตรฯ ที่ได้รับความชอบธรรมทางการเมืองผ่านการใช้นิยามความเป็นชาติกระแสหลัก รวมถึงหลายภาคส่วนที่มีท่าทีของไม่สนับสนุนรัฐบาล แต่สิ่งที่สร้างผลกระทบให้กับรัฐบาล ยังคงเป็นฝ่ายตุลาการจากกลไกของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เพราะในเวลาต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้ตัดสินยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคภูมิใจไทย จนนำไปสู่การจับขั้วตั้งรัฐบาลใหม่ในค่ายทหารระหว่างพรรคประชาธิปัตย์และพรรคภูมิใจไทยที่มี สส. จากพรรคพลังประชาชนเก่าอย่าง “กลุ่มเพื่อนเนวิน” มาเข้าร่วมจนเกิดเป็นรัฐบาลนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (วาด รวี, 2554, น. 192 – 194) ซึ่งเป็นรัฐบาลที่เป็นถูกยอมรับจากฝ่ายต่อต้านทักษิณ นอกจากนี้ทักษิณยังได้รับผลกระทบทางการเมืองจากการที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตัดสินว่าทักษิณมีความผิดในคดีที่ดินรัชดาจนต้องลี้ภัยออกนอกประเทศอีกครั้ง (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพโรจิตร์, 2566, น. 396) กลายเป็นชัยชนะของเครือข่ายทางการเมืองที่ไม่ต้องการให้ทักษิณมีอิทธิพลในการเมืองอีกครั้ง

ความพยายามจัดการรัฐบาลพลังประชาชนของฝ่ายต่อต้านทักษิณ ได้นำไปสู่การเปลี่ยนขั้วรัฐบาลกับสร้างความไม่พอใจให้กับคนเสื้อแดงที่เป็นผู้สนับสนุนทักษิณเป็นอย่างมาก พวกเขารู้สึกไม่ได้รับความยุติธรรมทางการเมือง เพราะรัฐบาลและนายกรัฐมนตรีที่พวกเขาเลือกมาตามระบอบประชาธิปไตยถูกทำลายลงด้วยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย เหมือนกับตอน พ.ศ. 2549 กลไกของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นมรดกของคณะรัฐประหารกลายเป็นบ่อนทำลายทางการเมืองให้กับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง จนเกิดเป็นเหตุการณ์ตุลาการวิวัฒน์อีกครั้งในการตัดสินสมัครชาตคุณสมบัตินายกรัฐมนตรี และตัดสินยุบพรรคพลังประชาชน (เข้มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง, 2563) เครือข่ายอำนาจรัฐภายใต้การอำนาจของชนชั้นนำทางการเมือง เช่น กองทัพ ข้าราชการ พยายามจะทำลายระบอบประชาธิปไตย โดยการจัดการรัฐบาลของพวกเขาแล้วครองอำนาจทางการเมืองแทน เช่น เหตุการณ์เปลี่ยนขั้วทางการเมืองภายใต้ข่าวลือว่ามีการจัดตั้งรัฐบาลในค่ายทหาร และพรรคการเมืองถูกบังคับให้เปลี่ยนขั้วโดยอำนาจพิเศษ (ยุกติ มุกดาวิจิตร และอุเชนทร์ เชียงแสน, 2555, น. 37) รวมถึงของผู้มีบารมีนอกรัฐธรรมนูญอย่างพลเอกเปรม ได้ถูกคนเสื้อแดงมองว่าพยายามแทรกแซงทางการเมือง จนทำลายระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีพลเอกเปรมแสดงท่าทียืนเคียงกับรัฐบาลอภิสิทธิ์ พร้อมกับกล่าวว่าทำนองว่าเป็นโชคดีของบ้านเมืองที่ได้อภิสิทธิ์มาเป็นนายกรัฐมนตรี (“เปรม” ดีใจ “อภิสิทธิ์” เป็นนายกฯ “โชคดีของบ้านเมือง”, 2551) ในเวลาต่อมาคนเสื้อ

แดงจึงเรียกชนชั้นสูงทางการเมืองที่เป็นฝ่ายตรงข้ามว่า “อำมาตยาธิปไตย” หรือ “กลุ่มอำมาตย์” (ฟ้ารุ่ง ศรีขาว, 2554, น. 141)

คนเสื้อแดงยังรู้สึกว่าการเมืองไทยเกิดความสองมาตรฐาน และไม่ยุติธรรมสำหรับพวกเขาที่ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางระดับล่างคนต่างจังหวัด โดยเฉพาะการถูกด้อยค่าผ่านวาทกรรมโจ่ง จน เจ็บ เป็นคนจนไม่มีความคิดทางการเมือง เป็นเครื่องมือของนักการเมืองผ่านทัศนคติที่ว่าคนรากหญ้าขายเสียงตัวเองให้กับนักการเมือง และมองว่าการชุมนุมของคนเสื้อแดงเป็นมือบ้จตั้งของนักการเมือง พร้อมกับความรู้สึกเดิมของชนชั้นกลางระดับล่างมองว่ามีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างพวกเขากับกลุ่มคนที่มีสถานะทางชนชั้นเหนือกว่า แม้ระบอบประชาธิปไตยจะช่วยให้เขาสามารถเลือกผู้นำที่ช่วยยกคุณภาพชีวิตเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น แต่ถูกขัดขวางจากกลุ่มอำนาจเผด็จการกลายเป็นการสร้างความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจกับมวลชนคนเสื้อแดงที่เป็นชนชั้นกลางล่าง (อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2553, น. 26 - 35)

บทบาทของสถาบันกษัตริย์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องทางการเมืองในกรณี 13 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ได้สร้างความรู้สึกผิดหวังอย่างรุนแรง น้อยเนื้อต่ำใจ และสะท้อนอารมณ์ให้กับคนเสื้อแดงเป็นอย่างมาก (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2551, น. 53) พร้อมกับส่งผลกระทบต่อนักเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ในเรื่องของสถานะที่อยู่เหนือการเมืองและต้องเป็นกลางทางการเมือง เหตุการณ์ดังกล่าวถูกคนเสื้อแดงขนานนามว่า “วันดาสว่างแห่งชาติ” (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2551, น. 51) แม้ว่าแกนนำ นปช. พยายามจะเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์เพื่อต้องการพึ่งพระราชอำนาจนำและพระบารมีของกษัตริย์แบบเดียวกับกลุ่มพันธมิตรฯ ตัวอย่างเช่น กลางปี พ.ศ. 2552 คนเสื้อแดงรวมกันลงชื่อถวายฎีกากว่า 3.5 ล้านรายชื่อขอพระราชทานอภัยโทษทักษิณ โดยมีวีระ มุสิกพงศ์ แกนนำ นปช. เป็นตัวแทนยื่นถวายฎีกา (เสื้อแดงยื่นฎีกาแล้ว ราชเลขาธิการส่งให้รัฐบาลไปพิจารณาถวายความเห็น, 2552) แต่การถวายฎีกาของคนเสื้อแดงกลับไม่ประสบความสำเร็จพร้อมกับถูกเพิกเฉยทางการเมืองและสังคมไทยจนสร้างความผิดหวังให้กับคนเสื้อแดง

ความรู้สึกสองมาตรฐานไม่ได้รับความยุติธรรมทางการเมืองและสังคมกลายเป็นชนวนเหตุสำคัญให้มวลชนคนเสื้อแดงลุกฮือออกมาชุมนุมใหญ่หลายครั้งโดยเฉพาะในยุครัฐบาลอภิสิทธิ์ แม้จะเป็นรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากเครือข่ายชนชั้นนำ เช่น กองทัพ ข้าราชการ รวมถึงมวลชนฝ่ายต่อต้านทักษิณ แต่รัฐบาลอภิสิทธิ์ต้องเผชิญกับขบวนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดง ประกอบไปด้วยชนชั้นกลางระดับล่างคนต่างจังหวัดซึ่งเป็นมวลชนหลัก ฝ่ายการเมืองที่สนับสนุนทักษิณ เป็นแกนนำ

นปช. บทบาทในการนำการเคลื่อนไหวของมวลชน และกลุ่มคนที่เรียกร้องประชาธิปไตยต่อต้านอำนาจรัฐประหารหลากหลายกลุ่มเองได้เข้าร่วมขบวนการคนเสื้อแดง เป็นต้น ขบวนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงกลายมาเป็นอุปสรรคสำคัญในการบริหารของรัฐบาลอภิสิทธิ์จึงมีเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องปะทะทางการเมืองกับรัฐบาล เช่น กรณีมวลชนคนเสื้อแดงพยายามชุมนุมขัดขวางการประชุมผู้นำอาเซียน ณ โรงแรมรอยัล คลิฟ บีช รีสอร์ท พัทยา ทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างคนเสื้อแดงกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และมวลชนสนับสนุนรัฐบาลในนาม “คนเสื้อน้ำเงิน” จนต้องยกเลิกการประชุม (ฟ้ารุ่ง ศรีขาว, 2554, น. 128 – 133) หรือเหตุการณ์รัฐบาลอภิสิทธิ์ได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในวันที่ 12 – 14 เมษายน พ.ศ. 2552 สั่งกองกำลังทหารพร้อมอาวุธเข้าสลายการชุมนุมของคนเสื้อแดงในกรุงเทพฯ จนเสียชีวิต 2 ราย และบาดเจ็บกว่า 135 ราย จนเหตุการณ์ดังกล่าวถูกเรียกว่า “สงกรานต์เลือด” (วาท รวี บรรณาธิการและเรียบเรียง, 2554, น. 207 – 210) กลายเป็นเหตุการณ์ที่ตอกย้ำความไม่พอใจให้คนเสื้อแดงที่มีต่อรัฐบาลอภิสิทธิ์มากขึ้นในเวลาต่อมา

บริบทการเมืองช่วงทศวรรษ 2550 ได้มีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สำคัญอยู่ 2 กลุ่มซึ่งต่างมีอุดมการณ์ขัดแย้งกันอย่างชัดเจนคือกลุ่มพันธมิตรฯ หรือเสื้อเหลืองที่ต่อต้านทักษิณสนับสนุนรัฐประหารโดยอ้างเพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์ กับกลุ่มเสื้อแดงนำโดย นปช. ที่สนับสนุนทักษิณต่อต้านรัฐประหารโดยอ้างปกป้องระบอบประชาธิปไตย โดยนักวิชาการที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงส่วนใหญ่มักจะอธิบายในแง่มุมมองทางเศรษฐกิจ ชนชั้น และความเหลื่อมล้ำทางสังคม เช่น เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็น งานของอภิชาติ สถิตนิรามัย ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์ ได้อธิบายคนเสื้อแดงในฐานะ กลุ่ม “พลเมืองใหม่” หรือ “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ไม่ใช่กลุ่มคนยากจนที่สุดในสังคมไทย แต่ก็มีฐานะทางรายได้ การงานอาชีพ การศึกษา ที่ดีกว่า หากเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางเก่า (กลุ่มคนเสื้อเหลือง) (อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์, 2556) และงานของงานประภาส ปันตบแต่ง ที่อธิบายว่าคนเสื้อแดงไม่ใช่คนยากจนสุดในสังคมไทย แต่เป็น “คนยอหดเหี่ยว” ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่มั่นคงชีวิตต้องผูกพันกับนโยบายของรัฐบาลที่สามารถออกแบบให้ตอบสนองความต้องการและวิถีการผลิตแบบใหม่ รัฐประหาร พ.ศ. 2549 เป็นการล้มล้างนโยบายที่ชาวบ้านต้องการ เป็นเหตุให้เกิดกลุ่มเสื้อแดง การลุกขึ้นสู้ของพวกเขาเป็นปัญหาในเชิงมิติการเมืองเพื่อรักษาพื้นที่ทางการเมืองของตน (ประภาส ปันตบแต่ง, 2553, น. 46 – 48) เป็นต้น ส่วนกลุ่มพันธมิตรฯ มักถูกอธิบายในลักษณะของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่มีจุดเด่นในการเคลื่อนไหวที่ให้ความสำคัญแนวคิดชาตินิยมและกษัตริย์นิยม อย่างในงานของกนกรัตน์ เลิศชูสกุล ที่ศึกษาขบวนการต่อต้านทักษิณ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563) รวมถึงงานอภิชาติ สถิตนิรามัย ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ

ภวัศรพันธุ์ ที่อธิบายลักษณะกลุ่มพันธมิตรฯ ที่ในฐานะมวลชนเป็นชนชั้นกลางเก่า (อภิชาติ สถิตินารามัย, ยุक्ति มุกดาวิจิตร และนิติ ภวัศรพันธุ์, 2556) เป็นต้น

ถึงแม้ว่านักวิชาการส่วนใหญ่จะอธิบายในมุมมองของชนชั้นเป็นส่วนใหญ่ แต่การเคลื่อนไหวของขบวนการคนเสื้อแดงไม่ได้ขับเคลื่อนแค่ชนชั้นกลางล่างภายใต้การนำโดยบุคคลทางการเมืองในเครือข่ายอดีตพรรคไทยรักไทยในนาม นปช. ภายในขบวนการคนเสื้อแดงยังกลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตยอื่นๆ ที่มีความหลากหลายมาร่วมเคลื่อนไหวกับมวลชนชนชั้นกลางล่างคนชนบทและแกนนำ นปช. ด้วย ตัวอย่างเช่น ชนชั้นกลางเก่าคนเมืองที่เป็นฐานมวลชนกลุ่มพันธมิตรฯ แต่บางส่วนก็เลือกเข้าร่วมกับคนเสื้อแดง และกลุ่มที่ถือว่ามืบทบาทในการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงไม่น้อยคือ กลุ่มปัญญาชนนักวิชาการที่หลายคนเลือกเข้าร่วมและสนับสนุนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดง ซึ่งส่วนใหญ่คือนักวิชาการที่ไม่เห็นด้วยในการเคลื่อนไหวกลุ่มพันธมิตรฯ มาแต่เดิม ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อขบวนการและมวลชนคนเสื้อแดงไม่มากนักน้อย โดยมีทั้งนักวิชาการที่เข้าร่วมในขบวนการเสื้อแดงชัดเจน ตัวอย่างเช่น สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ หนึ่งในปัญญาชน 6 ตุลาที่เข้าร่วมขบวนการมาตั้งแต่ยุค นปก. จนเปลี่ยนมาเป็น นปช. รวมถึงเคยมีบทบาทในสื่อสิ่งพิมพ์ของคนเสื้อแดงอย่างนิตยสาร Voice of Taksin ("เหลือใจ แดง และเพื่อน" จากเสียงความทรงจำของสุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2560) เป็นต้น และนักวิชาการที่ไม่ได้เข้าร่วมขบวนการเสื้อแดงอย่างชัดเจนแต่แสดงความคิดเห็นสนับสนุนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงในประเด็นของการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยของคนเป็องล่างและต่อต้านความไม่ยุติธรรมของรัฐ เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ เกษียร เตชะพีระ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล และพิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2564) เป็นต้น

ขบวนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงเต็มไปด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายที่มาาร่วมกันเคลื่อนไหวภายใต้เป้าหมายเดียวกันหลักๆ คือ เรียกร้องประชาธิปไตยความเสมอภาคทางการเมืองและต่อต้านความสองมาตรฐานทางการเมืองจากผู้มีอำนาจ ซึ่งการการเคลื่อนไหวที่มีคนหลากหลายกลุ่มจะต้องสร้างจิตสำนึกร่วมให้เป็นหนึ่งเดียวกันในระดับหนึ่งพร้อมกับต้องสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเป็นที่สังเกตว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการคนเสื้อแดงหลัง พ.ศ. 2551 พวกเขาเลือกจะไม่สร้างความชอบธรรมทางการเมืองผ่านการใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานเหมือนกับกลุ่มพันธมิตรฯและคณะรัฐประหาร แม้วานิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักจะมีอิทธิพลต่อจิตสำนึกคนไทยก็ตาม แต่คนเสื้อแดงมีประสบการณ์ในความพยายามสร้างความชอบธรรมกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนเองผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยมตั้งแต่ยุค นปก. ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จ รวมถึงเหตุการณ์ทางการเมืองช่วง พ.ศ. 2551 โดยเฉพาะเหตุการณ์

ตาสว่าง ที่ทำให้คนเสื้อแดงแสวงหาวิธีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตัวเองใหม่ผ่านอารมณ์ความรู้สึก ประสบการณ์ จนเกิดเป็นจิตสำนึกร่วมกันของผู้คนเบื้องล่างที่รับรู้ความรู้สึกถึงความสองมาตรฐานทางการเมืองกับสังคม รวมถึงความรู้สึกของกลุ่มคนที่ต้องการเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านเผด็จการ นำไปสู่พยายามนิยามความเป็นชาติไทยแบบใหม่สำหรับคนเสื้อแดงเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตัวเอง

ชุมชนจินตกรรมที่ก่อตัวขึ้นภายใต้จิตสำนึกร่วมของคนเสื้อแดงเกิดจากการมีความรู้สึก ความทรงจำ ประสบการณ์ในอดีตร่วมกันของมวลชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องอันน่าสลดและเรื่องอันน่ายินดี (เรอนอง, 2561, น. 53 – 55) โดยเรื่องอันน่าสลดของคนเสื้อแดงที่ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางระดับล่างคนต่างจังหวัดและคนชนบท คือความรู้สึกเลื่อมล้ำทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม พวกเขา รู้สึกว่ายังได้รับโอกาสที่ต่ำกว่าชนชั้นกลางเก่าระดับบนและคนเมือง ทำให้พวกเขาพยายามหาหลักประกันความมั่นคงให้กับตนเอง (อภิชาติ สถิตนิรามัย, นิติ ภาวทรัพย์ และยุกติ มุกดาวิจิตร, 2555, น. 46)) จนนำไปสู่การใช้วิธีระบอบประชาธิปไตยโดยเลือกพรรคการเมืองที่มีนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของพวกเขา แต่ทว่าคนเสื้อแดงกับพบความผิดหวังเมื่อรัฐบาลที่พวกเขาเลือกมากับต้องถูกจัดการจากชนชั้นนำทางการเมืองอย่างไม่เป็นธรรม โดยมีชนชั้นกลางเก่าคนเมืองให้การสนับสนุนทำลายรัฐบาลของพวกเขา นอกจากนี้ คนเสื้อแดงที่เป็นชนชั้นกลางระดับล่างได้รู้สึกเจ็บเข้าร่วมกันจากการถูกกดทับทางสังคมของกลุ่มคนที่มีสถานะสูงกว่าผ่านวาทกรรมโง่ จน เจ็บ การมองว่าคนรากหญ้าซื้อสิทธิขายเสียง และการมองว่าชนชั้นกลางคนเมืองเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สถานะ ความตระหนักรู้ทางการเมืองมีมากกว่าคนรากหญ้าและวาทกรรมที่กดทับพวกเขา คนเสื้อแดงมองว่าเป็นการดูถูกดูแคลนพวกเขา รวมถึงยังมีมวลชนคนเสื้อแดงที่เป็นกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ พวกเขามองว่า การระบอบประชาธิปไตยไทยต้องถูกทำลายจากเผด็จทหารอีกครั้งในเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 เป็นเรื่องอันน่าสลดสำหรับพวกเขา นำไปสู่การสนับสนุนและเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับขบวนการคนเสื้อแดง (อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2553, น. 32)

นอกจากนี้ มวลชนคนเสื้อแดงทุกกลุ่มต่างมีเรื่องอันน่ายินดีในอดีตที่เหมือนกันคือบรรยากาศทางการเมืองและสังคมไทยที่เป็นประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พร้อมกับการมีรัฐบาลที่มีนโยบายช่วยยกคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนฐานล่างให้ดีขึ้น แต่ความอันน่ายินดีในอดีตดังกล่าวของคนเสื้อแดงต้องถูกพรากไปเพราะเผด็จการ การมีอดีตทั้งความอันน่าสลดและความอันน่ายินดีร่วมกันของมวลชน นำไปสู่ความปรารถนาพร้อมใจของคนเสื้อแดงที่ต้องการต่อสู้ร่วมกันของประชาชนคนธรรมดาที่ต้องเผชิญกับผู้ที่มีอำนาจเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม

ทางการเมืองและสังคม โดยมีเป้าหมายร่วมกันในอนาคตคือทำลายระบอบเผด็จการในการเมืองไทย และเรียกคืนระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนคนธรรมดามีส่วนร่วมในการเมืองอีกครั้ง จนก่อเป็นชุมชนจินตกรรมของคนเสื้อแดงที่พวกเขาพยายามนิยามความหมายขึ้นมาผ่านการมีประสบการณ์ ความทรงจำ ความรู้สึกในอดีตร่วมกัน ความปรารถนาพร้อมใจร่วมกัน เป้าหมายในอนาคตร่วมกัน กลายเป็นเครื่องมือสำคัญของคนเสื้อแดงเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมือง และความเป็นหนึ่งเดียวกันของขบวนการที่ประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความคิดอันหลากหลาย กลายเป็นนิยามความเป็นชาติไทยนอกระแสที่มีความแตกต่างจากนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลัก

การเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงที่สะท้อนนิยามความเป็นชาติแบบคนเสื้อแดงครั้งสำคัญคือ คำปราศรัย “เสียงจากดินถึงฟ้า” ของณัฐวุฒิ ใสยเกื้อแกนนำ นปช. ในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ภายหลังปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ ซึ่งคนเสื้อแดงรู้สึกาสองมาตรฐาน และรวมถึงการขึ้นมาอย่างไม่ชอบธรรมของรัฐบาลอภิสิทธิ์ คำปราศรัยดังกล่าวกลายเป็นที่ยกย่องว่าเป็นสุดยอดคำปราศรัย ถูกนำไปเผยแพร่ต่อกันในเว็บไซต์อย่างกว้างขวาง จนกลายเป็นคำปราศรัยประวัติศาสตร์ของคนเสื้อแดง โดยเนื้อหาคำปราศรัยกล่าวว่า

"เราเกิดบนผืนแผ่นดิน เราโตบนผืนแผ่นดิน เราก้าวเดินบนผืนแผ่นดิน เมื่อเรายืนอยู่บนดิน เราจึงห่างไกลเหลือเกินกับท้องฟ้า เมื่อเรายืนอยู่บนดิน ต้องแหงนคอตั้งบ่า แล้วเรารู้ว่า ฟ้าอยู่ไกล เมื่อเราอยู่บนดิน แล้วก้มหน้าลงมา เราจึงรู้ว่า เรามีค่าเพียงดิน

แต่ผมแน่ใจว่า ด้วยพลังของประชาชนที่จะมากขึ้นทุกวัน ทุกวัน ขยายตัวเพิ่มขึ้น ทุกนาทิต์ ทุกนาทิต์ แม้เรายืนอยู่บนผืนดิน แม้เราพูดอยู่บนผืนดิน แต่จะได้ยินถึงท้องฟ้า แน่นอน

เสียงไซโยห์ร้องของเราในยามนี้ จากคนที่มีค่าเพียงดิน จากคนที่เกิดและเติบโตบนผืนแผ่นดิน จะได้ยินถึงท้องฟ้า แน่นอน!

คนเสื้อแดงจะบอกดิน บอกฟ้าว่า คนอย่างข้าก็มีหัวใจ! คนเสื้อแดงจะบอกดิน บอกฟ้าว่า ข้าก็คือคนไทย! คนเสื้อแดงจะถามดิน ถามฟ้าว่า ถ้าไม่มีที่ยืนที่สมคุณค่าจะให้ข้าหาที่ยืนเองหรืออย่างไร!"

เสียงไซโยห์ร้องของคนเสื้อแดงจะได้ยินถึงดินถึงฟ้า! (นายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ, 2563)

คำปราศรัยเสียงจากดินถึงฟ้าของณัฐวุฒิได้สะท้อนสะท้อนนิยามความเป็นชาติไทยของคนเสื้อแดงที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน โดยผ่านประสบการณ์ต่อสู้ในอดีตร่วมกันของคนธรรมดาที่

เสียงของพวกเขาไม่ไปถึงกลุ่มคนที่มีอำนาจและสถานะเหนือกว่า พร้อมกับได้รับความไม่ยุติธรรมจนเปรียบคนที่อยู่บนพื้นดินที่อยู่ห่างจากท้องฟ้า แต่การรวมตัวกันของคนธรรมดาแม้จะอยู่ระดับพื้นดินเสียงของพวกเขา จะต้องดังไปถึงกลุ่มผู้มีอำนาจที่อยู่ระดับฟ้า เปรียบเสมือนการต่อสู้ของคนเสื้อแดงในปัจจุบัน ที่รวมกันท้าทายอำนาจรัฐ และคำปราศรัยดังกล่าวยังตอกย้ำให้ว่าคนเสื้อแดงเป็นคนไทยเหมือนกัน นอกจากนี้คนเสื้อแดงพยายามแสดงออกว่าการเคลื่อนไหวของพวกเขาทำเพื่อประเทศชาติบ้านเมือง สะท้อนได้จากการชุมนุมคนเสื้อแดงมักมีการใช้ธงชาติไทยควบคู่ไปกับธงแดงหรือสีแดงทุกครั้ง เช่นเดียวกับกลุ่มพันธมิตรฯ ซึ่งใช้ธงชาติควบคู่ไปกับสีเหลือง ไม่ว่าภาพของมวลชนที่โบกธงแดงและธงชาติในการชุมนุม บนเวทีการชุมนุมที่มีการประทับลายธงชาติคู่กับสีแดง การใส่ผ้ารัดข้อมือลายธงชาติ (nattawut 24 2 52 1, 2552) เป็นต้น

ต่อมานิยามความเป็นชาติไทยของคนเสื้อแดงได้ถูกนำมาสร้างความหมายผ่านวาทกรรม “ไพร่ - อำมาตย์” ซึ่งถือว่าเป็นวาทกรรมหลักในการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง คำว่า ไพร่ หมายถึงชนชั้นใต้ปกครองในระบอบศักดินาของยุครัตนโกสินทร์ ซึ่งเทียบเท่ากับประชาชนธรรมดาทั่วไปและมักเป็นคำใช้สื่อถึงกลุ่มคนที่มีสถานะรอง หรือสถานะต่ำกว่า อยู่ภายใต้กลุ่มคนที่มีสถานะสูงกว่า ก่อนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงคำว่าไพร่เคยถูกใช้ในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารตอนยังเป็นกลุ่มนปค. จักรภพ เพ็ญแข หนึ่งในแกนนำเครือข่ายกลอน ที่เนื้อหาว่าประเทศนี้เจ้าของที่แท้จริงคือผองไพร่และรอวันเวลาที่ไพร่จะยึดครองบ้านเมืองของตนคืนมา (ฟ้ารุ่ง ศรีขาว, 2554, น. 1431 – 144) คำว่าไพร่ถูกคนเสื้อแดงนำมาใช้เคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อปลุกใจในประเด็นทางชนชั้นให้กับมวลชนโดยเป็นคำมาใช้เรียกตัวเอง ณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ แกนนำ นปช. ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความหมายของ “ไพร่ - อำมาตย์” ได้อธิบายว่าการที่คนเสื้อแดงเรียกตัวเองว่าไพร่ ไม่ใช่เพราะเขาอยากเป็นไพร่ แต่ชนชั้นนำคิดว่าคนเสื้อแดงเป็นไพร่ เลยต้องการให้รู้ว่าไพร่ในสายของชนชั้นนำไม่ยอมและลุกขึ้นสู้ (ฟ้ารุ่ง ศรีขาว, 2554, น. 141)

ในส่วนคำว่าอำมาตย์ มีที่มาจากคำว่า “ระบอบอำมาตยาธิปไตย” แปลมาจาก “Bureaucratic Polity” ของเฟรด วอร์เรน ริกส์ (Fred Warren Riggs) เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงสถานะของสังคมการเมืองที่ผู้นำในระบบราชการนั้นสามารถครอบงำระบบการเมืองได้ (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2550, น. 291) แต่ก่อนหน้านั้นปรีดี พนมยงค์ เคยให้นิยามความหมายของคำ อำมาตยาธิปไตย ว่าการปกครองโดยข้าราชการ ข้าราชการ ที่ปรึกษา ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งโดยพระองค์เองหรือโดยคำแนะนำของรัฐบาล หรือองคมนตรีซึ่งเป็นที่ปรึกษาของพระองค์ (อิทธิพล โคตะมี, 2560, น. 213) คนเสื้อแดงได้นำความหมายของอำมาตยาธิปไตย มาใช้เรียกฝ่ายตรงข้ามที่เป็นเครือข่ายอำนาจ

ทางการเมืองอิทธิพลซึ่งนำข้าราชการผู้อยู่เบื้องหลังการรัฐประหาร และการพลิกขั้วทางการเมือง พ.ศ. 2551 จนเกิดรัฐบาลอภิสิทธิ์ โดยเชื่อว่า พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษคือ หัวหน้าของเครือข่ายอำมาตยาธิปไตย (หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, 2563) ต่อมาตัดคำเหลือเพียงแค่ อำมาตย์เพื่อนำไปใช้คู่กับไพร่ ญัตติ ไสยเกื้อ ได้อธิบายความหมาย “ไพร่ - อำมาตย์” ว่า ไพร่ อธิบายถึงการกดขี่ ไร้อิทธิเสรีภาพ การเหยียดหยามตัวเองของมนุษย์ ส่วนคำว่าอำมาตย์ อธิบายถึง เครือข่ายอำนาจที่รวมตัวของกลุ่มชนชั้นสูงกลุ่มนายทุนขุนศึกพยายามบงการประเทศเพื่อ ผลประโยชน์ส่วนตัวโดยที่จะไม่แสดงตัวตนออกมา (ฟ้ารุ่ง ศรีขาว, 2554, น. 142) อำมาตย์จึง กลายเป็นศัตรูของชาติในนิยามความเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานของบคนเสื้อแดง ในฐานะ ผู้เป็นปรปักษ์ต่อประชาชนคนเบื้องล่างหรือไพร่

คนเสื้อแดงมักใช้วาทกรรม ไพร่ - อำมาตย์ ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสร้าง ความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการชุมนุมใหญ่ในกรุงเทพฯ ช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 เพื่อ เรียกร้องรัฐบาลอภิสิทธิ์ยุบสภา โดยการชุมนุมดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหวที่คนเสื้อแดงเรียกแทน ตัวเองว่าไพร่และฝ่ายตรงข้ามว่าอำมาตย์อย่างชัดเจน ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นปฏิบัติเคลื่อนไหวของคน เสื้อแดงนำมวลชนกระจายตามสถานที่ทั่วกรุงเทพฯ ในปฏิบัติการ “เคลื่อนขบวนไพร่ไปขับไล่ อำมาตย์” และพยายามจะสื่อว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงเป็นสงครามชนชั้น (อิทธิพล โคตะมี, 2560, น. 220) หรือการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในกิจกรรม “เอาเลือดไพร่ไปล้าง อำมาตย์” 15 มีนาคม พ.ศ. 2553 มวลชนคนเสื้อแดงได้ทำการเจาะเลือดของตัวเองคนละ 10 cc นำไปเทตามสถานที่สำคัญอย่างทำเนียบรัฐบาล พรรคประชาธิปัตย์ และบ้านของนายกรัฐมนตรี อภิสิทธิ์ (Karoongp. Chetpayark, 2564) พร้อมกับให้พราหมณ์ทำพิธีสาปแช่งระบอบการปกครองที่ กดขี่คนข้างล่าง แกนนนำ นปช. ให้เหตุผลของการเจาะเลือดมวลชนคนเสื้อแดงว่าเป็นการ “สละเลือด เพื่อชาติ” (ปิยรัตน์ ปั่นลี, 2565, น. 143) โดยเลือดของเสื้อแดงเป็นตัวแทนเลือดของไพร่ ที่ให้ความ หมายถึงความเจ็บปวด การกดขี่และไม่เป็นธรรมจากรัฐที่เป็นฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง จตุพร พรหม พันธุ์ แกนนนำ นปช. ได้ปราศรัยไปถึงรัฐบาลว่า “หากนายอภิสิทธิ์ ไม่เห็นความสำคัญของเลือดคนเสื้อ แดงก็ให้มันรู้ไป” (Karoongp. Chetpayark, 2564)

นอกจากนี้ คำว่าไพร่ยังถูกนำมาใช้สร้างความหมายที่บ่งบอกความเป็นพวกเดียวกัน หรือ ความเป็นหนึ่งเดียวกันของมวลชน เช่น เสื้อสีแดงมีข้อความว่า “ไพร่” ที่คนเสื้อแดงมักสวมใส่ในการ ชุมนุม (พิพิธภัณฑสถานฯ มปป.) รวมถึงนิยามชาติของคนเสื้อแดงภายใต้วาทกรรมไพร่ - อำมาตย์ ยังได้สะท้อนผ่านการปราศรัยแกนนนำ นปช. ผู้เปรียบเสมือนเหมือนผู้นำและตัวแทนทางอุดมการณ์

ของมวลชนคนเสื้อแดง ตัวอย่างเช่น คำปราศรัยของณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ บนเวทีชุมนุมแยกราชประสงค์ วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2553 เพื่อปลุกใจมวลชนว่าวันนี้จะเป็นวันที่คนไทยจะเขียนประวัติศาสตร์ของตัวเอง จะเป็นวันที่ประชาชน คนชั้นล่าง สามัญชน และชาวไพร่ จะประกาศการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย คนเสื้อแดงต้องผ่านประสบการณ์ที่เจ็บปวดเพื่อปลดแอกประชาชนปลดจากอำมาตยาธิปไตย ณัฐวุฒิยังกล่าวอีกว่าวันนี้ประชาชนจะเดินเท้าไปกลางกรุงเทพฯ เพื่อแสดงการขับไล่รัฐบาล “จะเดินเคียงไพร่กับไพร่ด้วยกันเพื่อให้รัฐบาลอำมาตย์เพื่อสร้างประชาธิปไตย” (RedNews_ณัฐวุฒิ_สี่แยกราชประสงค์_3_April_2010, 2553) เป็นต้น

นิยามความเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานของคนเสื้อแดงยังสามารถสะท้อนผ่านความพยายามนำบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องประชาธิปไตย และการต่อต้านอำนาจเผด็จการมาใช้สร้างความหมายในการเคลื่อนไหวของตน โดยบริบทประวัติศาสตร์สำคัญที่คนเสื้อแดงนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวคือการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ของคณะราษฎร เนื่องจากเป็นประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนประสบความสำเร็จในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย โดยนักวิชาการกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดประวัติศาสตร์คณะราษฎร ทำให้เรื่องราวของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ได้เข้าไปอยู่ในพื้นที่ทางความคิดของมวลชนคนเสื้อแดง (ปรัชญา ไชยแก้ว, 2567) จะเห็นได้ว่าคนเสื้อแดงใช้บริบทประวัติศาสตร์คณะราษฎรในการเคลื่อนไหวทางการเมืองบ่อยครั้งหลากหลายรูปแบบ อย่างกรณีการจัดกิจกรรม “ทวงคืนประชาธิปไตย ตามหาวันชาติไทย” ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2552 เพื่อรำลึกการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยของไทย พร้อมกับตระหนักถึงคุณค่าของ 24 มิถุนายนในฐานะของวันชาติไทยในอดีต แกนนำคนเสื้อแดง จัดกิจกรรมกล่าวว่าวาทกรรมว่า “เพื่อสร้างสำนึกในการรักชาติ และเปิดโอกาสให้นักประชาธิปไตยมีเวทีในการขบคิด” และอีกหนึ่งแกนนำในการจัดงานกล่าวว่า “คุณูปการของคณะราษฎรถือเป็นการยกเลิกระบบไพร่อย่างแท้จริง และทำให้เกิด “ประชาชน” ขึ้นมาในสังคมไทย” (เสื้อแดงจัดรำลึกคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475, 2552) นอกจากนี้ ยังมีหนังสือพิมพ์ของคนเสื้อแดงที่นำสัญลักษณ์ของคณะราษฎรมาใช้สร้างความหมายให้กับการเคลื่อนไหวให้กับพวกเขาผ่านการยกย่องและสดุดีประวัติศาสตร์ของคณะราษฎร เช่น หนังสือพิมพ์หาประชาชน ที่มักนำรูปแกนนำคณะราษฎรคนสำคัญอย่างพระยาพหลพลพยุหเสนา และปรีดี พนมยงค์ ขึ้นหน้าปก มีเนื้อหาสดุดีวีรกรรมคณะราษฎรว่าเป็นผู้นำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย (อิทธิพล โคตะมี, 2564)

นอกจากคณะราษฎรแล้วคนเสื้อแดงยังได้นำบุคคลทางการเมืองประวัติศาสตร์ที่ไม่รับความเป็นธรรมทางการเมือง และนักสู้ต่อต้านเผด็จการนำมาสร้างควมหมายให้กับการเคลื่อนไหวของตน สะท้อนให้เห็นจากคำปราศรัยของณัฐฉินบนเวทีชุมนุมที่นครราชสีมา 5 มีนาคม พ.ศ. 2553 ได้กล่าวถึงบุคคลทางการเมืองไทยที่เป็นผลผลิตจากชนชั้นล่าง และถูกทำลายโดยอำมาตยาธิปไตย เพื่อมาสร้างควมหมายในการเคลื่อนไหวสงครามชนชั้นของคนเสื้อแดง เช่น ปรีดี พนมยงค์ และป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นบุคคลที่เป็นผลผลิตจากชนชั้นล่าง ที่มีความรู้ความสามารถ ต้องการนำพาเพื่อนร่วมชาติให้เติบโตขึ้น แต่ต้องถูกทำลายต้องไปตายในต่างประเทศ โดยไร้ความผิด จากคำกล่าวหาผิดมหันต์ ทั้งที่เขาเป็นผู้บริสุทธิ์ นอกจากนี้ยังมีนักคิดที่พยายามสื่อสารกับเพื่อนร่วมชาติให้มั่นใจในสิทธิเสรีภาพ ให้กล้าแกร่งตามแนวทางประชาธิปไตย คนพวกนั้นก็ถูกทำลายมานับไม่ถ้วน ทำให้เราต้องสูญเสียผลผลิตจากชนชั้นล่างที่เป็นเสรีชน เช่น ศรีบูรพา (กุหลาบ สายประดิษฐ์), เปลื้อง วรรณศรี, อัครนิ พลจันทร์, จิตร ภูมิศักดิ์ เพียงเพราะเขาคิดให้ชนชั้นล่างเติบโตอย่างสง่างาม บนแผ่นดินตัวเอง ทำให้คนเสื้อแดงต้องลุกขึ้นมาสู้ในสงครามชนชั้นเพื่อเปลี่ยนชะตากรรมชนชั้นล่างของประเทศไทย (นายณัฐฉิน ไสยเกื้อ, 2563) เป็นต้น

อีกบุคคลสำคัญที่คนเสื้อแดงพยายามนำมาสร้างควมหมายในฐานะสัญลักษณ์สัญลักษณ์ของการต่อต้านเผด็จการคือ นวมทอง ไพรวลย์ ที่กลายกลายมาเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ภายหลังที่เขาเสียชีวิตเพื่ออุดมการณ์ โดยคนเสื้อแดงได้มีการจัดพิธีรำลึก พร้อมกับทำบุญให้นวมทองบริเวณที่เขาทำการแขวนคอตัวเอง เพื่อต่อต้านการรัฐประหารในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ("เสื้อแดง"รำลึก 'นวมทอง ไพรวลย์' วางเป่าระดมทุน ชุมนุมใหญ่ตลอดดธันวาคม, 2552) จนกลายเป็นกิจกรรมสำคัญของคนเสื้อแดงที่มีการจัดขึ้นทุกปี รวมถึงกิจกรรมเพื่อรำลึกถึงวีรกรรมต่อต้านเผด็จการของนวมทอง เพื่อสร้างควมหมายในการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง เช่น ช่วงการชุมนุมใหญ่ในกรุงเทพฯ วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2553 ได้มีการปั้นรูปเหมือนดินเหนียวของนวมทอง โดยมีการผสมเลือดของมวลชนคนเสื้อแดง (อรรถพล สาตุ้ม, 2553) เป็นต้น นวมทอง ไพรวลย์ จึงถือว่าเป็นวีรชนคนสำคัญของคนเสื้อแดง ในฐานะผู้รักในประชาธิปไตยที่ต่อต้านเผด็จการ จนสามารถยอมสละชีพตัวเอง ทำให้นวมทองกลายเป็นตัวตนสำคัญในนิยามความเป็นชาติของคนเสื้อแดงในฐานะสัญลักษณ์ของการต่อต้านเผด็จการ แตกต่างจากนิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานที่จะไม่เห็นคนธรรมดาสامัญในประวัติศาสตร์

อีกหนึ่งประเด็นสำคัญคือ นิยามความเป็นชาติไทยของคนเสื้อแดงยังถูกสร้างขึ้นผ่านการสร้างจิตสำนึกร่วมกันในวัฒนธรรมดนตรี โดยฐานมวลชนคนสำคัญของคนเสื้อแดงเป็นคนชนชั้นกลางระดับ

ล่าง โดยเฉพาะจากภาคอีสานทำให้เพลงลูกทุ่งได้รับความนิยมในหมู่คนเสื้อแดงเป็นอย่างมาก คนเสื้อแดงเลือกใช้เพลงลูกทุ่งมาใช้ในการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นการใช้แสดงในเวทีการชุมนุม เปิดในช่องวิทยุกระจายเสียงของคนเสื้อแดง รวมถึงมีการแต่งเพลงของคนเสื้อแดงเอง เป็นต้น (Mitchell, 2015, PP. 467) ขบวนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงประสบความสำเร็จอย่างมากในการใช้เพลงลูกทุ่งโน้มน้าวคนชนชั้นระดับล่าง ให้เข้าร่วมและให้การสนับสนุนขบวนการเสื้อแดง เนื่องจากเพลงสามารถสื่อประเด็นความรู้สึกของคนเปื้อนล่างได้อย่างตรงไปตรงมาแสดงถึงความโศกเศร้าของความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่คนเปื้อนล่างต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นการคร่ำครวญเสียใจของผู้คนที่ต้องสูญเสียหรือพลัดพรากจากการย้ายถิ่นฐานทางเศรษฐกิจ การวิจารณ์สังคมในด้านความแตกต่างทางชนชั้น เรื่องเพศ รวมถึงเพลงลูกทุ่งถูกมองว่าเป็นตัวแทนอัตลักษณ์ของอีสาน (Mitchell, 2015, PP. 467) ประเด็นในเนื้อเพลงลูกทุ่งสามารถสร้างอารมณ์ความรู้สึกของคนเปื้อนล่างทางสังคมที่เป็นมวลชนหลักของคนเสื้อแดงได้อย่างกินใจ โดยเฉพาะกับมวลชนภาคอีสาน เพราะพวกเขาเคยเคยมีประสบการณ์ร่วมกันเหมือนกับประเด็นในเพลงลูกทุ่งพร้อมกับเพลงลูกทุ่งได้ตอบสนองทางความรู้สึก ของมวลชนคนเสื้อแดงที่ต่อสู้กับความเหลื่อมล้ำ ทำให้เพลงลูกทุ่งกลายมาเป็นวัฒนธรรมสำคัญในเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างนิยามความเป็นชาติไทยของคนเสื้อแดงโดยเป็นสื่อการที่ช่วยสร้างจิตสำนึกร่วมกันของมวลชนคนชนชั้นกลางระดับล่าง (พัฒนา กิตติอาษา, 2563)

นอกจากเพลงลูกทุ่งแล้วคนเสื้อแดงยังใช้ดนตรีแนวอื่นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตัวเอง บทเพลงที่ถือว่าโดดเด่นมากที่สุดคือ “นักสู้รัฐคดี” ประพันธ์และขับร้องโดย กุลศักดิ์ เรืองคงเกียรติ หรือจิ้น กรรมาชน ศิลปินฝ่ายซ้ายผู้มีบทบาทการในเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคม ช่วง พ.ศ. 2517 – 2519 (บันทึก 6 ตุลา - Documentation of Oct 6, 2564) โดยเพลงนักสู้รัฐคดีได้ถูกบันทึกเสียงในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 เพื่อเชิดชูความกล้าหาญของคนเสื้อแดง (Chot Wongchon, 2565) ถือได้ว่ากลายเป็นเพลงยอดนิยมของมวลชนคนเสื้อแดงในช่วงการชุมนุมใหญ่ พ.ศ. 2553 รวมถึงจิ้น กรรมาชน ได้มีโอกาสร้องเพลงนี้บนเวทีการชุมนุมของคนเสื้อแดง (นักสู้รัฐคดีจิ้น กรรมาชน Re Mix, 2553) จนคำว่า “นักสู้รัฐคดี” กลายเป็นหนึ่งวลีสำคัญที่ใช้เรียกคนเสื้อแดงในฐานะของนักสู้คนธรรมดา (นักสู้ธรรมดา) กล้าหาญยืนหยัดต่อสู้กับอำนาจที่ไม่เป็นธรรม เพลงนักสู้รัฐคดีจึงกลายเป็นส่วนสำคัญของการประกอบสร้างความหมายชาติที่ประชาชนกลายเป็นองค์ประธาน โดยมีคนเสื้อแดงเป็นตัวแทนที่สร้างจิตสำนึกร่วมให้กับมวลชนในฐานะของนักสู้

ในส่วนของทักษิณ ชินวัตร ที่ถือได้ว่าเป็นบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อพื้นที่ทางความคิดมวลชนคนเสื้อแดงจนส่งผลต่อการนิยามความเป็นชาติของพวกเขา มวลชนคนเสื้อแดงส่วนใหญ่เป็นผู้สนับสนุน

ทักษิณที่สำคัญช่วงหลังรัฐประหารโดยเฉพาะความต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขนาดใหญ่ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2553, น. 58) ทว่าภายหลังปรากฏการณ์ทางการเมืองช่วง พ.ศ. 2551 ขบวนการเสื้อแดงเริ่มขยายตัวมากขึ้น จนทำให้พวกเขาขยายเพดานเป้าหมายทางการเมือง ที่ไม่ใช่เพียงแค่ต้องการให้ทักษิณกลับมาใช้อำนาจ แต่เป็นความต้องการจะเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของรัฐไทยใหม่ เพื่อสร้างประชาธิปไตยของคนชนชั้นล่างอย่างแท้จริง และล้มเครือข่ายอำนาจอำมาตยาธิปไตย แต่ตัวตนของทักษิณยังคงมีอิทธิพลในพื้นที่ทางความคิดของคนเสื้อแดง ในฐานะนายกรัฐมนตรีผู้ทำให้บ้านเมืองและชีวิตความเป็นอยู่ประชาชนคนไทยดีขึ้น (อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2553, น. 31 – 32) รวมถึงทักษิณยังเป็นภาพจำของคนเสื้อแดงในฐานะรัฐบาลอาทรต่อคนตัวเล็กในลักษณะรัฐสวัสดิการที่เป็นสิทธิ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2553, น. 59) และชื่นชมทักษิณในฐานะนายกรัฐมนตรีที่เห็นอกเห็นใจคนจน (อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2553, น. 32) ทักษิณจึงถูกนิยามขึ้นในฐานะผู้นำประเทศในอุดมคติของคนเสื้อแดง ซึ่งทักษิณเองเห็นความสำคัญของขบวนการคนเสื้อแดง ในฐานะทรัพยากรทางการเมืองชั้นสำคัญที่ขาดไปไม่ได้ ทำให้ทักษิณต้องรักษาความสัมพันธ์กับคนเสื้อแดงผ่านการโฟนอินในเวทีการชุมนุม และอาศัยกลุ่มแกนนำ นปช. ที่เคยเป็นเครือข่ายการเมืองพรรคไทยรักไทย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2553, น. 58 - 59) ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อต่อรองกับชนชั้นนำ

สำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงที่มีภายหลังปรากฏการณ์ทางการเมือง พ.ศ. 2551 โดยเฉพาะหลังภายหลังเหตุการณ์ตาสว่างแห่งชาติต่อสถาบันกษัตริย์ ได้มีการแสดงออกอย่างน่าสนใจ ด้านหนึ่งคนเสื้อแดงได้แสดงออกให้เห็นว่าพวกเขายังคงให้ความสำคัญต่อสถาบันกษัตริย์อยู่และต้องการพึ่งบารมีของกษัตริย์รับฟังช่วยเหลือคนเป็องล่างอย่างพวกเขาในฐานะพลกนิกร เช่น การถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษทักษิณ พ.ศ. 2552 (เสื้อแดงยื่นฎีกาแล้ว ราชเลขาธิการส่งให้รัฐบาลไปพิจารณาถวายความเห็น, 2552) คำปราศรัยของจตุพร พรหมพันธุ์ ที่กล่าวว่า “เหลือพระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียวเท่านั้น เสียงของคนไทยร่ำไห้ นั่น ฟากฟ้าย่อมได้ยินความทุกข์ยากทั้งหมด มีหนทางที่จะดับน้ำพระทัย ด้วยพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์เท่านั้นที่จะบำบัดทุกข์สร้างสุขให้พสกนิกรของพระองค์ได้” แสดงให้เห็นถึงความพยายามพึ่งพากษัตริย์ในการเข้ามาแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในฐานะที่พึ่งสุดท้ายในการช่วยชาติพ้นวิกฤต (ฐนพงศ์ ลือจรรยา, 2564, น. 238) และวิระยา ขวกุล เป็นผู้นำมวลชนคนเสื้อแดงชุดเทียนชัยถวายพระพรรัชกาลที่ 9 ให้ทรงหายจากการพระประชวรพร้อมร้องเพลงสดุดีมหาราชาในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2553 (‘วิทยา’ นำจุดเทียนถวายพระพรแด่ชวโรภักดี., 2553, น. 1) เป็นต้น

แต่อีกด้านหนึ่ง คนเสื้อแดงได้มีการแสดงท่าทีที่รู้สึกผิดหวังกับสถาบันกษัตริย์ในทางการเมือง จนกลายเป็นการตอกย้ำความรู้สึกสองมาตรฐานให้กับคนเสื้อแดง นำไปสู่การพุดคุย สนทนา และ วิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ โซเชียลมีเดีย แม้กระทั่งกล่าวจะเป็นสิ่งต้องห้ามในประเทศไทยก็ตาม (ปวงชน อุณจะนำ, 2565, น. 252 – 253) อีกด้านหนึ่งคนเสื้อแดงได้แสดงความไม่พอใจกลุ่มคนเสื้อเหลืองที่นำสถาบันกษัตริย์มาเป็นเครื่องมือทางการเมือง โจมตีฝ่ายตรงข้ามหรือที่รู้จักในคำว่า “โหนเจ้า” (ชุดิเดช สำเร็จ และกนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564, น. 327) รวมถึงคนเสื้อแดงยังตอบโต้การอ้างตนรักชาติสถาบันกษัตริย์แบบคนเสื้อเหลืองโดยเฉพาะ “ลูกจิ้นรักชาติ” ที่แสดงตัวตนของคนเสื้อเหลืองว่าเป็นคนไทยเชื้อสายจีน (ชนชั้นกลางเก่าส่วนใหญ่) ที่ออกมาต่อต้านทักษิณมีความรักชาติที่ควบคู่กับความจงรักภักดี ซึ่งคนเสื้อแดงได้ตอบโต้ว่าททรมดังกล่าวโดยการทำเสื้อ “ลูกอีสานรักชาติ” ที่พยายามสื่อว่าคนเสื้อแดงที่ส่วนใหญ่เป็นคนอีสานที่ออกมาเคลื่อนไหวก็รักชาติไม่ต่างจากคนไทยเชื้อสายจีน พร้อมกับข้างหลังเสื้อเขียนว่า “ไอ้สนธิเจ๊กกบฏ” เพื่อเสียดสีแกนนำกลุ่มพันธมิตรฯ อย่างสนธิ ลิ้มทองกุล ที่อ้างว่าเป็นคนจีนรักชาติสถาบันกษัตริย์แต่การกระทำของเขาคือการกบฏต่อชาติไม่ว่าจะเป็นการปิดทำเนียบรัฐบาลและสนามบิน (0000010121 เสื้อ ลูกอีสานรักชาติ, มปป.) เป็นต้น

สรุปได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารของกลุ่มคนเสื้อแดงในช่วง พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการเคลื่อนไหวแตกต่างจากเดิมคือ พวกเขาไม่ได้สร้างความชอบธรรมการเคลื่อนไหวของตนเองโดยการใช้นิยามชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในรูปแบบอุดมการณ์ราชาชาตินิยม เนื่องจากพวกเขาไม่ประสบความสำเร็จในการใช้นิยามชาติแบบกษัตริย์เป็นองค์ประธานสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว เหมือนกับกลุ่มต่อต้านทักษิณและคณะรัฐประหารที่เป็นฝ่ายตรงข้าม พร้อมกับความผิดหวังของคนเสื้อแดง ที่มีต่อสถาบันกษัตริย์ในเหตุการณ์ตาสว่าง ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารในนามของกลุ่ม นปช. หรือคนเสื้อแดง ต้องสร้างความชอบธรรมในพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาสังคมใหม่โดยไม่พึ่งอุดมการณ์ราชาชาตินิยม จนกลายเป็นอุดมการณ์และรูปแบบการเคลื่อนไหวของมวลชนในลักษณะของการต่อสู้ของสามัญชนชนชั้นล่างที่ไม่รับความเป็นธรรม

แม้ว่าคนเสื้อแดงจะไม่ได้สร้างความชอบธรรมผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยมเหมือนกลุ่มการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยม แต่ก็เชื่อว่าพวกเขาจะปฏิเสธความเป็นชาติไทยอย่างชัดเจนหรือไม่แสดงทัศนคติความเป็นชาติของตัวเอง หากวิเคราะห์บริบทการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงบนพื้นที่ทางการเมืองแล้วจะเห็นได้ว่าในพื้นที่ทางความคิดเองคนเสื้อแดงได้พยายามเสนอนิยามความเป็นชาติของ

ตัวเองใหม่ เป็นชาติที่ให้ความสำคัญประชาชนในลักษณะของสามัญชนคนเบื้องล่างเป็นองค์ประธาน ในการสร้างความหมายของชาติ ที่มีรูปแบบของชุมชนจินตกรรมที่ผู้คนมีจิตสำนึกรับรู้ความเป็นชาติ หนึ่งเดียวกัน ผ่านการเป็นประชาชน เกิดเป็นนิยามชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน (ฐนพงศ์ ลือขจรชัย 2564, น. 243, ฌฐพล ใจจริง ย้อนประวัติศาสตร์ การเมืองไทย ชาติ 4 ยุคสมัย, 2563)

คนเสื้อแดงใช้นิยามความเป็นชาติของตนเองเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนในภาคประชาสังคมโดยอาศัยการมีประสบการณ์ ความทรงจำ ความรู้สึกในอดีต ร่วมกันของมวลชนที่ส่วนใหญ่เป็นคนชนชั้นกลางระดับล่างคนต่างจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การถูกดูแคลนจากกลุ่มคนที่มีสถานะทางชนชั้นเหนือกว่าผ่านวาทกรรมและชุดความคิด เช่น โง่ จน เจ็บ ความรู้สึกสองมาตรฐาน ความไม่ยุติธรรมทางการเมืองที่พวกเขาต้องเผชิญ รวมไปถึงความรู้สึกร่วมกันของมวลชนเรียกร้องประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการผ่านเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 ที่ถูกมองว่าเป็นการทำลายหลักระบอบประชาธิปไตยของไทย จนความรู้สึกในอดีตร่วมกันกลายเป็นปรารถนาาร่วมกันในปัจจุบันที่ต้องการต่อสู้ของมวลชนกลุ่มต่างๆ ของคนเสื้อแดง โดยมีเป้าหมายอนาคตร่วมกันคือเปลี่ยนแปลงการเมืองและสังคมไทยที่เป็นประชาธิปไตยเพื่อประชาชนคนเบื้องล่างอย่างแท้จริง (ประภาส ปันตบแต่ง, 2553, น. 46 - 48)

ขบวนการคนเสื้อแดงได้นำเสนอนิยามความเป็นชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานผ่านการมีจิตสำนึกร่วมกันในลักษณะของการมีวัฒนธรรมคิดเชื่อบางอย่างร่วมกัน โดยมีการหยิบยืมวัฒนธรรมหลากหลายเพื่อประกอบสร้างจนเป็นชุมชนจินตกรรมขึ้นมาซึ่งสร้างความหมายผ่านบริบทในการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง เช่น วาทกรรม อัตลักษณ์ แนวคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมดนตรี เพื่อนำมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในฐานะเป็นการต่อสู้ของคนไทยสามัญชนคนชั้นล่างหรือไพร่ ต่อระบอบการเมืองที่ไม่ยุติธรรมและสองมาตรฐาน พร้อมกับทำลายความชอบธรรมฝ่ายตรงข้ามไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลอภิสิทธิ์ กองทัพ รวมถึงชนชั้นนำทางการเมืองอย่างพลเอกเปรมในฐานะเครือข่ายอำนาจอำมาตย์ ที่เป็นเผด็จการกดขี่ประชาชนและทำลายประเทศชาติซึ่งถือได้ว่าเป็นศัตรูของชาติอย่างแท้จริงในมุมมองนิยามความเป็นชาติแบบคนเสื้อแดง โดย ฌฐพล ใจจริง ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเป็นชาติของคนเสื้อแดงในภายหลังไว้ว่า “ขบวนการคนเสื้อแดง เขาเรียกตัวเองว่าเขาคือไพร่ แต่ว่าไพร่อย่างพวกเขายังรู้สึกว่าเขาเป็นคนไทยอยู่ แต่ต้องการเรียกร้องว่า เขาต่ำต้อยมาก อยากให้รัฐบาลเขามาดูแลเขาหน่อย เป็นการเรียกร้องชาติที่มีประชาชน แต่เขาเปรียบเปรยว่าเขาต่ำต้อย แต่เขาอยากจะมีชาติที่มีประชาชนอยู่” (ฌฐพล ใจจริง

ย้อนประวัติศาสตร์ การเมืองไทย ชาติ 4 ยุคสมัย: Matichon TV, 2563) นิยามชาติไทยของเสือแดง ได้กลายเป็นส่วนสำคัญต่อความพยายามเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรัฐใหม่ โดยการสร้างระบอบการเมืองไทยที่เป็นประชาธิปไตยแบบกษัตริย์เป็นประมุขสำหรับประชาชนคนธรรมดา โดยไม่มีอำนาจอิทธิพลที่เหนือกว่าเข้ามาแทรกแซงควบคุมอำนาจของประชาชนหรือที่คนเสือแดงได้นิยามว่าเป็นการสถาปนารัฐไทยใหม่ ('เสือแดง' ถิ่นสถาปนารัฐใหม่ ปี 'ตุลาการ' 'มาร์ค' เจอมือบาอี-ปลา ร้า, 2552, น. 14)

การเคลื่อนไหวของคนเสือแดงมีเป้าหมายสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองใหม่และต่อต้านชนชั้นนำ ได้ทำให้พวกเขากลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ทำลายรัฐในพื้นที่ทางการเมืองอย่างชัดเจน รวมถึงนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานในบริบทการเคลื่อนไหวของคนเสือแดง ยังเป็นการท้าทายนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาสังคม ทำให้ความขัดแย้งทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2550 ระหว่างขบวนการคนเสือแดงกับรัฐบาลอภิสิทธิ์จึงมีลักษณะเป็นการช่วงชิงความหมายชาติแบบใหม่ที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนใหม่

เมื่อชาติไทยกระแสหลักได้กลับ

ขบวนการเคลื่อนไหวคนเสือแดงถือเป็นปรากฏการณ์ครั้งสำคัญในบริบทการเมืองไทยร่วมสมัย โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2553 คนเสือแดงสามารถระดมมวลชนจำนวนมหาศาลไม่ว่าจะเป็นจากต่างจังหวัด และในกรุงเทพฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนชนชั้นกลางระดับล่างเข้ามาปักหลักชุมนุมในกรุงเทพฯ ประท้วงรัฐบาลอภิสิทธิ์เพื่อให้ยุบสภา และต่อต้านชนชั้นนำที่คนเสือแดงเรียกว่าอำมาตย์ กลายเป็นการชุมนุมประท้วงของคนรากหญ้าที่มากที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทย (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2553, น. 77 – 78) การชุมนุมคนเสือแดงกลายเป็นการทำลายทางการเมืองต่อรัฐเป็นอย่างมาก ทำให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ประกาศ พ.ร.ก. สถานการณ์ฉุกเฉิน พร้อมกับจัดตั้งศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน (ศอฉ.) เพื่อควบคุมการชุมนุมของมวลชนคนเสือแดงในกรุงเทพฯ (เกษม เพ็ญภินันท์, 2555, น. 52)

การเคลื่อนไหวคนเสือแดงยังเป็นการท้าทายรัฐในพื้นที่ทางความคิดมีลักษณะเป็นการช่วงชิงความหมายของชาติ โดยการสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของตนผ่านการนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน ในขณะที่รัฐและกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มี

แนวคิดอนุรักษนิยม (กลุ่มต่อต้านทักษิณ) สร้างความชอบธรรมทางการเมืองผ่านนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ทำให้การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างขบวนการคนเสื้อแดงกับรัฐ และกลุ่มอนุรักษนิยมนอกจากจะต่อสู้กันในพื้นที่ทางการเมืองลักษณะสงครามขับเคลื่อยึดพื้นที่ (War of Movement) แล้วยังมีการต่อสู้ในพื้นที่ทางความคิดลักษณะสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of Position) ผ่านนิยามชาตินอกกระแสกับนิยามชาติกระแสหลักเพื่อช่วงชิงความหมายกัน (วัชรพล พุทธรักษา, 2557, น. 144 - 145)

ด้านของรัฐและฝ่ายอนุรักษนิยมพยายามตอบโต้ต่อการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง โดยการสร้างความชอบธรรมของตน ผ่านการใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในรูปแบบอุดมการณ์ราชาชาตินิยม ทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของรัฐและฝ่ายอนุรักษนิยมมักให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ เพราะสำหรับนิยามความเป็นชาติกระแสหลักแล้วความจงรักภักดีต่อกษัตริย์เปรียบเสมือนการรักชาติเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทยต้องพึงกระทำ ซึ่งการไม่แสดงความจงรักภักดีไม่เคารพ และมีท่าทีปรปักษ์กับสถาบันกษัตริย์เป็นการกระทำของผู้ไม่รักชาติหรือเป็นศัตรูของชาติเป็นเหตุให้รัฐและฝ่ายอนุรักษนิยมได้ใช้อุดมการณ์ราชาชาตินิยมทำลายความชอบธรรมของการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง โดยพยายามสร้างตัวตนให้กับคนเสื้อแดงเป็นปรปักษ์ต่อสถาบันกษัตริย์เพื่อลดทอนความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563, น. 181 - 183)

วาทกรรม “ล้มเจ้า” ได้ถูกนำมาใช้ทำลายความชอบธรรมของคนเสื้อแดง โดยอาศัยบริบทที่มวลชนคนเสื้อแดงส่วนใหญ่เป็นผู้สนับสนุนอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ซึ่งถูกฝ่ายอนุรักษนิยมสร้างให้เป็นศัตรูของชาติในฐานะนักการเมืองผู้คิดการโค่นล้มสถาบันกษัตริย์ ทำลายชาติบ้านเมืองมาตั้งแต่ช่วงการชุมนุมกลุ่มพันธมิตรฯ และคนเสื้อแดงที่ไม่ใช้อุดมการณ์ราชาชาตินิยมในการสร้างความชอบธรรม ทำให้คนเสื้อแดงไม่ได้แสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์มากที่ควร หากเทียบกับฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษนิยม นอกจากนี้ เป้าหมายทางการเมืองของคนเสื้อแดงที่ต้องการเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่ ยังเป็นการช่วยส่งเสริมให้คนเสื้อแดงถูกทำลายความชอบธรรมด้วยเช่นกัน ขบวนการคนเสื้อแดงจึงถูกรัฐและฝ่ายอนุรักษนิยมมองว่าเป็นเครือข่ายขบวนการล้มเจ้าของทักษิณที่ถูกใช้มาสร้างความวุ่นวายให้แก่บ้านเมืองต้องการทำลายสถาบันกษัตริย์เพื่อให้ทักษิณกลับมาใช้อำนาจอีกครั้ง นำไปสู่ปรากฏการณ์อ้างทฤษฎีคอมมิวนิสต์เพื่อเปิดโปงขบวนการล้มเจ้าที่มีออกมาอย่างมากมาย เช่น หนังสือ ขบวนการล้มเจ้า ของกลุ่มเอเอสทีวีผู้จัดการ มีเนื้อหากล่าววาทกรรม คนเสื้อแดง และนักการเมืองพรรคเพื่อไทยว่าเป็นขบวนการล้มเจ้าทรยศชาติ เป็นต้น (กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เอเอสทีวีผู้จัดการรายวัน, 2552.)

วาทกรรมล้มเจ้าได้ถูกนำมาใช้โจมตีคนเสื้อแดงอย่างเข้มข้นในช่วงการชุมนุมใหญ่ พ.ศ. 2553 โดยเฉพาะกับฝ่ายรัฐในนามของ ศอฉ. พยายามจะควบคุมการชุมนุมของคนเสื้อแดงนำไปสู่การส่งกองกำลังทหารเข้าปฏิบัติการสลายการชุมนุมของคนเสื้อแดงวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2553 การเป็นจุดเริ่มต้นปฏิบัติการ “ขอคืนพื้นที่” ของ ศอฉ. (เกษม เพ็ญภินันท์, 2555, น. 52) โดย ศอฉ. อ้างว่ามวลชนคนเสื้อแดงเป็นผู้ก่อการร้าย หรือผู้สร้างความไม่สงบภายในประเทศ เช่น นายสุเทพ เทือกสุบรรณ รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายความมั่นคง ในฐานะผู้อำนวยการ ศอฉ. ได้กล่าวว่า มีผู้ก่อการร้ายแฝงตัวอยู่ในผู้ชุมนุมคนเสื้อแดงพยายามสร้างสถานการณ์ให้มวลชนฆ่ากันเองและทำร้ายเจ้าหน้าที่ โดยผู้ก่อการร้ายมีเป้าหมายจะเปลี่ยนแปลงประเทศไทย พร้อมกับเชื่อว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับแกนนำ นปช. และแนะนำกับผู้ชุมนุมว่าให้เดินทางกลับบ้านไปก่อน การกระทำแบบนี้คือการสมคบกับผู้ก่อการร้ายเป็นกบฏแผ่นดิน (“เทือก” ล้นจัดการเด็ดขาดกลุ่มก่อการร้าย, 2553) ที่สำคัญสุด ศอฉ. ได้นำวาทกรรมล้มเจ้ามาใช้ทำลายความชอบธรรมการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง โดยวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2553 พันเอกสรเสรีญ แก้วกำเนิด โฆษก ศอฉ. แถลงการณ์พร้อมนำแผนผังเครือข่ายขบวนการที่มีพฤติกรรมส่อไปในทางล้มเจ้ามาแจกจ่ายสื่อมวลชน โดย ศอฉ. ได้เชื่อมโยงแกนนำ นปช. องค์กรต่างๆ นักการเมือง นักวิชาการ รวมถึงทักษิณว่าเป็นเครือข่ายมีพฤติกรรมส่อล้มสถาบันพระมหากษัตริย์ (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2554, น. 155)

ผังล้มเจ้าได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการอ้างความชอบธรรมของ ศอฉ. ทำการปราบปรามจับกุมขบวนการคนเสื้อแดงและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในฐานะของผู้ก่อการร้ายที่สร้างความไม่สงบภายในประเทศ เกษียร เตชะพีระ ได้ให้ความเห็นกับผังล้มเจ้าว่า รัฐบาลอภิสิทธิ์ได้สูญเสียความชอบธรรมอย่างมากหลังปฏิบัติการขอพื้นที่วันที่ 10 เมษายน จนทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก แต่รัฐบาลอภิสิทธิ์พยายามฟื้นฟูความธรรมของตัวเองขึ้นมาใหม่ผ่านผังล้มเจ้า ซึ่งมีชื่อของบุคคลและองค์กรที่มีความผิดฐานหมิ่นพระบรมเดชานุภาพหรือคดีทุจริต ผู้ถูกกล่าวหาว่ามีความผิดและผู้ที่ยังไม่ถูกกล่าวหาแต่ถูกประณามว่าไม่จงรักภักดี กลายเป็นว่ารัฐบาลอภิสิทธิ์กลายเป็นรัฐบาลปกป้องสถาบันกษัตริย์จากเครือข่ายล้มเจ้า (เกษียร เตชะพีระ, 2553, น. 6) สะท้อนให้เห็นว่าฝ่ายรัฐภายใต้การเคลื่อนไหวของ ศอฉ. ได้ใช้นิยามความเป็นชาติไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานมาสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของตน และทำลายความชอบธรรมให้กับฝ่ายตรงข้ามในลักษณะของการปกป้องสถาบันกษัตริย์จากขบวนการล้มเจ้าที่สร้างความไม่สงบให้กับชาติ เพื่อที่รัฐจะสามารถจัดการกับคนเสื้อแดงในพื้นที่ทางการเมืองได้อย่างชอบธรรมไม่ว่าจะเป็นการใช้กฎหมาย หรือการปราบปรามด้วยกำลัง เห็นได้จากภายหลัง ศอฉ. แถลงการณ์ผังล้มเจ้ายังคงส่งกองกำลังทหารเข้า

ปราบปรามสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงอย่างต่อเนื่อง เช่น การปะทะกันระหว่างทหารกับมวลชนคนเสื้อแดงในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2553 (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2554, น. 156)

ความพยายามอาศัยผังล้มเจ้าในการดำเนินคดีผู้เกี่ยวข้อง พร้อมกับยกระดับให้กลายเป็นคดีพิเศษความมั่นคงเกี่ยวกับการล้มล้างสถาบันนำไปสู่การเรียกตัวบุคคลที่อยู่ในผังล้มเจ้า เช่น พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รวมถึงการดำเนินคดีก่อการร้ายกับบุคคลในขบวนการคนเสื้อแดงไม่ว่าจะเป็น พลตรี ชันติยะ สวัสดิผล หรือ เสธ.แดง รวมกับแกนนำการดเสื้อแดง (ประชุมต้นเป็นคดีพิเศษ มังคัง - ล้มเจ้า, 2553, น. 1,12) จนสุดท้าย คอฉ. ได้ทำการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงขั้นเด็ดขาดในยุทธการกระชับวงล้อมในวันที่ 13 – 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ด้วยยุทธโศปกรณ์ทางทหารเต็มอัตราศึก (ศปช., 2555, น. 141) นอกจากผังล้มเจ้าแล้ว คอฉ. ยังได้มีการนำสถาบันกษัตริย์ในฐานะองค์ประธานชาติกระแสหลักมาสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองในการปราบปรามคนเสื้อแดง เช่น ในปฏิบัติการขอคืนพื้นที่ 10 เมษายน กองกำลังทหารของ คอฉ. พร้อมด้วยรถหุ้มเกราะได้เผชิญกับมวลชนคนเสื้อแดงที่ปิดกั้นให้ขบวนทหารผ่านเข้าไปสลายการชุมนุม โดยฝ่ายทหารเริ่มปฏิบัติการจิตวิทยาโดยการเปิดเพลงปลุกใจและเพลงราชินีพริ้นท์พร้อมกับประกาศให้ผู้ชุมนุมกลับบ้าน (เกษม เพ็ญภินันท์, 2555, น. 83) หรือเหตุการณ์ปะทะกันบริเวณหน้าโรงเรียนสตรีวิทยาฝ่ายทหารได้มีการเปิดเพลงพระราชนิพนธ์ “สายฝน” ในขณะที่รถคืบเข้าหาผู้ชุมนุม (เกษม เพ็ญภินันท์, 2555, น. 98) เป็นต้น

นอกจากรัฐแล้ว ในภาคประชาสังคมกลุ่มคนชั้นกลางเก่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นฐานมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยมได้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองแสดงจุดยืนสนับสนุนรัฐและต่อต้านการชุมนุมของคนเสื้อแดง พวกเขาได้สร้างความชอบธรรมให้ตนเองตนเองและทำลายความชอบธรรมคนเสื้อแดงผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยม พวกเขาพยายามแสดงตนให้เห็นว่ากลุ่มเคลื่อนไหวฝ่ายตนเป็นผู้จงรักภักดีรักชาติบ้านเมืองต้องการเห็นความสงบของบ้านเมืองและโจมตีคนเสื้อแดงว่าผู้เป็นไม่จงรักภักดีสถาบันกษัตริย์ที่สร้างความไม่สงบให้กับประเทศชาติ โดยเฉพาะในเหตุการณ์การชุมนุมใหญ่คนเสื้อแดงในกรุงเทพฯ ฝ่ายอนุรักษ์นิยมพยายามปลุกกระแสแสดงต่อต้านคนเสื้อแดงและสนับสนุนรัฐผ่านการแสดงแสดงตนว่าเป็นผู้จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ปกป้องชาติบ้านเมือง เช่น กลุ่ม 40 สว. แลลงการณ์ปลุกระดมคนกรุงเทพฯ ร่วมกันติดธงชาติไทยเพื่อแสดงความต้องการให้คนเสื้อแดงยุติการชุมนุมให้บ้านเมืองสงบ และกล่าวว่าการที่ทักษิณปลุกระดมคนเสื้อแดงชุมนุมในกรุงเทพฯ เป็นการก่อให้เกิดจลาจลทำลายความสงบของประเทศชาติ (กลุ่ม 40 สว. ชวนปึกธงชาติต้านจลาจล 3เม.ย., 2553)

ในเวลาต่อมา มวลชนฝ่ายอนุรักษนิยมแดงเริ่มออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วยการใส่เสื้อสีชมพูและเสื้อหลากสีแทนสีเหลือง โดยสีชมพูกลายเป็นสีสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์จากการที่รัชกาลที่ 9 ทรงเริ่มฉลองพระองค์เสื้อสีชมพูให้พสกนิกรได้เห็นมากขึ้น เช่น ส.ค.ส. พระราชทานประจำปี พ.ศ. 2553 (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2554, น. 22) และการเสด็จออกจากโรงพยาบาลศิริราชกลับพระตำหนักจิตรลดารโหฐานวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 (“ในหลวง” เสด็จฯ ออกจาก รพ.ศิริราชกลับวังสวนจิตรฯ, 2553) จนเกิดเป็นกระแสสวมเสื้อสีชมพูเพื่อแสดงความจงรักภักดี ส่วนเสื้อหลากสีเป็นการแสดงออกว่าคนไทยที่ไม่มีข้าวการเมืองไม่มีแบ่งฝักแบ่งสี ตัวอย่างเช่น นายแพทย์ต๋อ สติสุข วงศ์ ได้เดินทางมาให้กำลังใจนายกรัฐมนตรี พร้อมกับเรียกร้อง 3 ข้อ คือ 1.ปกป้องสถาบัน 2.ความเป็นอยู่ของคน กทม. ได้รับความเดือดร้อน 3.ไม่ให้ยุบสภา พร้อมเป็นแกนนำคนเสื้อสีชมพูออกมาชุมนุมต่อต้านคนเสื้อแดง (वाद วรี, 2554, น. 302) นอกจากกลุ่มเสื้อชมพูของนายแพทย์ต๋อแล้ว ยังมีกลุ่มเสื้อชมพูของพลตำรวจเอกวิเชียร เดชฤณชกร ในชื่อกลุ่ม “ประชาชนผู้รักความสงบสันติ” ออกมากล่าววิพากษ์ต่อพระบรมรูปรัชกาลที่ 6 สวนลุมพินีว่าจะปกป้องชาติและปลุกพลังเงิบมาต่อสู้ในการต่อต้านการชุมนุมคนเสื้อแดง (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2554, น. 144) เป็นต้น

ในช่วงเวลาที่ ศอฉ. เริ่มปฏิบัติการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงในกรุงเทพฯ กลุ่มฝ่ายอนุรักษนิยมในฐานะของมวลชนคนเสื้อชมพูและเสื้อหลากหลายสีเริ่มเคลื่อนไหวมากขึ้น เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าพวกเขาเป็นพลังเงิบที่รักชาติจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ที่ออกมาสนับสนุนรัฐบาลอภิสิทธิ์ และต่อต้านการชุมนุมของคนเสื้อแดงที่ทำลายความสงบของชาติ เช่น การชุมนุมของ “แนวร่วมคนรักชาติ” และ “กลุ่มมั่นคงคนไทยเกินล้านต่อต้านการยุบสภา” นำโดยนายแพทย์ต๋อ สติสุข วงศ์ ออกมาชุมนุมสนับสนุนอภิสิทธิ์ไม่ยุบสภาพร้อมกับเรียกร้องให้รัฐบาล ดำรง และทหารจัดการผู้ก่อเหตุความรุนแรงเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยในการชุมนุมมวลชนได้โบกธงชาติไทย พร้อมกับร่วมขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์เราสู้เพื่อปลุกกระแสพลังเงิบต่อต้านคนเสื้อแดง (นพ.ต๋อ สติสุข นำกลุ่ม “แนวร่วมคนรักชาติ” ชุมนุมอนุสาวรีย์ชัยฯ ร้องเพลง “เราสู้” ด้านเสื้อแดง, 2553) และยังปรากฏกลุ่มมวลชนคนเสื้อชมพูและเสื้อหลากหลายสีในต่างจังหวัดที่มีมีลักษณะร่วมกันคือกล่าวอ้างกระแสรักชาติราชบัลลังก์ในการต่อต้านคนเสื้อแดง (वाद วรี, 2554, น. 302)

นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์สำคัญในการต่อต้านการชุมนุมคนเสื้อแดงของฝ่ายอนุรักษนิยมผ่านการแสดงความจงรักภักดี ซึ่งส่งผลส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทางความคิดในภาคประชาสังคมอย่างมาก คือ การกล่าวสุนทรพจน์ของพงษ์พัฒน์ วชิรบรรจง นักแสดงชื่อดังในงานประกาศรางวัลนาฏราช วันที่

16 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นช่วงเดียวช่วงเวลาเดียวกับ ศอฉ. ทำการปราบปรามสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงอย่างรุนแรง สุนทรพจน์ดังกล่าวมีเนื้อหาว่า

“พ่อเป็นเสาหลักของบ้านนะครับ บ้านของผมหลังใหญ่นะครับ ใหญ่มาก เราอยู่กันหลายคน ผมเกิดมาที่บ้านหลังนี้ก็สวยงามมากแล้ว สวยงามและอบอุ่น แต่กว่าจะเป็นแบบนี้ได้ บรรพบุรุษของพ่อ เสียเหงื่อ เสียเลือด เอาชีวิตเข้าแลก กว่าจะได้บ้านหลังนี้ขึ้นมาจนกระทั่งวันนี้ พ่อคนนี้ก็ยิ่งเหนื่อยที่จะดูแลบ้าน และก็ดูแลความสุขของทุกๆ คนในบ้าน ถ้ามีใครสักคนโกรธใครมาก็ไม่รู้ ไม่ได้ตั้งใจเรื่องอะไรมาก็ไม่รู้ แล้วก็พาลมาลงที่พ่อ เกลียดพ่อ ต่ำพ่อ คิดจะไล่พ่อออกจากบ้าน ผมจะเดินไปบอกกับคนคนนั้นว่า ถ้าเกลียดพ่อ ไม่รักพ่อแล้วจงออกไปจากที่นี่ซะ เพราะที่นี่คือบ้านของพ่อ เพราะที่นี่คือแผ่นดินของพ่อ ผมรักในหลวงครับ และผมเชื่อว่าทุกคนที่อยู่ในที่นี่ รักในหลวงเหมือนกัน พวกเราสี่เดียวกันครับ ศีรษะนี้มอบให้พระเจ้าแผ่นดิน”

(อ้อฟฟุดถึง"พ่อ"กินใจชาวเน็ตหวิดล่ม, 2553)

สุนทรพจน์ของพงษ์พัฒน์ได้สร้างความประทับใจให้ผู้คนในงานอย่างมาก จนต่างพากันลุกขึ้นตบมืออย่างล้นหลามและบางคนแสดงอาการซาบซึ้งจนน้ำตาไหล สุนทรพจน์ดังกล่าวกลายเป็นกระแสตามพื้นที่สื่อ และสังคมออนไลน์ ที่ผู้คนต่างพากันประทับใจกับการแสดงความจงรักภักดีของพงษ์พัฒน์ นอกจากนี้ คนดังมีชื่อเสียงหลายคนรวมถึงประชาชนต่างแสดงความเห็นว่าพงษ์พัฒน์ได้เป็นกระบอกเสียงพูดแทนคนไทยทุกคนที่รักในหลวง (อ้อฟฟุดถึง"พ่อ"กินใจชาวเน็ตหวิดล่ม, 2553) ทำให้สุนทรพจน์ของพงษ์พัฒน์เป็นภาพสะท้อนสำคัญของนิยามชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ในรูปแบบอุดมการณ์ราชาชาตินิยมซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อจิตสำนึกร่วมของคนไทยในภาคประชาสังคม โดยเฉพาะมวลชนฝ่ายอนุรักษนิยมเนื่องจากพวกเขามีทัศนะว่า ชาติหรือประเทศชาติ เป็นของพระมหากษัตริย์ผู้เปรียบเสมือนพ่อของประชาชน จนเป็นวลีที่กล่าวว่าบ้านของพ่อหรือแผ่นดินของพ่อ กษัตริย์เป็นพ่อของประชาชนเปรียบเสมือนเสาหลักที่ทำให้ประเทศสวยงามประชาชนมีความสุข โดยบรรพบุรุษของพ่อคือกษัตริย์ในอดีตต่างเสียสละเอาชีวิตเข้าแลกกว่าจะได้บ้านหลังนี้หมายถึงประเทศชาติ สอดคล้องกับทัศนะแบบประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมที่ยกย่องกษัตริย์เป็นผู้รักษาเอกราชของชาติที่รัฐและสังคมไทยต่างยึดถือ นอกจากนี้ สุนทรพจน์พงษ์พัฒน์ยังถูกมองว่าได้โจมตีคนเสื้อแดงในฐานะของคนในบ้านพ่อที่แสดงออกว่า เกลียดพ่อ ต่ำพ่อ คิดจะไล่พ่อออกจากบ้าน (กฤษณะ มณฑาทิพย์, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับกระแสต่อต้านคนเสื้อแดงในฐานะผู้ไม่

จงรักภักดีหรือพวกเครือข่ายล้มเจ้าที่สมควรออกไปจากประเทศ เพราะประเทศเปรียบเสมือนบ้าน และแผ่นดินกษัตริย์ในฐานะพ่อของคนไทย สุนทรพจน์จบลงโดยการแสดงความจงรักภักดีที่ยอมเสียสละตัวเองเพื่อกษัตริย์ ได้ในวลีกล่าวว่า “ศักระนี้มอบให้พระเจ้าแผ่นดิน” (อ้อพุดถึง"พ่อ"กินใจชาวเน็ต หวิดล้ม, 2553)

การที่รัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของตนและทำลายความชอบธรรมของคนเสื้อแดง ได้ส่งผลกระทบต่อให้คนเสื้อแดงแดงกลายเป็นตัวตนชายขอบของนิยามความเป็นชาติกระแสหลักในฐานะศัตรูของชาติผ่านการสร้างตัวตนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวล้มเจ้าสร้างความไม่สงบให้กับประเทศชาติผสมกับทัศนคติอื่น ที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมีต่อคนเสื้อแดง เช่น เป็นคนชนบทบ้านนอกที่ไม่เข้าใจและตื่นรู้ทางการเมือง เป็นพวกซื้อสิทธิขายเสียง พกแรงงานเงินทักษิณมาชุมนุม หรือการมองว่าคนเสื้อแดงเป็นพวกก้าวร้าว รุนแรง สร้างความไม่สงบ ผ่านเหตุการณ์ภาพจำของคนเสื้อแดงบุกโรงพยาบาลจุฬา หรือภาพจำการเป็นแก๊งป่วนเมืองทำลายความสงบ (กฤตยา อาชวนิจกุล และชัยรัช ตุลาธน, 2555, น. 441 – 442) ยิ่งทำให้คนเสื้อแดงถูกทำลายความชอบธรรมทางการเมือง กลายเป็นสนับสนุนสำคัญให้กับ คอฉ. ในปฏิบัติการสลายการชุมนุมเสื้อแดงที่ถูกโยงกับเครือข่ายล้มเจ้า (กฤษณะ มณฑาทิพย์, 2553)

ภายใต้บทบาทของ คอฉ. และรัฐบาลอภิสิทธิ์ได้รับความชอบธรรมทางการเมืองจนประสบความสำเร็จในปฏิบัติการสลายชุมนุมของคนเสื้อแดงในช่วงเดือนเมษายน – พฤษภาคม พ.ศ. 2553 แม้ว่าปฏิบัติการดังกล่าวจะนำไปสู่การเสียชีวิตกว่า 94 ราย ได้รับบาดเจ็บไม่น้อยกว่า 1,400 ราย จนกลายเป็นการปราบปรามการชุมนุมครั้งใหญ่ที่สุดของประเทศไทยก็ตาม (ศปช., 2555, น. 14 – 15) และความชอบธรรมทางสังคมในการปราบปรามคนเสื้อแดงยังปรากฏให้เห็นภายหลังเหตุการณ์สลายชุมนุมในเหตุการณ์ Big Cleaning Day นำโดย ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ผู้ว่ากรุงเทพฯ พร้อมกับบุคลากรภาครัฐ เอกชน คนดังในวงการบันเทิง และประชาชนภาคประชาสังคมจำนวนมากร่วมกันทำความสะอาดใหญ่กรุงเทพฯ ในพื้นที่การสลายการชุมนุม (มนสิรา กาหลง, 2565) โดยทัศนะคนกรุงเทพฯ ที่เข้าร่วมโครงการมองว่าการชุมนุมเป็นสิ่งเลวร้ายที่ผ่านไป การทำความสะอาดครั้งนี้เป็นการร่วมมือช่วยเหลือกันของคนกรุงเทพฯ ในการฝ่าฟันอุปสรรคก้าวไปข้างหน้าได้ (Bangkok Cleaning Day - May 2010, 2553) ภายหลังต่อมาโครงการ Big Cleaning Day ถูกมองว่าเป็นการทำลายหลักฐานการปราบปรามคนเสื้อแดงของรัฐและเป็นการมองข้ามความตายของคนเสื้อแดง (มนสิรา กาหลง, 2565) นอกจากนี้ ภายหลังเหตุการณ์สลายการชุมนุมคนเสื้อแดงยังถูกโจมตีทางสังคม

ด้วยวาทกรรมต่างๆ เช่น ควายแดง ใช้อธิบายว่าคนเสื้อแดงเป็นกลุ่มคนถูกหลอก ถูกปลุกปั่น ชักจูงเพื่อผลประโยชน์ของทักษิณ โดยอาศัยตัวตนวาทกรรมคนเสื้อแดงที่เป็นคนชนบท และวาทกรรมเผาบ้านเผาเมือง เป็นวาทกรรมที่เกิดจากการปราศรัยของแกนนำ นปช. โดยความโกรธแค้นเจ้าหน้าที่รัฐ โดยกล่าวทำนองว่าหากมีทำร้ายคนเสื้อแดงให้มวลชนเผาทำลายสถานที่ราชการตอบโต้ รวมถึงเหตุการณ์ไฟไหม้ห้างเซ็นทรัลเวิลด์ในการสลายการชุมนุมกับศาลากลางจังหวัดในภาคอีสาน 4 แห่ง เป็นเหตุให้รัฐและสังคมโจมตีคนเสื้อแดง (ฐิวัรี วีระสพประสงค์, 2556, น. 69 – 70, 72 – 78)

ขบวนการคนเสื้อแดงได้ถูกรัฐกับมวลชนฝ่ายตรงข้ามสร้างความชอบธรรมในการสลายการชุมนุม ไม่ว่าจะเป็นการปราบปรามด้วยความรุนแรงและกระแสดันต่อต้านทางสังคม ทำให้เครือข่ายชนชั้นนำรอดพ้นจากการทำลายในพื้นที่ทางการเมือง ส่วนในพื้นที่ทางความคิดแม้ยามความเป็นชาติไทยที่คนเสื้อแดงนำมาสร้างความชอบธรรมให้กับการเคลื่อนไหวของตนจะสามารถสร้างจิตสำนึกร่วมกันของมวลชนชนชั้นกลางและผู้เรียกร้องประชาธิปไตยมาร่วมเคลื่อนไหวภายใต้ชื่อคนเสื้อแดงเกิดเป็นการชุมนุมใหญ่ในปี พ.ศ. 2553 แต่นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ยังคงมีอิทธิพลในพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาสังคมในรูปแบบอุดมการณ์ราชาชาตินิยม สะท้อนได้จากกระแสต่อต้านคนเสื้อแดงผ่านการแสดงความจงรักภักดีจนกลายเป็นสิ่งที่สร้างความชอบธรรมในการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดง โดยมีข้ออ้างว่าปกป้องสถาบันกษัตริย์รักษาความสงบชาติบ้านเมือง จากเครือข่ายผู้ก่อการร้ายล้มเจ้าที่พยายามสร้างความไม่สงบ นิยามความเป็นชาตินอกกระแสที่คนเสื้อแดงใช้สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองจึงไม่สามารถช่วงชิงความหมายกับชาติกระแสหลักที่ยังคงมีอิทธิพลในพื้นที่ทางความคิดอย่างมากได้ นำมาสู่ความล้มเหลวในความพยายามจะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่ภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมืองผ่านการชุมนุมใหม่ของคนเสื้อแดง พ.ศ. 2553

การช่วงชิงความหมายของชาติระหว่างคนตี ไพร่ กับประชาธิปไตย

การชุมนุมของคนเสื้อแดงในเดือน เมษายน – พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก พร้อมกับถูกจับกุมโดยเฉพาะแกนนำ นปช. ที่ถูกตั้งข้อหาก่อการร้าย นอกจากนี้ คนเสื้อแดงถูกลดทอนลงด้วยวาทกรรมไม่ว่าจะเป็น ล้มเจ้า เผาบ้านเผาเมือง ควายแดง เป็นต้น จนดูเหมือนว่าจะเป็นชัยชนะของรัฐบาลอภิสิทธิ์กับมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยม และเป็นความพ่ายแพ้ของขบวนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง แต่ทว่าการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดง พ.ศ. 2553

ไม่ได้ทำลายขบวนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงอย่างสิ้นเชิงหลังจากการสลายการชุมนุมได้ไม่นานคนเสื้อแดงก็สามารถกลับมาเคลื่อนไหวทางการเมืองได้อีกครั้ง ในการต่อต้านรัฐบาลอภิสิทธิ์ในฐานะรัฐบาลเปื้อนเลือด พร้อมกับเรียกร้องความเป็นธรรมแก่ผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ และถูกจับกุมในการสลายการชุมนุมของ ศอฉ. เช่น กรณีของสมบัติ บุญงามอนงค์ หรือ บก.ลายจุด นำมวลชนคนเสื้อแดงในนามของกลุ่มวันอาทิตย์สีแดงจัดกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ในวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 โดยได้นำผ้าแดงมาผูกตรึงเสาของป้ายสี่แยกราชประสงค์ เพื่อเป็นการรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากใช้กำลังทหารของรัฐบาลเข้าทำการปราบปรามผู้ชุมนุมคนเสื้อแดง พร้อมมวลชนผู้เข้าร่วมต่างกันส่งเสียงและชูป้ายว่า “ที่นี่มีคนตาย” (บ.ก.ลายจุด ผูกผ้าแดงแยกราชประสงค์, 2553) ทำให้คนเสื้อแดงยังคงเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองสำคัญที่ทำทลายเครือข่ายอำนาจรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมต่อไป

ต่อมาใน พ.ศ. 2554 รัฐบาลอภิสิทธิ์ตัดสินใจประกาศยุบสภาในวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 และประกาศให้เลือกตั้งใหม่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 โปรดเกล้าฯ ยุบสภาเลือกตั้งวันอาทิตย์ที่ 3 ก.ค, 2554, น. 1) โดยการเลือกตั้งครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่าการเมืองที่ถูกแบ่งเป็นสองข้างอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองบนท้องถนน แบ่งตามพื้นที่ภูมิภาค (เบเคอร์ และผาสูกพงษ์ไพโรจิตร, 2554, น. 400 – 401) ระหว่างพรรคประชาธิปัตย์นำโดยอภิสิทธิ์ ยังคงได้รับการสนับสนุนจากมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยมและมีฐานเสียงสำคัญอยู่ในภูมิภาคใจกลางกรุงเทพฯ กับภาคใต้กับพรรคเพื่อไทยที่ยังคงอาศัยความนิยมของทักษิณ ชินวัตร ในการเรียกเสียงคะแนนโดยให้ยังลักษณ์ ชินวัตร น้องสาวของทักษิณ เป็นแกนนำพรรค แสดงให้เห็นว่าพรรคยังได้รับการสนับสนุนจากมวลชนเสื้อแดงซึ่งมีฐานเสียงในภาคอีสาน เหนือ และรอบชานเมืองกรุงเทพฯ อย่างมาก (เบเคอร์ และผาสูกพงษ์ไพโรจิตร, 2554, น. 400 – 401) ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคเพื่อไทยสามารถชนะเลือกตั้งได้ด้วยที่นั่ง สส. 265 จากทั้งหมด 500 กลายเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล ทำให้ยังลักษณ์กลายเป็นนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของประวัติศาสตร์การเมืองไทย (ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช, 2565, น. 80 – 82)

แม้ว่าคนเสื้อแดงจะสามารถจะได้รัฐบาลตามที่ตัวเองต้องการจากเลือกตั้ง รวมถึงแกนนำคนสำคัญได้เป็น สส. ในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ แต่ขบวนการคนเสื้อแดงยังคงเคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งยังคงมีเป้าหมายในการสร้างระบบการเมืองเพื่อประชาชนคนเปื้อนล้าง โดยเฉพาะการออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนรัฐบาลของพวกเขาและเรียกร้องให้รัฐบาลยิ่งลักษณ์กระทำการต่างๆ ตามความปรารถนาทางการเมืองของคนเสื้อแดง เช่น การปล่อยตัวคนเสื้อแดงที่ถูกดำเนินคดีจนเป็นการผลักดันนิรโทษกรรม การดำเนินการพิสูจน์ความจริงเพื่อคืนความเป็นธรรมให้กับคนเสื้อแดงที่เสียชีวิตจากการสลาย

การชุมนุม และการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 เป็นต้น นอกจากนี้ คนเสื้อแดงยังคงเคลื่อนไหวต่อต้านเครือข่ายอำมาตย์ต่อไป ไม่ว่าจะเป็น กองทัพในฐานะผู้ก่อรัฐประหารและมีส่วนร่วมในการสลายการชุมนุม พลเอกเปรมในฐานะหัวหน้าอำมาตย์ และมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยมตรงข้ามพร้อมกับต่อสู้กับวาทกรรมที่โจมตีคนเสื้อแดงไม่ว่าจะเป็น ล้มเจ้า เผาบ้านเผาเมือง และควายแดง เป็นต้น

การเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงช่วง พ.ศ. 2553 - 2557 ยังคงสะท้อนให้เห็นถึงนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานที่คนเสื้อแดงนำมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว ซึ่งการสลายการชุมนุมเมษายน - พฤษภาคม พ.ศ. 2553 กลายเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ถูกนำมาประกอบสร้างในจิตนาการของคนเสื้อแดง ในฐานะของเรื่องราวอดีตที่เป็นประสบการณ์และความทรงจำอันแสนสลดร่วมกัน ตอกย้ำความรู้สึกระหว่างคนเสื้อแดงที่เป็นคนเป็องล่างหรือไพร่กับเครือข่ายอำมาตย์และคนเป็องบน เช่น สองมาตรฐาน ความไม่เป็นธรรมทางการเมือง ความเจ็บแค้นในฐานะผู้กระทำจากรัฐ พร้อมกับตอกย้ำความรู้สึกในฐานะนักสู้เพื่อคนเป็องล่างและระบอบประชาธิปไตยที่คนเสื้อแดงมักเรียกว่า นักสู้รัฐธิน (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2560)

ขบวนการคนเสื้อแดงได้นำเหตุการณ์สลายชุมนุมมาเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านการรำลึกเหตุการณ์ การอาลัยและสดุดีผู้เสียชีวิต รวมถึงการเรียกความเป็นธรรม เพื่อค้นหาความจริงในการปราบปรามคนเสื้อแดง เช่น เหตุการณ์รำลึกสลายการชุมนุมครบ 7 เดือนที่แยกราชประสงค์ ในวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2553 โดยมวลชนคนเสื้อแดงจำนวนมากต่างร่วมกันทำกิจกรรมพั่นกสีแดง ปล่อยลูกโป่งแดง จุดเทียนแดง และนำผ้าแดงมาผูกทั่วราชประสงค์ เพื่อรำลึกผู้เสียชีวิตพร้อมกับแสดงออกเชิงสัญลักษณ์เรียกร้องปล่อยตัวคนเสื้อแดงที่ถูกรัฐบาลดำเนินคดี (เสื้อแดงศึกกัก 7 เดือนราชประสงค์ เรียกร้องปล่อยนักโทษการเมือง-พิสูจน์ความจริง, 2553) ต่อมาได้มีการชุมนุมของคนเสื้อแดงในช่วงเดือนเมษายนและพฤษภาคมของทุกปีเพื่อเป็นการรำลึกเหตุการณ์สลายการชุมนุม ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมรำลึกครบรอบ 1 ปี การสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงที่แยกราชประสงค์ ในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 ที่มีมวลชนคนเสื้อแดงเข้าร่วมนับหมื่น มีการแสดงความอาลัยและเชิดชูผู้เสียชีวิตในฐานะนักสู้ประชาธิปไตย รวมถึงโจมตีผู้เกี่ยวข้องกับการสังฆ่าคนเสื้อแดงและเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดมาลงโทษ (แดงลัน ‘ราชประสงค์’ จัมาร์คขอโทษ, 2554, น. 1, 13) หรือการจัดกิจกรรมรำลึกครบรอบ 2 ปี การสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงที่แยกราชประสงค์ ในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 โดยมีมวลชนเสื้อแดงเข้าร่วมจนเต็มบริเวณพื้นที่ บรรยากาศในงานเต็มไปด้วยความอาลัยและเชิดชูการต่อสู้ของผู้เสียชีวิตในการสลายชุมนุม ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันร้องเพลงนักสู้

รู้สึกดิ้นกับจุดเทียบรำลึกผู้เสียชีวิต รวมถึงการปราศรัยของแกนนำ นปช. ได้มีการเรียกร้องคืนความเป็นธรรมให้กับคนเสื้อแดง (รวมภาพ-ถอดคำ งานรำลึก 2 ปีเหตุการณ์ราชประสงค์, 2555) เป็นต้น

อีกหนึ่งประเด็นที่น่าสังเกตคือ ภายหลังการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดง พ.ศ. 2553 ได้เกิดสถานะที่นักวิชาการกลุ่มเรียกประชาธิปไตยพยายามขับเคลื่อนประเด็นทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ (อติเทพ ไชยสิทธิ์, 2553) อันเป็นผลจากการที่รัฐกับฝ่ายอนุรักษ์นิยมอ้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตน และทำลายความชอบธรรมทางการเมืองให้กับคนเสื้อแดง เช่น ผังล้มเจ้า วาทกรรมล้มเจ้า สุนทรพจน์ของพวงพัฒน วชิรบรรจง การใช้มาตรา 112 จับกุมผู้เห็นต่างจำนวนมาก การอ้างว่าตนมีความรักชาติจงรักภักดีและโจมตีอีกฝ่ายว่าไม่จงรักภักดีทำลายในการเคลื่อนไหวทางการเมือง และรวมถึงการเริ่มตระหนักถึงบทบาทสถาบันกษัตริย์ที่ถูกดึงเข้ามาเกี่ยวข้องการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2549 เป็นต้น ทำให้นักวิชาการหลายคนมองเห็นปัญหาในประเด็นทางการเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์จนกลายเป็นออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักวิชาการ เช่น การรวมตัวของอาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในชื่อของกลุ่ม “นิติราษฎร์” ที่ออกมาขับเคลื่อนในการแก้ไขกฎหมายมาตรา 112 ที่ถูกมองว่ามีปัญหาในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็น โทษที่รุนแรง ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับสิทธิในระบอบยุติธรรมที่มากพอ และกฎหมายการเป็นเครื่องมือทางการเมืองซึ่งไม่เป็นผลดีต่อระบอบประชาธิปไตย (จิตติกร สังข์แก้ว, มปป.) และการออกมาเคลื่อนไหวของนักวิชาการที่รวมตัวกันลงชื่อเรียกร้องการแก้ไขมาตรา 112 ในชื่อว่ากลุ่ม “ครก. 112” (“ปรากฏการณ์ 112 รีกเตอร์” ความพยายามแก้ไข กม.หมิ่นสถาบันที่ยังไม่มีเสียงตอบรับจากรัฐ, 2563) เป็นต้น

แต่หนึ่งในนักวิชาการที่มีบทบาทอย่างมากในการขับเคลื่อนประเด็นทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์คือสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ที่ก่อนหน้านี้การสลายการชุมนุมคนเสื้อแดง พ.ศ. 2553 เข้าได้เรียกร้องข้อเสนอปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ 8 ข้อเพื่อสถาบันกษัตริย์เป็นสมัยใหม่ (คำณูณ สิทธิสมาน, 2553) แต่เหตุการณ์สำคัญที่ทำให้สมศักดิ์เป็นที่รู้จักในการขับเคลื่อนประเด็นทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์คือ งานเสวนาเรื่อง “สถาบันกษัตริย์ – รัฐธรรมนูญ – ประชาธิปไตย” ที่จัดโดยคณะนิติราษฎร์ ในวันศุกร์ที่ 10 ธันวาคม 2553 ที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยสมศักดิ์ได้วิพากษ์ประเด็นทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์อย่างตรงไปตรงมาต่อผู้ที่เข้ามารับฟังจนล้นห้องประชุม ส่งผลให้ข้อเสนอปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ของเขาได้ขยายสู่ประชาชนเป็นวงกว้างครั้งแรก และแสดงให้เห็นว่าเริ่มมีผู้ที่ตื่นตัวทางการเมืองในประเด็นทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมวลชนคนเสื้อแดง (อติเทพ ไชยสิทธิ์, 2553)

หลังเหตุการณ์สลายการชุมนุม พ.ศ. 2553 มวลชนคนเสื้อแดงเริ่มให้ความสนใจกับการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองในประเด็นที่เกี่ยวข้องสถาบันกษัตริย์มากขึ้น เป็นผลมาจากการที่คนเสื้อแดงถูกฝ่ายตรงข้ามใช้นิยามความเป็นชาติชาติที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานมาทำลายความชอบธรรม จนนำไปสู่การปราบปรามจับกุมพวกเขาพร้อมกับการถูกโจมตีว่าเป็นพวกล้มเจ้าทำลายชาติบ้านเมือง โดยที่ชนชั้นนำทางการเมืองและสังคมเพิกเฉยต่อการเรียกร้องทางการเมืองของคนเสื้อแดง ยิ่งเป็นการตอกย้ำความรู้สึกสองมาตรฐานทางการเมืองและสังคมของคนเสื้อแดงที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะในเหตุการณ์ตาสว่างแห่งชาติ ทำให้คนเสื้อแดงจำนวนไม่น้อยรู้สึกถึงปัญหาทางการเมือง ในประเด็นเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ที่ส่งผลกระทบกับประชาชนคนเป็องล่างจนเกิดเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงที่เกี่ยวข้องประเด็นสถาบันกษัตริย์ (“ปรากฏการณ์ 112 ริกเตอร์” ความพยายามแก้ไข กม.หมิ่นสถาบันที่ยังไม่มีเสียงตอบรับจากรัฐ, 2563)

คนเสื้อแดงได้ทำลายเพดานของการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และท่าทีของสถาบันกษัตริย์ในหลากหลายมิติควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญของตัวตนประชาชนเป็องล่างมากขึ้น เห็นได้จากกวีเสื้อแดงไม้หนึ่ง ก.กุนที ผ่านบทกลอนอย่าง “สถาปนาประชาชน” ที่เนื้อหาแสดงถึงความล้มเหลวในการไม่ปกป้องการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ทำให้ระบอบเก่าของชนชั้นนำกลับมาใช้อำนาจรัฐ เศรษฐกิจ จนร่ำรวยเหลือกินเหลือใช้ ในขณะที่คนไทยจำนวนมากยังยากจนตรากตรำอยู่ ซึ่งตัวบทกลอนยังแสดงความน้อยเนื้อต่ำใจ ชนชั้นนำสนับสนุนคนเสื้อเหลืองที่เป็นคนรวย แต่ไม่ทำที่สนใจคนเสื้อแดงที่เป็นคนชนชั้นล่าง จึงต้องเรียกร้องให้ประชาชนคนไทยเป็องล่างร่วมกันลุกขึ้นมาปฏิวัติอีกครั้ง โดยบางท่อนของบทกลอนนี้แสดงให้เห็นการทำทายนิยามความเป็นชาตินอกกระแสที่มีต่อนิยามชาติกระแสหลัก เช่น “ความเป็นชาติของคุณอยู่ไหน สีนรุอาไฟเผือกสิงขร เราคือฐานที่ระมัดประชากร กัดกร่อนเรากุณก็ล้มลงระยำ” (ปวงชน อุจะนำ, 2565, น. 258 – 259) เป็นต้น รวมถึงการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงบางกลุ่มเลือกที่จะเคลื่อนไหวมุ่งเป้าไปในการวิพากษ์สถาบันกษัตริย์โดยตรงจนเกิดเป็น “แดงเวทีเล็ก” เป็นเวทีปราศรัยตามการชุมนุมของคนเสื้อแดงที่เน้นการวิพากษ์ประเด็นการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์คู่ขนานกับเวทีปราศรัยใหญ่ของ นปช. (กำเนิด “แดงเวทีเล็ก”, 2556) มีนักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์มากมายที่ปราศรัยเวทีเล็กของคนเสื้อแดงแล้วในเวลาต่อมาถูกดำเนินคดี 112 เช่น สุรัชย์ แซ่ด่าน (สุรัชย์ แซ่ด่าน (คดีที่สน.วังทองหลาง), 2560) เอกภพ ห. หรือตั้ง อาชีวะ (เอกภพ ห.: น้องตั้งอาชีวะ, 2559) เป็นต้น

นอกจากนี้ คนเสื้อแดงยังให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวกับมาตรา 112 เห็นจากกรณีการดำเนินคดีมาตรา 112 อำพล ตั้งนพกุล หรืออากง ในข้อหาส่ง SMS มีเนื้อหาหมิ่นพระบรมเดช

ชานูภาพฯ จนถูกตัดสินจำคุก 20 ปี และถูกปฏิเสธสิทธิการประกันตัวเนื่องจากเป็นคดีร้ายแรง (พชณีย์ คำหนัก, 2554) ในเวลาต่อมาองได้เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็ง วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 (สุชาติ เลื่อนาค, 2564) เหตุการณ์อาจได้สร้างความไม่พอใจให้หลายฝ่ายเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ ขบวนการคนเสื้อแดงที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองกรณีอาจ ในฐานะเหยื่อผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ นำไปสู่การเคลื่อนไหวมวลชนคนเสื้อแดงในประเด็นการแก้ไขมาตรา 112 ภายหลังการเสียชีวิตของอาจได้ไม่นาน มวลชนคนเสื้อแดงนัดรวมกันชุมนุมหน้าศาลอาญารัชดา เพื่อแสดงอาลัยของการจากไปของอาจในฐานะเหยื่อที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมของการใช้มาตรา 112 โดยในการชุมนุมได้มีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในการต่อต้านและเรียกร้องให้มีแก้ไขมาตรา 112 (รวมตัวจุดเทียนไว้อาลัย "อาจ" หน้าศาลอาญา, 2555) นอกจากนี้ คนเสื้อแดงยังมีการเคลื่อนไหวในประเด็นมาตรา 112 หลายหลายโอกาสไม่ว่าจะเป็นงานครบรอบ 2 ปีการสลายการชุมนุมที่แยกราชประสงค์ ธิดา ถาวรเศรษฐ ในฐานะแกนนำ นปช. ได้ปราศรัยว่าการแก้ไข 112 ไม่ใช่เรื่องของสีเสื้อใด แต่ต้องทำเป็นเรื่องของคนไทยทั้งประเทศ ส่วนเวทีย่อยสวนลุมพินีได้มีการปราศรัยเกี่ยวกับมาตรา 112 (รวมภาพ-ถอดคำ งานรำลึก 2 ปีเหตุการณ์ราชประสงค์, 2555) หรือการที่มวลชนคนเสื้อแดงยังเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับกลุ่ม ครก.112 โดยรวมตัวกันเดินขบวนยื่นรายชื่อกับสภาผู้แทนราษฎรในการเรียกร้องแก้ไขมาตรา 112 (เสื้อแดง ยื่นรายชื่อต่อสภา ขอแก้ ม.112, 2555)

แม้ว่าคนเสื้อแดงจะเคลื่อนไหวทางการเมืองในการแก้ไขมาตรา 112 แต่รัฐบาลพรรคเพื่อไทยกลับไม่มีนโยบายแก้ไขมาตรา 112 รวมถึง สส. จากฝั่งพรรคเพื่อไทยที่ส่วนใหญ่เองต่างก็ไม่เคลื่อนไหวในประเด็นมาตรา 112 (พร้อมพงศ์ แจงจุดยืนพรรค เทิดทูนสถาบัน ยึดประชาธิปไตย ไม่มีนโยบายแก้ ม.112, 2555) หรือกรณีที่สมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ ประธานรัฐสภาจากพรรคเพื่อไทยมีคำสั่งไม่รับพิจารณาร่างแก้ไขมาตรา 112 ของ ครก.112 (ครก.112 แฉลงได้ประธานสภา ม.112 เป็นเรื่องสิทธิเสรีภาพของปชช., 2556) โดยสาเหตุที่พรรคเพื่อไทยเลือกจะไม่เคลื่อนไหวทางการเมืองประเด็นสถาบันกษัตริย์ เพราะพรรคเพื่อไทยในฐานะรัฐบาลได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายอำนาจรัฐภายใต้พระราชอำนาจนำและภาคส่วนอื่นๆ ในเครือข่ายอำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็นตุลาการ กองทัพ หรือองคมนตรีก็ตามต่างเป็นคู่ขัดแย้งทางการเมืองกับทักษิณ ชินวัตรในช่วงรัฐประหาร ทำให้รัฐบาลยิ่งลักษณ์ต้องเน้นย้ำความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ เพื่อรักษาตำแหน่งทางการเมืองของตนเองในฐานะฝ่ายบริหาร (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพโรจิตร์, 2566, น. 401) เพื่อให้พ้นจากข้อครหาว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายล้มเจ้าจนนำไปสู่ทำลายรัฐบาลยิ่งลักษณ์

อีกทั้งรัฐบาลยังลักษณะต้องรักษาความสัมพันธ์กับกองทัพ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มงบกองทัพและสัญญาจะไม่แทรกแซงการจัดโศกนาฏกรรมประจำปี (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพโรจิตร, 2566, น. 401) รวมถึงการที่รัฐบาลจะไม่แตะประเด็นมาตรา 112 และไม่ผลักดันการลงโทษผู้มีส่วนร่วมสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งกับกองทัพ ส่งผลให้รัฐบาลยังลักษณะไม่ลงสัตยาบันธรรมนูญกรุงโรม (the Rome Statute) เพื่อทำข้อตกลงกับศาลอาญาระหว่างประเทศ (ICC) ในการตรวจสอบเหตุการณ์สลายการชุมนุมเพื่อคืนความยุติธรรมให้กับคนเสื้อแดงและเอาความผิดแก่ผู้มีส่วนร่วมการสลายการชุมนุม (พวงทอง ภาวครพันธุ์, 2565) กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างเพื่อไทยและมวลชนคนเสื้อแดง จนกระทั่ง เกิดกรณีที่พรรคเพื่อไทยผลักดัน “นิรโทษกรรมเหมาเข่ง” หรือ “นิรโทษกรรมฉบับสุดซอย” ซึ่งเป็นกฎหมายให้การนิรโทษผู้ถูกคดีทางการเมืองแก่ทุกฝ่ายทุกระดับ รวมถึงไปผู้สั่งการและมีส่วนร่วมในสลายการชุมนุมเมษายน – พฤษภาคม พ.ศ. 2553 สร้างความไม่พอใจให้กับคนเสื้อแดงอย่างมากจนพวกรออกมาต่อต้านกฎหมายนิรโทษกรรมของพรรคเพื่อไทย เช่น การชุมนุมเสื้อแดงต่อต้านนิรโทษกรรมเหมาเข่งที่แยกราชประสงค์ นำโดยสมบัติ บุญงามอนงค์ ในวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2556 (‘บก.ลายจุด’ นำผู้กล้าแดงต้านนิรโทษฯ เหมาเข่ง, 2556) เป็นต้น

อีกด้านหนึ่ง การเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ของคนเสื้อแดงและกลุ่มนักวิชาการกลายเป็นสิ่งที่สร้างความไม่พอใจให้กับฝ่ายอนุรักษ์นิยมอย่างมาก เพราะกษัตริย์ในฐานะองค์ประธานของความเป็นชาติไทยกระแสหลักได้ถูกท้าทายกลายเป็นการตอกย้ำมายาคติของฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่มองฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นขบวนการล้มเจ้า ทำให้วาทกรรมล้มเจ้ายังคงถูกนำมาใช้โจมตีคนเสื้อแดงและกลุ่มที่เคลื่อนไหวทางการเมืองเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ เห็นได้จากการปรากฏของหนังสือที่โจมตีการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงว่าเป็นขบวนการล้มเจ้าช่วงหลังเหตุการณ์สลายการชุมนุม เมษายน – พฤษภาคม พ.ศ. 2553 เช่น หนังสือ *เปิดโปงขบวนการแดงล้มเจ้า* (อิทธิพล โคตะมี, 2560, น. 2560) และ *สู่สงครามกองโจร ล้มรัฐ ล้มปิ่น ล้มเจ้า* (กองบรรณาธิการ ที-นิวส์, 2554) เป็นต้น

รวมถึงฝ่ายอนุรักษ์นิยมพยายามสร้างภาพลักษณ์และเหมารวมความเป็นเสื้อแดงล้มเจ้าให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องการเคลื่อนไหวการเมืองเรื่องสถาบันกษัตริย์ แม้บุคคลเหล่านั้นจะไม่เกี่ยวข้องับขบวนการเสื้อแดงโดยตรงก็ตาม โดยเฉพาะกลุ่มนักวิชาการ เช่น การโจมตีนักวิชาการที่เคลื่อนไหวทางการเมืองประเด็นสถาบันกษัตริย์ว่าอยู่ในเครือข่ายขบวนการล้มเจ้าร่วมกับเสื้อแดงในฐานะ “แดงล้มเจ้าสายวิชาการ” ที่ใช้ฐานะทางวิชาการแผ่ขยายแนวคิดบิดเบือนให้ร้ายสถาบันกษัตริย์ ผ่านการสอนนักศึกษา จัดเวทีเสวนา การเขียนบทความลงในสื่อสิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ (“แดงล้มเจ้า” ใหญ่คับ

พรรค ชี้เป็นขั้วตาย นำ “เผาไทย” ชนะเลือกตั้ง, 2554) หรือการมีทัศนคติมองว่าผู้ถูกคดียมาตรา 112 ทั้งหมดคือพวกเสื้อแดงล้มเจ้า ตัวอย่างเช่น การกล่าวหาว่าอากงผู้ถูกดำเนินคดีมาตรา 112 เป็นกลุ่มแดง ฮาร์ดคอร์ล้มเจ้า แม้ว่าจะมีความพยายามโต้แย้งว่าอากงไม่เกี่ยวข้องกับคนเสื้อแดงและเป็นเหยื่อของความไม่ยุติธรรมของมาตรา 112 (“อากง” หาใช่ชายแก่ ที่แท้แดงฮาร์ดคอร์ “ล้มเจ้า”, 2554) เป็นต้น ทำให้มวลชนคนเสื้อแดงรวมถึงกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องกษัตริย์ถูกทำให้กลายเป็นศัตรูของชาติผ่านวาทกรรมล้มเจ้า นอกจากนี้ ฝ่ายอนุรักษนิยมได้สร้างสร้างความชอบธรรมผ่านนิยามความเป็นชาติกระแสหลักในการเคลื่อนไหวทางการเมืองตอบโต้ฝ่ายตรงข้าม โดยการแสดงตนเป็นของผู้รักชาติบ้านเมืองจงรักภักดีที่ต้องการปกป้องสถาบันจากผู้ไม่หวังดีทำลายชาติบ้านเมืองจนเกิดเป็นขบวนการต่างๆ ของฝ่ายอนุรักษนิยม เช่น กลุ่ม “กลุ่มเสื้อหลากสี” ของนายแพทย์ ตุลย์ สิทธิสมวงศ์ ได้เคลื่อนไหวรวบรวมรายชื่อประชาชนที่คัดค้านการแก้ไขมาตรา 112 ยื่นต่อประธานรัฐสภา และมีบทบาทในการเคลื่อนไหวกดดันให้ดำเนินการต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าหมิ่นพระบรมเดชานุภาพฯ และกลุ่มราษฎรอาสาปกป้องสถาบันของบวร ยสินทร มีบทบาทในการจัดเวทีชุมนุมทุกวันอาทิตย์บริเวณลานพระบรมรูปฯ รัชกาลที่ 6 และยังเป็นผู้เบิกความเป็นพยานฝ่ายโจทก์ ในคดีมาตรา 112 หลายคดี เช่น สมยศ พุกกะเวส สุข และทอม ดันดี เป็นต้น (นพพล อาษามาส, 2558, น.61 - 62)

ส่วนในประเด็นความพยายามจะผลักดัน พ.ร.บ. นิรโทษกรรมเหมาเข่งของพรรคเพื่อไทยและรัฐบาลยิ่งลักษณ์ถูกฝ่ายอนุรักษนิยมเป็นความพยายามช่วยทักษิณ ชินวัตร สามารถกลับมาประเทศไทยโดยที่ไม่ดำเนินคดี จนกลายเป็นการปลุกกระแสต่อต้านทักษิณให้กลับมาอีกครั้ง กลายเป็นจังหวะสำคัญให้สุเทพ เทือกสุบรรณ ได้ออกจากพรรคประชาธิปัตย์มาจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตัวเองในชื่อว่า “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” หรือ กปปส. (เบเกอร์ และผาสุก พงษ์ไพโรจิตร์, 2565, น. 402) เป็นหัวหอกสำคัญเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านทักษิณและคนเสื้อแดง

การเคลื่อนไหวของกลุ่ม กปปส. ได้รับเสียงตอบรับอย่างดีจากชนชั้นกลางเก่าคนเมืองซึ่งเป็นมวลชนหลักของฝ่ายอนุรักษนิยมมาตั้งแต่ช่วงการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณยุคพันธมิตรฯ พร้อมกับได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการและบุคลากรจากภาครัฐ เช่น ข้าราชการจากกระทรวงสาธารณสุขนำโดยปลัดกระทรวงฯ ออกมาต้อนรับผู้ชุมนุมกลุ่ม กปปส. (กปปส.ถึงสธ.-ปลัดต้อนรับ, 2557) รวมถึงมีบุคลากรทางการแพทย์ไม่ว่าจะเป็นหมอและพยาบาลเข้าร่วมกับกลุ่ม กปปส. เป็นจำนวนมากจนเกิดเป็นวลีสำคัญ “หนีคนไข้มาโล้รัฐบาล” (แพทย์สภาชี้หมอ-พยาบาล'ร่วมมือบดขยี้แรง, 2557)

นอกจากนี้ ยังมีบุคลากรจากมหาวิทยาลัยทั้งนักศึกษา ศิษย์เก่า เข้าร่วมชุมนุมกลุ่ม กปปส. ไม่ว่าจะเป็น เป็นธรรมศาสตร์และจุฬาฯ (จุฬาฯ-มธ.ผนีกกปปส.บุกทำเนียบ9ธ.ค., 2557) ในส่วนภาคประชาสังคม ได้มีดาราคณวการบันเทิงที่จะเข้าร่วมการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลยิ่งลักษณ์กับกลุ่ม กปปส. จำนวน มากเลือกจนกลายเป็นกระแสของสังคม (ดารา ยังแน่น! ม็อบชัตดาวน์กรุงเทพ สัปดาห์ที่ 2, 2557) แม้กระทั่งของฝั่งศาสนาเองทางกลุ่ม กปปส. มีแกนนำสำคัญอย่างพุทธะอิสระ ผู้ซึ่งเป็นพระสงฆ์ผู้เป็น ที่เคารพแก่ผู้ชุมนุมและเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 63 – 64) เป็นต้น

ขบวนการ กปปส. ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วพร้อมกับการมีเครือข่ายการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เข้มแข็งจนสามารถดึงมวลชนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวเป็นจำนวนมาก โดยมวลชนกลุ่ม กปปส. ถูกเรียกว่า “มวลมหาประชาชน” (“มวลมหาประชาชน”สร้างตำนานเขย่าประเทศ”, 2556) จนกลุ่ม กปปส. ได้ท้าทายรัฐบาลยิ่งลักษณ์ในพื้นที่ทางการเมืองผ่านการชุมนุมปิดสถานที่ราชการ เพื่อกดดันให้รัฐบาลยิ่งลักษณ์ทำการยุบสภา แม้ว่ารัฐบาลจะประกาศยุบสภาแล้วให้มีการเลือกตั้ง 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 แต่กลุ่ม กปปส. ยังคงชุมนุมเพื่อให้เกิดการปฏิรูปการเมืองก่อนการเลือกตั้ง เพื่อไม่ได้รับรัฐบาลตัวแทนของทักษิณ ชินวัตร กลับมามีอำนาจอีกและเรียกร้องให้ใช้มาตรา 7 ขอพระราชทานนายแต่งตั้งรัฐมนตรีเพื่อยุติความขัดแย้ง (“สุเทพ” แจงใช้มาตรา 7 ขอบรรณ บ้านเมืองไม่ปกติ พรุ่งนี้นำประชาชนถวายพระพร, 2556) จนกระทั่งสุเทพแกนนำ กปปส. ประกาศ ยุทธศาสตร์ “Shutdown กรุงเทพ” โดยการให้มวลชนชุมนุมในพื้นที่สำคัญ ปิดสถานที่ราชการ รวมถึงปิดล้อมคูหาเลือกตั้ง ในการเลือกตั้ง 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 เป็นโมฆะในที่สุดนำไปสู่ สุนยาศาสตรทางการเมือง (ธัญญภัทร์ เจริญพานิช, น. 89 – 100) พร้อมกับสุเทพอ้างความชอบธรรม ของกลุ่ม กปปส. ในฐานะตัวแทนประชาชนประกาศความเป็นรัฐอธิปไตยของประเทศ (สุธาชัย ยิ้ม ประเสริฐ, 2557)

กลุ่ม กปปส. ประสบความสำเร็จอย่างมากในการทำท้าทายรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็น การ กดดันให้รัฐบาลยุบสภา การขัดขวางการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล และการขัดขวางไม่ให้การ เลือกตั้ง เพื่อไม่ให้ให้พรรคเพื่อไทยของทักษิณกลับมาชนะเลือกตั้งเป็นรัฐบาลได้อีก จนนำไปสู่การเกิด สุนยาศาสตรทางการเมือง ส่วนสำคัญที่ช่วยให้การเคลื่อนไหวกลุ่ม กปปส. ประสบความสำเร็จ คือการ สร้างความชอบธรรมผ่านนิยามความเป็นชาติไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ในรูปแบบ อุดมการณ์ชาตินิยมเหมือนกับช่วงกลุ่มพันธมิตรฯ เคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณ ซึ่งกลุ่ม กปปส. ได้นำ นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักมาใช้เคลื่อนไหวการเมืองในลักษณะ “การเมืองของคนดี” เพื่อ

สร้างชั่วคราวระหว่างแบบवाद้า เพื่อสร้างชอบธรรมในการฝ่ายตัวเองและทำลายความชอบธรรมให้กับฝ่ายตรงข้าม (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 59) โดยอาศัยความเป็นชุมชนจินตกรรมที่รู้สึกความเป็นชาติเดียวกันผ่านพระมหากษัตริย์ที่มีอิทธิพลต่อจิตสำนึกร่วมกันในพื้นที่ทางคิดของคนไทย ในภาคประชาสังคมมาอย่างยาวนาน จนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันผู้คนในรูปแบบของอุดมการณ์ราชาชาตินิยม กลุ่ม กปปส. เคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านการสร้างความชอบธรรมและดึงดูดมวลชนกับภาคส่วนต่างๆ สนับสนุนตัวเองในฐานะของ “คนดี” ผู้รักชาติสถาบันกษัตริย์ที่ออกมาต่อต้านรัฐบาลและผู้สนับสนุนผู้ชั่วร้ายที่จะทำลายบ้านเมือง (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 76 - 77)

จะเห็นได้ว่าลักษณะการเคลื่อนไหวของขบวนการ กปปส. ได้ให้ความสำคัญคุณลักษณะของความเป็นคนดีที่มีมิติความสัมพันธ์ต่อความรักชาติและจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ควบคู่ไปกับคุณลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น คนผู้มีศีลธรรมยึดมั่นพุทธศาสนา เป็นพลเมืองดีซื่อสัตย์สุจริต เป็นคนมีคุณภาพคนและเป็นผู้ดีชนชั้นสูง เป็นปัญญาชนเสรีชนมีความคิดการเมืองของตัวเอง เป็นต้น (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 59) รวมถึง กปปส. ได้ให้ความสำคัญกับความรักชาติและสถาปนาตนเป็นผู้รักชาติที่กำลังต่อสู้กับคนที่คิดทำลายชาติในลักษณะชาตินิยมแบบกีดกัน (Exclusionary Nationalism) ที่ไม่นับรวมประชาชนทุกคนเป็นสมาชิกของชาติ แต่ต้องเป็นคนที่ยึดถืออุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แบบเดียว กปปส. เท่านั้นถึงจะเป็นผู้รักชาติ และความเป็นชาติในมโนทัศน์ของ กปปส. มีลักษณะความเหลื่อมล้ำต่ำสูงภายใต้พระบรมโพธิสมภารมีโครงสร้างระดับชั้นตามชาติวุฒิ คุณวุฒิ และระดับศึกษา แบ่งสถานะทางการเมืองและสังคมชัดเจน (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 127) สอดคล้องนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักในฐานะชุมชนจินตกรรมที่มีลักษณะเป็นราชาชาตินิยมที่ผู้คนให้รับรู้ความเป็นชาติเดียวกันผ่านพระราช (ธงชัย วินิจจะกุล, 2563, น. 15)

การเคลื่อนไหวของขบวนการ กปปส. ยังให้ความสำคัญกับการแสดงว่าตนเป็นผู้รักชาติและความจงรักภักดีสถาบันกษัตริย์ เห็นได้จากการใช้ธงชาติไทยเป็นสัญลักษณ์ประจำขบวนการ กปปส. โดยมักเห็นเป็นสายคล้องนกหวีดลายธงชาติ จนกลายเป็นภาพลักษณ์ของมวลชน กปปส. หรือการนำลายธงชาติมาเป็นแฟชั่นของมวลชนหรือเป็นผลิตภัณฑ์ที่นำมาขายในการชุมนุม เช่น ธิเบต สายรัดคอมือ หมวก (เศรษฐกิจข้างมีอบเผื่องฟู อยู่คู่กันถาวรหน้า, 2557) การใช้ลายธงชาติไทยของ กปปส. เป็นการแสดงออกให้เห็นว่าพวกเขาคือมวลชนผู้รักชาติและการชุมนุมของพวกเขาเป็นการทำเพื่อชาติ จนธงชาติไทยกลายเป็นภาพจำและสัญลักษณ์ของ กปปส. ในช่วง พ.ศ. 2556 – 2557

นอกจากนี้ กลุ่ม กปปส. ยังให้ความสำคัญกับการแสดงออกของตนในฐานะของคนดีผู้รักชาติและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ หรือแสดงออกว่าการชุมนุมของพวกเขาทำเพื่อชาติควบคู่ไปกับการปกป้องสถาบันกษัตริย์ ซึ่งมักปรากฏให้เห็นผ่านการปราศรัยของบนเวทีการชุมนุม เช่น คำปราศรัยของสุเทพบนเวทีราชดำเนิน 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ประกาศว่าพวกเรา กปปส. เป็นคนดี ผู้รักชาติ รักแผ่นดิน ทำสิ่งที่ถูกต้องเพื่อบ้านเมืองโดยต่อสู้กับมารร้ายที่พยายามคุกคามชีวิตพวกเรา (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 65) กรณีแกนนำ กปปส. ให้เยาวชนขึ้นเวทีปราศรัยโจมตียิ่งลักษณ์และคนเสื้อแดงโดยบางเนื้อหาได้กล่าวว่า ที่ต่ายยังลักษณ์เพราะเป็นคนไทยรักประเทศกับในหลวง ในหลวงเหนื่อยมากแล้วเราเลยมารวมตัวกันเพื่อขับไล่ยิ่งลักษณ์กับควายแดง รวมถึงยังกล่าวว่าเราสู้เพื่อในหลวงตายไปขึ้นสวรรค์ แต่ยิ่งลักษณ์ตกรอก และส่งท้ายปราศรัยว่า “หนูรักษาประเทศตลอดกาลจนวันตาย” (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 72) และคำปราศรัยของจักษุ พันธุ์ชูเพชร บนเวทีราชดำเนิน 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ว่าพวกเรามีสัญลักษณ์คือธงชาติ ของเขาคือธงแดง เรามีรูปในหลวง แต่มีรูปยิ่งลักษณ์กับทักษิณ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 86) เป็นต้น

นอกจากการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นคนดีผู้รักชาติและรักสถาบันกษัตริย์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองแล้ว ขบวนการ กปปส. ยังสร้างอัตลักษณ์ชั่วคราวข้ามของความเป็นคนดีให้กับฝ่ายตรงข้ามอย่างรัฐบาลยิ่งลักษณ์และคนเสื้อแดงในฐานะรัฐบาลชั่วร้ายกับผู้สนับสนุนโง่เขลา (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 60) โดยการสร้างอัตลักษณ์ชั่วคราวข้ามให้กับคนเสื้อแดงผ่านวาทกรรม โง่ จน เจ็บ ควายแดง เผาบ้านเมืองเผาเมือง จนคนเสื้อแดงถูกสร้างอัตลักษณ์ให้เป็นคนไม่มีคุณภาพ โง่เขลาเบาปัญญา บ้านนอก ถูกซื้อมาเป็นสมุนบริวาร เป็นพวกกักขฬะ อันธพาล คนชั้นต่ำหรือการมองตัวตนที่ไม่ใช่คน ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ร้ายหรือควาย ต่างจาก กปปส. ที่เป็นคนที่มีคุณภาพ มีการศึกษาคุณธรรม สะอาดบริสุทธิ์ เป็นปัญญาชนคนชั้นสูง เป็นต้น (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 76) เพื่อทำลายชอบธรรมของรัฐบาลยิ่งลักษณ์กับคนเสื้อแดง พร้อมกับสร้างเหตุผลของความชอบในการเคลื่อนไหวของ กปปส. ที่ออกมาทำเพื่อชาติและปกป้องสถาบันกษัตริย์จากความเลวร้ายของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ซึ่งมีทักษิณอยู่เบื้องหลังกับคนเสื้อแดงที่เป็นผู้สนับสนุน นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักได้มามีบทบาทในการสร้างความหมายให้รัฐบาลยิ่งลักษณ์และคนเสื้อแดงในฐานะของศัตรูของชาติ เมื่อกลุ่ม กปปส. คือคนดีผู้รักชาติและสถาบันกษัตริย์ ขั้วตรงข้ามอย่างรัฐบาลยิ่งลักษณ์คือรัฐบาลชั่วช้าสมานย์ขายชาติทำลายสถาบันกษัตริย์ มวลชนคนเสื้อแดงคือสมุนบริวาร รัฐบาลชั่วช้าสมานย์ ซึ่งเป็นพวกคิดร้ายทำลายชาติหนักแผ่นดินเป็นพวกล้มเจ้าไม่จงรักภักดี (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 76 – 77) วาทกรรมดังกล่าวของฝ่ายอนุรักษ์นิยมได้ตอกย้ำจิตสำนึกร่วมกันที่มองเครือข่าย

ของทักษิณและคนเสื้อแดงเป็นศัตรูของชาติในการมองว่าตรงข้ามว่าเป็นสิ่งอื่นที่ไม่ใช่คนไทย จนกลายเป็นรากวัฒนธรรมและการรับรู้ของฝ่ายอนุรักษนิยมในการสร้างเป็นอัตลักษณ์ให้ตรงข้ามเป็นปีศาจความชั่วร้ายเพื่อโจมตีรัฐบาลและคนเสื้อแดง เช่น คำปราศรัยของสุเทพที่เรียกรัฐบาลยิ่งลักษณ์เป็นมารร้าย สอดคล้องกับผู้ชุมนุมเขียนโปสเตอร์ว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองตัวเองเป็นการขับไล่มาร (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 65, 68)

รวมถึงคนเสื้อแดงยังถูกกลุ่ม กปปส. สร้างภาพลักษณ์เป็นผู้ทำลายชาติบ้านเมืองผ่านประสบการณ์และการรับรู้ร่วมกันของฝ่ายอนุรักษนิยมที่มองคนเสื้อแดงเป็นพวกเผาบ้านเมือง พวกก่อการร้าย ทำลายความไม่สงบให้กับชาติ เป็นเหตุให้พวกเขาต้องต่อต้านคนเสื้อแดง เช่น คำปราศรัยของสุเทพบนเวทีราชดำเนิน 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 ว่า เมื่อคนเสื้อแดงไม่ถูกใจก็จะก่อเหตุร้าย ยุยงปลุกปั่นล้างสมองคนให้มาก่อเหตุทำให้ประเทศไทยและแผ่นดินไทยต้องลุกเป็นไฟเหมือนที่เคยทำมาแล้ว ในหัวใจพี่น้องคนไทยทุกคนที่รักชาติรักแผ่นดิน คิดเหมือนกันว่า ปลอมให้พวกมันอยู่ต่อไป ต้องขจัดให้หมดแผ่นดินไทย อยู่ไปก็เปลี่ยนนามแผ่นดินไทยอย่างแท้จริง (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 86)

นอกจากต่อต้านรัฐบาลและคนเสื้อแดงแล้ว ขบวนการ กปปส. ยังมีการสร้างอัตลักษณ์แบ่งขั้วระหว่างมวลชนฝ่ายตัวเองในฐานะคนดีช่วยชาติบ้านเมือง กับผู้คนที่ไม่ได้เข้าร่วมและสนับสนุน กปปส. ในฐานะของคนไทยที่ไม่สนใจปัญหาชาติบ้านเมืองผ่านวาทกรรม “ไทยเฉย” มีความหมายถึงคนไทยที่ไม่ออกมาร่วมการชุมนุมต่อต้านรัฐบาลดำเนินชีวิตตามปกติเหมือนว่าไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น และไม่ตระหนักถึงปัญหาบ้านการเมืองที่กระทบกับชีวิตของตน (จิตติกร สังข์ และอรรถสิทธิ์ พานแก้ว, มปป.) รวมถึงสร้างอัตลักษณ์แบ่งขั้วระหว่างตนกับประชาชนที่นิ่งเฉยไม่เข้าร่วม กปปส. โดยการโจมตีว่าเป็นคนที่ขาดจิตสำนึก ไม่รักชาติ หรือโจมตีผู้คนที่กระทำการขัดต่อการเคลื่อนไหว กปปส. อย่างการโจมตีคนที่ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งว่าเป็นพวกไม่รักชาติโดยเฉพาะบุคคลสาธารณะ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 67) เป็นต้น

แม้ว่ากลุ่ม กปปส. จะอ้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของตนโดยการใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน จนสามารถแสดงพลังของมวลชนท้าทายรัฐบาลยิ่งลักษณ์ แต่การสร้างอัตลักษณ์แบ่งขั้วระหว่างฝ่ายตนและฝ่ายตรงข้ามอย่างชัดเจน นำไปสู่การเกิดกระแสตอบโต้ของกลุ่มคนและมวลชนที่ไม่ได้อยู่ฝ่าย กปปส. โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางของกลุ่ม กปปส. และผู้ต้องการเลือกตั้งตามแนวทางระบอบประชาธิปไตย กลุ่มคนเหล่านี้

ออกมาตอบโต้ กปปส. ว่าตนก็เป็นกลุ่มคนที่สนใจเหตุการณ์บ้านเมือง แต่ไม่เห็นด้วยกับการชุมนุมเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ประท้วงรัฐบาล และสนับสนุนแนวทางของรัฐบาลที่จะจัดให้มีการเลือกตั้ง โดยวิวัฒน์ ปริยวงศ์ นักวิชาการอิสระที่เป็นกลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยกับ กปปส. ได้ให้นิยามตนใหม่ว่าเป็น “ไทยอดทน” (จิตติกร สังข์ และอรรถสิทธิ์ พานแก้ว, มปป.) หมายถึง เป็นคนไทยที่อดทนที่จะใช้ปัญญาและเหตุผล เพื่อหาทางอยู่ร่วมกันภายใต้กติกา แม้จะชื่นชอบหรือไม่ชื่นชอบรัฐบาลยิ่งลักษณ์ก็ตาม (ผดุงวาทกรรมใหม่ “ไทยอดทน”, 2556) หรือกรณีปวิน ชัชวาลพงศ์พันธ์ ได้โต้ว่าที่กบพรชัย เทพปัญญา ในรายการเรื่องเด่นเย็นนี้ โดยเขาต่อต้านแนวคิดและการเคลื่อนไหว กปปส. ที่ขัดขวางการเลือกตั้งโดยอ้างว่าเป็นตัวแทนของประชาชนคุณภาพมาปฏิรูป พร้อมกับแสดงจุดยืนยึดมั่นในการเลือกตั้งตามประชาธิปไตยที่ให้อำนาจประชาชนเป็นผู้ตัดสินโดยที่ไม่แบ่งแย่งว่าใครคือประชาชนคุณภาพและไม่มีคุณภาพ (อ.ปวิน VS รศ.พรชัย เรื่องเด่นเย็นนี้ 27/01/2557, 2557) เป็นต้น

ส่วนขบวนการคนเสื้อแดงได้ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านกลุ่ม กปปส. ที่ถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง ทำให้สองฝ่ายได้ปะทะกันอย่างรุนแรงบ่อยครั้งในช่วง พ.ศ. 2556 – 2557 โดยคนเสื้อแดงที่สร้างความชอบธรรมผ่านนิยามความเป็นชาตินอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน มองว่าระบอบประชาธิปไตยกับการเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนเบื้องล่างอย่างพวกเขา ทำให้คนเสื้อแดงออกมาสนับสนุนรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ที่ถือว่าเป็นอย่างชอบธรรมจากการเลือกของประชาชน และไม่พอใจการเคลื่อนไหวของ กปปส. ที่ขัดขวางการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย พร้อมกับกังวลว่าการเคลื่อนไหวของ กปปส. นำไปสู่เงื่อนไขรัฐประหารแบบเดียวกับกลุ่มพันธมิตรฯ เมื่อปี พ.ศ. 2549 จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวคู่นานของกลุ่มคนเสื้อแดงออกมาต่อต้านการปิดกรุงเทพฯ และรณรงค์เลือกตั้งโดยเฉพาะพื้นที่ต่างจังหวัด (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 25557, น. 26) ความไม่พอใจของคนเสื้อแดงยิ่งรุนแรงขึ้นเมื่อการเลือกตั้งถูกล้มและรัฐบาลยิ่งลักษณ์ไม่สามารถบริหารแผ่นดินได้จากการเคลื่อนไหว กปปส. จนเกิดสุญญากาศทางการเมือง ตอกย้ำความรู้สึกความไม่เป็นธรรมทางการเมืองของคนเสื้อแดงอีกครั้ง ทำให้คนเสื้อแดงภายใต้การนำของ นปช. ประกาศล้มล้างระบอบ ชุมนุมใหญ่ทั่วประเทศเพื่อออกมาต่อต้าน กปปส. (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 25557, น. 81) นำไปสู่การชุมนุมใหญ่ในช่วงเดือนเมษายน บริเวณถนนอักษะ แสดงจุดยืนต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและต่อต้านการเคลื่อนไหว กปปส. ('เสื้อแดง' ชุมนุมถนนอักษะ คึกคัก, 2557) โดยความรู้สึกและจิตสำนึกร่วมของคนเสื้อแดงในเวลานั้นสะท้อนได้จากบทเพลง ลั่นกลองรบ ถูกนำมาใช้ปลุกกระดมมวลชนคนเสื้อแดง ได้กล่าวถึงความสุดทนของคนเสื้อแดงที่ไม่ได้ความเป็นธรรม จนต้องกลับมารวมกันต่อสู้กันอีกครั้งเพื่อความไม่ธรรม จนต้องกลับมารวมกันต่อสู้กันอีกครั้งเพื่อความไม่ธรรมและความเท่าเทียมในประเทศไทย

(เพลงลั่นกลองรบ อเล็ก โซครัมพุกซ์, 2557) กลายเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดง ในฐานะไพร่ภายใต้การขับเคลื่อนของนิยามความเป็นชาติไทยที่ประชาชนเป็นองค์ประธานเพื่อสร้างระบอบการเมืองประชาธิปไตยของประชาชน

จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์สลายการชุมนุม พ.ศ. 2553 ยังมีลักษณะของการช่วงความหมายของชาติ ภายใต้การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานกับนิยามความเป็นชาติไทยแบบที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน โดยขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายอนุรักษ์นิยมอย่างกลุ่ม กปปส. ได้ใช้นิยามความเป็นชาติกระแสหลักสร้างความชอบธรรมของการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลยิ่งลักษณ์ผ่านการสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นคนดีผู้รักชาติและปกป้องสถาบันกษัตริย์ พร้อมโจมตีฝ่ายตรงข้ามในฐานะเครือข่ายของทักษิณที่จะมาทำลายชาติบ้านเมืองและสถาบันกษัตริย์ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 125 – 128) ส่วนขบวนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงได้ใช้นิยามความเป็นชาติไทยแบบนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน เพื่อสร้างความชอบธรรมการเคลื่อนไหวในการเรียกความเป็นธรรมที่ถูกปฏิบัติสองมาตรฐานในการสลายการชุมนุมและต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใหม่ของประชาธิปไตยคนชนชั้นล่างและทำลายระบอบอำมาตย์ของชนชั้นนำทางการเมือง รวมถึงเคลื่อนไหวในประเด็นทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์เช่น การยกมาตรา 112 (ปวงชน อุณจนา, 2565, น. 252 - 253) พร้อมกับแสดงออกอย่างชัดเจนในการต่อต้านการเคลื่อนไหวของ กปปส. แม้จะอ้างความชอบธรรมในการทำเพื่อชาติกับสถาบันกษัตริย์ก็ตามเพราะมองว่า กปปส. พยายามจะทำลายระบอบประชาธิปไตยของประชาชนและทำลายรัฐบาลของพวกเขาที่ชนะเลือกตั้งมา

การช่วงชิงความหมายของชาติทั้งสองแบบในพื้นที่ทางความคิดได้นำไปสู่การปะทะกันในพื้นที่ทางการเมืองด้วยความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นเกิดการเผชิญหน้ากันระหว่าง กปปส. กับประชาชนที่ต้องการเลือกตั้ง เช่น เหตุการณ์ของพิจาริณี รัตนชานอง หรือฉายาป้าไฟฉาย ได้เดินฝ่าฝูงชน กปปส. ที่ออกมาขัดขวางการเลือกตั้งล่วงหน้าพร้อมกับชูไฟฉายในมือเพื่อแสดงออกมาในฐานะผู้ต้องการใช้สิทธิเลือกตั้ง ('พิจาริณี' เสียใจเลือกตั้งเป็นโมฆะ ไม่เคารพสิทธิ 20 ล้านเสียง, 2557) บริเวณสำนักงานเขตดินแดนได้เกิดเหตุประชาชนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งร่วมกันฝ่าแนวกันหลังเจ้าหน้าที่ประกาศระงับเลือกตั้งจากปิดล้อมของกลุ่ม กปปส. (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 25557, น. 63) และเหตุการณ์ผู้ชุมนุม กปปส. ใช้ความรุนแรงกับผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งโดยการบีบคอ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565, น. 46) เป็นต้น การเผชิญหน้ากันระหว่าง กปปส. กับคนเสื้อแดง เช่น กลุ่มนักศึกษาธรรมศาสตร์แนวร่วม กปปส. เข้าทำลายรถเมล์ที่มีคนเสื้อแดงโดยสารเมื่อ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 (วินาทีมีอบเดือดทุบรถเมล์หน้า

ราม, 2556) เหตุการณ์ปะทะกันระหว่างคนเสื้อแดงนำโดยวุฒิพงศ์ กษตรมคุณ หรือโกตี๋ กับ กปปส. ของพระพุทธรูปอริสระด้วยอาวุธปืนบริเวณแยกหลักสี่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 จนมีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บ (1 ก.พ. 2557 เหตุการณ์ไม่มีวันลืม! “มือปืนป๊อปคอร์น” ย้อนรอย 5 ปี หลักสี่ระทึก! รำลึก ลุงอะแกว, 2562) เป็นต้น

ความขัดแย้งทางการเมืองช่วง พ.ศ. 2556 – 2557 ได้เกิดเหตุความรุนแรงจนมีเสียชีวิตและบาดเจ็บพร้อมกับการเกิดสูญญากาศทางการเมือง จนทำให้การบริหารงานแผ่นดินไม่สามารถดำเนินต่อไปได้และภาวะสังคมที่เต็มไปด้วยของบรยากาศของความวุ่นวาย จนในที่สุดวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบกและผู้นำเหล่าทัพ ประกาศรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลรักษาการในนามของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) พร้อมกับการใช้กองกำลังทหารควบคุมสถานการณ์จนการชุมนุมทางการเมืองต้องยุติ (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 25557, น. 205 - 206) โดย คสช. อ้างเหตุผลในการรัฐประหารต้องการรักษาความสงบ และความมั่นคงของชาติ พร้อมกับการปฏิรูปโครงการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของทุกคนในประเทศ เพื่อให้ประชาชนในชาติกลับมาเกิดความรักสามัคคีเหมือนเดิม (แถลงการณ์ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ, 2557)

ปฏิกริยาของคนไทยภายหลังรัฐประหารถูกแบ่งออกเป็นสองฝั่งอย่างชัดเจน โดยมวลชน กปปส. ต่างโห่ร้องยินดีกับการยึดอำนาจของทหาร (22 พฤษภาคม 2557: ผู้ชุมนุม กปปส. โห่ร้องยินดี หลังทหารยึดอำนาจ, 2566) รวมถึงแกนนำ นำ กปปส. ต่างก็รู้สึกยินดีกับรัฐประหารจนเกิดเป็นเหตุการณ์ปาร์ตี้ลายนางในงานเลี้ยง บรรดาแกนนำต่างสวมชุดลายทหาร โดยบรรยากาศเป็นไปอย่างชื่นมื่นภายหลังการรัฐประหารเพียงแค่ 6 วัน (วอนเนตแกนนำ กปปส. จัดปาร์ตี้ชุดทหาร, 2557) เป้าหมายทางการเมืองของ กปปส. ได้สำเร็จลุล่วงแล้วจากการที่รัฐบาลตัวแทนทักษิณถูกยึดอำนาจเสื้อแดงถูกควบคุม และเกิดการปฏิรูปประเทศภายใต้การการจัดการของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งในเวลาต่อมาจะกลายผู้นำคนดีรักษาตีสถาบันกษัตริย์ในทัศนะของฝ่ายอนุรักษนิยม แต่อีกด้านหนึ่งมวลชนฝ่ายเสื้อแดงที่ชุมนุมบริเวณอักษะต่างโคกเสร์้าเสียใจ พร้อมกับถูกทหารของ คสช. ควบคุมด้วยอาวุธสงครามให้ยุติการชุมนุม (ทหารยึด ถ.อักษะ จัตุภูมิแกนนำ นปช. หลังรัฐประหาร, 2557) ทำให้คนเสื้อแดงต้องผิดหวังและพ่ายแพ้ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยให้กับการรัฐประหารของกองทัพ นอกจากนี้ กลุ่มคนผู้ยึดมั่นประชาธิปไตยต่างออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารของ คสช. จนเกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างประชาชนกับทหาร รวมถึงเกิดกิจกรรมต่างๆ ในการต่อต้านรัฐประหาร จนมีผู้คนจำนวนมากถูกทาง คสช. เข้าจับกุมเพื่อรักษาความสงบ โดยมวลชนมองว่า คสช. เป็นเผด็จการทหาร และพวกเขาต้องการระบอบประชาธิปไตยของประชาชน (Unrest and

Opposition Over Military Rule: Thailand on the Brink (Dispatch 4), 2557) ทำให้การรัฐประหารของ คสช. ไม่สามารถสร้างความสงบให้กับชาติไทยได้อย่างแท้จริงพร้อมกับจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองรอบใหม่ในเวลาต่อมา

สรุป

หากกล่าวถึงเรื่องนิยามความเป็นชาติไทยในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองไทยช่วงทศวรรษ 2550 จะเห็นได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณของฝ่ายอนุรักษ์นิยมความโดดเด่นในการใช้นิยามความเป็นชาติไทยมาเคลื่อนไหวทางการเมืองในลักษณะของอุดมการณ์ราชาชาตินิยม ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มพันธมิตรฯ และกลุ่ม กปปส. โดยงานศึกษาของกนกรัตน์ เลิศชูสกุล ได้อธิบายว่า ขบวนการต่อต้านทักษิณประกอบด้วยคนหลากหลายกลุ่มอุดมการณ์ แต่กลุ่มอนุรักษ์นิยมสามารถกลายเป็นแกนนำขบวนการต่อต้านทักษิณ และเลือกใช้อุดมการณ์ชาตินิยมกับกษัตริย์นิยมในการเคลื่อนไหวของตน เช่น การใช้เป็นยุทธศาสตร์บั่นทอนความชอบธรรมของทักษิณในฐานะของภัยคุกคามชาติและสถาบันกษัตริย์ การปลุกกระแสชาตินิยมและกษัตริย์นิยมดึงมวลชนให้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณในฐานะของผู้รักชาติปกป้องสถาบันกษัตริย์ เป็นต้น (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2553)หรืองานของประจักษ์ ก้องกีรติที่ศึกษาขบวนการต่อต้านทักษิณอย่าง กปปส. โดยอธิบายว่าการเคลื่อนไหวของ กปปส. ได้มีการใช้แนวคิดชาตินิยมแบบกีดกัน โดยการสถาปนาตนเป็นผู้รักชาติที่กำลังต่อสู้กับผู้คิดร้ายกับชาติบ้านเมือง ซึ่งต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์พร้อมกับ กปปส. ใช้วาทกรรมแบบชาตินิยมแบบกีดกันแบ่งแยกคนระหว่างฝ่ายตนกับฝ่ายตรงข้ามแบบขาวดำอย่างชัดเจน โดยฝ่ายตนคือคนดีรักชาติรักสถาบันกษัตริย์ ส่วนฝ่ายตรงข้ามคือคนร้ายผู้คิดจะทำลายชาติและสถาบันกษัตริย์ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565)

งานทั้งสองชิ้นได้แสดงให้เห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณของฝ่ายอนุรักษ์นิยมมีการนำอุดมการณ์ชาตินิยมมาใช้ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตน โดยอุดมการณ์ชาตินิยมดังกล่าวมาจากนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานของชาติ เป็นชุมชนจินตกรรมที่ผู้คนรับรู้ความเป็นชาติคือสิ่งเดียวกับกษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563)) ทำให้อุดมการณ์ชาตินิยมไทยจึงต้องให้ความสำคัญพระมหากษัตริย์ หรือที่เรียกว่า ราชาชาตินิยม (ธงชัย วินิจจะกูล, 2559) นิยามความเป็นชาติกระแสหลักในฐานะของอุดมการณ์ราชาชาตินิยมถูกนำมาใช้ปลูกฝังสร้างจิตสำนึกคนไทยให้มีความรู้สึกจงรักภักดีและผูกพันกับสถาบันกษัตริย์พร้อมตระหนักรู้ว่า

พระมหากษัตริย์คือส่งสำคัญสูงสุดของชาติ แม้เป็นคนต่างเชื้อชาติศาสนา หากอยู่ได้ร่วมพระบรมโพธิสมภารกับมีความจงรักภักดี ก็ถือว่าเป็นคนของชาติไทยอย่างแท้จริง โดยพระมหากษัตริย์ในฐานะขององค์ประธานของนิยามชาติไทยกระแสหลักมีอิทธิพลในพื้นที่ทางความคิดของผู้คนเป็นอย่างมาก จึงไม่แปลกที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมจะปลุกกระแสอุดมการณ์ราชาชาตินิยมโดยการแสดงว่าเป็นผู้จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ หรือสร้างภาพลักษณ์ในการเคลื่อนไหวของตนว่าเป็นการกระทำเพื่อสถาบันกษัตริย์ และชาติบ้านเมืองในการเคลื่อนไหวต่อต้านทักษิณ เช่น การเรียกร้องให้พระราชอำนาจนำเข้ามาจัดการปัญหาบ้านเมืองและการใช้สิทธิเลือกตั้งของกลุ่มพันธมิตรฯ หรือการสร้างอัตลักษณ์เป็นคนดีผู้รักชาติสถาบันกษัตริย์ของกลุ่ม กปปส. เป็นต้น

นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานกลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายอนุรักษ์นิยม เพื่อดึงมวลชนและกลุ่มก้อนทางการเมืองต่างๆ ที่ยึดถือในอุดมการณ์ราชาชาตินิยมเหมือนกันเข้าร่วมในการเคลื่อนไหว ตนส่วนฝ่ายรัฐภายใต้เครือข่ายชนชั้นนำเองก็ใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว เช่น กองทัพมักอ้างเหตุผลในการรัฐประหารว่าเป็นการปกป้องสถาบันกษัตริย์ เพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ และรัฐบาลทุกยุคสมัยต้องแสดงตนเป็นผู้จงรักภักดี

นอกจากนี้ รัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมยังนำนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานทำลายความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามโดยการทำให้กลายเป็นศัตรูของชาติ ซึ่งจำเป็นจะต้องสร้างภาพลักษณ์ฝ่ายตรงข้ามให้เป็นผู้ปรปักษ์กับสถาบันกษัตริย์ เพราะการเป็นปรปักษ์ต่อสถาบันกษัตริย์เทียบเท่ากับการเป็นศัตรูของชาติหรือผู้ไม่รักชาติ ทำให้รัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมพยายามโจมตีฝ่ายตัวข้ามว่าเป็นผู้ไม่จงรักภักดีหรือคิดร้ายต่อสถาบันกษัตริย์เพื่อสร้างความชอบธรรมจัดการทางการเมืองกับฝ่ายตรงข้าม เช่น การสร้างภาพลักษณ์ทักษิณและพรรคพวกให้กลายเป็นนักการเมืองผู้จะทำลายชาติสถาบันกษัตริย์จนเป็นสร้างความชอบธรรมให้กองทัพอำนาจ และสร้างภาพลักษณ์คนเสื้อแดงเป็นศัตรูของชาติในฐานะผู้ไม่จงรักภักดี ผู้ทำลาย ผู้ต่อต้านสถาบันกษัตริย์ ผ่านวาทกรรมขบวนการล้มเจ้า ควบคู่ไปกับวาทกรรมอื่นที่ลดทอนคุณค่าของคนเสื้อแดง อาทิ ควายแดงเผาบ้านเผาเมือง จนนำไปสู่ความชอบธรรมในการปราบปรามสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงด้วยความรุนแรงในช่วง พ.ศ. 2553 ให้มวลชนคนเสื้อแดงกลายเป็นกลุ่มผู้ถูกกดขี่พื้นที่ทางการเมืองและเป็นตัวแทนชายขอบบนพื้นที่ทางความคิดในชุมชนจินตกรรมของนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลัก

อีกด้านหนึ่ง หากมาดูการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงในฐานะฝ่ายต่อต้านรัฐแล้ว งานที่ศึกษา การเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงส่วนใหญ่มักอธิบายในแง่มุมประเด็นของสถานะ ชนชั้น ความเหลื่อมล้ำทางการเมืองและเศรษฐกิจ เช่น งานศึกษาอภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ ได้อธิบายว่า คนเสื้อแดงคือ กลุ่ม “พลเมืองใหม่” หรือ “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ไม่ใช่กลุ่มคนยากจนที่สุดในสังคมไทย แต่ก็มีฐานะทางรายได้ การงานอาชีพ การศึกษา ที่ด้อยกว่า หากเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางเก่า (กลุ่มคนเสื้อเหลือง) คนกลุ่มนี้จึงมีความต้องการและความคาดหวังนโยบายจากภาครัฐที่มีลักษณะเฉพาะของ ตัวเองแตกต่างจากชนชั้นกลางเก่า โดยคนเสื้อแดง (ชนชั้นกลางระดับล่าง) ให้ความสำคัญกับระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา การเลือกตั้ง เน้นความเสมอภาคและความเท่าเทียม ในการเข้าถึงอำนาจทางการเมืองกับกระบวนการยุติธรรม ทำให้คนเสื้อแดงถึงต่อต้านการแทรกแซงระบบการเมืองแบบ รัฐสภาจากอำนาจอื่น เช่น การรัฐประหารโดยกองทัพ การแทรกแซงจากองค์กรอิสระและอำนาจศาล ความพยายามอ้างอิงอำนาจสถาบันอื่นๆ เพื่อแทรกแซงระบบการเมืองแบบรัฐสภา (อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์, 2556) สอดคล้องกับงานประภาส ปันตบแต่ง ที่ อธิบายว่าคนเสื้อแดงไม่ใช่คนยากจนที่สุดในสังคมไทย แต่เป็น “คนยอหดหู่” ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ไม่มั่นคงชีวิตต้องผูกพันกับนโยบายของรัฐบาลที่สามารถออกแบบให้ตอบสนองความต้องการและวิถี การผลิตแบบใหม่ แต่การรัฐประหาร พ.ศ. 2549 เป็นการล้มล้างนโยบายที่ชาวบ้านต้องการและตัด เสี่ยงชาวบ้านออกจากพื้นที่ทางการเมืองเป็นเหตุให้เกิดกลุ่มเสื้อแดง การลุกขึ้นสู้ของพวกเขาเป็น ปัญหาในเชิงมิติการเมืองเพื่อรักษาพื้นที่ทางการเมืองของตน (ประภาส ปันตบแต่ง, 2553, น. 46 – 48)

งานศึกษาดังกล่าว มองการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงในแง่มุมของการต่อสู้ทางชนชั้นและความเหลื่อมล้ำทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ที่สนใจคนเสื้อแดงที่ถูกทำให้ กลายเป็นชายขอบของนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักในฐานะของศัตรูของชาติ งานศึกษาคนเสื้อแดงในแง่ของการต่อสู้ทางชนชั้นและความเหลื่อมล้ำจึงไม่พอต่อการหาคำอธิบาย งานวิจัยชิ้นนี้ที่ ต้องการศึกษานิยามความเป็นชาติไทยในทัศนะของคนเสื้อแดงการนำโดยทฤษฎีศึกษาชาติมาใช้ วิเคราะห์ควบคู่กับการศึกษาคนเสื้อแดง

ผลของการศึกษาได้ข้อสรุปว่า คนเสื้อแดงเองก็เชื่อว่าจะไม่มีการแสดงทัศนะความเป็นชาติไทย ของตนเองในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเลย พวกเขาเองมีความรักชาติและนิยามความเป็นชาติไทยของตนเหมือนกัน แต่ความหมายชาติของคนเสื้อแดงมีความแตกต่างจากชาติกระแสหลัก เพราะ นิยามความเป็นชาติไทยของคนเสื้อแดงมีประชาชนเป็นองค์ประธานในการสร้างความหมายที่มี

ลักษณะเป็นชุมชนจินตกรรมที่ผู้คนรับรู้ความเป็นชาติผ่านการเป็นสามัญชนคนเป็องล่าง ซึ่งอาศัยการมีความรู้สึก ความทรงจำ ร่วมกันในการต่อสู้ (เรอนอง, 2561, น. 53 – 55) โดยเฉพาะบริบทการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 เมื่อชนชั้นกลางล่างได้รัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของพวกเขา โดยเป็นรัฐบาลที่พวกเขาเลือกเองจากการเลือกตั้ง แต่เมื่อเกิดรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ได้ทำลายรัฐบาลที่พวกเขาเลือกมาอย่างไม่เป็นธรรม และระบอบประชาธิปไตยถูกทำลายภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร รวมถึงเหตุการณ์ทางการเมือง พ.ศ. 2551 ตอกย้ำความไม่เป็นธรรมกับสองมาตรฐานทางการเมือง อย่างเช่น ทำลายความเป็นประชาธิปไตยความรู้สึกร่วมกันในอดีตของมวลชนกลุ่มต่างๆ คนเสื้อแดงกลายเป็นแรงปรารถนาให้มวลชนมาร่วมกันต่อสู้กับอำนาจรัฐภายใต้ขบวนการคนเสื้อแดงเพื่อเป้าหมายในอนาคตในการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทยที่เป็นประชาธิปไตยของสามัญชนคนธรรมดา โดยไม่มีอำนาจอะไรแทรกแซง กลายเป็นนิยามความเป็นชาติไทยของคนเสื้อแดงที่ให้ความสำคัญกับประชาชนคนธรรมดาเป็นองค์ประธานของชาติ

นิยามความเป็นชาติไทยของคนเสื้อแดงจะเกิดขึ้นได้จะต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมชิดเชื้อ (Cultural Intimacy) บางอย่างที่รับรู้ร่วมกัน โดยมีการประกอบสร้างของวัฒนธรรมที่หลากหลายและหยิบบัณฑิตวัฒนธรรมมาสร้างความหมายร่วมกันจนเป็นการสร้างความหมายชาติของตัวเองขึ้นมา มีประชาชนเป็นองค์ประธานสำคัญ เพื่อนำมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงที่เน้นขับเคลื่อนในประเด็นการต่อสู้ของสามัญชนคนเป็องล่าง การเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชน และการต่อต้านอำนาจเผด็จการของชนชั้นนำมีผู้อำนาจ โดยนิยามความเป็นชาตินอกกระแสคนเสื้อแดงสามารถสะท้อนให้เห็นผ่านบริบทการเคลื่อนไหว เช่น ปราศรัยเสียงจากดินถึงฟ้า การสร้างความหมายวาทกรรมไพร่อำมาตย์ โดยแทนตัวเองในฐานะประชาชนคนเป็องล่างที่ถูกกดขี่ว่าเป็นไพร่และแทนตัวตนผู้เป็นศัตรูของชาติแบบคนเสื้อแดงเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองในฐานะอำมาตย์ การหยิบประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวประชาธิปไตยอย่างคณะราษฎร หรือบุคคลเกี่ยวกับการทางการเมืองที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ การสร้างจิตสำนึกร่วมกันผ่านบทเพลงลูกทุ่งที่เป็นนิยมในมวลชนคนเสื้อแดง หรือการแต่งเพลงเพื่อปลุกอารมณ์ความรู้สึกในการต่อสู้ของคนเสื้อแดง นอกจากนี้ ทักษิณกลายเป็นภาพแทนของผู้นำอุดมคติที่ประชาชนเลือก และผู้ไม่ได้ความเป็นธรรมทางการเมืองเหมือนคนเสื้อแดง รวมถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ร่วมกับนักวิชาการและนักเคลื่อนไหวทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขมาตรา 112 เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อทัศนคติความคิดของมวลชนคนเสื้อแดงในการนิยามความเป็นชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานมาจากบทบาทปัญญาชนนักวิชาการที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว หรือให้การ

สนับสนุนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญญาชนที่เติบโตและมีชื่อเสียงในแวดวงวิชาการช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ โดยมีบทบาทในการศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นชาติหรือชาตินิยม และสถาบันกษัตริย์ในแง่มุมที่แตกต่างจากรัฐและสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญญาชน 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เมื่อปัญญาชนนักวิชาการได้มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวกับคนเสื้อแดงที่มีเป้าหมายในการต่อต้านระบอบการเมืองรัฐประหารและเรียกร้องประชาธิปไตยเหมือน ทำให้มวลชนคนเสื้อแดงได้ซึมซับองค์ความรู้และแนวคิดทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคมจากนักวิชาการเหล่านี้ อย่างเช่น ประวัติศาสตร์คณะราษฎร พ.ศ. 2475 ประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ รวมถึงประเด็นทางการเมืองที่เกี่ยวข้องสถาบันกษัตริย์ ซึ่งมีผลต่อการประกอบสร้างวัฒนธรรมจิตเชื้อของนิยามความเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานของคนเสื้อแดง

การเกิดขึ้นของนิยามความเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานของคนเสื้อแดง จึงมีลักษณะของความพยายามสร้างความหมายชาติใหม่จากผู้คนเบื้องล่างที่มีจิตสำนึกการต่อสู้การเมืองร่วมกันในฐานะของความเป็นสามัญชนร่วมกัน หรือไพร่ ซึ่งต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามที่เป็นผู้มั่งคั่งมาจากเบื้องบนในฐานะของอำมาตย์ จนกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของขบวนการคนเสื้อแดง ที่ต้องการเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่ ในการสร้างระบอบประชาธิปไตยเพื่อประชาชนคนเบื้องล่างและทำลายการเมืองแบบเก่าของเครือข่ายชนชั้นนำ แตกต่างจากอุดมการณ์ราชาชาตินิยมของฝ่ายอนุรักษนิยมที่เกิดจากความพยายามสร้างจิตสำนึกชาติร่วมกันผ่านสถาบันกษัตริย์มาอย่างยาวนาน ทำให้สำนึกการต่อสู้ร่วมกันฝ่ายอนุรักษนิยมจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ของผู้จงรักภักดีต่อผู้เป็นปรปักษ์กับสถาบันกษัตริย์เพื่อรักษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐแบบเดิมให้คงต่อไป

บริบทความขัดแย้งทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2540 – 2550 จึงไม่ได้มีเพียงแค่การปะทะกันบนพื้นที่ทางการเมืองเท่านั้น แต่บริบทความขัดแย้งได้ลงลึกไปในระดับของการทำสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of Position) ในลักษณะของการช่วงชิงความหมายของชาติไทย โดยฝ่ายการเมืองแต่ละกลุ่มได้มีการนำนิยามความเป็นชาติไทยใช้สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนเองพร้อมก็นำมาใช้โจมตีฝ่ายตรงข้ามเพื่อทำลายความชอบธรรมทางการเมืองในฐานะ ศัตรูของชาติ โดยมีนิยามความเป็นชาติอยู่สองแบบที่พยายามช่วงชิงความหมายกัน ภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมืองทศวรรษ 2540 – 2550 คือ นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในลักษณะของอุดมการณ์ราชาชาตินิยม กับนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน แสดงให้เห็นว่าบริบทการเมืองไทยความเป็นชาติไทยในฐานะชุมชนจินต

ธรรมไม่ได้มีแค่นิยามความเป็นชาติแบบกระแสหลักเพียงหนึ่งเดียว แต่มีช่วงชิงสร้างนิยามความเป็นชาติผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองจากนิยามความเป็นชาตินอกกระแส ทำให้ความเป็นชาติจึงมีลักษณะเป็นพหุลักษณะทางความคิด

บทที่ 6

นิยามชาติของคนรุ่นใหม่ภายใต้การเคลื่อนไหวทศวรรษ 2560

บทที่ 5 ได้อธิบายให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงมีนิยามความเป็นชาติไทยแบบใหม่โดยประชาชนเป็นองค์ประธาน จนเกิดนิยามความเป็นชาตินอกกระแสในการช่วงชิงความหมายกับความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างฝ่ายอนุรักษ์นิยมกับคนเสื้อแดง จนกลายเป็นการปะทะกันในพื้นที่ทางความคิดผ่านการช่วงชิงความหมายของชาติภายใต้การต่อสู้ในพื้นที่ทางการเมือง

การรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ของ ทำให้การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐของคนเสื้อแดงหมดพลังลง จนดูเหมือนจะเป็นชัยชนะของนิยามชาติกระแสหลักอยู่เหนือการช่วงชิงความหมายจากชาตินอกกระแส แต่ในทศวรรษ 2560 นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานเผชิญการทำลายจากการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ที่ออกมาชุมนุมต่อต้านรัฐบาลจนกลายเป็นปรากฏการณ์ทางการเมือง การทำลายของคนรุ่นใหม่อยู่ในระดับทะเลาะเถียงอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในบริบทการเมืองไทยสมัยใหม่ หากพิจารณาผ่านการนิยามความเป็นชาติในแบบที่ประชาชนคือเจ้าของประเทศ การช่วงชิงความหมายของชาติจึงเกิดขึ้นภายใต้ความขัดแย้งทางการเมืองทศวรรษ 2560

บริบทการเมืองยุค คสช. ก่อนทศวรรษ 2560 เจาะไขสู่การช่วงชิงความหมายชาติ

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ภายใต้การนำของผู้บัญชาการทหารบกพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้เคลื่อนกำลังทหารเข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพรรคเพื่อไทย จนนำไปสู่การยกเลิกใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 ยกเว้นหมวด 2 เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และยกเลิกคณะรัฐมนตรีรักษาการ (“ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 11/2557”, 2557, น. 10) โดยมี คสช. เป็นรัฐอธิปัตย์ แต่การรัฐประหารของกองทัพจะชอบธรรมได้ต้องอาศัยอำนาจตามจารีตรับรอง เมื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพลเอกประยุทธ์ เป็นหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน สร้างความเรียบร้อยแก่ประเทศชาติและความสมานฉันท์ของประชาชน (“ประกาศแต่งตั้งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557”, 2557, น. 1) ทำให้การรัฐประหารของคสช. จึงลุล่วงอย่างสมบูรณ์และพลเอกประยุทธ์ได้รับความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐ

รสมถึง คสช. ยังได้อาศัยพระราชอำนาจในการสร้างอำนาจทางการเมือง เห็นได้จากการลงพระปรมาภิไธยรับรองการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ส่งผลให้ คสช.สามารถเสนอบุคคลให้พระมหากษัตริย์ทำการโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557, 2557, น. 3) และ สนช.สามารถเสนอบุคคลให้พระมหากษัตริย์โปรดแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557, 2557, น. 7) รวมถึงในรัฐธรรมนูญชั่วคราวมีมาตรา 44 ที่ให้คำสั่งของหัวหน้า คสช. มีความชอบธรรมทางกฎหมายทั้งในทางนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557, 2557, น. 15 - 16) เป็นต้น ในเวลาต่อมา สนช. มีมติเอกฉันท์เสนอให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งพลเอกประยุทธ์เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 29 ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2557 (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2557, น. 336 - 337) ทำให้พลเอกประยุทธ์มีอำนาจทั้งฝ่ายบริหารในฐานะนายกรัฐมนตรีและมีอำนาจสั่งการภาครัฐทุกส่วนในฐานะหัวหน้า ซึ่งหัวหน้าคสช. พลเอกประยุทธ์ได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่าอำนาจทางการเมืองของเขาจากพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ โดยกล่าวว่ารัฐบาลของตัวเองได้อำนาจจากกษัตริย์ ไม่ใช่ของตัวเองหรือการเลือกตั้ง “เป็นอำนาจที่ได้มาจากพระองค์ท่าน พระองค์ท่านพระราชทานมาให้เป็นรัฐบาล เหมือนวันเนี่ย ผมได้มาเพราะท่านพระราชทานมาให้...” (Voices of Siam, 2557)

นอกจากอำนาจทางการเมืองแล้ว คสช. ยังต้องสร้างความชอบธรรมบนพื้นที่ทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคม เพื่อให้ประชาชนยอมรับการรัฐประหารของ คสช. พวกเขาจึงต้องอาศัยนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในฐานะอุดมการณ์ราชาชาตินิยมของรัฐที่ใช้ปลูกฝังจิตสำนึกทางความคิดให้แก่คนมาอย่างยาวนาน ทำให้การรัฐประหารครั้งนี้ คสช. แสดงตนเป็นผู้จงรักภักดี ที่เข้ามารักษาความสงบของประเทศชาติเพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์ โดยเห็นได้จากคำแถลงของพลเอกประยุทธ์ได้กล่าวในประโยคสุดท้ายว่า “คณะรักษาความสงบแห่งชาติจะยึดมั่นในความภักดีและจะปกป้องเทิดทูนดำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยและทรงอยู่เหนือความขัดแย้งทั้งปวง” (แถลงการณ์ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ, 2557) หลังจากนั้นอุดมการณ์ราชาชาตินิยมจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญของ คสช. ในการสร้างความชอบธรรม ตัวอย่างเช่น “รายการคืนความสุขคนในชาติ” พลเอกประยุทธ์กล่าวถึงแนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศที่น้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทานกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปฏิบัติ และได้เสนอคำนิยาม 12 ประการ โดยมี

ข้อสำคัญคือ ข้อ 1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติในปัจจุบัน เป็นต้น พร้อมกับการปฏิบัติงานของคสช.ที่จะคืนความสุขให้คนไทย (หัวหน้า คสช. เสนอ 11 ยุทธศาสตร์ 12 ค่านิยมให้คนไทยเข้มแข็ง-ประเทศเข้มแข็ง, 2557) และคำแถลงการณ์นโยบายของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ ที่นโยบายแรกคือการทำให้อำนาจสำคัญปกป้องและเชิดชูสถาบันกษัตริย์ (ประยุทธ์ จันทร์โอชา, 2557, น. 3 – 4) รัฐบาล คสช. ยังให้ความสำคัญกับการสร้างประวัติศาสตร์ไทยที่เสนอเรื่องราวคุณประโยชน์ของสถาบันกษัตริย์ที่กระทำให้แก่ประเทศ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ถูกต้องให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป จนกรมศิลปากรได้จัดพิมพ์หนังสือ *ประวัติศาสตร์ชาติไทย* ใน พ.ศ. 2558 (ฤกษ์กร กอกเผือก, 2564, น. 1-2) เป็นต้น

นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน กลายเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาล คสช. เพื่อสร้างชอบธรรมบนพื้นที่ทางความคิดของผู้คน โดยอาศัยจิตสำนึกร่วมในการให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ของคนไทยที่ถูกปลูกฝังโดยอุดมการณ์ราชาชาตินิยมของรัฐมาอย่างยาวนาน ส่งผลให้มวลชนที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมซึ่งเป็นผู้ยึดมั่นกับความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ให้การสนับสนุน คสช. เป็นอย่างมาก พวกเขาถือว่าพลเอกประยุทธ์เป็นผู้ยุติความวุ่นวายทางการเมืองและสร้างความสงบสุขให้กับคนไทย และเห็นว่าพลเอกประยุทธ์เป็นทหารซื่อสัตย์สุจริต มีความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ในฐานะเป็นคนของรัชกาลที่ 9 (อนุสรณ์ อนุโณ และคณะ, 2566, น. 322 – 323) นอกจากนี้ การใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานในการผ่านการเป็นผู้จงรักภักดีของ คสช. ยังส่งผลให้เครือข่ายชนชั้นนำแต่ละส่วนที่ให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์เหมือนกันออกมาให้การสนับสนุน คสช. อย่างชัดเจน เช่น พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ ได้กล่าวชมการรัฐประหารเป็นความภูมิใจคนในชาติเพราะทำให้ชาติสงบเรียบร้อย ถือว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณชาติบ้านเมือง และแสดงความจงรักภักดีที่ยิ่งใหญ่มาก (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2557, น. 520 – 521) เป็นต้น ทำให้ คสช. เครือข่ายชนชั้นนำ และมวลชนฝ่ายอนุรักษนิยมมีความเชื่อมโยงผูกพันกันภายใต้การมีชุมชนผ่านเดียวกันที่รับรู้ผ่านพระมหากษัตริย์เป็นแกนกลางสำคัญ

เมื่อ คสช. สามารถสร้างความชอบธรรมในภาคประชาสังคมจนมีผู้สนับสนุนได้ระดับหนึ่งส่งผลให้ คสช. ในฐานะเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปจัดการฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงที่ถูกคสช.ส่งกำลังทหารเข้าควบคุมเวทีบริเวณถนนอักษะพร้อมคุมตัวแกนนำในวันรัฐประหาร (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2557, น. 207) แกนนำเสื้อแดงตามต่างจังหวัดถูกเข้าคุมตัว (ทหาร

ทยอยรวบแกนนำเสื้อแดงต่างจังหวัด, 2557) รวมถึง กอ.รมน. ได้สลายหมู่บ้านเสื้อแดงในภาคอีสาน (คริส เคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2566, น. 409) และการปิดวิทย์หมู่บ้านเสื้อแดงลง (ปิดถาวรวิทย์หมู่บ้านเสื้อแดงอุดร หลังคสช. สั่ง กสทช. เอาเสาธง นายสถานีเผยแพร่เพื่อเหตุต่อ, 2558) จึงทำให้การเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงอ่อนกำลังลงอย่างมากในยุค คสช. นอกจากนี้ ยังมีความพยายามควบคุมนักเคลื่อนไหว สื่อ นักวิชาการ โดยการเรียกตัวปรับทัศนคติ เพื่อไม่ต้องการให้เกิดการแสดงออกเคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. รวมถึงความพยายามจับกุมนักเคลื่อนไหวการเมืองเรื่องสถาบันกษัตริย์จนเกิดการลี้ภัยไปต่างประเทศ เช่น ปวิน ชัชวาลพงศ์พันธ์ และสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล เป็นต้น (ทีมข่าวการเมืองพิเศษ, 2558)

จะเห็นได้ว่า คสช. อาศัยนิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน มาสร้างความชอบธรรมของตนในฐานะผู้จงรักภักดี จนสามารถสร้างฐานสนับสนุนของตนได้จนส่งผลต่อการจัดการฝ่ายตรงข้ามได้ แต่ทว่า นิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่ คสช. ใช้สร้างความชอบธรรมไม่สามารถครอบงำทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคมได้อย่างสมบูรณ์แบบ เมื่อ คสช. ต้องเผชิญกับมวลชนผู้ยึดมั่นประชาธิปไตย ที่ออกมาชุมนุมต่อต้านรัฐประหาร เนื่องจากพวกเขาไม่ต้องการให้ทหารเข้าแทรกแซงการเมือง เพราะมองว่าการยึดอำนาจจะนำพาประเทศไทยไปสู่ระบอบเผด็จการและเป็นการทำลายระบอบประชาธิปไตย แม้ว่า คสช. จะอ้างความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ในการทำรัฐประหารก็ตาม มวลชนกลุ่มนี้จึงออกมาขับไล่ทหารเข้ากรมกองออกมาเรียกร้องประชาธิปไตย และการเลือกตั้งก็นำไปสู่การปะทะกันระหว่างมวลชนกับกองกำลังทหารจนมีผู้ถูกจับกุมเป็นจำนวนมาก (Unrest and Opposition Over Military Rule: Thailand on the Brink (Dispatch 4), 2557) แสดงให้เห็นว่านิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่ คสช. ใช้มีอาจสร้างความชอบธรรมให้กับภาคประชาสังคมได้ทั้งหมด

เป็นที่น่าสังเกตว่าในกระแสต่อต้าน คสช. ของกลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตย คนรุ่นใหม่ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาและนักเรียนได้เข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. ไม่ว่าจะเป็น การรวมตัวตนของนิสิตนักศึกษาหลายมหาวิทยาลัยในชื่อว่า “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาเพื่อประชาธิปไตย” (ศนปท.) ออกแถลงการณ์คัดค้านการทำรัฐประหาร (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2557, น. 223 - 224) การออกมาเคลื่อนไหวแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ต่อต้านรัฐประหารของนักศึกษาผ่านกิจกรรมกินแซนวิชและการอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเผด็จการอย่างเรื่อง 1984 (สี่ปี คสช.: สัญลักษณ์และประดิษฐ์กรรมแห่งการทำลายอำนาจรัฐทหาร, 2561) การนำสัญลักษณ์ชู 3 นิ้วจากภาพยนตร์ The Hunger Game โดยสื่อความหมายถึงอิสรภาพมาใช้ในการต่อต้านรัฐประหาร เช่น ปรากฏการณ์ชูสามนิ้วใน

เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557 ของประชาชนในกรุงเทพฯ (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2557, น. 234 – 235) การจัดกิจกรรมชุมนุมของนักศึกษากลุ่มธรรมศาสตร์เสรีเพื่อประชาธิปไตย (LLTD) บริเวณโรงหนังช่วงที่ภาพยนตร์ The Hunger Game ภาคใหม่เข้าฉาย (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2557, น. 432) และเคลื่อนไหวของ 5 นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ในนามกลุ่มดาวดิน ออกมาชุมนุมหน้าพลเอกประยุทธ์ (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2557, น. 431 – 432) การชุมนุมครบรอบ 1 ปีการรัฐประหารของนักศึกษา ได้แก่ การจัดกิจกรรมของนักศึกษากลุ่มดาวดินที่ขอนแก่น และการจัดกิจกรรมของนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์กลุ่ม LLTD หน้าหอศิลป์ แยกปทุมวัน จนมีเหตุปะทะกับกองกำลังตำรวจ (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2558, น. 171) เป็นต้น

นอกจากนี้ นักศึกษาที่เป็นแกนนำการเคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. เริ่มกลายมาเป็นที่รู้จักมากขึ้นในสัปดาห์แรก รังสิมันต์ โรม ในเหตุการณ์ที่ตัวเขาสวมชุดนักศึกษาปะทะกับตำรวจที่พยายามจับกุมนักศึกษาที่มาชุมนุมหน้าหอศิลป์ (ilaw-freedom, 2565) จตุภัทร์ บุญภัทรรักษา หรือ ไผ่ ดาวดิน หนึ่งในห้า นักศึกษากลุ่มดาวดินที่ออกมาชุมนุมหน้าพลเอก ประยุทธ์ (รวม 5 น.ศ. 'ชูสามนิ้ว' ให้ประยุทธ์ ขณะลงพื้นที่ขอนแก่น, 2557) สิริวิชญ์ เสรีธิวัฒน์ หรือ จ่านิว แกนนำกลุ่มประชาธิปไตยพยายามจัดกิจกรรมทางการเมืองบริเวณอุทยานราชภักดิ์แต่ถูกควบคุมตัวก่อน (ศูนย์ข้อมูลมติชน, 2558, น. 451 – 452) และเคยถูกทหารบุกอุ้มตัวไปจากบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต (บุกอุ้มจ่านิวถึงหน้าธรรมศาสตร์ รังสิต โดยทหาร 8 นาย ปิดบังใบหน้า, 2559) นอกจากนักศึกษาแล้ว ยังปรากฏนักเรียนระดับมัธยมออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้าน คสช. เช่น เนติวิทย์ โชติภัทร์ไพศาล นักเรียนมัธยมผู้ออกมาเคลื่อนไหวระบบการศึกษาไทย (isranews, 2564) เคยถูกจับกุมกรณีการชุมนุมรำลึก 1 ปี รัฐประหาร (เนติวิทย์ โชติภัทร์ไพศาล, 2558) และพริษฐ์ ชิวารักษ์ หรือ เพนกวิ้น นักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ได้ชูป้ายตั้งคำถามกับพลเอกประยุทธ์ ในงานวันต่อต้านคอร์รัปชันประจำปี 2558 ก่อนถูกควบคุมตัว (เทวฤทธิ์ มณีฉาย, 2558) เป็นต้น

นิสิต นักศึกษา และนักเรียน ในฐานะคนรุ่นใหม่ ได้กลายมาเป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนกระแสต่อต้านรัฐประหาร จนกลายเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในยุครัฐบาล คสช. โดยผลงานทางวิชาการหลายชิ้นที่พยายามอธิบายปัจจัยสำคัญในการออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ เช่น งานศึกษาของอนุสรณ์ อุณโณ และคณะ (2566) ได้อธิบายเงื่อนไขกับปัจจัยสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ว่า กลุ่มคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่เกิดในช่วงปลายรัชกาลที่ 9 หรือช่วงต้นทศวรรษ 2540 พวกเขาได้สัมผัสกับบรรยากาศความขัดแย้งทางการเมืองของไทยช่วงปลายทศวรรษ 2540 และทศวรรษ 2550 โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในครอบครัวที่มีส่วน

ร่วมหรือสนับสนุนกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองไม่ว่าจะเป็น พันธมิตรฯ คนเสื้อแดง กปปส. จึงมีโอกาสดูซึมซับความรู้ความขัดแย้งทางการเมืองเหล่านี้ ส่งผลให้พวกเขามีความสนใจปัญหาการเมืองจนกลายเป็นรากฐานให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในช่วงรัฐประหารและในช่วงเวลาถัดไป (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 95 – 96)

งานศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวของคนเหล่านี้ของกนกกรัตน์ เลิศชูสกุล (2564) ได้เรียกคนรุ่นใหม่ว่า “คนรุ่นโบว์ขาว” เป็นช่วงวัยที่เกิดในช่วงหลังสงครามเย็น พวกเขาเกิดและเติบโตท่ามกลางโลกที่เกิดกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างเศรษฐกิจหรือการขยายตัวของรูปแบบการสื่อสารสมัยใหม่ แต่ทว่าคนรุ่นโบว์ขาวต้องอยู่ในระบบและโลกทัศน์ของผู้ใหญ่ที่เป็นคนรุ่นสงครามเย็น และยึดมั่นระบบอำนาจแบบเดิมไม่ให้เปลี่ยนแปลงตามโลกสมัยใหม่ผ่านทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จนแม้กระทั่งโครงสร้างโรงเรียนก็ยังทำให้คนรุ่นใหม่ตั้งคำถามเชื่อมโยงกับปัญหาที่ตัวเองเผชิญและอนาคตของตัวเองที่ยึดโยงกับโครงสร้างการเมือง พวกเขาจึงพัฒนาการโลกทัศน์ทางการเมืองที่มีความแตกต่าง ตรงข้ามกับคนรุ่นสงครามเย็นไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพ ประชาธิปไตย ความหลากหลาย และความเท่าเทียม จนกลายเป็นแรงผลักดันในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นโบว์ขาวที่ต้องการความเปลี่ยนแปลง (กนกกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564, น. 168 – 269) นอกจากนี้ ช่วงทศวรรษ 2550 เริ่มมีการขยายตัวของอินเทอร์เน็ต สมาร์ทโฟน โซเชียลมีเดีย ทำให้คนรุ่นโบว์ขาวสามารถเข้าถึงข้อมูล การถกเถียง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยที่รัฐไม่สามารถควบคุมได้อย่างเบ็ดเสร็จ (กนกกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564, น. 177)

ส่วนงานศึกษาของภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์ (2565) ก็ได้อธิบายว่าโครงสร้างแบบอำนาจนิยมที่กดทับนักเรียนในโรงเรียนมาอย่างยาวนานผ่านกฎระเบียบ เครื่องแบบ ทรงผม และพิธีกรรมได้เกิดความพยายามตอบโต้กับอำนาจของนักเรียนในรูปแบบความเคลื่อนไหวในหลากหลายรูปแบบ จนเริ่มเกิดการขบถในยุคใหม่ช่วง พ.ศ. 2554 – 2556 กระทั่งรัฐประหาร พ.ศ. 2557 การปกครองแบบทหารในโรงเรียนกลับมาเข้มข้นขึ้น ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านและตั้งคำถามต่อรัฐผ่านระบบการศึกษาไทย โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องทรงผมจนเป็นปรากฏการณ์ช่วงหนึ่งในสังคม (ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์, 2565, น. 284 – 298)

กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงและบริบทต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนรุ่นใหม่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้าน คสช. และยิ่งรุนแรงมากขึ้นในช่วงการรณรงค์ประชาธิปไตย ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของ คสช. โดยคนรุ่นใหม่ได้ร่วมกับกลุ่มประชาชนเรียกร้องประชาธิปไตย

ออกมาต่อต้านร่างรัฐธรรมนูญของ คสช. เพราะมองว่าเป็นเครื่องมือให้ คสช. สามารถรักษาอำนาจทางการเมืองได้ต่อไป ไม่ว่าจะเป็น การให้สมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) มาจากการแต่งตั้งมีอำนาจในการลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีร่วมกับสมาชิกผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และ ส.ว. ชุดแรก 250 คนมาจากการคัดเลือกโดย คสช. การให้นายกรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องเป็น ส.ส. สามารถเลือกนายคนนอกมาได้ (4 ข้อควรรู้ ส.ว. แต่งตั้ง, 2562) รวมถึงกำหนดให้คณะรัฐมนตรีต้องทำตามยุทธศาสตร์ชาติระยะยาวของ คสช. (คริส เคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2566, น. 406) ส่งผลให้พวกเขาออกมาเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ แต่ทาง คสช. ต้องการให้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ผ่านประชามตินำไปสู่การออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 มาตรา 61 ที่ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถจับกุมผู้ออกมาเคลื่อนไหวไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ เช่น กรณีนักศึกษาขบวนการประชาธิปไตยใหม่ และสมาชิกสหภาพแรงงานถูกจับกุมขณะแจกใบปลิว Vote No ไม่รับกับอนาคตที่เลือกไม่ได้ (ตำรวจบ้านโป่งขึ้นเบิกความ คดีแจ้งสตึกเกอร์ Vote No นัดหน้าเริ่มสืบจำเลยทั้ง 5 คน, 2560)

อย่างไรก็ตาม ร่างรัฐธรรมนูญฉบับ คสช. ก็สามารถผ่านประชามติกว่า 61.35 เปอร์เซ็นต์ (กต.ยันผลประชามติทางการเมือง โหวตผ่านร่าง 61.35 เปอร์เซ็นต์, 2559) แสดงให้เห็นว่าแม้คนรุ่นใหม่จะพยายามผลักดันกระแสการต่อต้านรัฐประหารมากขนาดไหนก็ไม่สามารถต่อสู้กับ คสช. ได้เท่าที่ควร เพราะการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ในยุค คสช. ยังมีจำนวนไม่มาก และเป็นเพียงกลุ่มอิสระขนาดเล็กตามมหาวิทยาลัย รวมถึงกระแสการเคลื่อนไหวยังไม่เป็นวงกว้างพอในหมู่คนทั่วไป (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 96) อันส่งผลให้กลุ่มเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ถูก คสช. จับกุมและถูกเรียกตัวปรับทัศนคติ

จนกระทั่ง กระแสเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารมีเหตุต้องหยุดชะงักลง เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 เสด็จสวรรคตวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 (ประกาศสำนักพระราชวัง ฉบับที่ 1(13 ต.ค. 59), 2559) สำหรับคนไทยที่ถูกปลูกฝังจิตสำนึกร่วมกันผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยม การสวรรคตของพระมหากษัตริย์คือการสูญเสียระดับชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัชกาลที่ 9 ผู้ถูกยกย่องให้เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่และเป็นที่รักของปวงชนชาวไทย เมื่อประชาชนคนไทยได้ทราบว่าพระมหากษัตริย์อันเป็นที่รักได้สวรรคตแล้ว พวกเขาต่างพากันรู้สึกเศร้าเสียใจอย่างมากต่อการจากไปของพระองค์ ในเวลาต่อมาประชาชนทั่วประเทศพร้อมใจกันใส่ชุดดำร่วมไว้อาลัย และแสดงความจงรักภักดีผ่านกิจกรรมต่างๆ จนเกิดการแสดงพลังของคนในชาติเพื่อสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ (ประมวลเหตุการณ์ 1 ปี วันสวรรคต "ในหลวง รัชกาลที่ 9", 2559)

ทางฝั่งของภาครัฐภายใต้การนำของ คสช. กลายมาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสดงความอาลัย โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้แถลงออกโทรทัศน์ว่า “ถือเป็นการสูญเสียและความวิปโยคยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของปวงชนชาวไทยทั่วประเทศ รัฐบาลจึงขอประชาชนร่วมส่งเสด็จในหลวง เพื่อแสดงความอาลัยและความรักดีในฐานะพสกนิกรของพระองค์” รวมถึงรัฐบาล คสช. ยังเป็นมีบทบาทสำคัญในการเตรียมงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ (แถลงการณ์นายกรัฐมนตรี ขอประชาชนร่วมส่งเสด็จในหลวง, 2559) กลายเป็นการสร้างความนิยมให้กับ คสช. เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะมวลชนฝ่ายอนุรักษนิยม จนพลเอกประยุทธ์ถูกยกย่องให้เป็นตัวแทนแห่งความจงรักภักดี หรือ “นายกฯของพระราชฯ” (ย้อนวินาทีน้ำตาชายชาติทหาร “พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา” นายกฯของพระราชฯ!!, 2560) รวมถึงได้มีการถ่ายทอดเรื่องราวเหตุการณ์คุณทองแดงสุนัขทรงเลี้ยง ได้เลียหน้าพลเอกประยุทธ์ แล้วรัชกาลที่ 9 ได้ตรัสว่า “เขารู้ว่าใครรักเราจริง” (ภาพประวัติศาสตร์ ‘ในหลวง’ ตรัส ‘เขารู้ว่าใครรักเราจริง’, 2559) ภาพพจน์ผู้จงรักภักดีของพลเอกประยุทธ์ในช่วงเหตุการณ์สวรรคตจึงกลายเป็นอีกปัจจัยสำคัญให้กระแสต่อต้าน คสช. อ่อนกำลังลงไป

นอกจากบรรยากาศโศกเศร้าแล้ว เหตุการณ์สวรรคตยังก่อให้เกิดการล่าแม่มดต่อบุคคลผู้ไม่แสดงความอาลัยและความจงรักภักดี เช่น มีการใช้มาตรา 112 อย่างเข้มข้นต่อการแสดงความคิดเห็นเข้าข่ายหมิ่นสถาบันกษัตริย์ หรือการมีมวลชนใช้ความรุนแรงต่อบุคคลที่ถูกมองว่าไม่แสดงความอาลัยและจงรักภักดี ได้แก่ เหตุการณ์จังหวัดภูเก็ตได้มีมวลชนล้อมและติดป้ายดำทอร้านค้าแห่งหนึ่งเนื่องจากไม่พอใจลูกชายเจ้าของร้านโพสต์เฟซบุ๊กเข้าข่ายหมิ่นสถาบันกษัตริย์ก่อนจะถูกจับดำเนินคดีมาตรา 112 และเหตุการณ์จังหวัดชลบุรีชายวัย 19 ปีถูกมวลชนกว่า 20 คนบุกเข้ามาทำร้ายและจับตัวมาให้กราบขอขมาพระบรมฉายาลักษณ์ จากกรณีโพสต์ขายเหรียญเก่าที่มีการกระทำเข้าข่ายหมิ่นกษัตริย์ และการด่าทอโจมตีผู้ที่ไม่สวมเสื้อดำแสดงความอาลัย เป็นต้น (1 เดือนหลังสวรรคต: ประมวลสถานการณ์ความขัดแย้งและการดำเนินคดีมาตรา 112, 2559)

การสวรรคตรัชกาลที่ 9 ได้แสดงให้เห็นอิทธิพลของนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ในลักษณะของอุดมการณ์ราชาชาตินิยมผ่านการตอกย้ำทางประวัติศาสตร์ที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้สร้างชาติไทยให้เจริญรุ่งเรืองในทุกด้าน จนกลายเป็นความเชื่อคนไทยโดยทั่วไป ที่มองว่าประเทศไทยเป็นของพระมหากษัตริย์หรืออาศัยอยู่ในประเทศของพระมหากษัตริย์ รวมถึงยังเชื่อว่าประชาธิปไตยแบบกษัตริย์เหมาะสมกับประเทศไทย นอกจากนี้รัชกาลที่ 9 พระองค์ยังทรงถือเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดเท่าที่เคยมีมา ในฐานะของพระมหากษัตริย์ผู้ทำงานหนักเพื่อประชาชนผ่านโครงการพระราชดำริมากมาย พระองค์จึง

กลายเป็นที่รักใคร่และสรรเสริญของปวงชนชาวไทย ส่งผลให้สังคมไทยมีความผูกพันและคลั่งไคล้สถาบันกษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2563, น. 80 – 83) เมื่อพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ได้จากไป ความผูกพันและคลั่งไคล้สถาบันกษัตริย์ของผู้คนในสังคมยิ่งปลดปล่อยพร้อมกับแสดงพลังออกมาผ่านความโศกเศร้าอาลัยของปวงชนชาวไทยเพื่อแสดงความจงรักภักดี รวมถึงการล่าแม่มดต่อผู้ไม่แสดงความอาลัยในช่วงสวรรคต สิ่งนี้เป็นส่วนช่วยสร้างความนิยมให้กับรัฐบาล คสช. ที่สร้างความชอบธรรมของตนผ่านนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน และทำให้กระแสความเคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. ต้องอ่อนลง

ทั้งนี้อาจสรุปบริบทการเมืองยุค คสช. ช่วงก่อนทศวรรษ 2560 ได้ว่า การรัฐประหารของพลเอกประยุทธ์จะต้องอาศัยพระราชอำนาจทางการเมืองรับรองเพื่อให้ คสช. สามารถสถาปนาอำนาจของตัวเองในพื้นที่ทางการเมืองได้อย่างชอบธรรม ควบคู่ไปกับพลเอกประยุทธ์ยังอาศัยนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานสร้างความชอบธรรมบนพื้นที่ทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคม โดยการแสดงตนเป็นผู้จงรักภักดีและอ้างว่าการยึดอำนาจกระทำไปเพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์กับรักษาความสงบของประเทศชาติ ส่งผลให้ คสช. ได้รับการสนับสนุนจากมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยม และข้าราชการเมืองในเครือข่ายชนชั้นนำ ยิ่งเห็นได้ชัดเจนในช่วงเหตุการณ์สวรรคตผ่านการแสดงความอาลัยและจงรักภักดีของปวงชนชาวไทยทั่วประเทศ พร้อมกับปรากฏการณ์ล่าแม่มดที่กระทำต่อผู้ไม่แสดงความอาลัยและจงรักภักดี นอกจากนี้ รัฐบาล คสช. นำโดยพลเอกประยุทธ์ที่ใช้แสดงตนเป็นผู้จงรักภักดียังได้รับความนิยมอย่างมากในช่วงระยะจากเหตุการณ์สวรรคตรัชกาลที่ 9

แม้ว่า คสช. พยายามอาศัยนิยามความเป็นชาติกระแสหลักสร้างความชอบธรรมในภาคประชาสังคมมาขนาดไหน แต่ คสช. ไม่สามารถครอบงำทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคมได้อย่างสมบูรณ์ เพราะคนรุ่นใหม่กับเลือกเป็นฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองของ คสช. เป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการซึมซับบรรยากาศความขัดแย้งทางการเมืองมาแต่ช่วงทศวรรษ 2540 – 2550 การเติบโตในภาวะที่เศรษฐกิจและสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปจากยุคเดิมช่วงเศรษฐกิจพร้อมกับเทคโนโลยีที่พัฒนาก้าวหน้า ความตระหนักรู้ของคนรุ่นใหม่ในเรื่องความเท่าเทียม สิทธิเสรีภาพ ความหลากหลาย ระบอบประชาธิปไตย รวมถึงความรู้สึกกดดันจากอำนาจนิยมในยุครัฐบาลทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่โรงเรียน เป็นต้น จนเกิดเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวของนักศึกษาและนักเรียนที่ออกมาต่อต้านการรัฐประหารของ คสช. แต่การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ยังมีจำนวนไม่มาก เพราะกระแสการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารจึงยังไม่ใหญ่มากพอในหมู่คนทั่วไป ทำให้กลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารถูก คสช. จัดการอย่างง่ายได้ พร้อมกับการสวรรคตรัชกาลที่ 9 ที่ทั่วประเทศเต็มไปด้วย

ด้วยความโศกเศร้าอาลัยของปวงชนชาวไทย และความบ้ำคลั่งของการล่าแม่มดของผู้ไม่แสดงความจงรักภักดี กลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหารจึงไม่สามารถทำกิจกรรมทางการเมืองได้ในช่วงนี้กระแสต่อต้านรัฐประหารจึงลดลงไป

ความขัดแย้งทางการเมืองรอบใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นไม่ใช่ประเด็นระหว่างชนชั้นอีกต่อไป เหมือนกับการต่อสู้ของชนเสื้อแดงกับรัฐและมวลชนฝ่ายอนุรักษ์ แต่ประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองในรอบนี้ได้กลายมาเป็นประเด็นระหว่างคนสองรุ่นที่แตกต่างกัน คือกลุ่มนักศึกษาและนักเรียนในฐานะคนรุ่นใหม่ กับเครือข่ายชนชั้นนำ รัฐ และมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยมในฐานะคนรุ่นเก่า เมื่อการเมืองไทยได้ดำเนินเข้าสู่ทศวรรษ 2560 บรรยากาศของความโศกเศร้าอาลัยแต่รัชกาลเก่าได้จางลง พร้อมกับการเข้าสู่รัชสมัยรัชกาลใหม่ ภายใต้การดูแลบริหารของ ของ คสช. ซึ่งรัฐต้องเผชิญกับการท้าทายครั้งใหม่จากการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองคนรุ่นใหม่ที่ต้องการเปลี่ยนแปลง พร้อมกับกระแสเคลื่อนไหวของนักศึกษา นักเรียน รวมถึงประชาชนในการต่อต้าน คสช. ได้กลับมารุนแรงมากขึ้น กลายเป็นปฐมบทของการช่วงชิงความหมายของชาติไทยครั้งใหม่ภายใต้บริบทความขัดแย้งทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2560

ชิงชาติ VS ชาติคือประชาชน: ปฐมบทการช่วงชิงความหมายชาติในทศวรรษ 2560

การเมืองไทยช่วงทศวรรษ 2560 เริ่มต้นขึ้นภายใต้บรรยากาศของการผลักดันดินใหม่ไปพร้อมกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 โดยที่ คสช. ยังคงมีอำนาจทางการเมืองจากการและใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานในการสร้างความชอบธรรม แต่ทว่ากระแสต่อต้าน คสช. ชาลงในช่วงเหตุการณ์สวรรคตรัชกาลที่ 9 ได้เริ่มกลับมาใหม่อีกครั้งโดยที่คนรุ่นใหม่ยังคงมีบทบาทในการเคลื่อนไหว ซึ่งงานของอนุสรณ์ อุณโณ และคณะได้อธิบายว่า คนรุ่นใหม่เติบโตในช่วงยุครัฐบาล คสช. พวกเขาได้สัมผัสและมีประสบการณ์ของชีวิตภายใต้การปกครองแบบอำนาจทหาร ที่พยายามรุกร้าชีวิตส่วนตัวและรสนิยมพวกเขา เช่น ความชอบ วัฒนธรรม พร้อมกับพยายามควบคุมปราบปรามพวกเขาเมื่อแสดงความเห็นต่าง และทำให้คนรุ่นใหม่เริ่มรู้สึกตัวเองไร้สิทธิเสรีภาพในยุค คสช. (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 78) นอกจากนี้ คนรุ่นใหม่ยังรู้สึกว่าประเทศชาติภายใต้อำนาจ คสช. มีความย่ำแย่ลง ไม่ว่าจะเป็นความไม่เหมาะสมของพลเอกประยุทธ์ ในฐานะนายกรัฐมนตรี เช่น การไล่ให้ไปขายยางที่ดาวอังคารกรณีราคาตก การแนะนำปลูกหมามุ่ยแทนข้าวที่ราคาตก เป็นต้น (วรรคทองของนายฯ จาก ทรานซิสเตอร์ ถึง “ผมไม่ใช่คนที่สุด

ในโลก”, 2565) และยังมีเรื่องอื้อฉาวของผู้มีอำนาจในรัฐบาล คสช. เช่น กรณีนาฬิกาของพลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรี อ้างว่าเป็นของที่เยี่ยมเพื่อนที่เสียชีวิตแล้วมาไม่ใช่ทรัพย์สินของตน โดย ป.ป.ช. มีมติไม่รับพิจารณาคดี และไม่มีการเปิดเผยข้อมูลจนการเป็นที่ตั้งคำถามต่อสื่อและประชาชน (เกศนกร พจนวรวงษ์, 2564) หรือกรณีทริปปหุสวายของพลเอกประวิตรกับคณะร่วมเดินทางไปประชุมร่วมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอาเซียนและสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้มีการใช้งบเข้าหemaalำเครื่องบินกว่า 20 ล้านบาท และค่าอาหารระหว่างเที่ยวบินกว่า 6 แสนบาท จนถูกวิพากษ์วิจารณ์เรื่องความไม่โปร่งใส แต่พลเอกประยุทธ์อ้างว่าพลเอกประวิตรทำประโยชน์เพื่อชาติจึงไม่ตั้งกรรมการสอบ (ปมเที่ยวบินฮาวาย ประวิตรชี้ใช้บินไทยก็เหมือนเงินจากกระเป๋าซ้ายไปกระเป๋าขวา, 2559) ทำให้คนรุ่นใหม่ยิ่งรู้สึกไม่พอใจรัฐบาล คสช. มากขึ้น

อีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจคือ คนรุ่นใหม่ได้เริ่มตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์มากขึ้น แม้ว่าจะเป็นสิ่งต้องห้ามในทางกฎหมาย และสังคมของไทยที่ให้ความสำคัญต่อการจงรักภักดีสถาบันกษัตริย์ แต่ก็มีอาจขวางกระแสดความคิดของคนรุ่นใหม่ที่จะสงสัยและพูดถึงประเด็นทางการเมืองสังคมที่เกี่ยวข้องสถาบันกษัตริย์ โดยกนกรัตน์ เลิศชูกุล ได้อธิบายถึงปรากฏการณ์นี้ว่า เป็นผลมาจากการขยายตัวของอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีอุปกรณ์สื่อสารรวมถึงสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนรุ่นใหม่มากขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงสื่อ ข่าว ข้อมูล และข้อเท็จจริงที่หลากหลาย โดยรัฐไม่สามารถควบคุมได้เบ็ดเสร็จเหมือนกับสื่อยุคสงครามเย็นอย่าง เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือ และหนังสือพิมพ์ คนรุ่นใหม่จึงเข้าถึงข้อมูลและข้อเท็จจริงบางอย่างที่รัฐพยายามปิดกั้นโดยเฉพาะเรื่องสถาบันกษัตริย์ (กนกรัตน์ เลิศชูกุล, 2564, น. 115)

คนรุ่นใหม่รับรู้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์นอกเหนือจากข้อมูลที่รัฐต้องการนำเสนอเผยแพร่ในสังคมเผยแพร่ทั่วไป ซึ่งมักนำเสนอภาพให้เห็นความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ต่อประเทศ พระราชกรณียกิจ ความจงรักภักดีของปวงชนชาวไทย แต่คนรุ่นใหม่ได้รับรู้ถึงข้อมูลเรื่องราวสถาบันกษัตริย์ในหลากหลายมิติผ่านช่องทางออนไลน์ อย่างเช่น โซเชียลมีเดียของบุคคลที่เคลื่อนไหวเรื่องกษัตริย์ เช่น สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, ปวิน ชัชวาลพงศ์พันธ์, แอนดรูว์ มาร์แชล ซึ่งถือได้ว่าเป็นบุคคลต้องห้ามทางอินเทอร์เน็ตของรัฐบาลอย่างมากช่วงยุค คสช. (พึงปฎิบัติ 3 "บุคคลต้องห้ามทางอินเทอร์เน็ต", 2560) โดยเฉพาะสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ซึ่งเป็นปัญญาชน 6 ตุลาที่มีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมืองต่อคนรุ่นใหม่เป็นอย่างมากมาตั้งแต่ก่อนรัฐประหาร พ.ศ. 2557 จากการที่สมศักดิ์เป็นอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์การเมืองไทยในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งการสอนของเขามีเนื้อหาวิพากษ์สถาบันกษัตริย์อย่างตรงตรงมาจนกลายเป็นที่สนใจของนักศึกษาในเวลา

นั้น รวมถึงสมศักดิ์ยังเผยแพร่งานเขียนและแสดงความคิดต่อสถาบันกษัตริย์ที่เกี่ยวข้องทางการเมืองผ่านเว็บไซต์กับโซเชียลมีเดียจนเขาเป็นที่รู้จักของคนรุ่นใหม่ในฉายา “บาโพ” (คลาสเรียนสุดท้ายของสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2564) ภายหลังสมศักดิ์ลี้ภัยทางการเมืองไปยังฝรั่งเศสจากการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 เขายังคงติดตามและแสดงความคิดเห็นต่อสถาบันกษัตริย์ในประเด็นต่างๆ ผ่านโซเชียลมีเดียส่วนตัว จนทำให้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของสมศักดิ์กลายเป็นพื้นที่ทางเลือกของผู้คนรวมถึงคนรุ่นใหม่ติดตามข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ จนส่งผลให้สมศักดิ์เป็นที่รู้จักในโลกอินเทอร์เน็ตอย่างมาก พร้อมกับคนรุ่นใหม่ได้รับแนวคิดปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ทางการเมือง (อติเทพ ไชยสิทธิ์, 2563)

คนรุ่นใหม่สามารถเข้าถึงและเผยแพร่เรื่องราวประวัติศาสตร์ถูกซ่อนไว้ ที่ไม่มีในบทเรียนของรัฐบาลมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ เช่น ปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 การสวรรคตรัชกาลที่ 8 การปราบปราม 6 ตุลา พ.ศ. 2519 และบทบาทสถาบันกษัตริย์ในเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองและการรัฐประหารในช่วงทศวรรษ 2540 – 2550 เป็นต้น ทั้งนี้นอกจากอินเทอร์เน็ตแล้ว สำนักพิมพ์ต่างๆ อย่างเช่น ฟาเดียวกัณ และ Illuminations เป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในการนำเสนอหนังสือที่มีเนื้อหา รัฐวิพากษ์ กษัตริย์ศึกษา การเมืองเปรียบเทียบ และประวัติศาสตร์นอกตำรา จนเริ่มเป็นนิยมของคนรุ่นใหม่ที่สนใจศึกษาการเมืองไทยในทศวรรษ 2560 (กนกรัตน์ เลิศชูกุล, 2564, น. 116) โดยเฉพาะธงชัย วินิจจะกุล ถือได้ว่าเป็นปัญญาชน 6 ตุลาที่กลายมาเป็นไอดอลของคนรุ่นใหม่ช่วงทศวรรษ 2560 (อัยการ ศรีดาวงค์, 2565) ผลงานประวัติศาสตร์ของธงชัยได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นงานศึกษาความเป็นและชาตินิยมของไทย งานกษัตริย์ศึกษา ประวัติศาสตร์นอกขนบ และประวัติศาสตร์ 6 ตุลา (vanat putnark, 2563)

เพราะฉะนั้น การรับรู้เข้าถึงข้อมูลกับข้อเท็จจริงอย่างหลากหลาย โดยที่รัฐไม่สามารถควบคุมได้ ส่งผลให้คนรุ่นใหม่กล้าที่จะตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์แม้ว่าจะเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดของชาติก็ตาม โดยจะเห็นจากช่วงการขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ได้เกิดปรากฏการณ์ในสังคมออนไลน์คนรุ่นใหม่เริ่มให้ความสนใจ ตั้งคำถาม และสนทนาเกี่ยวข้องกับรัชกาลที่ 10 อย่างมาก โดยเฉพาะพระราชจริยวัตรและชีวิตส่วนพระองค์ ตัวอย่างเช่น พระราชประวัติรัชกาลที่ 10 ของทางสำนักข่าว BBC ไทย มีเนื้อหาลงลึกถึงชีวิตส่วนตัวของพระองค์กับแง่มุมที่หลากหลายด้าน กลายเป็นที่สนใจในโลกสังคมออนไลน์จนมีการแชร์ต่อไปกว่า 2,600 ราย แต่ทางรัฐมองว่าเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพฯ จึงต่อต้านพระราชประวัติของ BBC ไทย และมีการใช้มาตรา 112 แก่ผู้เผยแพร่ในสังคมออนไลน์ อย่างกรณีจับกุมไผ่ ดาวดิน ที่กระทำการแชร์เผยแพร่พระ

ราชประวัติของ BBC ไทยต่อในเฟซบุ๊กของตน (จับกุม "ไผ่ ดาวดิน" หลังแชร์รายงานข่าวปีซีไทย, 2559)

นอกจากนี้ พระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์ยังได้ขยายตัวอย่างมากจนเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็น การที่พระมหากษัตริย์ทรงมีข้อสังเกตพระราชทานให้รัฐบาล คสช. แก้ไขร่างรัฐธรรมนูญฉบับผ่านประชามติในหมวดพระมหากษัตริย์เกี่ยวข้องกับพระราชอำนาจ รัฐบาลจึงรับทูลเกล้าฯ นำมาปรับแก้ไขให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ จนได้มีการลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้รัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560 (จับกระแส “แก้ไขร่างรัฐธรรมนูญ” ตามที่พระมหากษัตริย์พระราชทานข้อสังเกต, 2560) รวมถึงรัฐบาล คสช. ได้พยายามจะกระชับอำนาจสถาบันกษัตริย์มากขึ้น โอนอำนาจควบคุมกิจการและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทางวังให้ขึ้นตรงกับกษัตริย์โดยตรง เช่น สำนักพระราชวัง สำนักเลขาธิการ กรมราชองครักษ์ หน่วยบัญชาการถวายความปลอดภัยรักษาพระองค์ เป็นต้น พร้อมกับการโอนทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ทั้งหมดให้อยู่ในกรรมสิทธิ์ของกษัตริย์ (ปวงชน อุณจะนำ, 2565, น. 299 – 300) การขยายพระราชอำนาจที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจน ได้กลายเป็นสิ่งที่เกิดการตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์ในหมู่คนรุ่นใหม่ที่สนใจการเมืองอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักการสถาบันกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยที่ต้องอยู่ใต้อำนาจรัฐธรรมนูญและดำรงอยู่เหนือทางการเมือง แต่สถาบันกษัตริย์ในทศวรรษ 2560 กลับมีพระราชอำนาจนำเพิ่มมากขึ้นจนเป็นอิสระเหนือรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมืองต่างๆ ของรัฐไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา หรือรัฐบาล จนกลายเป็นที่กังวลว่าระบอบประชาธิปไตยของไทยกำลังถดถอยลงพร้อมกับการเมืองไทยอาจกำลังกลับไปเป็นลักษณะสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกครั้ง โดยนักวิชาการพยายามจะอธิบายต่อปรากฏการณ์ครั้งนี้ไม่ว่าจะเป็น เสมือนสมบูรณาญาสิทธิ (เกษียร เตชะพีระ, 2564) หรือมรดกสมบูรณาสิทธิ (ธงชัย วินิจจะกุล: มรดกสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปัจจุบัน, 2564) เป็นต้น

การเกิดตั้งคำถามวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์และกระแสต่อต้าน คสช. ในหมู่คนรุ่นใหม่แสดงให้เห็นว่าชุมชนจินตกรรมที่รับรู้ผ่านกษัตริย์ไม่สามารถครอบงำทางความคิดของคนรุ่นใหม่ได้แม้ คสช. จะสร้างความธรรมให้อำนาจของตัวเองในฐานะผู้รักษาดีมีความจงรักภักดีและเป็นคนที่สถาบันกษัตริย์รับรองเข้ามาสร้างความสงบให้ชาติบ้านเมือง แต่สำหรับคนรุ่นใหม่ คสช. คือเผด็จการทหารที่ทำลายประชาธิปไตยไทยกับคุณค่าสิทธิเสรีภาพของพวกเขา และการปกครอง คสช. ทำให้ประเทศชาติย่ำแย่ลงเพราะรัฐบาลไม่สนใจประชาชนอย่าแท้จริง รวมถึงบทบาทกับสถานะทางการเมืองของสถาบันกษัตริย์ในยุค คสช. ไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยของประชาชน และคนรุ่นใหม่

ใหม่เริ่มที่จะสนใจประเด็นทางการเมืองที่เกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์มากขึ้น ยิ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าอุดมการณ์ชาตินิยมเริ่มไม่สามารถมีอิทธิพลทางความคิดต่อคนรุ่นใหม่ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564; อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566)

สิ่งเหล่านี้ ส่งผลให้คนรุ่นใหม่เริ่มมีทัศนคติต่อประเทศชาติที่แตกต่างออกไปจากนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่รัฐพยายามจะนำเสนอ ความทรงจำ ความรู้สึก ร่วมกันของคนรุ่นใหม่ในยุค คสช. ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกที่ถูกเผด็จการทหารพยายามรุกรานชีวิตจนรู้สึกไร้สิทธิเสรีภาพ ความรู้สึก ว่าประเทศชาติย่ำแย่ลงในยุค คสช. กลายเป็นเจตจำนงที่มีอยู่ร่วมกันของคนรุ่นใหม่ในการต่อต้าน คสช. เพื่อแรงปรารถนาาร่วมกันในอนาคตของพวกเขาต้องการให้ประเทศไทยมีประชาธิปไตยของประชาชนอย่างแท้จริง ไม่มีอำนาจเผด็จการมาคุกคาม นอกจากนี้ ความรู้สึกร่วมกันต่อพระราชอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องทางการเมืองในยุค คสช. กลายเป็นแรงปรารถนาาร่วมกันของคนรุ่นใหม่ต้องการให้สถาบันกษัตริย์ดำรงอยู่ตามรูปแบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญไม่ต้องการพระราชอำนาจถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง นำไปสู่การทำทลายนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักของรัฐภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ที่ต่อต้านรัฐ เพราะฉะนั้น งานศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ช่วงทศวรรษ 2560 จึงไม่สามารถอธิบายหาคำตอบการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ในมิติที่มีเรื่องของความเป็นชาติมาเกี่ยวข้องการเคลื่อนไหวได้ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564, อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566 และภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์, 2565) จึงจำเป็นต้องนำทฤษฎีศึกษาเรื่องชาติมาใช้ในการช่วยวิเคราะห์การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ที่ทำทลายนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลัก

ช่วงแรกของการต่อต้าน คสช. คนรุ่นใหม่มักเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ โดยหนึ่งในการเคลื่อนไหวทางโลกออนไลน์ของคนรุ่นใหม่ที่สั่นสะเทือนให้แก่รัฐและสังคมอย่างคาดไม่ถึง คือ ปรากฏการณ์มิวสิควิดีโอเพลง “ประเทศกูมี” ของวง Rap Against Dictatorship (RAD) กลุ่มศิลปินเพลงแร็ปที่มีความสนใจในประเด็นการเมือง เพลงของพวกเขามีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์รัฐ กองทัพ กฎหมาย สังคม และชนชั้นนำไทยในยุค คสช. โดยพยายามนำเสนอให้เห็นว่าประเทศของเรามีความเลวร้ายอะไรบ้างภายใต้การปกครองของเผด็จการ ตัวมิวสิควิดีโอเพลงกลายเป็นกระแสที่พูดถึงอย่างมากในสังคมจนมียอดผู้ชมกว่า 16 ล้านวิวใน Youtube เพียงไม่กี่วันเท่านั้น เพลงของพวกเขาได้รับเสียงชื่นชมอย่างมากในกลุ่มผู้ต่อต้าน คสช. ในความกล้าที่ออกมาพูดถึงปัญหาของประเทศที่ คสช. ทำไว้อย่างตรงไปตรงมา แต่ก็เป็นที่วิจารณ์ในหมู่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่มองว่าเพลงประเทศกูมีเป็น

สิ่งที่บ่อนทำลายประเทศชาติ จนเจ้าหน้าที่รัฐพยายามใช้กฎหมายจับกุมผู้ทำเพลงและปิดกั้นการเผยแพร่ประเทศกูมี (เช็กเทรนด์ #ประเทศกูมี ทะยานทันทีหลังศรีวราห์สั่งสอบ, 2561)

เพลง “ประเทศกูมี” ถือเป็นตัวอย่างสำคัญของการท้าทายนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักของ คสช. ผ่านตัวบทเพลงที่พยายามสะท้อนเห็นว่าประเทศชาติในยุคเผด็จการแท้จริงแล้วเต็มไปด้วยความเลวร้าย ไม่ว่าจะเป็นการต้องเจอการทุจริตอย่างมากมาย อย่างเช่นในเนื้อเพลง “ประเทศไร้คอร์รัปชันที่ไม่มีการตรวจสอบ ประเทศที่นาฬิกา รมต.เป็นของศพ” หรือการบรรยากาศของประชาชนได้รับการปกครองแบบเผด็จการทหาร เช่น “ประเทศที่ปลายกระบอกลอยจ่อที่ปลายกระเดือก ประเทศที่บอกเสรีแต่ดันไม่มีสิทธิ์เลือก” และการใช้อำนาจกดขี่ประชาชนของรัฐ เช่น “ประเทศที่รัฐบาลไม่มีใครกล้าบลู่ ประเทศที่มีกฎหมายไว้ให้ตำรวจข่มขู่” เป็นต้น (RAP AGAINST DICTATORSHIP - Prathet Ku Mee TH (My Country Has), 2561) รวมถึงมิวสิควิดีโอของเพลง “ประเทศกูมี” ได้พยายามนำเสนอภาพความจริงของชาติไทยในมุมมองโคกนาฏกรรมผ่านการนำเหตุการณ์ประวัติศาสตร์บาดแผลของรัฐไทยอย่าง 6 ตุลาฯ พ.ศ. 2516 มาเป็นฉากของ MV พร้อมกับท่อนโซโล่กีตาร์ลายธงชาติไทยท่ามกลางบรรยากาศมวลชนทำลายร้ายชายที่ถูกแขวนคอได้ต้นมะขามเป็นการตอกย้ำภาพของชาติไทยในมุมมองความจริงของโคกนาฏกรรม (RAP AGAINST DICTATORSHIP - Prathet Ku Mee TH (My Country Has), 2561)

วง RAD กลายเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่ได้สะท้อนภาพความเป็นจริงของชาติไทยในอีกมิติ จนไปทำลายภาพของชาติไทยที่ คสช. พยายามนำเสนอผ่านการใช้บทเพลงเช่นกัน “อย่างเพลงคืนความสุขประเทศไทย” โดย คสช. พยายามนำเสนอภาพว่าตนเข้ามาจัดการปัญหาในยามที่ชาติสถาบันกษัตริย์และประชาชนกำลังเผชิญภัยความขัดแย้งเพื่อคืนความสุขให้ชาติบ้านเมืองประชาชนทั้งนี้ อิสระ ชูศรี ได้วิเคราะห์การใช้ภาษาระหว่าง คสช. กับกลุ่มต่อต้านรัฐว่า การใช้คำว่าประเทศ คำว่าชาติและคำว่าแผ่นดินในแบบของทหารหรือข้าราชการ จะใช้ในลักษณะเหมารวมเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพ ส่วนฝ่ายต่อต้านอย่างวง RAD ในเพลงประเทศกูมีจะใช้คำอธิบายคนละแบบ พวกเขาพูดว่าประเทศคือประชาชน ชาติคือประชาชน เพราะประชาชนที่อยู่ในประเทศคือคนแต่ละคนที่ประกอบขึ้นเป็นประเทศ (พันธวัฒน์ เศรษฐวิไล, 2561) อาจมองได้ว่าเพลงประเทศกูมีคือพยายามของคนรุ่นใหม่ที่ยกย่องนิยามความเป็นชาติไทยในทัศนะของตัวเอง ภายใต้การเคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. โดยเป็นนิยามความเป็นชาติที่ประชาชนเป็นองค์ประธานในการสร้างความหมายขึ้นมา เพื่อคัดง้างกับนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่ คสช. ใช้สร้างความชอบธรรม

การต่อต้าน คสช. จากการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ท้าทาย คสช. อย่างชัดเจนคือ พรรคอนาคตใหม่ อันเกิดจากการรวมตัวกันของนักเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมที่ต้องการสร้างพรรคการเมืองแบบใหม่ให้กับประชาชนกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตย นำโดย ธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ รองประธานกรรมการบริหารไทยซัมมิท กรู๊ป ผู้เคยเข้าร่วมการชุมนุมของคนเสื้อแดง พ.ศ. 2553 (“ธนาธร” รำลึกเหตุผล ‘10 ปี 10 เมษายน 53’ เปิดคลิปถูกยิงด้วยกระสุนยาง กลางมือของคนเสื้อแดง, 2563) และปิยบุตร แสงกนกกุล อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนึ่งในสมาชิกกลุ่มนิติราษฎร์ (Exclusive: “ไพร่หมื่นล้าน” จับมือ สมาชิก “นิติราษฎร์” เปิดตัวพรรคใหม่, 2561) พร้อมกับมีสมาชิกคนรุ่นใหม่ที่เคยเป็นนักศึกษาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐประหาร ได้แก่ รังสิมันต์ โรม ปิยรัฐ จงเทพ หรือโตโต้ (พรรคคอนาคตใหม่: ทางเลือกใหม่ ของ รังสิมันต์ โรม สู้กับรัฐประหาร, 2561) พิรัชต์ ชิวารักษ์ หรือเพนกวิ้น และทัตเทพ เรื่องประไพกิจเสรี (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2566) เป็นต้น พรรคอนาคตใหม่จึงมีภาพลักษณ์เป็นพรรคการเมืองของคนรุ่นใหม่มีนโยบายสำคัญคือการยุติระบอบราชการรวมศูนย์กระจายอำนาจ สร้างระบอบรัฐสวัสดิการ ทำลายเศรษฐกิจผูกขาด ลดความเหลื่อมล้ำ ปฏิรูปกองทัพ พร้อมกับแนวทางของพรรคที่ต้องการสร้างระบอบประชาธิปไตยของประชาชน สร้างการเมืองแบบใหม่ ล้างมรดกรัฐประหาร และเจ้านายคือประชาชน (สนกร วงษ์ปัญญา, 2561) และสิ่งสำคัญที่ทำให้พรรคคอนาคตใหม่เป็นที่จับตามองคือ แนวทางการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ โดยเฉพาะการแก้ไขมาตรา 112 ที่นำโดยปิยบุตร เพื่อป้องกันไม่ให้พระเกียรติถูกนำไปใช้เล่นงานทางการเมือง (ปิยบุตร ธนาธร ไขข้อข้องใจประเด็นสถาบันพระมหากษัตริย์, 2562)

ด้วยภาพลักษณ์ของพรรคและนโยบายที่มีแนวทางต่อต้าน คสช. ทำให้พรรคคอนาคตใหม่กลายเป็นที่นิยมในหมู่คนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่เกิดในยุครัฐบาล คสช. ซึ่งกำลังจะได้เลือกตั้งครั้งแรกช่วงทศวรรษ 2560 พวกเขาให้ความสำคัญกับการเลือกพรรคการเมืองผ่านนโยบายมากกว่าจะเป็นตัวพรรคหรือตัวผู้นำ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564, น. 152 – 154) คนรุ่นใหม่จึงกลายเป็นฐานเสียงสำคัญให้กับพรรคคอนาคตใหม่ เพราะนโยบายของพรรคคอนาคตใหม่เป็นแรงปรารถนาสำคัญที่คนรุ่นใหม่อยากเห็นประเทศชาติเปลี่ยนแปลงเพื่ออนาคตของตัวเอง จนเกิดกระแสอยากเลือกตั้งของคนรุ่นใหม่ในโลกสังคมออนไลน์ เช่น กรณีรัฐบาล รัฐบาล คสช. ประกาศเลื่อนวันเลือกตั้งจากเดิม 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 จนเกิดแฮชแท็ก #เลื่อนแม่มีงสิ ขึ้นเทรนด์ทวิตเตอร์อันดับ 1 ประเทศไทย (#เลื่อนแม่มีงสิ ติดเทรนด์อันดับ 1 ทวิตเตอร์ไทย, 2562) รวมถึงกระแสอยากเลือกตั้งของคนรุ่นใหม่ยังปรากฏขึ้นในรูปแบบการชุมนุม เช่น การชุมนุมของนักศึกษาและประชาชนได้รวมตัวกันในชื่อ “กลุ่มคนอยากเลือกตั้ง” ออกมาชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อต่อต้านการยื้อ

เลือกตั้ง คสช. ("คนอยากเลือกตั้ง" จั คสช.ยุติบทบาทช่วงการเลือกตั้ง นัดชุมนุมอีก 24 มิ.ค., 2561) เป็นต้น แต่ผลการเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 ได้สร้างผิดหวังให้กับคนรุ่นใหม่เมื่อพรรคพลังประชารัฐซึ่งเป็นพรรคสืบทอดอำนาจของ คสช. มีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นแคนดิเดตนายกรัฐมนตรี สามารถรวมเสียง สส. ข้างมากได้กว่า 251 เสียง พร้อมได้เสียง สว. กว่า 249 เสียง รวมเป็น 500 เสียง จัดเสียงรัฐบาลผสมสืบทอดอำนาจของ คสช. ได้สำเร็จ (เลือกนายกฯ : 500 ต่อ 244 งดออกเสียง 3 มติ รัฐสภาหนุน พล.อ. ประยุทธ์ นั่งนายกฯ ต่อ, 2562) ส่วนพรรคอนาคตใหม่แม้จะเป็นหน้าใหม่ทางการเมืองแต่สามารถได้ที่นั่งกว่า 81 เสียง กลายเป็นพรรคร่วมฝ่ายค้านร่วมกับพรรคเพื่อไทยและพรรคเล็กอื่นๆ ในฐานะพรรคฝ่ายประชาธิปไตย

ความผิดหวังจากการเลือกตั้งและความพยายามของฝ่ายรัฐที่จะจัดการกับพรรคอนาคตใหม่โดยกลไกทางการเมือง ยิ่งส่งผลให้คนรุ่นใหม่รู้สึกผูกพันและให้การสนับสนุนพรรคอนาคตใหม่มากขึ้น กลายเป็นแรงสนับสนุนสำคัญของพรรคในการทำทลายอำนาจรัฐเพื่อเป้าหมายเปลี่ยนแปลงประเทศ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564, น. 154 – 155) เห็นได้จากปรากฏการณ์ในพื้นที่สังคมออนไลน์อย่างแฮชแท็ก #Savethanathorn และ #ฟ้ารักพ่อ (สมิตานัน หยงสตาร์, 2562) การสนับสนุนพรรคอนาคตใหม่ของกลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่ได้เป็นเพียงแค่การทำทลายทางการเมืองจากรัฐแต่ยังเป็นการทำทลายของนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักในพื้นที่ทางความคิดที่รัฐภายใต้อำนาจ คสช. ใช้สร้างความชอบธรรม โดยจะเห็นได้จากคนรุ่นใหม่เริ่มมีทัศนคติแตกต่าง คสช. จนทำให้อุดมการณ์ชาตินิยมแบบเดิมของรัฐไม่สามารถโน้มน้าวให้คนรุ่นใหม่ได้อีก รวมถึงการที่พวกเขาเลือกสนับสนุนพรรคการเมืองอย่างพรรคอนาคตใหม่ที่มีนโยบายให้ความสำคัญประชาธิปไตยและประชาชน มีแนวทางการต่อต้านอำนาจเผด็จการ และแสดงเจตนารมณ์ในการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์อย่างชัดเจน

ปรากฏการณ์เพลงประเทศกูมีและพรรคอนาคตใหม่ถือเป็นเป็นบริบทการเมืองสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่า ทัศนคติของคนรุ่นใหม่เริ่มแตกต่างจากนิยามความเป็นชาติกระแสหลัก และปฏิเสธอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐ ควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้าน คสช. ของคนรุ่นใหม่เริ่มมีความพยายามจะนิยามความเป็นชาตินอกกระแสแบบใหม่ โดยมีประชาชนเป็นองค์ประธานในการสร้างความหมายชาติผ่านการเรียกร้องระบอบประชาธิปไตย ความต้องการเปลี่ยนแปลงประเทศและต่อต้านอำนาจเผด็จการที่กดขี่ทำลายสิทธิเสรีภาพของประชาชน สะท้อนให้เห็นได้จากปรากฏการณ์เพลงประเทศกูมีและพรรคอนาคตใหม่

ส่วนรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมตระหนักดีว่าทัศนคติของพวกเขา กำลังถูกท้าทาย จากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ รัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมจึงพยายามตอบโต้การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ผ่านอุดมการณ์ชาตินิยม โดยพยายามผลักดันฝ่ายตรงข้ามให้กลายเป็นศัตรูชาติ จนเกิดเป็นวาทกรรม “ชิงชาติ” ที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมใช้โจมตีกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. เพราะมองว่าแนวคิดและกระทำของฝ่ายตรงข้ามวิพากษ์วิจารณ์ประเทศตัวเองเป็นการทำลายชาติ จึงทำให้ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมองเพลงประเทศกูมีและพรคอนาคตใหม่ว่าเป็นตัวแทนของพวกชิงชาติ หรือลัทธิชิงชาติ (อรรถสิทธิ์ พานแก้ว, มปป.)

ทั้งนี้ ผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความหมายวาทกรรมชิงชาติคือ วรงค์ เดชกิจวิกรม หรือ “หมอวรงค์” อดีต สส.พิษณุโลก พรรคประชาธิปัตย์ มีฉายาว่า “มือปราบชิงชาติ” เขาออกมาประกาศว่าจะต่อสู้กับลัทธิชิงชาติ โดยอธิบายกระทำที่ทำให้ชาติเสียหาย 5 อย่างได้แก่ 1.ปฏิบัติกษัตริย์นิยม พยายามจบบ้างเบี่ยงสูง 2.ไม่ส่งเสริมศาสนาทุกศาสนา 3.ดูแลวัฒนธรรมประเพณี 4.ชอบพาต่างชาติเข้ามาวุ่นวายเรื่องภายในประเทศ และ 5.มีพฤติกรรมทำลายความเชื่อมั่นและไม่ยอมรับคำตัดสินของศาล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คือพฤติกรรมชิงชาติ ที่พยายามปลูกฝังความเชื่อนี้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องจนเรียกว่า ลัทธิชิงชาติ (มือปราบลัทธิชิงชาติ “หมอวรงค์” ชี้เปรี้ยง 5 สิ่งเลวร้ายปลูกฝังประชาชน, 2562) แนวคิดลัทธิชิงชาติของหมอวรงค์ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมอย่างมาก เห็นได้จากกรณีการจัดเวทีบรรยายปราศรัยทั่วประเทศเกี่ยวกับลัทธิชิงชาติระหว่างหมอวรงค์กับสุเทพ เทือกสุบรรณ แกนนำ กปปส. (PIRAPORN WITTOORUT, 2562) จนกลายเป็นการปลุกกระแสต่อต้านลัทธิชิงชาติแก่รัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมโจมตีการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้าน คสช. ของคนรุ่นใหม่และกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตย

กระแสต่อต้านลัทธิชิงชาติได้ถูกผลักดันเพื่อทำลายความชอบธรรมการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ แต่คนรุ่นใหม่รวมถึงฝ่ายการเมืองกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตยเองมีความพยายามตอบโต้กระแสชิงชาติที่โจมตีพวกเขาเช่นกัน ผ่านการแสดงจุดยืนว่าการวิพากษ์วิจารณ์ตั้งคำถามต่อรัฐ หรือประเทศชาติไม่ใช่เป็นการกระทำชิงชาติ แต่ต้องการให้ชาติและประชาชนดีขึ้นพร้อมกับโจมตีรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ผูกขาดความรักชาติไว้เพียงแค่กลุ่มเดียวแล้วมองผู้เห็นต่างว่าไม่รักชาติ หรือผูกขาดความเป็นชาติเพียงแค่รัฐบาล กองทัพ และกลุ่มการเมืองกลุ่มเดียว (อรรถสิทธิ์ พานแก้ว, มปป.) การตอบโต้กระแสชิงชาติได้กลายเป็นสะท้อนภาพเห็นนิยามชาติไทยนอกกระแสที่ฝ่ายต่อต้าน คสช. พยายามนำเสนอผ่านการเคลื่อนไหวของตัวเอง เช่น สมาชิกของวง RAP เจ้าของเพลงประเทศกูมี แสดงความคิดเห็นต่อการโจมตีเพลงของพวกเขาว่าทำลายประเทศชาติว่า “ประเทศกูมีไม่

เท่ากับประเทศกูไมตี” พร้อมกับมองว่า ชาติถูกมารวมกับอำนาจรัฐและรัฐบาล เป็นการผูกตัวเองไว้กับชาติ ค่ารัฐ = ค่าชาติ แต่ทว่ารัฐบาลไม่ใช่ชาติ สิ่งที่เราพูด ชาติไม่ได้เป็นคนทำ ชาติไม่ได้เป็นคนไม่ได้เกิดจากฝีมือชาติ มันเกิดจากฝีมือมนุษย์ (รัฐ) (Karoont Chetpayark, 2561)

ส่วนพรรคอนาคตใหม่ในฐานะตัวแทนทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ ได้กลายเป็นกระบอกเสียงสำคัญในการตอบโต้กระแสชาตินิยม พร้อมกับการนำเสนอานิยามความเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน เช่น พิธา ลิ้มเจริญรัตน์ สส. พรรคอนาคตใหม่ กล่าวว่า “คนอยู่ไม่เป็นไม่ใช่เป็นคนซึ่งชาติ และเราก็ไม่ได้เป็นคนคลั่งชาติ เรารักชาติพอที่จะยอมรับว่าข้อเสียของชาติมีอะไร และพร้อมที่จะแก้ไขปัญหานั้น” (วิเคราะห์ | ประกาศสงครามปราบ “ลัทธิซึ่งชาติ” “นพ.วรรงค์” หัวหอก-ระวั่งบานปลาย อย่าให้หลุดออกจากโลกของการใช้เหตุผล, 2562)) ปิยบุตร แสงกนกกุล เลขาธิการอนาคตใหม่ กล่าวว่า “เราคือศัตรูของชาติ เรายอมไม่ได้เด็ดขาด และยืนยันว่าเราไม่ใช่พวกซึ่งชาติ แต่เราคือคนรักชาติ ชาติที่มีประชาชนอยู่ในนั้น ชาติที่เคารพความเป็นมนุษย์ ชาติที่อยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข” (วิเคราะห์ | ประกาศสงครามปราบ “ลัทธิซึ่งชาติ” “นพ.วรรงค์” หัวหอก-ระวั่งบานปลาย อย่าให้หลุดออกจากโลกของการใช้เหตุผล, 2562) โรม รัชสิมา สมาชิกพรรคอนาคตใหม่ในฐานะคนรุ่นใหม่ที่เคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. มองว่า “ชาติคือคนไทย การออกมาพูดถึงปัญหาที่ตักค้ำเพื่อนำไปสู่การแก้ไขจึงไม่ใช่การกระทำที่สามารถเรียกว่า ‘ซึ่งชาติ’ ได้” (PIRAPORN WITOORUT, 2562) ส่วนธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ที่ได้แสดงจุดยืนว่า นิยามคำว่าชาติของอนาคตใหม่ คือประชาชน ชาติไม่ใช่รัฐบาล ชาติไม่ใช่ความมั่นคงของ คสช. ชาติไม่ใช่ความมั่นคงของ พล.อ. ประยุทธ์” พร้อมกับกล่าวว่า “คนรับใช้เผด็จการต่างหากที่ขายชาติ ทำลายชาติ” (“ธนาธร”ชี้ ชาติคือประชาชน ไม่ใช่ประยุทธ์ คนรับใช้เผด็จการต่างหาก ทำลายชาติ, 2562) เป็นต้น

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ฝ่ายต่อต้าน คสช. ได้พยายามตอบโต้ว่าททกรรมซึ่งชาติของรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่พยายามทำลายความชอบธรรมทางการเมืองของพวกเขา โดยการวิพากษ์วิจารณ์และตั้งคำถามการผูกขาดความรักชาติเพียงกลุ่มใดกลุ่มเดียวแล้วพยายามทำให้คนกลุ่มอื่นที่เห็นต่างจากตนกลายเป็นคนซึ่งชาติ เพราะสำหรับพวกเขาชาติไม่ใช่รัฐ ไม่ใช่รัฐบาล ไม่ใช่ของใครคนหนึ่ง การเห็นต่างทางการเมืองจึงไม่ใช่การซึ่งชาติ นอกจากนี้ ฝ่ายต่อต้าน คสช. ยังพยายามนำเสนอานิยามความเป็นชาติของตัวเองที่ให้ความสำคัญกับประชาชน หรือชาติคือประชาชน เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. ว่าการไม่เห็นต่างและพูดถึงปัญหาของรัฐไม่ใช่การกระทำของคนไม่รักชาติ หรือเป็นกระทำของคนรักชาติ และการนิยามความเป็นชาติแบบประชาชนยังเป็นการทำลาย

ความชอบธรรมให้กับฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมในการผูกขาดความเป็นชาติ การตอบโต้ทางการเมืองผ่านวาทกรรมแห่งชาติจึงเกิดการช่วงชิงความหมายของชาติขึ้น

บริบทความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมกับฝ่ายต่อต้าน คสช. ช่วงต้นทศวรรษ 2560 จึงได้เกิดการช่วงชิงความหมายของชาติ ระหว่างนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์กษัตริย์เป็นองค์ประธาน กับนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน เป็นผลมาจากการที่คนรุ่นใหม่เติบโตในยุค คสช. ได้สัมผัสประสบการณ์ภายใต้การปกครองแบบอำนาจทหารที่คุกคามชีวิตพวกเขา และความรู้สึกรู้ว่าการบริหารของ คสช. ไม่ได้ทำให้ประเทศชาติดีขึ้นกับสิทธิเสรีภาพ พร้อมกับคนรุ่นใหม่เริ่มตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์ในประเด็นทางการเมืองมากขึ้น เพราะอินเทอร์เน็ตกับสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนรุ่นใหม่เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นสื่อที่รัฐไม่สามารถควบคุมได้เบ็ดเสร็จ ทำให้คนรุ่นใหม่รับรู้ข้อมูลข้อเท็จจริง และความรู้อย่างหลากหลายไม่ใช่เพียงแค่ข้อมูลข้อเท็จจริงที่รัฐพยายามจะควบคุมนำเสนอโดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ในการเมือง สังคม ประวัติศาสตร์ ในหลากหลายมุมมอง

ปัจจัยที่กล่าวมา จึงได้ส่งผลให้ส่งผลให้คนรุ่นใหม่มีจินตกรรมของความเป็นชาติไทยในพื้นที่ความคิดที่แตกต่างนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลัก สำหรับพวกเขาประชาชนคือองค์ประธานสำคัญในการสร้างความหมายชาติ จินตกรรมว่าชาติคือประชาชน ประชาชนคือเจ้าของประเทศไม่ใช่รัฐ รัฐบาล หรือชนชั้นปกครอง ปฏิเสธการนำเสนอภาพของชาติไทยที่เจริญสงบสุขภายใต้การปกครองของทหารผู้เป็นคนดีและจงรักภักดีรักชาติบ้านเมืองที่ คสช. พยายามนำเสนอ พวกเขาเห็นว่าประเทศชาติเสื่อมลงภายใต้การปกครองของเผด็จการ ประชาธิปไตยถูกทำลาย ประชาชนถูกกดขี่ไร้สิทธิเสรีภาพ และพวกเขาต้องการเปลี่ยนแปลงให้ประเทศชาติ เห็นได้จากปรากฏการณ์เพลง “ประเทศกูมี” หรือการสนับสนุนพรรคอนาคตใหม่ หรือการตอบโต้วาทกรรมแห่งชาติ

แม้ว่าในช่วงแรกนิยามความเป็นชาตินอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานของกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. ยังมีตัวตนทางคิดที่ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากนัก ส่วนใหญ่จะอยู่ใต้บริบทความเคลื่อนไหวพื้นที่สังคมออนไลน์เป็นหลักรวมถึงมีพรรคอนาคตใหม่เป็นตัวแทนทางการเมือง แต่ทว่าเหตุการณ์ยุบพรรคอนาคตใหม่จะกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญให้คนรุ่นใหม่ลุกฮือขึ้นมานำการเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วยตนเองจนกลายมาเป็นผู้ท้าทายรัฐกลุ่มสำคัญ และกลายมาเป็นปรากฏการณ์การชุมนุม พ.ศ. 2563 ซึ่งนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสได้ถูกสร้างความหมาย

เพิ่มเติมจนมีรูปธรรมมากขึ้น พร้อมถูกนำไปใช้สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ และกลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตย จนเป็นการช่วงความหมายของชาติภายใต้บริบทความขัดแย้งทางการเมืองในระดับทะเลาะเบาะแว้ง

การช่วงชิงความหมายชาติในการเคลื่อนไหวทางการเมือง พ.ศ. 2563 - 2565

ในช่วงปลาย พ.ศ. 2562 จนถึงช่วงต้น พ.ศ. 2563 สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมกับเป็นฝ่ายต่อต้านรัฐยิ่งเพิ่มความตึงเครียดมากขึ้น เมื่อพรรคอนาคตใหม่กำลังจะถูกศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาคดีกู้เงินอันนำไปสู่การตัดสินยุบพรรค ทำให้มวลชนฝ่ายต่อต้านรัฐโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่เริ่มออกมาเคลื่อนไหวผ่านการชุมนุม เช่น การชุมนุมแฟลชม็อบ "#ไม่ถอยไม่ทน" นำโดยชนาธร จีระพันธุ์วาทกิจ หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ (ประชาไท, 2562) และกิจกรรมวิ่งไล่ลุง นำโดยธนวัฒน์ วงศ์ไชย นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (บุศรินทร์ แพณะและคณะ, 2565, น. 13) เป็นต้น จนกระทั่ง 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินยุบพรรคอนาคตใหม่และตัดสิทธิทางการเมืองกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 10 ปี จากความผิดเรื่องกู้เงิน (อนาคตใหม่: มติศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคอนาคตใหม่ ตัดสิทธิ์ กก.บห. 10 ปี, 2563) สำหรับคนรุ่นใหม่แล้วการยุบพรรคอนาคตใหม่ถือเป็นการทำลายความหวังทางการเมืองของพวกเขา (บุศรินทร์ แพณะและคณะ, 2565, น. 17) จนส่งผลให้คนรุ่นใหม่ได้กลายมาเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐภายใต้อำนาจพลเอกประยุทธ์ด้วยตัวเองอีกครั้ง

การยุบพรรคอนาคตใหม่ได้จุดกระแสความไม่พอใจของคนรุ่นใหม่ที่มีต่อรัฐเป็นอย่างมากจนเกิดเป็นการเคลื่อนไหวต่อต้านของคนรุ่นใหม่ที่มีส่วนใหญ่อยู่นในพื้นที่สังคมออนไลน์ แล้วเคลื่อนย้ายไปปรากฏในพื้นที่มหาวิทยาลัย อย่างเช่นกรณีการชุมนุมของสหพันธ์นักเรียน นิสิต และนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) ในชื่อกิจกรรม “ประเทศนี้ไม่มีความยุติธรรม” ณ มหาลัยธรรมศาสตร์ อันถือเป็นจุดเริ่มต้นการชุมนุมของนิสิตนักศึกษาที่เริ่มกระจายไปยังมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ ตัวอย่างเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นต้น (อนุสรณ์ อนุญโณ และคณะ, 2566, น. 102 – 110) กระแสการชุมนุมของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศได้นำไปสู่ปรากฏการณ์แฮชแท็กในทวิตเตอร์แสดงออกทางการเมืองต่อต้านรัฐของแต่ละมหาวิทยาลัย เช่น #เสาหลักจะไม่หักอีกต่อไป #ข้างเผือกจะไม่ทน #KU

ไม่ใช่ขนมหวานราดกะทิ #ศิลปินกรขอมิจุดขึ้น #มอนออยากออกจากกะลา เป็นต้น (หลายมหาวิทยาลัยทั่วประเทศตั้ง 'แฮชแท็ก' แสดงตัวตนต่อต้านอำนาจนอกระบบ, 2563)

นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐของคนรุ่นใหม่ยังแพร่กระจายไปยังหมู่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา เช่น การชุมนุมแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ต่อต้านรัฐตามแต่ละโรงเรียน อย่างกรณีสตรีวิทยา เตรียมอุดมศึกษา บดินทรเดชา ศึกษานารีรวม เป็นต้น รวมถึงในโลกออนไลน์มีกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นตัวแทนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาอย่างกลุ่ม “นักเรียนเลว” ที่แสดงออกทางการเมืองเกี่ยวกับปัญหาการศึกษาและสิทธิมนุษยชนของนักเรียน (ศุทธิกานต์ มีจั่น, มปป.) จนในเวลาต่อมาจะกลายเป็นปรากฏการณ์การของการชุมนุมนี้ระหว่างเคารพธงชาติและการผูกโบว์ขาวต่อต้านเผด็จการในรั้วโรงเรียน (หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, 2563ก)

กระแสเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐเริ่มขยายสู่พื้นที่สาธารณะมากขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญคือความล้มเหลวในการแก้ปัญหาการแพร่ระบาดไวรัสโควิด 19 ของรัฐ จนมีผู้ป่วยกับเสียชีวิตจำนวนมากสร้างความเดือดร้อนให้กับคนไทยทั่วประเทศ ประชาชนบางกลุ่มยังรู้สึกรังเกียจการประกาศใช้พระราชกำหนด พ.ร.ก.ฉุกเฉินของรัฐบาล ถูกใช้เพื่อสกัดการชุมนุมทางการเมืองมากกว่าการควบคุมโรค (ณัฏฐพร นามเมือง, 2563) อีกปัจจัยสำคัญที่สร้างความโกรธแค้นให้กับมวลชนที่มีต่อรัฐมากขึ้นคือ กรณีวันเฉลิม สัตย์ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ลี้ภัยทางการเมืองในคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพฯ ถูกอุ้มหายตัวไปในประเทศกัมพูชา ทำให้ฝ่ายต่อต้านรัฐเชื่อว่าเป็นอาชญากรรมโดยรัฐจนนำไปสู่กระแสความไม่พอใจต่อการกำจัดคนที่เห็นต่างทางการเมือง (กุลธิดา สามะพุทธิ, 2564)) และคนรุ่นใหม่เริ่มให้ความสำคัญแก่นักเคลื่อนไหวถูกทำให้สูญหายโดยรัฐ (อนุสรณ์ อนุโณ และคณะ, 2566, น. 102 – 110) ปัจจัยดังกล่าวทำให้การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐของคนรุ่นใหม่เริ่มเคลื่อนตัวจากมหาวิทยาลัยไปสู่การชุมนุมบนท้องถนนร่วมกับคนรุ่นอื่นที่รู้สึกต่อต้านรัฐภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์เช่นกัน อย่างเช่น การชุมนุมใหญ่ของสหภาพนักเรียน นิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) และเยาวชนปลดแอกเมื่อ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 ได้ยื่น 3 ข้อเรียกร้องรัฐบาลคือ 1.ยุบสภา 2.หยุดคุกคามประชาชน และ3.ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ จนถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวการเมือง พ.ศ. 2563 (บุศรินทร์ แปนและคณะ, 2565, น. 34)

อีกด้านหนึ่ง กระแสการตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์ของคนรุ่นใหม่เองเริ่มขยายวงกว้างมากขึ้นในโลกออนไลน์ภายหลังปวิน ชัชวาลพงศ์พันธ์ ได้ก่อตั้งกลุ่ม facebook รอยัลลิสต์มาร์เก็ตเพลส หรือตลาดหลวง ขึ้นในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2563 โดยเป็นพื้นที่บนโลก

ออนไลน์ในการตั้งคำถาม วิพากษ์วิจารณ์ และแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ในหลากหลายมุมมอง จนกลายเป็นที่สนใจของคนรุ่นใหม่เป็นอย่างมากโดยมีสมาชิกในกลุ่มมากกว่า 85,000 บัญชีภายในเวลาแค่ 1 เดือน (PAVIN CHACHAVALPONGPUN, 2563) รวมถึงคนรุ่นใหม่ก็เริ่มความสนใจกรณีการหายไปของโบราณสถานและโบราณวัตถุที่เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ของคณะราษฎรโดยไร้คำอธิบายจากรัฐ เช่น อนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญ ณ แยกหลักสี่ บนถนนพหลโยธินหายไปในปี พ.ศ. 2561 การถอดออกของหมุดคณะราษฎรที่ถูกฝังบริเวณพื้นถนนข้างฐานพระบรมรูปทรงม้า ลานพระราชวังดุสิต แทนด้วยหมุดหน้าใส จนถูกว่ารัฐพยายามรื้อถอนประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง (มรดก ‘คณะราษฎร’ ประวัติศาสตร์ที่ถูกรื้อถอน, 2565)

กระแสการพูดถึงสถาบันกษัตริย์ในประเด็นทางการเมืองเริ่มไปสู่การชุมนุมของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย จนกระทั่งได้มีการพูดถึงสถาบันกษัตริย์ในทางการเมืองโดยตรงไปตรงมาเมื่อเวลาวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2563 ในการชุมนุม “เสกคาถาผู้พิทักษ์ปกป้องประชาธิปไตย” ของอานนท์ นำภา หรือทนายอานนท์ (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 124 – 126) และการชุมนุม 10 สิงหาคม พ.ศ. 2563 ของกลุ่มกลุ่มแนวร่วมการชุมนุมของแนวร่วมธรรมศาสตร์ ในชื่อ “ธรรมศาสตร์จะไม่ทน” ได้สร้างปรากฏการณ์สะท้อนฟ้าขึ้น เมื่อแกนนำการชุมนุมได้มีการปราศรัยถึงพระราชอำนาจและประเด็นทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์อย่างชัดเจน เช่น ภาณุพงศ์ จาดนอก หรือ ไมค์ ได้กล่าวบนเวทีว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยังคงอยู่ในยุคปัจจุบันเพราะสถาบันกษัตริย์อยู่เหนืออำนาจอธิปไตยที่ประชาชนเป็นเจ้าของ โดยที่ใครไม่สามารถแตะต้องได้ตามมาตรา 112 เจตนาของเขาคือต้องการให้กษัตริย์อยู่ในที่ที่เหมาะสมและสามารถอยู่ร่วมกับประชาชนคนไทยได้ กษัตริย์ต้องปรับตัวเข้ากับประชาชน (ภาณุพงศ์ จาดนอก, ม.ป.ป., น. 7 - 21) อานนท์ นำภาได้ปราศรัยเน้นย้ำในเรื่องการขยายพระราชอำนาจทางการเมืองของสถาบันกษัตริย์ เขาต้องการให้สถาบันกษัตริย์อยู่เหนือทางการเมือง และอยู่ใต้รัฐธรรมนูญอย่างแท้จริงเป็นการปรับตัวเข้าหาประชาชน กษัตริย์ในฐานะประมุขตามระบอบประชาธิปไตยต้องไม่ลงนามพระปรมาภิไธยรับรองการรัฐประหาร (อานนท์ นำภา, ม.ป.ป., น. 23 - 29)

นอกจากนี้ บนเวทีปราศรัยได้ประกาศข้อเรียกร้องปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ 10 ข้อของกลุ่มแนวร่วมการชุมนุมของแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุมซึ่งปรับปรุงมาจากข้อเรียกร้องของสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล อ่านโดยปณัสยา สิทธิจิรวัฒนกุล (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 128 – 129) การชุมนุม 10 สิงหาคม ได้นำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “ทะเลพุดาน” เพราะเป้าหมายการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่นำโดยคนรุ่นใหม่ไม่ใช่เพียงแค่รัฐและรัฐบาล แต่ได้ยกระดับมุ่งเป้าไปยังสถาบันกษัตริย์

โดยตรง จนกลายเป็นกระแสเคลื่อนไหวเรียกร้องการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ในปรากฏการณ์ทางการเมือง พ.ศ. 2563

ช่วงก่อนปรากฏการณ์เคลื่อนไหว พ.ศ. 2563 คนรุ่นใหม่เน้นการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐในพื้นที่สังคมออนไลน์เป็นหลัก ส่วนในพื้นที่ทางการเมืองได้อาศัยพรรคอนาคตใหม่เป็นเสียงของตัวเอง แต่เมื่อพรรคอนาคตใหม่ถูกยุบพรรคลง คนรุ่นใหม่จึงออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านด้วยตัวเอง ผ่านการชุมนุมที่เริ่มต้นจากภายในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนจนมาสู่การชุมนุมใหญ่บนท้องถนน กลายเป็นปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมือง พ.ศ. 2563 ที่มีคนรุ่นใหม่เป็นผู้บทบาทนำ การต่อต้านรัฐภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐของคนรุ่นใหม่นิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน ยังคงถูกนำมาใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับคนรุ่นใหม่ นำเสนอผ่านการเคลื่อนไหวในด้านปัญหากระบวนการศึกษาของรัฐไทย ปัญหาโครงสร้างทางการเมืองและทางสังคมของคนรุ่นเก่าที่ไม่ตอบรับพวกเขา การต่อต้านอำนาจเผด็จการ หรือเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนและที่เห็นชัดที่สุดคือในประเด็นการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นการท้าทายนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานโดยตรง

นอกจากนี้ ในภาคประชาสังคมยังเกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐในประเด็นสถาบันกษัตริย์ผ่านการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในหมู่คนรุ่นใหม่ เช่น การไม่ลุกยืนทำความเคารพเพลงสรรเสริญพระบารมีในโรงภาพยนตร์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องต้องห้ามอย่างมากในสังคมไทย แต่คนรุ่นใหม่พยายามใช้นิยามชาตินอกกระแสแบบประชาชนเป็นองค์ประธานสร้างความชอบธรรมในการที่พวกเขาไม่ยืนทำความเคารพเพลงสรรเสริญพระบารมี ผ่านการให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากกว่าการแสดงความรักภักดีในชีวิตประจำวัน และต่อต้านการที่มีคนอ้างความรักภักดีมาคุกคามสิทธิเสรีภาพของคนที่จะไม่ลุกยืนทำความเคารพเพลงสรรเสริญพระบารมี (ทำไม! ไม่! ยืน! เพลง! สรรเสริญ!?, 2565) ทำให้ประเด็นการยืนหรือไม่ยืนทำความเคารพเพลงสรรเสริญพระบารมีในโรงภาพยนตร์กลายเป็นการปะทะกันระหว่างความเป็นชาติกระแสหลักที่สนับสนุนการยืนในโรงภาพยนตร์เพื่อแสดงความจงรักภักดี กับความเป็นชาตินอกกระแสที่สนับสนุนการมีตัวเลือกที่จะไม่ยืนในโรงภาพยนตร์ก็ได้โดยอ้างสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่สำคัญกว่า ซึ่งสอดคล้องกับกรณีกระแสของคนรุ่นใหม่ในการเลือกไม่เข้ารับปริญญาบัตรโดยมองว่าควรเป็นงานที่จัดเพื่อนักศึกษาที่จบมา ไม่ใช่งานในลักษณะการให้ความสำคัญทางพิธีการที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ (echo | ไม่รับปริญญา, 2563) เป็นต้น จนกลายเป็นกระแสทางสังคมของคนรุ่นใหม่ที่ทำลายทัศนคติแบบเดิมในสังคมที่ถูกครอบงำโดยนิยามความเป็นชาติกระแสหลัก

ปรากฏการณ์ทะเลสาบคายแสดงให้เห็นการใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่ประชาชนเป็นองค์ประธานสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ เนื่องจากพวกเขามีทัศนะว่าชาติเท่ากับประชาชน หรือประชาชนคือเจ้าของชาติ จึงให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยของประชาชนและระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุด เพราะฉะนั้นเมื่อประชาชนคือสิ่งสำคัญสูงสุดในนิยามความเป็นชาติไทยของคนรุ่นใหม่ สถาบันกษัตริย์จึงต้องดำรงอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ และพระราชอำนาจต้องไม่เกี่ยวข้องหรือกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของประชาชน ไม่เป็นเครื่องมือทางการเมืองของกลุ่มใด สำหรับคนรุ่นใหม่แล้วสถาบันกษัตริย์ในอุดมคติสามารถดำรงอยู่และวางตัวให้เหมาะสมกับอำนาจอธิปไตยของประชาชน อันเป็นสิ่งที่จะทำให้สถาบันกษัตริย์ดำรงอยู่อย่างมั่นคงและเป็นมิ่งขวัญของประชาชนและสง่างามในโลกยุคสมัยใหม่ตามแบบสากล หากสถาบันกษัตริย์ดำรงอยู่อย่างเหมาะสมจะทำให้ประเทศเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ไม่มีการอ้างพระราชอำนาจในการรัฐประหาร หรือนำใช้หาผลประโยชน์และทำลายฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง จนนำไปสู่การเรียกร้องปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564)

การที่คนรุ่นใหม่มีนิยามความเป็นชาติที่แตกต่างจากรัฐในปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวในประเด็นสถาบันกษัตริย์ ทำให้นักวิชาการพยายามจะอธิบายจิตสำนึกชาติในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ มองความเป็นชาติในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ว่า คนรุ่นใหม่จินตกรรมความเป็นชาติที่แยกชาติออกจากรัฐอย่างชัดเจน สำนึกใหม่นี้ทำให้เขารู้สึกเป็นเจ้าของชาติ คนรุ่นใหม่เห็นแล้วว่ารัฐไทยถูกทหารและชนชั้นสูงนำไปบู๊บู๊ยามานานเป็นทศวรรษ ลิดรอนความเป็นเจ้าของชาติร่วมกันทำให้ต้องเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เพื่อรักษาชาติ ไม่ใช่การเคลื่อนไหวของพวกซังชาติ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2563) ต่อมาเกษียร เตชะพีระ ได้อธิบายเพิ่มเติมในส่วนของการรักชาติของคนรุ่นใหม่ว่า โครงสร้างความรู้สึกใหม่แบบจิตใจเป็นเจ้าของชาติของคนหนุ่มสาวรุ่นปัจจุบันคือพวกเขารักชาติเพราะชาติเป็นของเรา และรักชาติเพราะชาติเป็นประชาธิปไตย (เกษียร เตชะพีระ, 2563)

ส่วนชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้พยายามอธิบายความเป็นชาติในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ผ่านปรากฏการณ์ชู 3 นิ้วระหว่างเคารพธงชาติว่าภาพสะท้อนนิยามชาติไทยของเยาวชนกับผู้ใหญ่-ผู้ปกครองนั้นแตกต่างกันมาก ความรักชาติของคนรุ่นใหม่ไม่ได้เป็นในแบบราชาชาตินิยม (Royal Nationalism) แต่เป็น Popular Nationalism คือชาตินิยมของระดับประชาชนทั่วไป มองเรื่องของชาติ ความรักชาติเป็นแนวระนาบ ไม่ใช่แนวตั้ง ไม่ใช่จากบนลงล่าง อันสะท้อนผ่าน 3 นิ้วที่เขาชูคือ เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ ชาญวิทย์มองว่านิยามความเป็นชาติแบบคนรุ่นใหม่ได้ขยายความ

จากนิยามชาติแบบเดิมที่ให้ความสำคัญกับชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ แต่นิยามความเป็นชาติของคนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับ "ประชาธิปไตยที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ" ซึ่งแปลว่าต้องมีการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ (หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, 2563) หรืองานของฐนพงศ์ ลือขจรชัย ที่แสดงให้เห็นในประวัติศาสตร์ชาติของกษัตริย์ และชาติของประชาชนได้ต่อสู้กันมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ ร.ศ. 130 และปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 และได้หมุ่วนกลับมาอีกครั้งในเหตุการณ์ทางการเมืองทศวรรษ 2560 (ฐนพงศ์ ลือขจรชัย, 2564) เป็นต้น

การวิเคราะห์และคำอธิบายของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่าปรากฏการณ์การเคลื่อนไหว พ.ศ. 2563 คนรุ่นใหม่มีนิยามความเป็นชาติไทยที่ประชาชนคือองค์ประธานเกิดเป็นทัศนะที่มองว่า ชาติคือประชาชน หรือประชาชนคือเจ้าของประเทศ ซึ่งมาช่วงชิงความหมายกับนิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่กษัตริย์คือสิ่งสูงสุดของชาติ เพราะฉะนั้น การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่อาจจะดูเหมือนจะห่างไกลกับประเด็นอุดมการณ์ชาตินิยม หรือดูผิวเผินอาจจะไม่สนใจกับจิตสำนึกความเป็นชาติก็ตาม แต่เชื่อว่าพวกเขาจะไม่คิดถึงเรื่องชาติเลย เห็นได้จากคนรุ่นใหม่พยายามนำเสนอ นิยามความเป็นชาติของตัวเองผ่านการเคลื่อนไหว เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองในการต่อต้านรัฐที่ผูกขาดอุดมการณ์ชาตินิยมในรูปแบบเดียว

แม้ว่าคนรุ่นใหม่จะนิยามความเป็นชาติของตัวเองในการเคลื่อนไหวทางการเมือง แต่พวกเขาก็ไม่ได้เป็นขบวนการชาตินิยมที่ไม่ได้นำตัวเองไปผูกติดกับชาติขนาดนั้น ในลักษณะแบบเดียวกับกลุ่มคนหัวก้าวหน้าช่วงเหตุการณ์ ร.ศ. 130 และช่วงการเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. 2475 รวมถึงการที่จมองว่านิยามความเป็นชาติของคนหัวก้าวหน้าในยุคอดีตและคนรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบันเป็นสิ่งเดียวกัน อาจจะไม่ต้องถกเถียง เพราะบริบทในแต่ละยุคมีปัจจัยรายละเอียดของการสร้างความหมายของชาติที่แตกต่างกัน ทำให้การนำนิยามความเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานในอดีตอย่างเช่น นิยามความเป็นชาติแบบราชาธิปไตยช่วงปลายยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และยุคคณะราษฎร หรือนิยามความเป็นชาติแบบฝ่ายซ้ายยุคสงคราม มาใช้วิเคราะห์และนำมาเปรียบเทียบการเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงปัจจุบันแบบลอยๆ อาจไม่เพียงพอต่อการศึกษาซึ่งรวมถึงนิยามความเป็นชาติคนเสื้อแดงด้วย

ในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ พ.ศ. 2563 มีความพยายามจะสร้างความหมายความเป็นชาติผ่านการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมขึ้นโดยประชาชนเป็นองค์ประธาน เพื่อให้เกิดมีการมีวัฒนธรรมจิตเชื่อบางอย่างรับรู้ร่วมกันในพื้นที่ทางความคิดของมวลชน จากที่กล่าวมาข้างต้น นิยามความเป็นชาติของคนหัวก้าวหน้าในอดีตกับคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันอาจไม่ใช่สิ่งเดียวกันหรือเนื้อเดียวกัน

แต่คนรุ่นใหม่ก็เลือกนำบริบทประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนหัวก้าวหน้าในอดีตอย่าง คณะราษฎร พ.ศ. 2475 มาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างวัฒนธรรมคิดเชื่อในพื้นที่ทางความคิด ปัจจัยสำคัญคือตัวตนทางประวัติศาสตร์คณะราษฎรคือผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย ทำให้ราษฎรเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประเทศและทำให้บริบททางประวัติศาสตร์ของคณะราษฎรสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน ที่พยายามเรียกร้องประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการและปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ ดังนั้นแม้อุดมการณ์ของคณะราษฎรและคนรุ่นใหม่ยุคปัจจุบันอาจแตกต่างกันในช่วงเวลาบริบท แต่ก็มีเป้าหมายหลักเดียวกันคือราษฎร (ประชาชน) คือเจ้าของประเทศชาติ รวมถึงความพยายามรื้อถอนมรดกทางประวัติศาสตร์ของคณะราษฎร เช่น การหายไปของอนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญที่แยกหลักสี่ (ย้ายแล้วเจียบๆ ‘อนุสาวรีย์หลักสี่’ สัญลักษณ์ปราบกบฏบวรเดช, 2559) การหายไปของหมุดคณะราษฎรแล้วถูกแทนด้วยหมุดหน้าใส (หมุดคณะราษฎรที่หายไป สะท้อนปัญหาอะไรในสังคม, 2560) ยิ่งเป็นตัวกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่นำตัวตนคณะราษฎรมาสร้างความหมายในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐผ่านการรื้อฟื้นความทรงจำของคณะราษฎร

การเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่พยายามเชื่อมโยงกับบริบทประวัติศาสตร์คณะราษฎร เช่น การจัดกิจกรรมชุมนุมครอบรอบ 88 ปี ของการปฏิวัติสยาม 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 อย่างหลากหลาย กลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสหภาพนักเรียน นิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนท.) และกลุ่มเยาวชนปลดแอกได้จัดกิจกรรม “อ่านประกาศคณะราษฎรเพื่อตระหนักว่าใครคือเจ้าของประเทศนี้” บริเวณสกายวอล์ค แยกปทุมวัน โดยผู้ชุมนุมได้มีการร้องเพลงชาติตอน 18.00 น. แล้วอ่านคำประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 แล้วสุดท้ายมวลชนได้ร่วมกันตะโกนพร้อมกันว่า “เป็นของราษฎร” และยกมือขึ้นชู 3 นิ้วเพื่อตอบย้าคำตอบของคำถามที่ว่า “ใครคือเจ้าของประเทศนี้?” (24 มิถุนา 63: สกายวอล์คคู่ขอบฟ้าประชาธิปไตย ย้าคำตอบ ใครคือเจ้าของประเทศ, 2563) และกลุ่มฟื้นฟูประชาธิปไตย (DRG) จัดกิจกรรม “ลบยังงี้ ก็ไม่ลืม” บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยโดยมีการฉายวิดีโอบนผ้าขาวจำลองเหตุการณ์การประกาศคณะราษฎร ฉบับ 1 (กลุ่มฟื้นฟูประชาธิปไตยจัดกิจกรรม ‘ลบยังงี้ก็ไม่ลืม’, 2563) เป็นต้น ต่อมาในการชุมนุมใหญ่ 19 - 20 กันยายน พ.ศ. 2563 ในชื่อกิจกรรม “19 กันยายน ทวงอำนาจคืนราษฎร” ของกลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้พลเอกประยุทธ์ลาออกและปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ (สรุปไทม์ไลน์ ‘19 กันยายนทวงคืนอำนาจราษฎร’ จาก มธ.ลงกลอนห้ามเข้า ถึงปักหมุด ยื่นฎีกา, 2563) โดยมีเหตุการณ์สำคัญคือการฝังหมุดคณะราษฎรอันใหม่ของผู้ชุมนุมบริเวณสนามหลวง (ถูกผู้ชุมนุมเปลี่ยนชื่อเป็นสนามราษฎร) ที่มี

สัญลักษณ์ของการชู 3 นิ้ว พร้อมกับข้อความว่า “ณ ที่นี้ผองราษฎรได้แสดงเจตนารมณ์ ประเทศนี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง” ระบุวันที่ เวลาอย่างรุ่ง 20 กันยายน พ.ศ. 2563 (หมุดคณะราษฎร: เบื้องหลังพิธีฝังหมุดคณะราษฎร 2563 จาก "พ่อหมอ" กลุ่ม “ขอนแก่นพอกันที”, 2563) โดยนายอานนท์หนึ่งในแกนนำประกาศ “วันนี้คณะราษฎร 2563 ได้ก่อเกิดอย่างเป็นทางการที่สนามราษฎรแห่งนี้แล้ว” (THE STANDARD, 2563) กลายเป็นจุดเริ่มต้นกลุ่มคณะราษฎร 2563

กลุ่มคณะราษฎร 2563 ถือเป็นตัวอย่างสำคัญของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ รวมกับคนรุ่นอื่นในฝ่ายประชาธิปไตย ที่พยายามสร้างความหมายเชื่อมโยงกับบริบทประวัติศาสตร์ คณะราษฎร พ.ศ. 2475 ผ่านการแสดงเจตนารมณ์ว่าประเทศชาติเป็นของประชาชน (ราษฎร) โดยกลุ่มคณะราษฎร 2563 เกิดจากการร่วมตัวกันของกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ มีแกนนำคนสำคัญได้แก่ พริษฐ์ ชิวารักษ์ (เพนกวิน) อานนท์ นำภา (ทนายอานนท์) และปณัสยา สิทธิจิรวัฒนกุล (รุ้ง) ถือเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวที่มีบทบาทอย่างมากในการเป็นผู้นำการชุมนุมต่อต้านรัฐและเรียกร้องประชาธิปไตย ในช่วง พ.ศ. 2563 โดยเฉพาะในประเด็นการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเห็นได้จากการชุมนุมใหญ่ครั้งแรกของคณะราษฎร 2563 วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2563 ได้ยื่นสามข้อเรียกร้อง 3 ข้อคือ 1.พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องออกไปจากการเป็นนายกรัฐมนตรี 2.เปิดประชุมวิสามัญทันทีเพื่อเร่งแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจากประชาชน และ 3.ปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ (‘คณะราษฎร’ แถลง 14 ตุลาคมนี้ ค้างคืนแน่นอน ยืนยัน 3 ข้อเรียกร้อง นายกฯ ลาออก, ตั้ง ส.ส.ร. และปฏิรูปสถาบัน, 2563) พร้อมกับเหตุการณ์การเผชิญหน้ากับชนฝ่ายอนุรักษนิยมสวมเสื้อเหลืองรอรับเสด็จฯ จนกลายเป็นภาพเหตุการณ์สำคัญของขบวนการเสื้อแดง ที่แหวกกลางระหว่างผู้ชุมนุมคณะราษฎร 2563 พร้อมใจกันชูสามนิ้ว ร้องเพลงชาติ และตะโกนว่า “ประชาธิปไตยจงเจริญ” “ชาติ ศาสนา ประชาชน” เพื่อแสดงออกถึงการเรียกร้องปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ กับมวลชนฝ่ายอนุรักษนิยมที่สวมเสื้อเหลืองพร้อมตะโกน “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” “ทรงพระเจริญ” เพื่อแสดงออกถึงความจงรักภักดี (เก็บตก ‘ขบวนการเสื้อแดง’ กับคณะราษฎรตลอดปี 2563 จากข้อหาหนักสู่การแบ่งครึ่งถนน, 2564)

เหตุการณ์ดังกล่าว กลายเป็นภาพสะท้อนของการปะทะกันในพื้นที่ทางความคิดระหว่าง นิยามชาติไทยที่พระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน กับนิยามความเป็นชาติไทยมีประชาชนเป็นองค์ประธาน ภายใต้บริบทบนพื้นที่ทางการเมืองที่ผู้ชุมนุมฝ่ายอนุรักษนิยมที่สนับสนุนรัฐกำลังเผชิญหน้า กับฝ่ายต่อต้านรัฐ หลังเหตุการณ์ขบวนการเสื้อแดง รัฐบาลพลเอกประยุทธ์มีคำสั่งให้ตำรวจคุมฝูงชนโดยใช้แก๊สน้ำตาและฉีดน้ำเข้าสลายการชุมนุมฝ่ายต่อต้านรัฐพยายามจับกุมแกนนำ และมวลชนของ

คณะราษฎร 2563 ถือเป็นการสลายชุมนุมโดยรัฐครั้งแรกในปรากฏการณ์การเคลื่อนไหว พ.ศ. 2563 และได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการปะทะกันระหว่างฝ่ายเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ (เก็บตก ‘ขบวนเสด็จ’ กับคณะราษฎรตลอดปี 2563 จากข้อหานักสู้การแบ่งครึ่งถนน, 2564)

ภายหลังเหตุการณ์สลายการชุมนุมคณะราษฎร 2563 ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเคลื่อนไหวในลักษณะประชาชนทุกคนคือแกนนำ พร้อมกับเปลี่ยนชื่อมาเป็น “ราษฎร” โดยเป็นการชุมนุมที่ไม่แกนนำปราศรัย ไม่มีเวทีกลาง โดยลักษณะเป็นการชุมนุมดาวกระจายที่ทุกคนเป็นแกนนำสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นการนำลำโพงมาปราศรัยเองและมีการระดมสิ่งของในการรับมือการปราบปรามจากรัฐ (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 151 – 153) แม้จะปรับเปลี่ยนการเคลื่อนไหวแต่มวลชนราษฎรก็ยังให้ความสำคัญการเรียกร้องปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ เช่น การชุมนุม 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 ผู้ชุมนุมราษฎรพยายามจะเคลื่อนขบวนไปบริเวณพระบรมมหาราชวังเพื่อยื่นจดหมายข้อเรียกร้องของประชาชน (ราษฎรสาส์น) ไปถึงพระมหากษัตริย์ แต่ถูกตำรวจคุมฝูงชนสกัดกั้นและสลายการชุมนุม (ชุมนุม 8 พ.ย.: กลุ่มราษฎรตั้งตู้ไปรษณีย์จำลองใกล้พระบรมมหาราชวังส่ง “ราษฎรสาส์น” ถึงรัชกาลที่ 10, 2563) หรือการชุมนุม 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 ที่รัฐสภาในการประชุมพิจารณาแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญทั้ง 7 ร่าง โดยเรียกร้องให้มีการแก้ไขหมวด 1 และ 2 เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ให้อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ แต่ถูกตำรวจคุมฝูงชนเข้าสลายการชุมนุมพร้อมกับปะทะกับมวลชนเสื้อเหลือง (ชุมนุม 17 พฤศจิกายน: ดร. ยืนยงมีผู้ถูกยิงที่แยกเกียกกายระหว่างการชุมนุมกลุ่ม “ราษฎร” เร่งสอบสวนหาผู้ก่อเหตุ, 2563) เป็นต้น ต่อมาได้เกิดกลุ่มเคลื่อนไหวต่างๆ ในนำรูปแบบการชุมนุมดาวกระจายไร้แกนนำมาใช้เหมือนกับกลุ่มราษฎรที่แต่ละกลุ่มของมีข้อเรียกร้องเฉพาะกับแนวทางการต่อสู้แตกต่างกัน (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 154) แต่เกือบทุกกลุ่มต่างถูกเชื่อมโยงในพื้นที่ทางความคิดผ่านการมีนิยามความเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานร่วมกันจนเป็นการเคลื่อนไหวที่มีเป้าหมายเดียวกันในการเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชนอย่างแท้จริง ต่อต้านเผด็จการ และปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ตามแบบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์คณะราษฎรยังคงมีอิทธิพลต่อนิยามความเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐเรื่อยมาผ่านอุดมการณ์ที่ประชาชน (ราษฎร) คือเจ้าของประเทศ

นอกจากนี้ บริบทประวัติศาสตร์ที่เป็นเรื่องราวบาดแผลของรัฐไทย หรือเกี่ยวกับการต่อต้านรัฐยังได้ถูกนำมาสร้างความหมายให้กับนิยามความเป็นชาติแบบประชาชน เพื่อนำมาใช้ทำลายความชอบธรรมของรัฐและใช้เสริมความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐที่เห็นชัดที่สุดคือเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ในฐานะของประวัติศาสตร์บาดแผลที่รัฐและสังคมไทยกระทำความ

รุนแรงต่อผู้เห็นต่างที่เป็นคนรุ่นใหม่โดยใช้อำนาจทำลายชาติสถาบัน โดยอาจกล่าวได้ว่าบริบทประวัติศาสตร์ 6 ตุลาคม มีความสอดคล้องกับบริบทการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ยุคปัจจุบันจนถูกนำไปสร้างความหมายในการเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านการรำลึกเหตุการณ์ เช่น กิจกรรมครบรอบ 44 ปี 6 ตุลาคม ในปี พ.ศ. 2563 เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก พร้อมกับในโลกออนไลน์ที่ #6ตุลา ติดเทรนด์อันดับ 1 ทวิตเตอร์ประเทศไทยในเวลานั้น ('เยาวชน' เข้าร่วมรำลึก '6 ตุลา' โลกทวิตเตอร์กับ Google ติดเทรนด์ 2 ปีซ้อน, 2563) หรือในวาระครบรอบ 45 ปี 6 ตุลาคม ในปี พ.ศ. 2564 คนรุ่นใหม่ได้เข้ามาส่วนร่วมอย่างมากในกิจกรรม “5 ตุลาฯ ตะวันจะมาเมื่อฟ้าสาบ” ที่เป็นการรำลึกเหตุการณ์ในมุมมองใหม่จากประวัติศาสตร์น้ำตาและกองเลือด มาเป็นการถ่ายทอดความหวังและความฝันของคนรุ่นใหม่ในยุคนั้นก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พร้อมกับเชื่อมโยงความปรารถนาของการเคลื่อนไหวคนรุ่น 6 ตุลาคมกับคนรุ่นใหม่ในยุคปัจจุบัน (“5 ตุลาฯ ตะวันจะมาเมื่อฟ้าสาบ”, 2564) เป็นต้น

นอกจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคมแล้ว ยังมีบริบทประวัติศาสตร์ที่คนรุ่นใหม่นำมาสร้างความหมายในการเคลื่อนไหวทางการเมืองไม่ว่าจะเป็น เหตุการณ์ขบวนการนิสิตนักศึกษาประชาชนต่อสู้กับเผด็จการทหาร 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่กลายเป็นมาเป็นวันชุมนุมใหญ่ของคณะราษฎร 2563 กระแสความสนใจประวัติศาสตร์บาดแผลระหว่างรัฐไทยกับท้องถิ่นของคนรุ่นใหม่ เช่น กบฏผีบุญ กบฏเงี้ยว และประวัติศาสตร์ปาตานี การเชิดชูบุคคลทางประวัติศาสตร์ผู้ต่อต้านรัฐ ได้แก่ ครอง จันดาวงศ์ ผู้ถูกประหารตามมาตรา 17 ของจอมพลสฤษดิ์ เจ้าของคำขวัญ “เผด็จการจงพินาศ ประชาธิปไตยจงเจริญ” ซึ่งการชุมนุมกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้นำมาใช้เคลื่อนไหวพร้อมกับเปลี่ยนมาเป็น “คัดค้านางพินาศ ประชาราษฎรจงเจริญ” (Prachatai, 2564) จิตร ภูมิศักดิ์ ปัญญาชนชายคนสำคัญที่ตัวตนและผลงานของเขายังคงถูกนำมาสร้างความหมายในการเคลื่อนไหวทางการเมืองทศวรรษ 2560 โดยจิตร กลายเป็นตัวแบบ แรงบันดาลใจ หรือไอดอลในการเคลื่อนไหวต่อต้านของคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะนิสิตจุฬาฯ ที่เชื่อมโยงกันในฐานะจิตรเป็นศิษย์เก่าสำคัญจนเป็นปรากฏการณ์การรำลึกและเชิดชูในวาระครบรอบ 90 ปี จิตร ในจุฬาฯ พ.ศ. 2563 (พันธุ์ทิพย์ ชีระเนตร, 2563) รวมถึงการเคลื่อนไหวของขบวนการคนเสื้อแดงในช่วงทศวรรษ 2550 เองก็ได้ถูกมาสร้างความหมายในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ เกิดเป็นปรากฏการณ์การขอโทษคนเสื้อแดงในการชุมนุมและบนโลกออนไลน์ของคนรุ่นใหม่ที่พวกเขายังไม่ตื่นตัวทางการเมือง จนได้ทำการเหยียดหยามและเข้าใจผิดต่อการสู้ของคนเสื้อแดง พร้อมกับเชิดชูคนเสื้อแดงในฐานะคนรุ่นเก่าที่เคลื่อนไหวต่อสู้มาก่อน (พันธุ์ทิพย์

ธีระเนตร, 2563) เป็นต้น โดยที่แต่ละบริบทประวัติศาสตร์ได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมชีวิตเชื่อในการสร้างความหมายให้กับนิยามความเป็นชาติของคนรุ่นใหม่ที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน

ความพยายามสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐของคนรุ่นใหม่ โดยการใช้นิยามชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน ได้ส่งผลให้คนรุ่นอื่นที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นเก่าที่เคยช่วงชิงความหมายชาติกับรัฐมาก่อนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเช่นมวลชนคนเสื้อแดง ซึ่งพวกเขาเคยนำเสนอนิยามความเป็นชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวช่วงทศวรรษ 2550 มาก่อน เมื่อคนรุ่นใหม่พยายามนำการต่อสู้ของขบวนการคนเสื้อแดงมาสร้างความหมายในการเคลื่อนไหวของตนเองผ่านการขอโทษและเชิดชูการต่อสู้ของคนเสื้อแดง ทำให้มวลชนคนเสื้อแดงที่ส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนและสูงวัย ได้มาเป็นส่วนหนึ่งในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐคนรุ่นใหม่ช่วง พ.ศ. 2563 ซึ่งเห็นได้จากมวลชนคนเสื้อแดงต่างให้การสนับสนุน และเข้าร่วมการชุมนุมขับไล่รัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ ของมือบราซัวร์เป็นอย่างดี (หทัยกาญจน์ ตรีสสุวรรณ, 2564)) จนช่วง พ.ศ. 2564 ขบวนการเสื้อแดงเริ่มมามีบทบาทนำในการเคลื่อนไหวมากขึ้นผ่านกิจกรรม Car Mob นำโดยสมบัติ บุญงามอนงค์ หรือ บ.ก.ลายจุด อดีตนักเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงคนสำคัญ (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 283) หรือกรณีรัฐฉก สยงเกื้อ อดีตแกนนำนปช. ได้กลายมาเป็นแกนนำการชุมนุม Car Mob ร่วมกับศิลปินเพื่อราษฎร และกลุ่ม We Volunteer (มือบราซัวร์-แนวร่วม แยกราชประสงค์ คึกคัก “ไอลอว์” ล่ารายชื่อยกเลิก 112, 2564) เป็นต้น นอกจากคนเสื้อแดงแล้วยังมีคนรุ่นเก่าหลากหลายกลุ่มมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ นักกิจกรรม และนักการเมืองที่แสดงออกผ่านพื้นที่ทางการเมือง เช่น ยืนหยุดขัง กองทุนราษฎรประสงค์ และอื่นๆ (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 409)

นิยามความเป็นชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานยังดึงดูดผู้คนหลากหลายในภาคประชาสังคมมาเป็นส่วนหนึ่งในกระแสการเคลื่อนไหวทางการเมือง จนเกิดเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเด็นต่างๆ หรือมีรูปแบบการเคลื่อนไหวจำเพาะของตัวเองที่มีจุดร่วมในการต่อต้านรัฐเหมือนกัน เช่น กลุ่มทะลุแก๊สที่เคลื่อนไหวเน้นปะทะกับตำรวจคุมฝูงชนเป็นหลักเป็นการรวมตัวกันของมวลชนผู้มีฐานะปานกลางจนถึงระดับล่าง ส่วนใหญ่เป็นผู้ได้รับผลกระทบความล้มเหลวในการแก้ปัญหาโควิด 19 ของรัฐบาลและไม่พอใจกับการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐต่อผู้ชุมนุม (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 167 – 169) กลุ่มเคลื่อนไหวในประเด็น LGBT+ เช่น ม็อบตุ้งติ้ง ที่ให้การสนับสนุนข้อเรียกร้องกลุ่มราษฎรพร้อมกับเพิ่มเติมข้อเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศ เช่น สมรสเท่าเทียม

พวกเขารู้สึกว่าเพศ LGBT+ เป็นตัวแทนความเหลื่อมล้ำเพราะไม่ว่าจะมีบทบาทหรือทำประโยชน์แก่ประเทศชาติมากเพียงใดแต่ไม่มีกฎหมายยอมรับเท่าเทียมกับเพศชายหญิง (เปิดใจ “มือบู้ต้งต้ง” เคลื่อนไหวจนกว่าจะได้ความเท่าเทียม, 2563) กลุ่มเคลื่อนไหวในประเด็นของผู้ใช้แรงงาน เช่น กลุ่มสมัชชาแรงงานแห่งชาติ ออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนข้อเรียกร้องกลุ่มคณะประชาชนปลดแอกในการยุบสภา แก้รัฐธรรมนูญ หยุตคุกคามประชาชน พร้อมกับชูประเด็นรัฐสวัสดิการ (สมัชชาแรงงานฯ หนูน 3 ข้อกลุ่มปลดแอก, 2563)

รวมถึงกลุ่มคนที่เคยเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับฝ่ายอนุรักษ์นิยมแล้วเปลี่ยนมาเข้าร่วมการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ จากความไม่พอใจการบริหารที่ล้มเหลวรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ที่ส่งผลต่อชีวิตของพวกเขามากขึ้น และพวกเขาเริ่มตระหนักผลกระทบทางการเมืองที่มีต้นเหตุจากการเคลื่อนไหวฝ่ายอนุรักษ์นิยมในอดีต จนเกิดปรากฏการณ์ “สลิ้มกลับใจ” (ปรากฏการณ์ ‘สลิ้มกลับใจ’ ‘ตาสว่าง’ หรือ ‘ผิดหวังผู้นำ’? ชะตากรรม ‘อนุรักษ์นิยมไทย’/บทความในประเทศไทย, 2564) ตัวอย่างเช่น ธนัทธนาภิอำนวย หรือไฮโซลูกนัท อดีตแนวร่วม กบปส. และอดีตสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ที่กลายมาเป็นผู้มีบทบาทนำเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐในการชุมนุมของกลุ่มสลิ้มกลับใจขับไล่ประยุทธ์ (เปิดประวัติ “ไฮโซลูกนัท” สลิ้มกลับใจ กับเหตุผลยกมือไหว้ขอโทษ “ทักษิณ-ยิ่งลักษณ์”, 2563) เป็นต้น

การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐช่วงปลาย พ.ศ. 2563 – 2564 จึงไม่ใช่การเคลื่อนไหวที่นำโดยคนรุ่นใหม่ที่เป็นนิสิตนักศึกษา นักเรียนเพียงอย่างเดียว แต่ได้ขยายวงกว้างให้คนหลากหลายวัยและหลากหลายกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการเคลื่อนไหวมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการใช้นิยามความเป็นชาติมีประชาชนเป็นองค์ประธานมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ ที่ทำให้ผู้คนในภาคประชาสังคมเข้ามาร่วมกับการเคลื่อนไหว จนหลอมรวมเป็นกลุ่มก้อนทางการเมืองใหม่ที่เชื่อมโยงกันในพื้นที่ทางความคิดผ่านการมีประสบการณ์และความทรงจำทางการเมืองในอดีตร่วมกัน กลายเป็นแรงปรารถนาที่จะเคลื่อนไหวต่อสู้ร่วมกันในปัจจุบัน เพื่อเป้าหมายและความฝันในอนาคตเดียวกัน ให้กำเนิดจิตวิญญาณของความเป็นชาติขึ้นโดยมีประชาชนเป็นองค์ประธาน ในลักษณะชุมชนจิตนกรรมที่ผู้คนรับความเป็นชาติเดียวกันผ่านประชาชนในระนาบเดียวกัน การเคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้านรัฐจึงมีลักษณะของความพยายามช่วงชิงความหมายกับนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่ เพื่อนำไปสู่การก่อให้เกิดระบอบประชาธิปไตยของประชาชน การเมืองและสังคมสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของประชาชน หลากหลายกลุ่ม ทำลายระบอบเผด็จการ สถาบันกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญที่อยู่เหนือการเมืองอย่างแท้จริง

ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2563 – 2564 ได้สร้างแรงสั่นสะเทือนให้กับรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมเป็นอย่างมาก เนื่องจากฝ่ายต่อต้านรัฐได้มีการพูดถึงสถาบันกษัตริย์อย่างตรงมาพร้อมเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ ถือได้ว่าเป็นการทำทลายสถาบันกษัตริย์ในพื้นที่ทางการเมืองอย่างชัดเจน และยังเป็นการทำทลายนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในพื้นที่ทางความคิด ทำให้ฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมมีมุมมองต่อฝ่ายต่อต้านรัฐว่าเป็นกลุ่มคนที่ไม่จงรักภักดี ไม่รักชาติบ้านเมือง คิดร้ายต่อประเทศชาติสถาบัน เพราะสำหรับนิยามชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานแล้วการกระทำที่ทำทลายสถาบันกษัตริย์ เทียบเท่ากับการเป็นศัตรูของชาติ ทำให้พวกเขาใช้นิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานทำลายความชอบธรรมฝ่ายต่อต้านรัฐในฐานะของพวกต่างชาติ หรือพวกล้มเจ้า ไปพร้อมกับสร้างความชอบธรรมให้กับฝ่ายตนในฐานะผู้รักชาติและสถาบันกษัตริย์ภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างฝ่ายต่อต้านรัฐ

ตัวอย่างปฏิกิริยาจากฝ่ายรัฐในการตอบโต้การเคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้าน เช่น พลเอกอภิรัชต์ คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ได้กล่าวกับนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จปร.) ในงานวันพระราชทานกำเนิดโรงเรียน จปร. ครบรอบ 133 ปี ว่า “โควิด ถ้ารู้จักป้องกันตัวเอง ป้องกันคนรอบข้าง เป็นแล้วก็หาย แต่โรคที่เป็นไม่หายคือโรคชังชาติ รู้หรือเปล่า ไข้เปล่า โรคเกลียดชาติบ้านเมืองตัวเองรักษาไม่หาย เพราะว่ามีใจเหินแสมประเทศตัวเอง” เพื่อตอบโต้กระแสการชุมนุมช่วง พ.ศ. 2563 (อภิรัชต์ คงสมพงษ์ : โควิดเป็นแล้วหาย แต่ “โรคชังชาติรักษาไม่หาย”, 2563) หรือการกล่าวปราศรัยของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในช่วง พ.ศ. 2563 ก็มักกล่าวถึงการรักษาและสถาบันกษัตริย์ และการยึดถือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในการตอบโต้กระแสการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐเช่นกัน ตัวอย่างเช่น กล่าวต่อนักเรียนและครูที่จังหวัดเชียงรายว่าขอให้เด็กไทยรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ครูต้องสอนให้เด็กเป็นกำลังของชาติและสถาบัน (“ลุงตุ๋” สอนเด็กเป็นคนไทยต้องรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ถือเป็นผืนน้ำ ดิน อากาศของประเทศ, 2563) เป็นต้น

ส่วนฝ่ายอนุรักษ์นิยมได้มีปฏิกิริยาตอบโต้การเคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้านรัฐ ในลักษณะของการปลุกกระดมมวลชนของฝ่ายตน จนเกิดกลุ่มปกป้องสถาบันกษัตริย์ที่ออกมาต่อต้านการชุมนุมของคนรุ่นใหม่และกลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตย เช่น กลุ่มไทยภักดี กลุ่มศูนย์รวมประชาชนปกป้องสถาบันกษัตริย์ (ศปปส.) กลุ่มพลังอาชีวะปกป้องชาติและสถาบันกษัตริย์ กลุ่มศูนย์ช่วยเหลือด้านกฎหมายผู้ถูกละเมิด bully ทางสังคมออนไลน์ (ศขอ.) เป็นต้น (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 310) ทุกกลุ่มต่างสวมเสื้อสีเหลืองซึ่งเป็นสีประจำวันเกิดรัชกาลที่ 9 และ 10 หรือแสดงสัญลักษณ์เกี่ยวข้องกับ

สถาบันกษัตริย์ เพื่อแสดงตนว่าพวกเขาเป็นแนวร่วมปกป้องสถาบันกษัตริย์ที่ออกมาต่อสู้กับผู้คิดร้ายกับสถาบันกษัตริย์จากฝ่ายตรงข้าม เช่น หมอวรงค์ เดชกิจวิกรม แกนนำกลุ่มไทยภักดี แสดงเจตนารมณ์ว่าต้องการรวบรวมเครือข่ายประชาชนผู้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพื่อต่อสู้กับมือบสามนิ้ว-พรรคก้าวไกล-คณะก้าวหน้า โดยมีภารกิจสำคัญคือปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ถูกรังแกจากผู้ไม่หวังดี ('วรงค์' ตั้งพรรค 'ไทยภักดี' สู้ มือบสามนิ้ว-พรรคก้าวไกล-คณะก้าวหน้า, 2564) หรือแถลงการณ์ของกลุ่มอาชีวะฯ ต่อการชุมนุมมือบคณะราษฎร 14 ตุลาคม พ.ศ. 2563 โดยมองว่าเป็นการปลุกปั่นยุยงเกิดความแตกแยกต้องการล้มล้างสถาบันสูงสุดของคนในชาติ พวกเขาจึงแสดงจุดยืนปกป้องชาติและราชบัลลังก์จากกลุ่มคนที่คิดจะปลุกปั่นสร้างความแตกแยกประชาชนเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศ (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 311 – 312) เป็นต้น

ฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมต่างใช้นิยามชาติไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน สร้างความชอบธรรมของตนและทำลายความชอบธรรมฝ่ายตรงข้าม โดยการแสดงออกให้เห็นว่าความจงรักภักดีสถาบันกษัตริย์เทียบเท่ากับความรักชาติ และโจมตีฝ่ายต่อต้านรัฐในฐานะผู้คิดร้ายต่อชาติ สถาบันกษัตริย์ ภายใต้การต่อสู้กับฝ่ายต่อต้านรัฐในพื้นที่ทางการเมือง เช่น การใช้ตำรวจคุมฝูงชน สลายการชุมนุม การปะทะกันระหว่างมวลชนเสื้อเหลืองและผู้ชุมนุมฝ่ายต่อต้านรัฐ การใช้กฎหมายตรา 112 กับกฎหมายมาตราอื่นเกี่ยวกับการเมืองจับกุมแกนนำและมวลชนฝ่ายต่อต้านรัฐ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วง พ.ศ. 2563 – 2564 คนรุ่นใหม่กลายเป็นผู้นำของการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ เกิดเป็นการชุมนุมในรั้วมหาวิทยาลัยและโรงเรียน ก่อนจะขยายตัวจนลงสู่ท้องถนน โดยพวกเขาได้พยายามนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน นำมาใช้สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐที่เป็นเผด็จการและการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ เพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศให้เป็นประชาธิปไตยของประชาชนที่แท้จริง คนรุ่นใหม่จึงนำเสนอภาพของประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตยสูงสุด และชาติคือประชาชน พร้อมกับพยายามสร้างความหมายชาติของตนผ่านการให้มิววนธรรมชิตเข้าร่วมกัน เช่น การใช้บริบทประวัติศาสตร์คณะราษฎร 2475 จนกลายเป็นคณะราษฎร 2563 หรือกลุ่มราษฎร นอกจากนี้นิยามแบบประชาชนยังได้ดึงมวลชนหลากหลายวัยและหลากหลายกลุ่มคน มาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มก้อนทางการเมืองเดียวกันในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ เช่น คนเสื้อแดง แต่ฝ่ายต่อต้านรัฐต้องเผชิญกับฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยม โดยเฉพาะบริบทของการเรียกร้องปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ที่ทำให้ฝ่ายต่อต้านรัฐถูกมองว่าทำลายสถาบันกษัตริย์เปรียบเสมือนการเป็นศัตรูของชาติอันทำให้ฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมตอบโต้การเคลื่อนไหวผ่านการใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักสร้าง

ความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวในฐานะผู้จงรักภักดี และทำลายความชอบธรรมทางเมืองฝ่ายตรงข้ามในฐานะศัตรูของชาติผ่านวาทกรรมแห่งชาติ ล้มเจ้า

ปรากฏการณ์ทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2563 – 2564 จึงกลายเป็นการช่วงชิงความหมายของชาติระหว่างนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน กับนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน ซึ่งภายใต้บริบทการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างฝ่ายต่อต้านรัฐกับฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยม แม้เวลาผ่านไปการเคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้านรัฐจะดูอ่อนกำลังลงจากการถูกปราบปรามเจ้าหน้าที่รัฐและแกนนำคนสำคัญถูกจำคุก การช่วงชิงความหมายของชาติจะยังคงดำเนินต่อไป โดยเปลี่ยนจากการต่อสู้กันในการชุมนุมบนท้องถนนมาเป็นการต่อสู้กันในสนามเลือกตั้งแทน

จากท้องถนนสู่สนามเลือกตั้ง เมื่อการช่วงชิงชาติยังไม่สิ้นสุด

ในช่วงปลาย พ.ศ. 2564 - พ.ศ. 2565 การชุมนุมเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐได้เริ่มอ่อนกำลังลงจากการถูกปราบปรามสลายการชุมนุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐบ่อยครั้ง แกนนำคนสำคัญและมวลชนที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวถูกดำเนินคดีเป็นจำนวนมาก โดยสถิติที่ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนเก็บถึงสิ้นเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2564 พบว่ามีประชาชนที่ถูกดำเนินคดีจากสถานการณ์ชุมนุมทางการเมืองและการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองไปแล้วอย่างน้อย 1,684 คน จากจำนวน 957 คดี และมีการแจ้งคดีตามมาตรา 112 จำนวน 162 ราย (ilaw-freedom, 2564) แต่กลุ่มก้อนทางการเมืองของฝ่ายต่อต้านรัฐยังไม่ได้สลายตัวลง พวกเขา ยังคงเคลื่อนไหวในออนไลน์และภาคประชาสังคมผ่านการแสดงออกกับกิจกรรมที่หลากหลาย กลุ่มก้อนทางการเมืองฝ่ายต่อต้านรัฐจึงประกอบไปด้วยคนหลากหลายรุ่นหลากหลายกลุ่มทางการเมืองและสังคม แต่ถูกเชื่อมโยงกันผ่านการมีชุมชนจินตกรรมร่วมกันในแบบนิยามชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน จนกลายเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อผลักดันความเปลี่ยนแปลงที่ให้ความสำคัญกับประชาชนหลากหลาย การเรียกร้องประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพความเสมอภาค และการต่อต้านอำนาจเผด็จการ จนทำให้นิยามชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานยังคงพยายามช่วงชิงความหมายชาติในพื้นที่ทางความคิดภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เปลี่ยนจากท้องถนนมาสู่สนามเลือกตั้ง

บรรยากาศการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566 ดูจะตึงเครียดเป็นอย่างมาก มวลชนฝ่ายต่อต้านรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมได้เปลี่ยนการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างกันจากการชุมนุมกลายมา

เป็นการเชียรพรรคการเมืองของตัวเอง จนแบ่งพรรคการเมืองเป็นสองฝ่าย ได้แก่ พรรคฝ่ายประชาธิปไตย โดยทั้งหมดเป็นพรรคฝ่ายค้านเดิมในรัฐสภา นำโดยพรรคก้าวไกล หรืออดีตพรรคอนาคตใหม่ที่ถูกยุบไปหากยังคงมีนโยบายและแนวคิดที่สอดคล้องกับมวลชนฝ่ายต่อต้านรัฐ เช่น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น สร้างการเมืองไทยก้าวหน้าที่สำคัญกับประชาชน รัฐสวัสดิการ แก้ไขรัฐธรรมนูญต่อต้านการสืบทอดอำนาจรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ ปฏิรูปกองทัพ สิทธิความเท่าเทียมของกลุ่มคนต่างๆ (เลือกตั้ง 2566 : เปิด 15 นโยบาย "ก้าวไกล" พร้อมพาไทยไม่เหมือนเดิม, 2566) รวมถึงการขับเคลื่อนการแก้ไขมาตรา 112 ปฏิรูปสถาบันกษัตริย์และการนิรโทษกรรมคดีการเมือง พร้อมกับการชูแนวคิดการเมืองต้องดีควบคู่กับปากท้อง (มาตรา 112 : อนาคตก้าวไกล กลางดงต้านนโยบายแก้กฎหมายหมิ่นสถาบันฯ, 2566) การส่งคนรุ่นใหม่ที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นผู้สมัครชิงเก้าอี้ สส. เช่น ชลธิชา แจ่มเร็ว อดีตแกนนำกลุ่มราษฎร-ประชาธิปไตยใหม่ พุติตา ชัยอนันต์ อดีตนักกิจกรรมต่อต้านรัฐประหารในจังหวัดเชียงใหม่ ปิยรัฐ จงเทพ อดีตแกนนำกลุ่ม WeVo และรัชนก ศรีนอก อดีตผู้ต่อต้านการรัฐประหารอิสระ เป็นต้น (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2566) ให้พรรคก้าวไกลได้เสียงสนับสนุนจากกลุ่มก้อนทางการเมืองฝ่ายต่อต้านรัฐอย่างมาก ประกอบด้วยคนหลากหลายวัยและหลากหลายกลุ่มทางสังคมมากขึ้นที่ไม่ใช่เพียงแค่คนรุ่นใหม่ จนรู้จักในฐานะ “ด้อมส้ม” (เลือกตั้ง 2566 : “ด้อมส้ม” ระดมแคมเปญ “31” สะเทือนโลกออนไลน์ ดัน “ก้าวไกล” เข้าสภาฯ, 2566)

ส่วนพรรคเพื่อไทยที่อยู่ฝ่ายประชาธิปไตยเหมือนกันมีนโยบายให้ความสำคัญกับการบริหารงานด้านเศรษฐกิจและปากท้องของประชาชน โดยชูประสบการณ์และผลงานของพรรคตั้งแต่ยุคพรรคไทยรักไทยของทักษิณ ชินวัตร และยังเป็นพรรคที่แสดงออกในการแก้ไขรัฐธรรมนูญต่อต้านการสืบทอดอำนาจรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ (เลือกตั้ง 2566 : นโยบายพรรคเพื่อไทย “ชูบริหารเศรษฐกิจ” ตีจุดอ่อนรัฐบาล “บิ๊กตู่”, 2566) โดยพรรคมีฐานเสียงสำคัญคือกลุ่มก้อนทางการเมืองฝ่ายต่อต้านรัฐ โดยเฉพาะมวลชนคนเสื้อแดงที่กลับมามีพลังในการเคลื่อนไหวอีกครั้งในช่วงการชุมนุม พ.ศ. 2563 – 2564 จนเกิดเป็นแคมเปญ “ชวนคนเสื้อแดงกลับบ้าน” พรรคเพื่อไทยต้องการใช้พลังคนเสื้อแดงเป็นฐานเสียงให้พรรคชนะเลือกตั้งอย่างขาดลอย หรือ “แลนด์สไลด์” (‘อึ้งอึ้ง’ ชวนคนเสื้อแดงกลับบ้านหวัง พรรคเพื่อไทย ชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลาย, 2566)

ส่วนฝ่ายตรงข้ามคือพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเดิมของพลเอกประยุทธ์ ประกอบด้วย พรรคพลังประชารัฐ ของพลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ และพรรคไทยสร้างชาติ ของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาที่แยกออกมาตั้งพรรคเอง รวมถึงพรรคภูมิใจไทยและพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะอดีตพรรคร่วมรัฐบาล ซึ่งได้เสียงสนับสนุนจากมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ยังคงเชื่อมั่นกับรัฐบาลมาตั้งแต่ยุค คสช.

นอกจากนี้ยังมีพรรคการเมืองที่จัดตั้งโดยมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยมอย่างพรรคไทยรักดี ของหมอวรงค์ ชูเรื่องความรักชาติสถาบันกษัตริย์ และต่อต้านพรรคก้าวไกลอย่างชัดเจน โดยพรรคเหล่านี้ถูกฝ่ายประชาธิปไตยเรียกว่า พรรคฝ่ายอนุรักษ์นิยม

การเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 กลายมาเป็นพื้นที่ทางการเมืองที่ฝ่ายรัฐและอนุรักษ์นิยมกับฝ่ายต่อต้านรัฐได้มาต่อสู้ทางการเมือง และในส่วนพื้นที่ทางความคิดในภาคประชาสังคมได้เกิดการช่วงชิงความหมายของชาติอย่างชัดเจน เนื่องจากการเมืองแต่ละฝ่ายต่างใช้นิยามความเป็นชาติของตนสร้างความชอบธรรมทางการเมืองที่อยู่ภายใต้บริบทของการหาเสียงและได้ว่าที่ช่วงก่อนเลือกตั้ง โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ ได้กลายมาเป็นหัวข้อสำคัญในการได้วาทะและหาเสียงอย่างที่ไม่เคยเกิดมาก่อนในบริบทประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย

พรรคการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยมยังคงใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของตนในลักษณะของอุดมการณ์ราชาชาตินิยม โดยแสดงตัวเป็นผู้จงรักภักดีและการยึดหลักในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่น พรรครวมไทยสร้างชาติของพลเอกประยุทธ์มีอุดมการณ์อย่างชัดเจนคือรักษา ชาติ ศาสนา สถาบันกษัตริย์ พร้อมกับชูนโยบายรวมใจคนไทยสร้างความปรองดองให้กับชาติ (พล.อ.ประยุทธ์ และรวมไทยสร้างชาติ “ประเทศต้องไปต่อ” และจุดขายสร้างความปรองดอง, 2566) และพรรคไทยรักดีได้วาทะที่แสดงความเป็นชาติในนิยามของตัวเองว่าคือการให้ความสำคัญกับชาติ ศาสนา สถาบันกษัตริย์ เป็นสิ่งที่สร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชาติ และโจมตีฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นขบวนการทำลายชาติที่มีแนวคิดสาธารณรัฐนิยม (ชาติไทยคืออะไร มีประชาชนอยู่ไหม ดีเบตเพื่อไทย ประชาธิปัตย์ ไทยรักดี | THE STANDARD DEBATE, 2566) เป็นต้น

ส่วนพรรคการเมืองฝ่ายประชาธิปไตยโดยเฉพาะพรรคก้าวไกล ได้ใช้นิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตัวเอง ในรูปแบบของแนวคิดที่มองว่าประชาชนคือเจ้าของประเทศ เช่น การได้วาทะของพิธา ลิ้มเจริญรัตน์ หัวหน้าพรรคที่ประกาศชัดเจนว่านิยามชาติของพรรคก้าวไกลคือประชาชนเป็นที่ตั้ง ไม่ยอมรับการผูกขาดการรักชาติว่าควรเป็นแบบไหนไม่เป็นแบบไหน (Live : ไทยรัฐทีวีเบต เลือกตั้ง'66 ประชันวิสัยทัศน์และจุดยืนทางการเมือง | 18 เม.ย. 66 | ThairathTV, 2566) พร้อมกับพรรคก้าวไกลต้องการแก้ไขมาตรา 112 เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนดีขึ้น โดยการที่ไม่ได้เอาสถาบันมาทำร้ายคนอื่น (เลือกตั้ง 66: จุดยืนมาตรา 112 ของพรรคการเมือง, 2566) นอกจากนี้ พรรคก้าวไกล

และพรรคฝ่ายประชาธิปไตยอื่นเองได้พยายามจะใช้นิยามความเป็นชาตินอกกระแสแบบประชาชนสร้างความชอบธรรมผ่านการหาเสียงและโหวตว่าที่ เช่น ศิธา ทิวารี ตัวแทนจากพรรคไทยสร้างไทยที่กล่าวหาชาติหมายถึงประชาชน ไม่มีประชาชนคนไหนชิงชาติ แต่มีนักการเมืองชิงประชาชนแล้วไล่พวกเขาออกนอกประเทศ (ธนวัฒน์ วงศ์ไชย, 2566) และพรหมินทร์ เลิศสุริย์เดช สมาชิกพรรคเพื่อไทยที่เป็นตัวแทนโหวตว่าที่เกี่ยวกับความหมายชาติได้กล่าวว่า ชาติในความหมายของเขาคือประชาชนที่มาอยู่ร่วมกัน (ชาติไทยคืออะไร มีประชาชนอยู่ไหม ดีเบตเพื่อไทย ประชาธิปัตย์ ไทยภักดี | THE STANDARD DEBATE, 2566)

การเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 จึงมีความพิเศษอย่างมาก เพราะพรรคการเมืองไม่เพียงแค่แข่งขันทางนโยบายอย่างเดียว แต่พรรคการเมืองกลายเป็นตัวแทนของแต่ละนิยามความเป็นชาติของมวลชนฝ่ายตนมาช่วงชิงความหมายในพื้นที่ทางความคิดผ่านการแสดงวิสัยทัศน์ อุดมการณ์ทางการเมืองและนโยบาย ภายใต้การต่อสู้บนพื้นที่ทางการเมืองในสนามเลือกตั้ง นิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานยังคงท้าทายนิยามความเป็นชาติกระแสหลัก ภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวของพรรคก้าวไกลที่แสดงอย่างชัดเจนว่าชาติคือประชาชน ผ่านการตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามที่พยายามผูกขาดความรักชาติ และการชูนโยบายตอบสนองมวลชนฝ่ายต่อต้านรัฐที่มีความผันและเป้าหมายการกระทำร่วมกันในอนาคต คือความต้องการเปลี่ยนแปลงประเทศแบบใหม่เพื่อให้ประชาชนไร้อำนาจเผด็จการ พร้อมกับพรรคอื่นในฝ่ายประชาธิปไตยในการพยายามเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความหมายของชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน จนทำให้นิยามความเป็นชาตินอกกระแสกลายเป็นตัวช่วยสร้างความชอบธรรมให้มวลชนฝ่ายต่อต้านรัฐในภาคประชาสังคมเป็นฐานสนับสนุนพรรคการเมืองฝ่ายประชาธิปไตย

การเลือกตั้งครั้งนี้จึงสำคัญอย่างมากต่อบริบทการเมืองไทยทศวรรษ 2560 เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่า นิยามความเป็นชาติแบบใดมีอิทธิพลทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคมได้มากกว่ากัน ในสนามเลือกตั้ง เมื่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ได้สิ้นสุดลง ผลของการเลือกตั้งได้สร้างประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญในการเมืองไทยร่วมสมัย เมื่อพรรคก้าวไกล สามารถชนะการเลือกตั้งเป็นอันดับ 1 โดยได้ที่นั่ง 151 เสียง มีคนเลือกกว่า 14 ล้านคน และพรรคเพื่อไทยเป็นอันดับที่ 2 ได้ที่นั่ง 141 เสียง มีคนเลือกกว่า 10 ล้านคน ส่วนพรรคร่วมรัฐบาลเดิมอย่าง ภูมิใจไทย ได้ที่นั่ง 71 เสียง พลังประชารัฐ 40 เสียง และรวมไทยสร้างชาติ 36 เสียง (รายงานสด ผลการเลือกตั้ง 2566 แบบเรียลไทม์, 2566) พร้อมกับพรรคของฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ชูประเด็นเรื่องความรักชาติและจงรักภักดีสถาบันกษัตริย์อย่างไทยภักดีไม่สามารถได้ที่นั่ง สส. ในสภาแม้แต่ทีเดียว

(ไทยภักดี 0 ที่นั่ง เขต 0 - รายงานสด ผลการเลือกตั้ง 2566 แบบเรียลไทม์, 2566) จนกลายเป็นชัยชนะสำคัญของฝ่ายประชาธิปไตย

ชัยชนะการเลือกตั้งของพรรคก้าวไกลได้กลายมาเป็นปรากฏการณ์ครั้งสำคัญ เมื่อพรรคการเมืองที่มีแนวทางท้าทายอำนาจรัฐและแสดงเจตนารมณ์ชัดเจนในการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์สามารถชนะการเลือกตั้งเป็นอันดับที่ 1 และสร้างความชอบธรรมในพื้นที่ทางความคิดของภาคประชาสังคมโดยการใช้นิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน ส่วนพรรคฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักในการสร้างความชอบธรรมกลับได้รับเลือกน้อยกว่าสองพรรคใหญ่ฝ่ายประชาธิปไตย รวมถึงการพรรคที่มีแสดงแนวคิดกษัตริย์นิยมอย่างสุดขั้วอย่างพรรคไทยภักดีไม่สามารถได้ที่นั่ง สส. ได้แสดงให้เห็นว่านิยามความเป็นชาตินอกกระแสเริ่มมีอิทธิพลในพื้นที่ทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคมมากขึ้น ส่วนนิยามความเป็นชาติกระแสหลักในฐานะที่ครองความหมายอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐกลับเริ่มสูญเสียอิทธิพลทางคิดต่อผู้คนในภาคประชาสังคม

นอกจากนี้ หากมาดูในบริบทอื่นในภาคประชาสังคมช่วงยุคปัจจุบัน เห็นได้ว่ากระแสความนิยมของสถาบันกษัตริย์ในแบบเดิมเริ่มที่จะลดลงอย่างเห็นได้ชัดหากเทียบกับช่วงทศวรรษ 2540 ที่สถาบันกษัตริย์ได้รับความนิยมอย่างมาก และทศวรรษ 2550 ที่ความนิยมสถาบันกษัตริย์สามารถถึงจุดสูงสุดภายใต้บริบทเหตุการณ์สวรรคต แต่ทศวรรษ 2560 ก็ถูกกระแสปฏิรูปสถาบันกษัตริย์ท้าทาย โดยความนิยมที่ลดลงของสถาบันกษัตริย์ในภาคประชาสังคมที่สามารถเห็นได้ เช่น กระแสการไม่ยืนเคารพเพลงสรรเสริญพระบารมีในภาพยนตร์เริ่มจะกลายเป็นเรื่องปกติในสังคมมากขึ้น จนทำให้ฝ่ายอนุรักษ์นิยมต่อการไม่ยืนเคารพเพลงสรรเสริญเริ่มเปลี่ยนจากการโจมตีบุคคล หรือประณามการกระทำ กลายเป็นพยายามรณรงค์ให้ผู้คนกล้าที่จะยืนเคารพเพลงสรรเสริญในโรงภาพยนตร์แม้จะเหลือเพียงคนเดียว (ทำไม! ไม่! ยืน! เพลง! สรรเสริญ!?, 2567) และการไม่ยืนเคารพเพลงสรรเสริญบารมีได้กระจายไปถึงการชมการแสดงคอนเสิร์ตในกรณีคอนเสิร์ตแบล็ก핑크 เมื่อผู้ชมกับไม่ยืนและส่งเสียงไม่พอใจในขณะเปิดเพลงสรรเสริญบารมี (มีผู้เข้าชมคอนเสิร์ตแบล็ก핑크 #BORNpinkinBANGKOK ส่งเสียงไม่พอใจขณะเวทีเปิดเพลงสรรเสริญพระบารมี, 2567) รวมถึงปัญหากรณีติดจากขบวนเสด็จกลายเป็นที่ผู้คนในสังคมกล้าที่จะพูดถึงมากขึ้น จนถึงขั้นกลายเป็นหัวข้อดีเบตในการเลือกตั้งผู้ว่ากทม. (Battle วิโรจน์ vs. ชัชชาติ จะแก้ปัญหาคดีติดจากขบวนเสด็จนำทางจากคนใหญ่คนโตอย่างไร?, 2565)

กระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะความนิยมของพรรคก้าวหน้า กลายเป็นสิ่งที่เครือข่ายชนชั้นนำและฝ่ายอนุรักษ์นิยมต่างวิตกกังวล พวกเขาไม่ต้องการให้พรรคก้าวหน้าเป็นรัฐบาล จนนำไปสู่การเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมของประเทศใหม่ นำไปสู่ความพยายามขัดขวางไม่ให้พรรคก้าวหน้าได้กลายเป็นรัฐบาลผ่านกลไกทางการเมืองของฝ่ายเครือข่ายชนชั้นนำและฝ่ายอนุรักษ์นิยมไม่ว่าจะเป็น สว. จากการแต่งตั้งโดย คสช. หรือพรรคการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยม โดยพวกเขาได้ใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักในการสร้างความชอบธรรมของตนในการไม่เลือกและขัดขวางในการพิจารณาเลือกแคนดิเดตนายกรัฐมนตรีของพรรคก้าวหน้าอย่างพิธา ลิ้มเจริญรัตน์ ให้เป็นนายกรัฐมนตรี โดยเฉพาะในประเด็นการแก้ไขมาตรา 112 (วัชรนันท์ ทองเทพ, 2567)

แม้ว่าพรรคก้าวหน้าจะชนะมาเป็นอันดับที่ 1 และได้เสียงสนับสนุนจากฝ่ายประชาธิปไตยในการจัดตั้งรัฐบาล แต่เสียงในสภาของฝ่ายประชาธิปไตยไม่สามารถสู้กับเสียง สว. 250 เสียงร่วมกับเสียงพรรคฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ไม่เห็นชอบให้พิธาเป็นนายกรัฐมนตรี จนพรรคก้าวหน้าไม่สามารถเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้ จึงต้องส่งไม้ต่อให้พรรคเพื่อไทยในฐานะพรรคอันดับสองจัดตั้งรัฐบาลแทน นำไปสู่เหตุการณ์พรรคเพื่อไทยทำการสลายขั้วทางการเมือง ไปรวมจัดตั้งรัฐบาลกับพรรคฝ่ายอนุรักษ์นิยมพร้อมกับดึงเสียง สว. ให้สนับสนุนโดยที่ไม่มีพรรคก้าวหน้าร่วมรัฐบาลจนพรรคเพื่อไทยสามารถผลักดันแคนดิเดตนายกรัฐมนตรีของตัวเองอย่างเศรษฐา ทวีสิน เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 30 (เศรษฐา ทวีสิน: 175 วันบนเส้นทางทางการเมือง สู่เก้าอี้ (ว่าที่) นายกรัฐมนตรี, 2567) ควบคู่ไปกับการกลับมาของทักษิณ ชินวัตร ผู้เป็นศัตรูของชาติคิดล้มสถาบันสำหรับฝ่ายอนุรักษ์นิยม ถูกเปลี่ยนกลายเป็นหนึ่งในผู้จงรักภักดีผ่านการกราบพระบรมฉายาลักษณ์ (ทักษิณกลับไทย : "ทักษิณ" คืนกลับแผ่นดินเกิดในรอบ 17 ปี, 2567) ในเวลาต่อมาเมื่อการพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณทักษิณเหลือ 1 ปีเนื่องจากเคยดำรงตำแหน่งนายกฯ ทำคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติ จงรักภักดี และมีอาการป่วย ยอมรับการกระทำผิดและสำนึกในความผิด พร้อมกับให้รักษาตัวในโรงพยาบาลตำรวจโดยไม่ต้องเข้าเรือนจำ (พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณทักษิณ เหลือจำคุก 1 ปี, 2567)

จะเห็นได้ว่าฝ่ายรัฐและอนุรักษ์นิยมไม่มีทางเลือกมากต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงภายใต้การขึ้นมาของพรรคก้าวหน้า พวกเขาเลือกที่จะรับศัตรูทางการเมืองที่สำคัญอย่างกลุ่มการเมืองฝ่ายทักษิณมาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายชนชั้นนำที่อยู่ภายในโครงสร้างรัฐ โดยการให้พรรคเพื่อไทยเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลโดยที่ไม่มีพรรคก้าวหน้า และให้ทักษิณกลับเข้ามาประเทศโดยเปลี่ยนสถานะจากผู้คิดล้มล้างสถาบันกษัตริย์มาเป็นผู้จงรักภักดีทำให้ศัตรูของชาติกลายมาเป็นผู้รักชาติ เพื่อเป็นแนวร่วมสำคัญของเครือข่ายอำนาจรัฐในการต่อสู้กับศัตรูของชาติคนใหม่อย่างพรรคก้าวหน้าในฐานะฝ่ายพรรคฝ่าย

ค่าน นอกจากนั้น ปฏิบัติการต่อการจัดซื้อการเมืองใหม่เต็มไปด้วยหลาภมิตี อย่างกรณีคนเสื้อแดงเองที่มีบางส่วนรู้สึกยินดีที่พรรคของตนได้เป็นรัฐบาลและทักษิณได้กลับมา แต่ก็มีเสื้อแดงจำนวนไม่น้อยไม่พอใจพรรคเพื่อไทยและทักษิณที่ตระกูลสัจจะไปร่วมกับฝ่ายเผด็จการทั้งอุดมการณ์ของตน เกิดเป็นปรากฏการณ์คนเสื้อแดงออกมาเผาเสื้อ และสิ่งของที่เกี่ยวกับขบวนการเสื้อแดงกับพรรคเพื่อไทย ส่วนฝ่ายอนุรักษ์นิยมบางกลุ่มยอมรับในการมาของทักษิณและพรรคเพื่อไทยโดยอ้างเรื่องความจงรักภักดีอย่างกรณีสนธิ ลิ้มทองกุล อดีตแกนนำพันธมิตรฯ ที่เคยออกมาขับไล่ทักษิณได้เปลี่ยนท่าที่ยอมรับทักษิณหากเข้ากระบวนการยุติธรรมและมีความจงรักภักดี ("สนธิ" โอเค "ทักษิณ" กลับไทย หากยอมติดคุก-จงรักภักดี, 2567) ส่วนฝ่ายต่อต้านรัฐที่ส่วนใหญ่เป็นฐานเสียงสนับสนุนพรรคก้าวไกล กลายมาเป็นฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยที่พวกเขาออกมาโจมตีเพื่อไทยในฐานะพรรคตระกูลสัจจะพร้อมกับเคลื่อนไหวต่อต้านเครือข่ายอำนาจรัฐระหว่างอนุรักษ์นิยมและเพื่อไทยกลายเป็นจุดเริ่มต้นบทใหม่ของบริบทการเมืองไทย

แม้ว่าการรวมตัวกันระหว่างเครือข่ายอำนาจรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมกับพรรคเพื่อไทยจะกลายเป็นจุดจบบริบทความขัดแย้งทางการเมืองเสื้อแดงมาอย่างยาวนานกว่า 17 ปี แต่เป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งทางการเมืองครั้งใหม่ อนาคตข้างหน้าที่ยากต่อการคาดเดาได้ว่าการปะทะทางการเมืองในรอบใหม่จะออกมาเป็นอย่างไร รวมถึงการนำนิยามความเป็นชาติมาสร้างความชอบธรรมทางการเมืองมีรูปแบบลักษณะใด การช่วงความหมายของชาติจะมี จุดเริ่มต้น จุดจบ และไม่มีจุดที่สุด

สรุป

การเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2560 ของคนรุ่นใหม่กลายเป็นปรากฏการณ์ครั้งสำคัญที่สร้างผลกระทบต่อบริบทการเมืองไทยร่วมสมัยเป็นอย่างมาก จึงไม่แปลกที่นักวิชาการเริ่มสนใจในการศึกษาการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นช่วงทศวรรษ 2560 เช่น งานของอนุสรณ์ อุณโณ และคณะ พยายามอธิบายการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ที่มีปัจจัยจากความต้องการหลุดพ้นจากระบบการเมืองแบบเก่าที่กดทับชีวิตของพวกเขา พร้อมกับเทคโนโลยีและโลกออนไลน์ที่ทำให้คนรุ่นใหม่รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ผู้มีอำนาจไม่สามารถควบคุมได้ จนกลายเป็นการลุกฮือออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใหม่ ตามปณิธานว่า “ให้มันจบที่รุ่นเรา” ที่ได้ขยายวงกว้างไปยังคนรุ่นอื่นให้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว

ของคนรุ่นใหม่ กลายเป็นกลุ่มก้อนทางการเมืองเดียวกัน หรือการเป็น “รุ่น” เดียวกันในทางการเมือง (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 407 – 411) หรืองานของกนกรัตน์ เลิศชูสกุล ได้อธิบายว่าคนรุ่นใหม่ที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองว่า พวกเขาเป็นคนในรุ่น “โบว์ขาว” ที่เกิดในช่วงสภาวะแวดล้อมและบริบทหลังช่วงสงครามเย็น ในเงื่อนไขของการเติบโตของคนรุ่นใหม่ในสภาพเศรษฐกิจ สังคม สื่อ เทคโนโลยี รวมถึงการเข้ามาของโลกออนไลน์ ทำให้พวกเขามีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับคนรุ่นเก่าที่เกิดในช่วงสงครามเย็น ไม่ว่าจะเป็น โลกทัศน์ วัฒนธรรม และอุดมการณ์ทางการเมือง กลายเป็นความขัดแย้งของกลุ่มคนสองวัยที่สะท้อนอยู่ในปรากฏการณ์ทางการเมือง พ.ศ. 2563 (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564)

งานที่กล่าวข้างต้นที่ถือเป็นตัวช่วยสำคัญในการใช้อธิบายปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ช่วงทศวรรษ 2560 แต่ทว่างานดังกล่าวก็ใช้จะสามารถอธิบายการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ได้ครอบคลุมทั้งหมด โดยเฉพาะในมิติที่มีเรื่องความเป็นชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง กลุ่มเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่เองถือได้ว่าเป็นตัวตนชายขอบทางความคิดของนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีในฐานะเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐ เนื่องจากฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมพยายามใช้นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักโจมตีการเคลื่อนไหวของพวกเขาผ่านวาทกรรมอย่างซึ่งชาติและล้มเจ้า เพื่อสร้างความชอบธรรมในการจัดการกลุ่มเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ทางการเมืองได้ จนกลายเป็นประเด็นที่งานวิจัยเรื่องนี้สนใจในการศึกษานิยามความเป็นชาติของกลุ่มเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ในฐานะตัวตนชาติขอบในนิยามชาติกระแสหลัก

แม้ว่างานของฐนพงศ์ ลือจรรย์ชัย จะพยายามชี้ให้เห็นว่านิยามความเป็นชาติของกษัตริย์และนิยามชาติของประชาชนได้ต่อสู้กันในบริบทประวัติศาสตร์การเมืองไทย เช่น เหตุการณ์ ร.ศ. 130 และ เหตุการณ์ปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 จนได้หมุ่วนกลับมาสู้กันในปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2560 (ฐนพงศ์ ลือจรรย์ชัย, 2564) แต่การนำนิยามชาติแบบประชาชนในอดีตมาใช้วิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงปัจจุบันจึงอาจไม่เพียงพอต่อการนำมาวิเคราะห์ เพราะนิยามชาติแต่ละยุคสมัยมีเงื่อนไขและลักษณะรายละเอียดที่แตกต่างกันตามบริบทการเมืองของสมัยนั้น เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์นิยามความเป็นชาติในปรากฏการณ์เคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2560 ใหม่ เพื่อเข้าใจนิยามความเป็นชาติไทยที่กลุ่มเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่พยายามนำเสนอในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ค้นพบว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในทศวรรษที่ 2560 ได้มีการนิยามความเป็นชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานใหม่เพื่อนำมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว โดยอาศัยการมีประสบการณ์ ความทรงจำ ความรู้สึก แส่นาสลดในอดีตที่มีร่วมกันของคนรุ่นใหม่ในยุค คสช. กลายเป็นเจตจำนงที่มีอยู่ร่วมกันของคนรุ่นใหม่ในการต่อต้าน คสช. เพื่อแรงปรารถนาร่วมกันในอนาคตของพวกเขา (เรอนอง, 2661, น. 53-59) ที่ต้องการให้ประเทศไทยมีประชาธิปไตยเป็นของประชาชนอย่างแท้จริงและไม่มีอำนาจเผด็จการมาคุกคาม รวมถึงความรู้สึกร่วมกันต่อพระราชอำนาจนำที่เกี่ยวข้องทางการเมืองในยุคของ คสช. ที่กระทบต่อระบอบประชาธิปไตยของประชาชน กลายเป็นแรงปรารถนาร่วมกันของคนรุ่นใหม่ ต้องการให้สถาบันกษัตริย์ดำรงอยู่ตามรูปแบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญอย่างสง่างามไม่ต้องการให้พระราชอำนาจนำถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง จึงเกิดความพยายามจะนำเสนอนิยามความเป็นชาติของคนรุ่นใหม่ให้ภาพของประชาชนคือเจ้าของประเทศ หรือชาติคือประชาชน ในลักษณะของชุมชนจินตกรรมที่ผู้คนรับรู้ความเป็นชาติเดียวกันผ่านการเป็นประชาชนในระนาบเดียวกัน

ความเป็นชาติแบบประชาชนที่คนรุ่นใหม่ได้นิยามขึ้นมาในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐนั้น จะเกิดขึ้นได้ต้องมีการประกอบสร้างวัฒนธรรมคิดเชื่อบางอย่างร่วมกัน (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2558, น. 143 – 145) โดยมีประชาชนเป็นองค์ประธานในการสร้างความหมาย ที่อยู่ภายใต้การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกันของผู้คน ตัวอย่างเช่น ปรากฏการณ์ของเพลง “ประเทศกูมี” หรือการนำบริบทประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ของคณะราษฎร มาสร้างความหมายให้กับการเคลื่อนไหวของตน จนเกิดเป็นกลุ่มคณะราษฎร 2563 หรือกลุ่มราษฎรในการชุมนุมต่อต้านรัฐ เป็นต้น การที่กลุ่มเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ใช้นิยามชาติที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวของตน กลายเป็นส่วนสำคัญให้คนหลายหลากวัยและหลายหลากกลุ่ม เข้ามามีส่วนร่วมการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐผ่านการมีพื้นที่ทางการเมืองร่วมกัน เช่น มวลชนคนเสื้อแดง นักวิชาการ นักการเคลื่อนไหว นักการเมือง กลุ่มเคลื่อนไหวความเทียมทางเพศ กลุ่มเคลื่อนไหวด้านแรงงาน และอดีตมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยม จนกลายเป็นกลุ่มก้อนทางการเมืองในฐานะของฝ่ายต่อต้านรัฐที่มีจินตกรรมชาติเดียวกันผ่านการให้ความสำคัญกับประชาชน ผ่านความรู้สึกร่วมกันที่อยากจะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่ เพื่อสร้างการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยไม่มีการเมืองอำนาจแบบเผด็จการ

การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐในช่วงทศวรรษ 2560 ได้ท้าทายนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประธานในฐานะของอุดมการณ์ราชาชาตินิยมหลักของรัฐ ทำให้รัฐและฝ่าย

อนุรักษนิยมออกมาเคลื่อนไหวตอบโต้ โดยการพยายามทำลายความชอบธรรมของกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐผ่านการใช้นิยามชาติไทยแบบกษัตริย์โง่เง่าฝ่ายตรงข้ามว่าผู้ไม่รักชาติสถาบันกษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นนาถกรรมชังชาติและล้มเจ้า พร้อมกับสร้างความชอบธรรมให้การเคลื่อนไหวตนในฐานะผู้จงรักภักดีที่ให้ความสำคัญต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ภายใต้บริบทการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและมวลชนฝ่ายอนุรักษนิยมกับมวลชนฝ่ายต่อต้านรัฐ

บริบทความขัดแย้งทางการเมืองไทยช่วงทศวรรษ 2560 จึงเป็นการช่วงเป็นการช่วงชิงความหมายของชาติในลักษณะของสงครามยึดพื้นที่ทางความคิดระหว่างนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน กับนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน ภายใต้บริบทการต่อสู้ของสงครามขับเคื้อนพื้นที่ (วัชรพล พุทธรักษา, 2557, น. 144 - 145) ในพื้นที่ทางการเมืองระหว่างฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษนิยมที่ต้องการรักษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐแบบเดิมกับฝ่ายต่อต้านรัฐนำโดยกลุ่มเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่เพื่อเป้าหมายทางการเมืองของตน โดยการช่วงชิงความหมายของชาติที่เกิดขึ้นในปรากฏการณ์เคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงทศวรรษ 2560 ยังคงดำเนินต่อไปในเหตุการณ์เลือกตั้งช่วง พ.ศ. 2566 และยังคงต่อสู้กันต่อไปอย่างไม่มีจุดจะสิ้นสุด

บทที่ 7

บทสรุป

ชาติในความหมายที่ผู้คนมักเข้าใจกัน มีความหมายซ้อนทับกับความหมายของรัฐธรรมนูญหรือประเทศ ที่มักเกี่ยวกับเขตแดน ภาษา เชื้อชาติ ชุมชนทางการเมือง และอื่นๆ จนทำให้การศึกษาชาติของไทยส่วนใหญ่มักถกเถียงกันในประเด็นของการก่อกำเนิดขึ้นของชาติหรือรัฐชาติ และพยายามอธิบายลักษณะของความเป็นชาติหรือรัฐชาติของไทย เช่น กลุ่มที่เชื่อว่าชาติเกิดในช่วงศตวรรษที่ 19 (เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนิทวงศ์, 2511; ไชยันต์ รัชชกุล, 2560; สุเนตร ชุตินธรานนท์ และรัตนพร พวงพัฒน์, 2552; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2561; จักรกริช สังขมณี, 2561; ธงชัย วินิจจะกุล 2556; กุลดา เกษบุญชู มีด, 2562) กลุ่มที่เชื่อว่าชาติเกิดขึ้นช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (สมเกียรติ วันทะนะ, 2564; นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2549; กุลดา เกษบุญชู มีด, 2562) และกลุ่มที่เชื่อว่าชาติเกิดในรูปแบบอื่นๆ (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2561; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2551; ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 2549; เดวิด สเตร็คฟัส, 2564) เป็นต้น

ชาติในอีกหนึ่งความหมายที่สำคัญไม่แพ้กันและถือได้ว่าเป็นตัวกำหนดลักษณะและรูปแบบของรัฐธรรมนูญ คือ ชาติในฐานะตัวตนทางความคิดมีลักษณะเป็นชุมชนจินตกรรมที่ถูกผลิตสร้างขึ้นมาเพื่อให้ผู้คนมีจิตสำนึกร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยมีจุดเริ่มต้นจากการที่เอร์เนส เรนัง (Ernest Renan) ได้เริ่มตั้งคำถามว่า ชาติคืออะไร (What A Nation?) พร้อมนำเสนอความเป็นชาติในทัศนะของตนเองที่ไม่ได้ยึดโยงกับ เชื้อชาติ ภาษา อาณาจักร ราชาวงศ์ ศาสนา และดินแดน แต่มองชาติในฐานะของจิตวิญญาณ (Soul) หรือหลักการจิตวิญญาณ (Spiritual Principle) ที่ เป็นความปรารถนาของผู้คนที่ต้องจะอยู่ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ผ่านการมีประวัติศาสตร์ ความทรงจำ การเสียสละ และกระทำต่างๆ ในอดีตร่วมกันจนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน พร้อมมีเป้าหมายอนาคตกำลังจะทำร่วมกัน (เรอนอง, 2661, น. 53-59)

แนวคิดของเรนังได้มีอิทธิพลต่อการศึกษาชาติในยุคถัดมา โดยเฉพาะกับเบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ที่ได้นำเสนอแนวคิดชุมชนจินตกรรม (Imagined Communities) ที่มองว่าชาติไม่มีตัวตนอยู่จริง แต่เป็นชุมชนในจินตนาการของในความคิดมนุษย์ที่ทำให้จิตสำนึกผู้คนที่แตกต่างกันเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันได้ โดยมีปัจจัยสำคัญคือการภาษาใช้ร่วมกันจากการพัฒนาของทุนสื่อสิ่งพิมพ์ และบทบาทของชาวคริสต์ ผู้ซึ่งเป็นคนเชื้อชาติและพูดภาษาเดียวจากแผ่นดินแม่อพยพมาอาศัยอยู่ในดินแดนอาณานิคม จนกลายเป็นรากฐานของการก่อกำเนิดชาติและ

อุดมการณ์ชาตินิยมในช่วงยุคสมัยใหม่ (แอนเดอร์สัน, 2557) แต่ทว่าชุมชนจินตกรรมไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นอย่างลอยๆ ในพื้นที่ทางความคิดของผู้คนได้ จำเป็นจะต้องมีความชิดเชื้อทางวัฒนธรรม (Cultural Intimacy) (Herzfeld, 2016) บางอย่างร่วมกันที่รับรู้ร่วมกันจากการประกอบสร้างของวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีการหยิบยืมวัฒนธรรมราชรัฐและวัฒนธรรมหลวงผ่านการสร้างความหมายร่วมกันจนเกิดเป็นนิยามชาติขึ้นมา (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2559, น. 142 - 145) โดยจะมีองค์ประธานในการสร้างความหมายเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดนิยามของชาติ

ชาติจึงมีอิทธิพลทางความคิดของผู้คนในภาคประชาสังคมอย่างมาก กระทั่งสามารถทำให้ผู้คนยอมที่กระทำการเพื่อชาติ หรือเสียสละและพลีชีพเพื่อชาติได้และส่งผลให้นิยามความเป็นชาติ บทบาทสำคัญในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับอำนาจรัฐ รวมถึงการเคลื่อนไหวการเมืองของแต่ละกลุ่มในลักษณะของการชูอุดมการณ์ชาตินิยม เห็นจากในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองในประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย (ทศวรรษ 2540 – 2560) งานของกนกรัตน์ เลิศชูสกุล และประจักษ์ ก้องกีรติ ได้อธิบายว่าขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายอนุรักษ์นิยม ตัวอย่างเช่น กลุ่มพันธมิตรฯ กับ กปปส. ได้นำอุดมการณ์ชาตินิยมควบคู่และอุดมการณ์กษัตริย์นิยมมาใช้ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนจนถึงยุคปัจจุบัน (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2563; ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2565) หรือบริบทประวัติศาสตร์การเมืองร่วมสมัยก็ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐ โดยเฉพาะ กองทัพ ใช้อุดมการณ์ชาตินิยมควบคู่กับกษัตริย์นิยมในการเคลื่อนไหวทางการเมือง เช่น รัฐประหาร พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2557 (เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2566) นอกจากนี้ นิยามความเป็นชาติภายใต้อุดมการณ์ชาตินิยมที่รัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวนั้นสามารถอธิบายผ่านกรอบความคิดของธงชัย วินิจจะกูลได้ว่า ความเป็นชาติไทยมีลักษณะเป็นชุมชนจินตกรรมที่จิตสำนึกของผู้คนรับความเป็นชาติคือสิ่งเดียวกับกษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563, น. 15) อุดมการณ์ชาตินิยมของไทยจึงมีลักษณะ “ราชาชาตินิยม” คือชาตินิยมภายใต้กษัตริย์ (ธงชัย วินิจจะกูล, 2559, น. (16))

นิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักของรัฐและสังคม จึงมีลักษณะที่พระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานในการสร้างความหมายให้มีความสำคัญกับความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด ทำให้รัฐและขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายอนุรักษ์นิยมใช้นิยามความเป็นชาติกระแสหลักสร้างความชอบธรรมทางการเมืองโดยการแสดงตนเป็นผู้รักชาติที่จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ในกษัตริย์การเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนกระทำไปเพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์ พร้อมกับทำลายความชอบธรรมฝ่ายตรงข้ามในฐานะศัตรูของชาติ โดยการสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นฝ่ายปรปักษ์ต่อสถาบันกษัตริย์ผ่านวาทกรรม เช่น ล้มเจ้า ชังชาติ เป็นต้น เพราะการเป็นปรปักษ์ต่อสถาบันกษัตริย์เทียบเท่ากับการเป็นศัตรูของชาติ

กลายเป็นเหตุชอบธรรมในพื้นที่ทางการเมืองให้รัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมจัดการฝ่ายตรงข้าม เช่น กรณีปราบปรามคนเสื้อแดง พ.ศ. 2553 การปราบปรามและจับกุมกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐช่วงทศวรรษ 2560 เป็นต้น

ฝ่ายการเมืองที่อยู่ตรงข้ามรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมโดยเฉพาะขบวนการคนเสื้อแดงและขบวนการเคลื่อนไหวช่วงทศวรรษ 2560 ได้กลายเป็นตัวตนชายขอบในพื้นที่ทางความคิดของนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักจากการถูกทำให้กลายเป็นศัตรูของชาติ จุดนี้เองกลายเป็นประเด็นข้อสงสัยให้กับวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ว่า ฝ่ายตรงข้ามรัฐเองมีการนิยามความเป็นชาติไทยเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามของตัวเองอย่างไร จนเป็นประเด็นของการศึกษาการช่วงชิงความหมายของชาติในวิทยานิพนธ์เล่มนี้เพื่อตอบคำถามในการวิจัย

งานศึกษาของขบวนการคนเสื้อแดงส่วนใหญ่มักจะอธิบายการกำเนิดขึ้นและพลวัตในการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงในมุมมองเศรษฐกิจ ชนชั้น และความเหลื่อมล้ำทางสังคม เช่น งานของอภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ ได้อธิบายคนเสื้อแดงในฐานะ กลุ่ม “พลเมืองใหม่” หรือ “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ไม่ใช่กลุ่มคนยากจนที่สุดในสังคมไทย แต่ก็มีฐานะทางรายได้ การงานอาชีพ การศึกษา ที่ดีกว่า หากเปรียบเทียบกับชนชั้นกลางเก่า (กลุ่มคนเสื้อเหลือง) (อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุคติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวรัตน์, 2556) และงานของงานประภาส ปันตบแต่ง ที่อธิบายว่าคนเสื้อแดงไม่ใช่คนยากจนที่สุดในสังคมไทย แต่เป็น “คนยอหดหู่” ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่มั่นคงชีวิตต้องผูกพันกับนโยบายของรัฐบาลที่สามารถออกแบบให้ตอบสนองความต้องการและวิถีการผลิตแบบใหม่ รัฐประหาร พ.ศ. 2549 เป็นการล้มล้างนโยบายที่ชาวบ้านต้องการเป็นเหตุให้เกิดกลุ่มเสื้อแดง โดยการลุกขึ้นสู้ของพวกเขาเป็นปัญหาในเชิงมิติการเมืองเพื่อรักษาพื้นที่ทางการเมืองของตน (ประภาส ปันตบแต่ง, 2553, น. 46 – 48)

ส่วนงานที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวช่วงทศวรรษ 2560 จะอธิบายในฐานะเป็นการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ เช่น อธิบายการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ที่มีปัจจัยจากความต้องการหลุดพ้นจากระบบการเมืองแบบเก่าที่กดทับชีวิตของพวกเขา พร้อมกับเทคโนโลยีและโลกออนไลน์ที่ทำให้คนรุ่นใหม่รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีอำนาจไม่สามารถควบคุมได้ จนกลายเป็นการลุกฮือออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใหม่ตามปณิธานว่า “ให้มันจบที่รุ่นเรา” การเมือง (อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ, 2566, น. 407 – 411) และงานของกนกรัตน์ เลิศชูสกุล ได้อธิบายว่าคนรุ่นใหม่ที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองว่า พวกเขาคือคนในรุ่น “โบว์ขาว” ที่เกิดในช่วง

สภาวะแวดล้อมและบริบทหลังช่วงสงครามเย็น ในเงื่อนไขของการเติบโตของคนรุ่นใหม่ในสภาพเศรษฐกิจ สังคม สื่อ เทคโนโลยี รวมถึงการเข้ามาของโลกออนไลน์ ทำให้พวกเขามีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับคนรุ่นเก่าที่เกิดในช่วงสงครามเย็นจนกลายเป็นความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงทศวรรษ 2560 (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2564)

จะเห็นได้ว่างานที่ศึกษาคนเสื้อแดง และขบวนการเคลื่อนไหวช่วงทศวรรษ 2560 ไม่ได้อธิบายที่มีความเกี่ยวกับความเป็นชาติมากเท่าที่ควร กลายเป็นปัญหาในการที่จะศึกษานิยามชาติไทยของคนเสื้อแดง และขบวนการเคลื่อนไหวช่วงทศวรรษ 2560 แต่ทว่างานศึกษางานศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องชาติไทยบางชิ้น รวมถึงการศึกษาบริบทประวัติศาสตร์พลวัตของชาติไทย ได้แสดงให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์การเมืองไทยและความขัดแย้งทางการเมืองไม่ได้ขับเคลื่อนในพื้นที่ทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่มีการต่อสู้ในพื้นที่ทางความคิดในลักษณะของการช่วงชิงความหมายของชาติขึ้นโดยนิยามความเป็นความเป็นชาติของฝ่ายการเมืองต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาในพื้นที่ทางความคิดได้พยายามที่จะช่วงชิงความหมายผ่านการเคลื่อนไหวและต่อสู้ทางการเมือง เช่น ชาติแบบบ้านเมืองและราษฎรของราชการหัวก้าวหน้าพยายามช่วงชิงความหมายกับชาติแบบกษัตริย์ของชนชั้นนำในช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น เหตุการณ์ กบฏ ร.ศ. 130 หรือในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่ชาตินอกกระแสสามารถช่วงชิงความหมายของชาติกระแสหลักที่เป็นของรัฐเดิมได้ จนนำไปสู่สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองในรัฐไทยใหม่เป็นไปตามอุดมคติ เช่น เหตุการณ์ปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 (กุลลดา เกษบุญชู มีด, 2562; ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546; ฐนพงศ์ ลือจรรยา, 2564; ณัฐพล ใจจริง, 2564; นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553)

รวมถึงการต่อสู้ระหว่างฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาในช่วงสงครามเย็น ได้มีการนำนิยามความเป็นชาติของตนมาสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองระหว่างนิยามความเป็นชาติไทยกระแสหลักที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานของรัฐ และฝ่ายขวาผ่านอุดมการณ์ราชาชาตินิยมที่ยึดถือศาสนา พระมหากษัตริย์ กับนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน ของฝ่ายซ้ายที่สร้างความหมายชาติตามแนวทางสังคมนิยมมาร์กซิสต์ นำเสนอชาติผ่านอุดมการณ์ปฏิวัติชนชั้นและต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกา (ธิดาภา ศรินารา, 2566; ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม, 2546; ฐนพงศ์ ลือจรรยา, 2564; โสภา ชานะมูล, 2550)

ดังนั้นจึงสามารถเห็นได้ว่า บริบทประวัติศาสตร์การเมืองไทยภายใต้บริบทพื้นที่ทางการเมืองที่เป็นเคลื่อนไหวและปะทะกันของกลุ่มการเมืองแต่ละฝ่ายนั้น ในพื้นที่ทางความคิดได้มีการ

ช่วงชิงความหมายของชาติที่แต่ละฝ่ายได้นิยามความเป็นชาติไทย เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับตน และทำลายความชอบธรรมทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามในการสร้างวาทกรรมให้อีกฝ่ายเป็นศัตรูของชาติ พร้อมกับแสดงให้เห็นว่าฝ่ายตรงข้ามรัฐในอดีตมีการนิยามความเป็นชาตินอกกระแสหลักเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับรัฐ เพราะฉะนั้น ฝ่ายตรงข้ามรัฐที่เป็นชายขอบของความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐและสังคมไทยเอง ได้มีการนิยามความเป็นชาติของตนเองเช่นกัน กลายเป็นกรอบคิดสำคัญในการค้นหานิยามความเป็นชาติของคนเสื้อแดงและขบวนการเคลื่อนไหวช่วงทศวรรษ 2560 ในฐานะฝ่ายตรงข้ามรัฐ ผ่านการใช้ทฤษฎีเรื่องชาติและการศึกษาบริบทการเมืองร่วมสมัยมาช่วยในการวิเคราะห์

ผลการศึกษาของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ สามารถอธิบายได้ว่า คนเสื้อแดงได้มีการนิยามความเป็นชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน เพื่อสร้างความชอบธรรมการเคลื่อนไหวของตนในลักษณะของการต่อสู้ของสามัญชนคนเป็กลาง หรือไพร่ โดยอาศัยการมีความรู้สึก ความทรงจำ ประสบการณ์ในอดีตร่วมกันของมวลชน โดยเฉพาะการเป็นคนเป็กลางที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมทางการเมืองจากผู้มีอำนาจ เช่น การรัฐประหาร พ.ศ. 2549 หรือเหตุการณ์ตากว่าง และกลไกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ที่ต่อย้ำความรู้สึกสองมาตรฐานให้กับคนเสื้อแดง จนกลายเป็นแรงปรารถนาให้มวลชนมาร่วมกันต่อสู้กับอำนาจรัฐภายใต้ขบวนการคนเสื้อแดง เพื่อเป้าหมายในอนาคตในการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทยที่เป็นประชาธิปไตยของสามัญชนคนธรรมดาโดยไม่มีอำนาจอะไรแทรกแซง จนเกิดนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสในลักษณะชุมชนจินตกรรมที่ผู้คนรับความเป็นชาติในฐานะประชาชนระนาบเดียวกัน โดยสร้างความหมายให้กับนิยามชาติตัวเองผ่านการเคลื่อนไหว เช่น วาทกรรมไพร่อำมาตย์, การสร้างความหมายผ่านประวัติศาสตร์คณะราษฎรและบุคคลที่ต่อต้านรัฐ, การสร้างความหมายผ่านบทเพลง เป็นต้น จนทำให้คนเสื้อแดงพยายามช่วงชิงความหมายนิยามความเป็นชาติไทยกับรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยม ภายใต้บริบทการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงที่ท้าทายอำนาจรัฐ เช่น การชุมนุมใหญ่ในกรุงเทพฯ ช่วงต้น พ.ศ. 2553 กระแสการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องสถาบันกษัตริย์ร่วมกับนักวิชาการนักเคลื่อนไหว และการเคลื่อนไหวต่อต้าน กปปส. ในการต่อต้านเลือกตั้งร่วมกับกลุ่มคนผู้ยึดมั่นประชาธิปไตย เป็นต้น

ส่วนขบวนการเคลื่อนไหวช่วงทศวรรษ 2560 เกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐของคนรุ่นใหม่ ที่มีสาเหตุมาจากประสบการณ์ชีวิตในยุค คสช. พวกเขาได้สัมผัสประสบการณ์ชีวิตภายใต้การปกครองแบบอำนาจทหารพยายามรื้อล้างชีวิตส่วนตัวและรสนิยมพวกเขา พร้อมกับพยายามควบคุมปราบปรามพวกเขาเมื่อแสดงความเห็นต่าง คนรุ่นใหม่จึงมองเห็นปัญหาต่างๆ ในการบริหารและเรื่องอื้อฉาวของ

รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ที่เป็นผลเสียแก่ประเทศชาติ นอกจากนี้ การขยายตัวของอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีอุปกรณ์สื่อสาร สังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่มากขึ้น ทำให้พวกเขาเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้ได้อย่างหลากหลายที่รัฐไม่สามารถควบคุมได้โดยเฉพาะเรื่องสถาบันกษัตริย์ พร้อมกับในยุค คสช. ได้มีการกระชับพระราชอำนาจทางการเมืองของสถาบันกษัตริย์ ได้ระบอบรัฐธรรมนูญ นำไปสู่กระแสตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์สถาบันกษัตริย์ กลายเป็นปัจจัยสำคัญของการออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐที่นำโดยคนรุ่นใหม่ กลายเป็นการทำทายนิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานจากการที่คนรุ่นใหม่ได้มีการนิยามความเป็นชาติมีประชาชนเป็นองค์ประธานในการสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวต่อต้าน คสช. เป็นจิตสำนึกชาติที่เกิดจากการมีประสบการณ์ความทรงจำในอดีตร่วมกัน จนกลายเป็นแรงปรารถนาให้ผู้คนมาดำรงอยู่หรือเคลื่อนไหวร่วมกัน เพื่อความฝันกับเป้าหมายในอนาคตเดียวกันเกิดเป็นนิยามความเป็นชาติไทยนอกกระแสเพื่อการสร้าง ความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ภายใต้บริบทเรียกร้องประชาธิปไตยและต่อต้านรัฐเผด็จการ คสช.

นิยามความเป็นชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานเป็นส่วนสำคัญส่งผลให้คนหลากหลายวัยและกลุ่มคนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกัน เช่น มวลชนคนเสื้อแดง นักวิชาการ นักการเคลื่อนไหว นักการเมือง กลุ่มเคลื่อนไหวความยุติธรรมทางเพศ กลุ่มเคลื่อนไหวด้านแรงงาน และอดีตมวลชนฝ่ายอนุรักษ์นิยม จนกลายเป็นกลุ่มก้อนทางการเมืองที่มีจินตกรรมชาติเดียวกันที่ให้ความสำคัญกับประชาชนผ่านความรู้สึกร่วมกัน ที่อยากจะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐใหม่ เพื่อสร้างการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยไม่มีการเมืองแบบเผด็จการ แต่การเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐที่ทำทายนิยามความเป็นชาติกระแสหลักของรัฐและสังคมไทย ส่งผลทางฝ่ายรัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมออกมาเคลื่อนไหวตอบโต้ โดยสร้างความชอบธรรมโดยใช้นิยามความเป็นชาติที่มีกษัตริย์เป็นองค์ประธานผ่านการแสดงความจงรักภักดี การรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และทำลายความชอบธรรมฝ่ายตรงข้ามในฐานะผู้ไม่รักชาติสถาบันผ่านการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและมวลชนเสื้อเหลืองกับมวลชนฝ่ายต่อต้าน ความขัดแย้งทางการเมืองทศวรรษ พ.ศ. 2560 จึงกลายเป็นการช่วงชิงความหมายของชาติระหว่างนิยามความเป็นชาติกระแสหลักที่กษัตริย์เป็นองค์ประธานกับนิยามความเป็นชาตินอกกระแสที่มีประชาชนเป็นองค์ประธาน

ถึงแม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวคนเสื้อแดงและขบวนการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่ช่วงทศวรรษ 2560 จะมีการนิยามความเป็นชาติไทยที่มีประชาชนเป็นองค์ประธานการสร้าง ความหมายที่ใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเหมือนกันแต่ลักษณะของชุมชนจินตกรรมที่เกิดขึ้นในการ

เคลื่อนไหวของทั้งสองกลุ่มก็มีความแตกต่างกันพอสมควร โดยขบวนการคนเสื้อแดงมวลชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนชนชั้นกลางล่างคนชนบททำให้ลักษณะของการนิยามความเป็นชาติของคนเสื้อแดงสะท้อนภาพเป็นการต่อสู้ของประชาชนคนเปื้อนล่างต่ออำนาจของชนชั้นนำ เห็นได้จากเรียกตัวเองว่าไพร่และเรียกฝ่ายตรงข้ามว่าอำมาตย์ พร้อมกับเป้าหมายการเปลี่ยนความสัมพันธ์อำนาจรัฐใหม่คือการสร้างระบอบและสภาวะการเมืองให้มีลักษณะแบบตั้งช่วงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่มีฝ่ายบริหารเข้มแข็งมาจากการเลือกตั้งแบบเดียวกับรัฐบาลทักษิณ คนเสื้อแดงจึงต้องการทำลายระบอบการเมืองจากการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ที่เป็นสิ่งขัดขวางเป้าหมายของพวกเขา ในขณะที่ขบวนการเคลื่อนไหวช่วงทศวรรษ 2560 จะถูกขับเคลื่อนด้วยคนรุ่นใหม่เป็นส่วนใหญ่ลักษณะของการนิยามความเป็นชาติจึงเป็นภาพของการต่อสู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่สิ่งใหม่ เพื่ออนาคตของพวกเขาและอยากยุติโครงสร้างการเมืองกับสังคมของคนรุ่นเก่าที่กดทับชีวิตของพวกเขา ทำให้กับเป้าหมายการเปลี่ยนความสัมพันธ์อำนาจรัฐใหม่ในการเคลื่อนไหวของคนรุ่นใหม่จึงเป็นการเปลี่ยนระบอบการเมืองและสังคมใหม่ เพื่อประชาชนในทุกระดับจนรวมถึงการปฏิรูปสถาบันกษัตริย์

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2540 – 2560 ไม่ได้เป็นเพียงแค่การต่อสู้ที่ขับเคลื่อนไหวพริบที่ทางการเมืองเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของ การช่วงชิงความหมายของชาติด้วย เป็นความพยายามจะนิยามความเป็นชาติไทยใหม่เพื่อมาใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับฝ่ายตน โดยรัฐกับฝ่ายอนุรักษ์นิยมสร้างความชอบธรรมผ่านนิยามความเป็นชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธานซึ่งเป็นชาติกระแสหลัก และโจมตีฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองในฐานะศัตรูของชาติ จนถูกผลักดันให้เป็นชายขอบของความเป็นชาติแบบกระแสหลักนำไปสู่การปราบปรามและจัดการบนพื้นที่ทางการเมือง แต่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามรัฐ เช่น กลุ่มเสื้อแดง และขบวนการเคลื่อนไหวช่วงทศวรรษ 2560 มีความพยายามสร้างความหมายชาติไทยที่ให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นองค์ประธาน เกิดเป็นความเป็นชาตินอกกระแสเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของตนและตอบโต้ฝ่ายรัฐกับฝ่ายอนุรักษ์นิยมนำไปสู่การช่วงชิงความหมายของชาติไทยลักษณะสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด (War of Position) ภายใต้บริบทความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นสงครามขับเคลื่อนพื้นที่ (War of Movement) ในพื้นที่ทางการเมือง โดยฝ่ายตรงข้ามรัฐมีเป้าหมายในการช่วงชิงความหมายของชาติคือเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่จนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตามเป้าหมายทางการเมืองของฝ่ายตน

เพราะฉะนั้น ชาติในฐานะตัวตนทางความคิดที่มีลักษณะเป็นชุมชนจินตกรรมที่ถูกนิยามสร้างขึ้นมา จึงไม่ใช่ตัวตนที่เป็นเอกพจน์ที่มีนิยามเดียว ตามที่คนส่วนใหญ่ของสังคมมักเข้าใจกัน อันเป็นผลจากการที่ถูกรัฐปลุกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมเพียงความคิดเดียว ไม่ว่าจะเป็นโฆษณาชวนเชื่อ การผลิตซ้ำทางประวัติศาสตร์กับความทรงจำในอดีตร่วมกัน ที่อยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คน พร้อมกับพยายามอำพราง ซ่อนเร้น และลบล้างกระแสความคิดที่รัฐมองว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อความเป็นชาติของรัฐ แต่ความเป็นจริงแล้ว ความเป็นชาติไทยที่เป็นพหุลักษณะทางความคิดหลากหลายนิยาม แม้นิยามความเป็นชาติไทยจะมีความสับสนเนื่องมาจากฝ่ายทางการเมือง หรือมีความคิดทางการเมืองคล้ายกัน แต่ความเป็นชาติไทยมีความแตกต่างกันจากการถูกปรับเปลี่ยน สร้างใหม่ ผลิตซ้ำ หรือหยาบยืมทางความคิดเพื่อให้นิยามความเป็นชาติไทยมีความสอดคล้องกับบริบทการเมืองในแต่ละยุคสมัย เพราะฉะนั้น ชาติจึงมีตัวตนเป็นพหุลักษณะทางความคิดหลากหลายนิยาม ที่ถูกผลิตประกอบสร้างขึ้นใหม่แปรเปลี่ยนความหมายให้สอดคล้องกับเป้าหมายของแต่ละฝ่ายการเมือง เพื่อนำมาใช้สร้างความชอบธรรมในการเคลื่อนไหว

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล (2563). *จากมือตบถึงนกหวีด: พัฒนาการและพลวัตของขบวนการต่อต้านทักษิณ*. กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล (2565). *สงครามเย็น (ใน) ระหว่าง โบว์ขาว*. กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม (เรียบเรียง), *ปรากฏการณ์สะพานฟ้า 10 สิงหาคม ข้อเรียกร้องด้วยสถาบันกษัตริย์* (น. 31 – 42). ม.ป.ท: ม.ป.พ.

กองบรรณาธิการ Gpp (2550). *ประมวลพระราชดำรัสต่อบัณฑิตชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กรีน - ปัญญาญาณ.

กองบรรณาธิการ ที-นิวส์ (2554). *สู่สงครามกองโจร ล้มปืน! ล้มรัฐ! ล้มเจ้า?*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กรีน - ปัญญาญาณ.

กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เอเอสทีวี-ผู้จัดการรายวัน (2552). *ขบวนการล้มเจ้า*. กรุงเทพฯ: เอเอสทีวีผู้จัดการ.

กองบรรณาธิการมติชน (2551). *ลับ ล้วง ลึก พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: มติชน.

กุลลดา เกษบุญชู มีดี (2562). *ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์: วิวัฒนาการรัฐไทย*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ (2561). *แผนที่สร้างชาติ: รัฐประชาชาติ กับการทำแผนที่หมู่บ้านไทย ในยุคสงครามเย็น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

ขัตติยา กรรณสูต และชัยอนันต์ สมุทวณิช (เรียบเรียง), *เอกสารการเมืองการปกครองไทย 2417 – 2477*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี (2549). *เฉลิมฉัตร ฉลองราชย์ 60 ปี*

พระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี วันที่ 8 – 10 มิถุนายน พ.ศ. 2549. กรุงเทพฯ:

บริษัท จี เอ เมริท จำกัด.

คณะราษฎร (2518). ประกาศของคณะราษฎร ฉบับที่ 1. ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณ

สุต (บ.ก.), *เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417-2477* (น. 209 – 211)

กรุงเทพฯ: ไทย วัฒนาพานิช

คณะกรรมการจัดการทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติฯ (2549). *รัฐสภาไทยได้พระบารมี 60 ปี*

ทรงครองราชย์. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

คณิน บุญสุวรรณ, เรียบเรียง (2542). *ประวัติรัฐธรรมนูญไทย.* กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์ ภูมิ

ปัญญา จำกัด.

เบเคอร์, คริส และผาสุก พงษ์ไพจิตร (2566). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย* (พิมพ์ 14 ฉบับปรับปรุง).

พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: มติชน.

คำบุญ สิทธิสมาน (2549). *ปรากฏการณ์สนธิ จากเสือสี่เหลืองถึงผ้าพันคอสีฟ้า.* กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์พระอาทิตย์.

จักร พันธุ์เพชร (2555). *การเมืองการปกครองไทย จากไพร่ - ผ้าหน้าใส สู่วาทกรรมไพร่ - อำมาตย์.*

พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: Punch Group.

จักรกริช สังขมณี (2561). *Limology: ชายแดนศึกษา กับ เขต-ชั้นรั้ววิทยาของพื้นที่ใน/ระหว่าง.*

กรุงเทพฯ: สยาม.

จิตร ภูมิศักดิ์ (2548). *โฉมหน้าของศักดินาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรปัญญา.

จิตร ภูมิศักดิ์ (2552). *คนยังคงยืนเด่นโดยท้าทาย: จากมหาวิทยาลัยลาดยาวถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต*

พ.ศ. 2500-2509. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระฯ (2479). *พระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระ*

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวิจารณ์เรื่องพระราชพงศาวดารกับเรื่องราชประเพณีการตั้งพระ

มหาดุราช. พระ นคร: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์.

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ (2550). *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม (2546). *การเมืองในประวัติศาสตร์ประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ชัยพงษ์ สำเนียง (2564). ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ : รัฐจาริตสู่การสร้างอาณานิคมภายในภายใต้วาทกรรม “รัฐชาติ”. พิษณุโลก: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ไชยันต์ รัชชกุล (2560). *อาณานิคมสมบูรณาญาสิทธิราชย์: การก่อรัฐไทยสมัยใหม่จากคักดินานิยมสู่ทุนนิยมรอบนอก*. กรุงเทพฯ: อ่าน.

ฐนพงศ์ ลือขจรชัย (2564). *ปลดแอกชาติ จากคักดินา-(ราชา) ชาตินิยม*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ณัฏพร นามเมือง, ธนพร กิรติสมิต, บุศรินทร์ แปะณะ, เผ่าชี ลำเต๊ะ, ยิ่งชีพ อชฌานนท์, อานนท์ ขวาลาวัลย์. *There's Always Spring: เมื่อถึงเวลาดอกไม้จะบาน*. กรุงเทพฯ: Mob Data Thailand.

ณัฐพล ใจจริง (2556). *ขอฝนไฟในฝันอันเหลือเชื่อ: ความเคลื่อนไหวของขบวนการปฏิรูปปฏิวัติสยาม (พ.ศ. 2475-2500)*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ณัฐพล ใจจริง (2559). *กบฏบวรเดช เบื้องแรกปฏิรูปปฏิวัติสยาม 2475*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ณัฐพล ใจจริง (2563). *ขุนศึก คักดินา และพญาอินทรี: การเมืองไทยภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา 2491-2500*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ณัฐพล ใจจริง (2563). *ตามรอยอาทิตย์อุทัย: แผนสร้างชาติไทยสมัยคณะราษฎร*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ณัฐพล ใจจริง, บรรณาธิการ (2564). *ปฏิวัติ ร.ศ. 130*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ณัฐวุฒิ ไสยเกื้อ (2552) *ชกข้ามรุ่น*. กรุงเทพฯ: ฦ ปฏัก.

ดวงพร วงศ์ชูเครือ และวริษฐ์ ลิ้มทองกุล, บรรณาธิการ (2551). *บันทึกเลือด 7 ตุลา กลางเสียงปืน และแก่น้ำตา*. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.

ดารุณี สมศรี (2566). ประวัติศาสตร์นิพนธ์และอัตลักษณ์ท้องถิ่นในภาคเหนือ (ทศวรรษ 2490 – 2550). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ (2561). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มูลนิธิ โครงการ ตราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ (2561). *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ* [Thailand : the politics of despotic paternalism] (พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข และอรรชงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, ผู้แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. (ต้นฉบับคำบรรยายปี ค.ศ. 1979)

ทีนิลส์. สู้สงครามกองโจร ล้มรัฐ ล้มปิ่น ล้มเจ้า. นนทบุรี: กรีน-ปัญญาญาณ.

เทิดธรรม ทรงไทย (2549). *คนโค่นทักษิณ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ร่วมด้วยช่วยกัน.

ไทยในปัจจุบัน (2583). กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น (2560). *การปฏิวัติที่ถูกตัดตอน: ชาวนา นักศึกษา กฎหมาย และความรุนแรงในภาคเหนือของไทย* [Revolution Interrupted: Farmers, Students, Law, and Violence in Northern Thailand] (เบญจรัตน์ แซ่ฉั่ว และพงษ์เลิศ พงษ์วนานต์, แปล). นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ธงชัย วินิจจะกูล (2556). *6 ตุลา สัมไม่ได้ จำไม่ลง*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ธงชัย วินิจจะกูล (2556). *กำเนิดสยามจากแผนที่ : ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ (Siam-Mapped)*. พวงทอง ภาวครพันธุ์, พงษ์เลิศ พงษ์วนานต์, ไอดา อรุณวงศ์, แปล. กรุงเทพฯ: อ่าน.

ธงชัย วินิจจะกูล (2559). *โฉมหน้าราชาชาตินิยม: ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทย*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ธงชัย วินิจจะกูล (2563). *รัฐราชาชาติ: ว่าด้วยรัฐไทย*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ (2550). *รัฐประหาร 19 กันยา: รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2551). *ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช (2565). *การเมืองไทยร่วมสมัย พ.ศ. 2540-2563 : พัฒนาการทางการเมือง ความขัดแย้งและประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (2551). “ข้ออ้าง” การปฏิวัติ – รัฐประหารในการเมืองไทยสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ธิกานต์ ศรีนารา (2566). *การเมืองวัฒนธรรมของซ้ายไทย: หนังสือพิมพ์ใต้ดิน, ปัญญาชนหัวก้าวหน้า, วรรณกรรมเพื่อชีวิต และสงครามความทรงจำ*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ, รวบรวม (2540). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2553). *การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

นธิ เอียวศรีวงศ์ (2547). *หนังสือ ชาตไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการณ์จิตสำนึก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.

นธิ เอียวศรีวงศ์ (2553). *อ่านการเมืองไทย 3 การเมืองของเสื้อแดง*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ประจักษ์ ก้องกีรติ (2548). *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประจักษ์ ก้องกีรติ (2565). *ให้คนดีปกครองบ้านเมือง: การเมืองวัฒนธรรมของชาวไทย*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ประมวล รุจนเสรี (2548). *พระราชอำนาจ*. กรุงเทพฯ: สุเมธ รุจนเสรี.

ประยุทธ์ จันทร์โอชา (2557). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา

ปรีดี พนมยงค์ (2526). *รวมข้อเขียนของปรีดี พนมยงค์: ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบัน ปรีดี.

ปรีดี พนมยงค์ (2558). *โมฆสงคราม: บันทึกประวัติศาสตร์ที่ยังไม่เคยเปิดเผยของรัฐบุรุษอาวุโส*.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิปรีดี พนมยงค์.

ปวงชน อุณจะนำ (2565). *ทุนนิยมเจ้า. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน*.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2561). *อัตลักษณ์เอกสาร: วงศาวิทยาการควบคุมประชากรของรัฐไทย*.
กรุงเทพฯ: ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาลัยเชียงใหม่.

ปิยบุตร แสงกนกกุล (2559). *รัฐธรรมนูญ : ประวัติศาสตร์ข้อความคิด อำนาจสถาปนา และการเปลี่ยนผ่าน*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ปิยพันธ์ สุขน้อย, บรรณาธิการ (2539). *กาญจนาภิเษก พระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี*.
กรุงเทพฯ: สหมิตร พรินต์.

ปิ่นล้นแสงหน้า (2554). *กรุงเทพฯ (ไม่) มีคนเลื้อยแดง: บันทึกการต่อสู้ของคนเลื้อยแดงกรุงเทพฯ*.
กรุงเทพฯ: อ่าน.

ปิ่นล้นแสงหน้า (2554). *กรุงเทพฯ (ไม่) มีคนเลื้อยแดง: บันทึกการต่อสู้ของคนเลื้อยแดงกรุงเทพฯ*.
กรุงเทพฯ: อ่าน.

ผาสุก พงษ์จิตร และเบเคอร์, คริส (2542). *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.
พรินต์ติ้ง เฮาส์ กรุงเทพฯ.

ฟ้ารุ่ง ศรีขาว (2554). *สุภาพบุรุษไพร่ ญัษฐุณิ ไสยเกื้อ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มติชน.

ภิญญพันธ์ พงนะลาวัณย์ (2565). *เครื่องแบบ ทรงผม หน้าเสาชิงช้า ไม้เรียว*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ภุจิ พวงค์เจริญ (2560). *“คณะการเมือง” หลังการปฏิวัติสยาม: พลวัต พัฒนาการ และชะตากรรมของระบบไร้พรรค*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระฯ (2462). *พระบรมราโชวาทเสื่อป่า*. ม.ป.พ.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระฯ (2468). *คำนำมัสการคุณานุคุณ พระราชานิพนธ์ของสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทรมหาวชิราวุธ พระมกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2517). *ยุทธภัยและความเป็นชาติโดยแท้จริง*.
กรุงเทพฯ: ห.จ.ก.อรุณการพิมพ์.

เปเลจจี, เมาริตซีโอ (2566). *เจ้าชีวิต เจ้าสรรพสิ่ง: การก่อร่างภาพลักษณ์สมัยใหม่ของสถาบันกษัตริย์สยาม* [Lords of Things: The Fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image] (วิริศา กิตติคุณเสรี, แปล). นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

ยาตาเบ, ยาสูกิจิ (2550). *บันทึกของทูตญี่ปุ่นผู้เห็นเหตุการณ์ปฏิวัติ 2475 : การปฏิวัติและการเปลี่ยนแปลงในประเทศไทย* (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.

คุหา, รณชิต (2563). *กบฏชาวนา: มุขฐานจิตสำนึกในอินเดียยุคอาณานิคม* (ปรีดี หงส์สตัน, แปล). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

เรอนอง, แอร์เนสต์ (2561). *ชาติคืออะไร? [What is a Nation?]* (นภ ดารารัตน์, แปล). กรุงเทพฯ: พารากราฟ.

ลิขิต อีร์เวคิน (2549). *การเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรเจตน์ ภาคิรัตน์ (2552). *จุดไฟในสายลม*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊ก.

วริษฐ์ ลิ้มทองกุล, บรรณาธิการ (2551) *บันทึกเลือด 7 ตุลา กลางเสียงปืนและแก๊สน้ำตา*. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.

วัชรพล พุทธรักษา (2557). *บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมสกี*. กรุงเทพฯ: สมมติ.

วาท รวี (2554), *วิกฤต 19 ลำดับเหตุการณ์บ้านเมือง 19 กันยายน 2549-19 พฤษภาคม 2553*. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.

วิจิตรวาทการ (วิจิตร), พล.ต. หลวง (2512). *ลัทธิชุมชนชาติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยพัฒนาการพิมพ์.

ศูนย์ข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบเหตุสลายชุมนุมเม.ย.-พ.ค.53 (2555). *ความจริงเพื่อความยุติธรรม : เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษา-พฤษภา 2553*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

ศูนย์ข้อมูลมติชน (2552). *มติชนบันทึกประเทศไทยปี 2551*. มติชน: กรุงเทพฯ.

ศูนย์ข้อมูลมติชน (2554). *มติชนบันทึกประเทศไทยปี 2553*. มติชน: กรุงเทพฯ.

ศูนย์ข้อมูลมติชน (2555). *มติชนบันทึกประเทศไทยปี 2554*. มติชน: กรุงเทพฯ.

ศูนย์ข้อมูลมติชน (2558). *มติชนบันทึกประเทศไทยปี 2557*. มติชน: กรุงเทพฯ.

ศูนย์ข้อมูลมติชน (2559). มติชนบันทึกประเทศไทยปี 2558. มติชน: กรุงเทพฯ.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล (2561). *นี่คือปณิธานที่หาญมุ่ง*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน

สาชล สัตยานุรักษ์ (2557). 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1 ปัญญาชนแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์. กรุงเทพฯ: โอเพน โซไซตี้.

สาชล สัตยานุรักษ์ (2557). 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 2 ปัญญาชนแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์. กรุงเทพฯ: โอเพน โซไซตี้.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2550). *ข้อมูลสถิติการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2550*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

สุราชัย ยัมประเสริฐ (2550). ‘แผนชิงชาติไทย’ ว่าด้วยรัฐและต่อต้านรัฐสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สอง (พ.ศ. 2491 - พ.ศ. 2500) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พี.เพรส.

สุราชัย ยัมประเสริฐ (2564). *เมื่ออรุณจะรุ่งฟ้า ขบวนการนักศึกษาไทย พ.ศ. 2513 – 2519*. กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

โสภา ชานะมูล (2550). “ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า. กรุงเทพฯ: มติชน.

โหมรอนราญ (2520). *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตำรวจโท หลวงโหมรอนราญ (ตุ้ ปาล กะวงศ์ ณ อยุธยา) ณ เมรุวัดไตรโคตเทพ วันเสาร์ ที่ 5 กุมภาพันธ์ 2520 เวลา 16.30 น.* กรุงเทพฯ: บุญส่งการพิมพ์.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550). *สองนคราประชาธิปไตย*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

อนุสรณ์ อุณโณ, สามชาย ศรีสันต์, เสาวนีย์ ตริรัตน์, อเล็กซานเดอร์, อสมมา มังกรชัย และชัยพงษ์ สำเนียง, (2566). *ให้มันจบที่รุ่นเรา: ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

อรุณ เวชสุวรรณ (2549). *เบื้องหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา.

อาสา คำภา (2564). *กว่าจะครองอำนาจนำ : การคลี่คลายขยายตัวของเครือข่ายในหลวง ภายใต้ปฏิสัมพันธ์ชนชั้นนำไทย ทศวรรษ 2490-2530*. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

แอนเดอร์สัน, เบน (2557). *ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม* [Imagined Communities : Reflection on the Origin and Spread of Nationalism] . (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการแปล) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์.

แอนเดอร์สัน, เบนดิกต์ (2550). *บ้านเมืองของเราลงแดง: แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม* [Withdrawal symptoms: social and cultural aspects of the October 6 coup] . (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, เกษียร เตชะพีระ, แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Gramsci, Antonio (2010). *Selections from the Prison Notebooks*. New York, NY: International Publishers.

Herzfeld, Michael (2016). *Cultural Intimacy Social Poetics and the Real Life of States, Societies, and Institutions*. New York, NY: Routledge.

Smith, Anthony (2010). *Nationalism*. Massachusetts, MA: Polity.

บทความในหนังสือ

กฤตยา อาชวนิจกุล และชัยวัช ตุลาธน (2555). เชิงอรรถความตายจากการสลายการชุมนุมเมษา - พฤษภาคม 2553: อำพราง อับลักษณ์ และอำมหิต ใน ศปช, *ความจริงเพื่อความยุติธรรม: เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษา - พฤษภาคม 53* (น. 415 – 445). พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

เกษม เพ็ญภินันท์ (2555). ข้อเท็จจริงการเสียชีวิตและความรุนแรง เมษา 53 ใน ศปช, *ความจริงเพื่อความยุติธรรม: เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษา - พฤษภาคม 53* (น. 39 – 121). พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.

คณะราษฎร (2518). ประกาศของคณะราษฎร ฉบับที่ 1. ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), *เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417-2477* (น. 209 – 211). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช

คอนแวนต์ซี, แดเนียล (2562). การทำแผนที่ทางสนาม : ทฤษฎีชาตินิยมและแนวทางศึกษา แบบชาติพันธุ์เชิงสัญลักษณ์. (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, แปล). ใน พิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติ*(น.81 – 111). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

จักรกริช สังขมณี และสายชล ปัญญ ชิต (2555). ปฏิบัติการด้านข้อมูลข่าวสารของรัฐบาลในช่วงความขัดแย้ง. ใน ศูนย์ข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบเหตุสลายชุมนุมเม.ย.-พ.ค.53 (2555). *ความจริงเพื่อความยุติธรรม : เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษา-พฤษภา 2553* (น.628-649). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

โจรี, แพทริก (2564). “มาลาโยปาตานิ” สู่ “มุสลิม”: ภาพหลอนแห่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในภาคใต้ของไทย. ใน ฐานพงศ์ ลือขจรชัย และพิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติไทย* (น.277 – 292). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

โจรี, แพทริก (2564). แนวคิดสารณัฐนิยมในประวัติศาสตร์ไทย ใน ฐานพงศ์ ลือขจรชัย และพิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติไทย* (น.143 – 175). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

ฐานพงศ์ ลือขจรชัย (2564). ชาติไทยของสยามเหนือชาวปัตตานีมาลาโยในศตวรรษที่ 19. ใน ฐานพงศ์ ลือขจรชัย และพิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติไทย* (น.259 – 272). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

สเตอร์คัส, เดวิด (2564). การอ่านประวัติศาสตร์ “ไทย” ผ่านกรอบคิดเรื่อง “ชาติพันธุ์” ในห้วงยามที่ตัวแบบความเป็น “ไทย” ในกรอบวิธีคิดชาตินิยมซึ่งมีอายุเก่าแก่กว่าศตวรรษกำลังเสื่อมถอยโรยรา ใน ฐานพงศ์ ลือขจรชัย และพิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติไทย* (น.187 – 225). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

เทียนวรรณ (2518). ว่าด้วยความฝิ่นละเมอ แต่มิใช่นอนหลับ. ใน ชัตติยา กรรณสูต และชัยอนันต์ สมุทวณิช (เรียบเรียง), *เอกสารการเมืองการปกครองไทย 2417 – 2477*(น.142 – 146). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- ธงชัย วินิจจะกุล (2564). เมื่อ(รัฐ)ชาติไทยไม่ใช่ "ช้าง" ที่คล้ำได้ (ต่อให้ตาใสก็เถอะ). ใน ฐานพงศ์ ลือ
ขจรชัย และพิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติไทย* (น.39 – 42).
กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.
- ธงชัย วินิจจะกุล (2550). ข้าวไม่พันประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา: ประชาธิปไตยแบบใสสะอาด
ของอภิชนกับการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549. ใน ธนาพล อิวสกุล (บรรณาธิการ).
รัฐประหาร 19 กันยายน (น. 30 – 57). กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2553). การปฏิบัติของไพร่ (ฟ้าข้าแผ่นดิน). ใน กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์
(บรรณาธิการ), *Red Why: แดงทำไม* (น. 69 – 105) กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.
- นเรศวรรฤทธิ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ และคณะ (2518). เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูล
ความเห็น จัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103. ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช
และชัตติยา กรรณ สุต (บ.ก.), *เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417-2477* (น. 47
– 75) กรุงเทพฯ: ไทย วัฒนาพานิช.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2553). การเมืองและวัฒนธรรมของเสื้อแดง. ใน กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์
(บรรณาธิการ), *Red Why: แดงทำไม* (น. 57 – 67) กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.
- เบรยี่, จอห์น (2562). กำหนดเวลากำเนิดของชาติ : ชาติโบราณมีอายุนานแค่ไหน? (ธรรมชาติ กริ
อักษร, แปล). ใน พิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติ?* (น.219 – 281).
กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.
- ปณัสยา สิทธิจิรวัฒนกุล (2563). ไม่มีใครเกิดมาสูงกว่าใครทุกคนยืนอยู่บนผืนแผ่นดินเดียวกัน. ใน กลุ่ม
แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม (เรียบเรียง), *ปรากฏการณ์สะพานฟ้า 10 สิงหาคม ข้อ
เรียกร้องว่าด้วยสถาบันกษัตริย์* (น. 15 – 21). ม.ป.ท: ม.ป.พ.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2553) การลุกขึ้นสู้ของคน “ยอดหญ้า”: บทวิเคราะห์ในเชิงมิติการเมือง. ใน
กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์ (บรรณาธิการ). *Red Why: แดงทำไม* (น. 37 – 55) กรุงเทพฯ: โอ
เพ่นบุ๊กส์.
- พริษฐ์ ชิวารักษ์ (2563). ศักดินาจงพินาศ ประชาธิปไตยจงเจริญ. ใน กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และ
การชุมนุม (เรียบเรียง), *ปรากฏการณ์สะพานฟ้า 10 สิงหาคม ข้อเรียกร้องว่าด้วยสถาบัน
กษัตริย์* (น. 31 – 42). ม.ป.ท: ม.ป.พ.

ภาณุพงศ์ จาดนอก (2563). ผลต้องการให้พรมหากษัตริย์อยู่ในที่เหมาะสม อยู่ร่วมกับคนไทยได้. ใน
กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม (เรียบเรียง), *ปรากฏการณ์สะท้อนฟ้า 10 สิงหาคม*
ข้อเรียกร้องด้วยสถาบันกษัตริย์ (น. 7 – 13). ม.ป.ท: ม.ป.พ.

ยุกติ มุกดาวิจิตร และอุเชนทร์ เชียงแสน (2555) กำเนิดและพลวัต “คนเสื้อแดง”. ใน ศปช, *ความ*
จริงเพื่อความยุติธรรม: เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษา - พฤษภาคม
53 (น. 25 – 38). พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.

รัตนพร พวงพัฒน์ และสุนทร ชูติธรรานนท์ (2552). บทความ อูษาคเนย์: พลวัตการรับรู้จากอดีตถึง
ปัจจุบัน. ใน สุนทร ชูติธรรานนท์ และคณะ, *ชาตินิยมไทยในแบบเรียนไทย* (น. 33 – 69).
กรุงเทพฯ: มติชน.

คอนเนอร์, คอนเนอร์ (2562). เมื่อใดจึงเป็นชาติ. (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, แปล). ใน พิพัฒน์ พสุธารชาติ
(บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติ* (น.121 – 144). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

สมเกียรติ วันทะนะ (2564). บทความ เมืองไทยยุคใหม่: สัมพันธภาพระหว่างรัฐกับประวัติศาสตร์
สำนัก ใน ฐนพงศ์ ลือขจรชัย และพิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติ*
ไทย (น.45 – 99). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

สมชัย ภัทรนันท์ (2564). การสร้างรัฐประชาชาติไทยกับการต่อสู้ด้วยอาวุธของชาวนาอีสาน: กรณี
บ้านนาบัว จังหวัดนครพนม. ใน ฐนพงศ์ ลือขจรชัย และพิพัฒน์ พสุธารชาติ
(บรรณาธิการ), *เมื่อใดจึงเป็นชาติไทย* (น.295 – 320). กรุงเทพฯ: Illuminations
Editions.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2550) ปัญญาชน 14 ตุลาคม พันธมิตรฯ และแอ็กติวิสต์ “2 ไม่เอา”. ใน ธนา
พล อิวสกุล (บรรณาธิการ). *รัฐประหาร 19 กันยา* (น. 20 – 29). กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

สมิธ, แอนโทนี ดี. (2562). การทำแผนที่ทางสนาม : ทฤษฎีชาตินิยมและแนวทางศึกษา แบบชาติ
พันธุ์เชิงสัญลักษณ์. (ต่อศักดิ์ จินดาสุขศรี, แปล). ใน พิพัฒน์ พสุธารชาติ (บรรณาธิการ),
เมื่อใดจึงเป็นชาติ(น.149 – 212). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.

สยามมินทร์ (2518). พระราชดำรัสตอบความเห็นของผู้จะให้การเปลี่ยนแปลงการปกครอง จ.ศ.
1247 ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา วรรณสุต (บรรณาธิการ), *เอกสารการเมืองการ*
ปกครองไทย พ.ศ. 2417-2477 (น. 76 - 81) กรุงเทพฯ: ไทย วัฒนาพานิช.

สุนทร ชูตินธรานนท์ และรัตนพร พวงพัฒน์ (2552). อนาคตเนย์: พลวัตการรับรู้จากอดีตถึงปัจจุบัน.

ใน สุนทร ชูตินธรานนท์ และคณะ. *ชาตินิยมในแบบเรียนไทย*. (น.20 – 21). กรุงเทพฯ: มติชน.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2550) สถาบันกษัตริย์กับรัฐธรรมนูญ. ใน ธนาพล อิวสกุล (บรรณาธิการ).

รัฐประหาร 19 กันยา (น. 20 – 29). กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.

อภิชาติ สถิตนิรามัย (2553). เสือแดงคือใคร: ม็อบเดิมเงิน ไพร่ หรือชนชั้นกลางใหม่กับทางแพร่งของ

สังคมไทย. ใน กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์ (บรรณาธิการ), *Red Why: แดงทำไม* (น. 15 – 35)

กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.

อานน คำภา (2563). ข้อเรียกร้องระหว่างบรรพตกษัตริย์อยู่เหนือการเมืองและใต้รัฐธรรมนูญ. ใน

กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม (เรียบเรียง), *ปรากฏการณ์สะท้อนฟ้า 10 สิงหาคม*

ข้อเรียกร้องว่าด้วยสถาบันกษัตริย์ (น. 23 – 29). ม.ป.ท: ม.ป.พ.

บทความหนังสือภาษาอังกฤษ

Gungwu, Wang (1973). Nationalism in Asia. In Kamenka, Eugene (Ed.), *Nationalism The*

nature and evolution of idea (P. 83 – 98). Canberra, ACT: Australian National

University.

รายงานวิจัย

อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ (2556). *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย*. เชียงใหม่ : สถาบันศึกษา

นโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วารสาร

เกษม ศิริสัมพันธ์ และนิออน สนธิวงศ์ (2511). แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. *สังคมศาสตร์*, 5(3), 25 – 44.

เกษียร เตชะพีระ (2564). สาธารณรัฐจำแลงกับเสมือนสมบูรณ์อาณัติ. *ฟ้าเดียวกัน*, 19(2), 9 – 31.

ชัยพงษ์ สำเนียง (2558). ชุมชนจินตกรรม/ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม : สิ่งประกอบสร้างของความ
เป็นชาติ. *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 3(1), 135 – 151.

ชัยพงษ์ สำเนียง (2564). การเมืองดิจิทัล : การเปลี่ยนภูมิทัศน์ทางการเมืองของคนกลุ่มใหม่ในโลก
เสมือน. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 4(2), 1 - 35.

ชุตินันท์ สำเนียง และกนกกรัตน์ เลิศชูสกุล (2564). กระบวนการสร้างกรอบโครงสร้างความคิดของขบวนการ
เสื้อแดง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*,
11(1), 317 – 329.

ดาวราย ลิ้มสายหัว และสุรชาติ บำรุงสุข (2559). แนวคิดชาตินิยมไทยกับการเรียกร้องดินแดนคืน
จากฝรั่งเศส สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484). *วารสารการเมืองการ
ปกครอง*, 6(1), 459-483.

ธงชัย วินิจจะกุล (2544). ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม: จากยุคอาณานิคมอำพราง สู่ราชา
ชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกระฎุมพีไทยในปัจจุบัน. *ศิลปวัฒนธรรม*, 23(1), 56-
65.

นกรินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2549). แนวคิดความคิดชาตินิยมบ้านเมือง: กำเนิด พัฒนาการ และอำนาจ
การเมือง. *วารสารธรรมศาสตร์*, 27(2), 2 – 41.

นพพล อาษามาส (2558). ความเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนการฝ่ายขวากับการประกอบสร้าง
ความหวาดกลัว: ศึกษาผ่านปฏิบัติการใช้ชื่อกล่าวหา “หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ” ในความ
ขัดแย้งทางการเมืองไทยปัจจุบัน. *วารสารสังคมศาสตร์*, 27(1), 49 – 70.

สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์ (2564). " ลูกจีนรักชาติ ": สำนักประวัติศาสตร์ และนิยามประชาธิปไตย.
วารสารมนุษยศาสตร์สาร, 16(2), 112 – 157.

สิงห์ สุวรรณกิจ (2558). “งานศึกษาผู้อยู่ในสถานะรอง”: ทบทวนประวัติศาสตร์นิพนธ์ และมวลชนผู้
เคลื่อนไหว. *วารสารสังคมศาสตร์*, 27(1), 149 – 186.

สุวิมล เจียมวงศ์แพทย์ (2549). สรุปคำพากษาที่น่าสนใจ. *จุลนิติ*, 3(3), 71 – 79.

อาสา คำภา (2564). การเมืองวัฒนธรรมของ “อุดมการณ์ชาตพณธ์ไทย”: ความเป็นไทยที่ (เคย) กด
ทับ “อาหารเจ๊ก” “อาหารลาว”. *วารสารศิลปศาสตร์*, 21(2), 453 – 471.

วารสารภาษาอังกฤษ

Aim Sinpeng (2021). Hashtag activism: social media and the #FreeYouth protests in Thailand. *Critical Asian Studies*, 53(2), 1 – 10.

Mitchell, James (2011). Red and yellow songs: a historical analysis of the use of music by the United Front for Democracy against Dictatorship (UDD) and the People's Alliance for Democracy (PAD) in Thailand. *South East Asia Research*, 19(3), 457 – 494.

Kanokrat Lertchoosakul (2021). Article The white ribbon movement: high school students in the 2020 Thai youth protests. *Critical Asian Studies*, 53(2), 1 – 11.

วิทยานิพนธ์

กฤษกร กอกเผือก (2564). *การสร้างประวัติศาสตร์แห่งชาติฉบับมาตรฐานของประเทศไทยในช่วงทศวรรษ 2450-2520*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ชาตรี ประกิตนการ (2561). *การประกอบสร้างศิลปะไทยฉบับทางการ: ประวัติศาสตร์ศิลปะกับการก่อร่างสร้างชาติ พ.ศ. 2408-2525*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฐิวัรี วีระสพประสงค์ (2556). *การใช้ร่างกายปฏิบัติการทางสังคมของคนเสื้อแดง กรณีศึกษาคนชนบทอีสาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เตือนใจ ไชยศิลป์ (2536). *ล่านนาในการรับรู้ของชนชั้นการปกครองสยาม พ.ศ. 2437-2476*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัชรพล พุทธรักษา (2549). *รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิทธิพล โคตะมี (2560). *ปฏิบัติการภาษาและการสร้างความชอบธรรมในการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองไทย พ.ศ. 2549-2557*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

หนังสือพิมพ์

‘เสื้อแดง’ ลั่นสถาปนารัฐใหม่ ปี ‘ตุลาการ’ ‘มาร์ค’ เจอมือบปาลี-ปลาร้า. (2552, 13 กันยายน). *มติชน*. หน้า 1, 14, 15.

‘วิทยา’ นำจุดเทียนถวายพระพรแด่พระเจ้าวรวงศ์เธอ. (2553, 5 มีนาคม). *มติชน*. หน้า 1, 13.

เกษียร เตชะพีระ. (2553, 30 เมษายน). *หน้าที่ยังทางการเมือง ของแผนผังเครือข่ายล้มเจ้า*. *มติชน*. หน้า 6.

แดงลั่น ‘ราชประสงค์’ จี้มาร์คขอโทษ. (2554, 20 พฤษภาคม). *มติชน*. หน้า 1, 13.

โปรดเกล้าฯ ยุบสภาเลือกตั้งวันอาทิตย์ที่ 3 ก.ค. (2554, 10 พฤษภาคม). *มติชน*. หน้า 1, 10.

ประชุมดันเป็นคดีพิเศษ มั่งคั่ง - ล้มเจ้า. (2553, 3 พฤษภาคม). *มติชน*. หน้า 1, 12.

กฎหมาย

"ประกาศเพลงชาติ ลงวันที่ 20 สิงหาคม 2477". (2477, 26 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 51, ตอน 0 ง. หน้า 1553-1555.

"ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2549". (2549, 1 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 123, ตอน พิเศษ 103 ง. หน้า 1.

"ประกาศแต่งตั้งหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลงวันที่ 20 กันยายน 2549". (2549, 20 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 123, ตอน 95 ก. หน้า 1-2.

"ประกาศแต่งตั้งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2557". (2557, 26 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131, ตอน พิเศษ 82 ง. หน้า 1.

- "ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 11/2557 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เรื่อง การสิ้นสุดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย". (2557, 26 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131, ตอน พิเศษ 84 ง. หน้า 10.
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 7 กันยายน 2488". (2488, 11 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 62, ตอน 49 ก. หน้า 517.
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรฐนิยม ฉบับที่ 3 เรื่อง การเรียกชื่อชาวไทย ลงวันที่ 2 สิงหาคม 2482". (2482, 7 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 56, ตอน 0 ง. หน้า 1281.
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรฐนิยม ฉบับที่ 6 เรื่อง ทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ ลงวันที่ 10 ธันวาคม 2482". (2482, 10 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 56, ตอน 0 ง. หน้า 2653-2654.
- "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549". (2549, 1 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 123, ตอน 102 ก. หน้า 1-14.
- "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557". (2557, 22 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131, ตอน 55 ก. หน้า 1-17.
- "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย". (2492, 23 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 66, ตอน 17 ก, ฉบับพิเศษ. หน้า 1-80.
- "ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี". (2517, 28 พฤษภาคม) *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 91, ตอนที่ 91 ฉบับพิเศษ. หน้า 1-2.
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรฐนิยม ใช้ชื่อประเทศ, ประชาชน และสัญญาชาติ ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2482". (2482, 24 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 56, ตอน 0 ง. หน้า 810.
- "พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475". (2475, 24 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 49, ตอนที่ 166. หน้า 166 – 179.

เว็บไซต์

"คนอยากเลือกตั้ง" จี้ คสช.ยุติบทบาทช่วงการเลือกตั้ง นัดชุมนุมอีก 24 มี.ค (2561). สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-43357828>.

"จารุวรรณ" ผู้ทำให้ทักษิณ "ชาลง" : *The Visible Man* ของ "ประชาไท หมายเลข 3" (2548)..

สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2566 จาก <https://prachatai.com/journal/2005/12/6854>.

"ชาติหน้าเกิดมา คงไม่พบเจอการปฏิวัติอีก" : นวมทอง ไพรวลัย (2562). 27 เมษายน 2566, จาก https://www.youtube.com/watch?v=W_z1a8kXifE.

"เปรม" ดีใจ "อภิสิทธิ์" เป็นนายกฯ "โชคดีของบ้านเมือง" (2551) สืบค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2008/12/19519>.

"พันธมิตร" เตรียมปฏิบัติการ "ไทยคู่ฟ้า" พิชิตศึกในวันเดียว! (2551). สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://prachatai.com/journal/2008/08/17819>.

"มวลมหาประชาชน" สร้างตำนานเขย่าประเทศ" (2556). สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.posttoday.com/politics/267878>.

"ลุงตุ๋" สอนเด็กเป็นคนไทยต้องรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ถือเป็นผืนน้ำ ดิน อากาศของประเทศ (2563). สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2565 จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9630000097909>.

"เสื้อแดง" รำลึก 'นวมทอง ไพรวลัย' วางเป่าระดมทุน ชุมนุมใหญ่ตลอดธันวาคม (2552). สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2009/10/26410>.

"อุ๊งอิ๊ง" ขวนเสื้อแดงกลับบ้าน ผนึกกำลัง ทวงคืนอำนาจ เปลี่ยนแปลงประเทศ: Matichon TV (2566). สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2567 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=x08Sx4wBMiU>.

#เลื่อนแม่มีงลี ติดเทรนด์อันดับ 1 ทวิตเตอร์ไทย (2562) สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2019/01/80375>.

(2558). สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2015/09/61436>.

‘คณะราษฎร’ แฉลง 14 ตุลาคมนี้ ค้างคืนแน่นนอน ยืนยัน 3 ข้อเรียกร้อง นายกฯ ลาออก, ตั้ง ส.ส.ร.

และปฏิรูปสถาบัน (2563). สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2565 จาก

<https://thematter.co/brief/125717/125717>.

‘บก.ลายจุด’ นำผูกผ้าแดงต้านนิรโทษฯ เหมาช่ง (2556) เมื่อ 23 กรกฎาคม 2566 จาก

<https://prachatai.com/journal/2013/10/49433>.

“แดงล้มเจ้า” ใหญ่คับพรรค ชี้นำชีต้าย นำ “เผาไทย” ชนะเลือกตั้ง (2554). สืบค้นเมื่อ 23

กรกฎาคม 2565 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9540000053104>.

“ธนธร” รำลึกเหตุผล ‘10 ปี 10 เมษา 53’ เปิดคลิปลูกยิงด้วยกระสุนยาง กลางมือคนเสื้อแดง

(2563). สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2565 จาก

https://www.matichonweekly.com/hot-news/article_294966#google_vignette.

“ธนธร”ชี้ ชาติคือประชาชน ไม่ใช่ประยุทธ์ คนรับใช้เผด็จการต่างหาก ทำลายชาติ (2562). สืบค้น

เมื่อ 20 มิถุนายน 2565 จาก

https://www.matichon.co.th/politics/news_1588024.

“ในหลวง” เสด็จฯ ออกจาก รพ.ศิริราชกลับวังสวนจิตรฯ (2553). สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2565 จาก

<https://mgronline.com/onlinection/detail/9530000028458>.

“ปรากฏการณ์ 112 ริกเตอร์” ความพยายามแก้ไข กม.หมิ่นสถาบันที่ยังไม่มีเสียงตอบรับจากรัฐ

สืบค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม 2565 จาก [https://www.bbc.com/thai/thailand-](https://www.bbc.com/thai/thailand-53103498)

53103498.

“ป่าเปรม” ย้ำ “พระเจ้าอยู่หัว-ชาติ” คือ เจ้าของทหารแท้จริง เตือนรุ่นน้องใช้เลือดเนื้อปกป้อง

เทิดทูน (2549). สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2565 จาก

<https://mgronline.com/politics/detail/9490000090486>.

“รัฐ” กับการศึกษาไทย: ไชยันต์ รัชชกุล / กุลลดา เกษบุญชู-มิต / วรเจตน์ ภาศิริตัน (2561).

สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2564, จาก <https://prachatai.com/journal/2018/02/75576>.

“วิชญ์” ร่ายยาวยัน “ทักษิณ” ทำบุญวัดพระแก้วได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว (2548). สืบค้นเมื่อ 27 เมษายน 2566, จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9480000159991>.

“สุเทพ” แจงใช้มาตรา 7 ขอบธรรม บ้านเมืองไม่ปกติ พรุ่งนี้นำประชาชนถวายพระพร (2556). สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2566, จาก <https://mgronline.com/politics/detail/9560000150332>.

“เหลือง แดง และเพื่อน” จากเลี้ยวความทรงจำของสุธาชัย ยิ้มประเสริฐ (2560). สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2567, จาก https://waymagazine.org/interview_suthachai-1/.

“อากง” หาใช่ชายแก่ ที่แท้แดงฮาร์ดคอร์ “ลัมเจ๊า” (2554). สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2565 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9540000160360>.

1 ก.พ. 2557 เหตุการณ์ไม่มีวันลืม! “มือปืนป๊อปคอร์น” ย้อนรอย 5 ปี หลังกี่ระทึก! รำลึกลูกอะแกว (2557). สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2565 จาก https://www.matichonweekly.com/scoop/article_167205.

1 เดือนหลังสวรรคต: ประมวลสถานการณ์ความขัดแย้งและการดำเนินคดีมาตรา 112 (2559). สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2565 จาก <https://tlhr2014.com/archives/2754>.

24 มิถุนา 63: สกายวอล์คคู่ชอปป้าประชาธิปไตย ย้ำคำตอบ ใครคือเจ้าของประเทศ (2563). สืบค้นเมื่อ 24 มิถุนายน 2565 จาก <https://waymagazine.org/skywalk-24-june-2020/>.

2564 รำลึก 6 ตุลา: “5 ตุลาฯ ตะวันจะมาเมื่อฟ้าสาง” (2564). สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2565 จาก <https://doct6.com/archives/15550>.

Bangkok Cleaning Day - May 2010 (2553). สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2565 จาก https://www.youtube.com/results?search_query=Bangkok+Cleaning+Day+-+May+2010.

Battle วิโรจน์ vs. ชัชชาติ จะแก้ปัญหารถติดจากขบวนรถนำทางจากคนใหญ่คนโตอย่างไร? (2566). สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://thestandard.co/the-standard-debate-the-candidate-battle-10/>.

Chot Wongchon (2565). ‘เกียรติภูมิอยู่กลางสนาม นักสู้นิรนามไม่สิ้น ผองธุลีดิน จักพลิกชะตา’
สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2567 จาก

<https://www.facebook.com/chot.wongchon/posts/pfbid026MGGuTUR7xMnrGxgzd8kJkFq3ZEzdFtT7cRqCvRkUdusiJKDQ1d7jMHtNiMKvXsQL>.

echo / ไม่รับปริญญา (2563). สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2566 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=co0XQmXI4Rg>.

Exclusive: "ไพร่หมื่นล้าน" จับมือ สมาชิก "นิติราษฎร์" เปิดตัวพรรคใหม่ (2561). สืบค้นเมื่อ 14
มิถุนายน 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-43251942>.

iLaw (17 พฤษภาคม 2562). ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญ'21 ต้นแบบกติกาที่ให้อำนาจ ส.ว. แต่งตั้ง
เลือกนายกฯ. สืบค้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2565 จาก
<https://www.ilaw.or.th/articles/3518>.

ilaw (23 พฤษภาคม 2561). สืบค้น: ลัญลักษณ์และประดิษฐกรรมแห่งการทำทลายอำนาจรัฐทหาร.
สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2565 จาก <https://freedom.ilaw.or.th/en/node/574>.

ilaw-freedom (2564). ปี 2564 ยิ่งชุมนุมยิ่งโดนคดี จนปริมาณพุ่งสูงเป็นประวัติการณ์ สืบค้นเมื่อ
15 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://freedom.ilaw.or.th/en/node/1010>.

ilaw-freedom (2565). 8 ปี ไม่เปลี่ยนแปลง รังสิมันต์ โรม สส.สมัยแรกกับคู่ต่อสู้คนเดิม. สืบค้นเมื่อ
19 มิถุนายน 2565 จาก <https://freedom.ilaw.or.th/node/1055>.

jakkaphun rattana-arporn. (2559). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งเรื่อง การป้องกันน้ำ
ท่วมกรุงเทพฯ 2538. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2566, จาก https://www.youtube.com/watch?v=uycJwNRkB_U&t=406s.

Karoonp. Chetpayark (2561). หยิบปัญหามาพูด ไม่ใช่การทำลายชาติ คุยกับ 3 แร็ปเปอร์จาก
Rap Against Dictatorship สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565 จาก
<https://thematter.co/social/talk-with-rap-against-dictatorship/64413>.

Karoonp. Chetpayark (2564) สันติวิธีของการใช้เลือด จากเทเลือดหน้าทำเนียบของ นปช. สู่การ
กรีดเลือดยกเลิก 112 ของราษฎร 24 พฤษภาคม 2565 จาก

https://thematter.co/social/blood-for-protest/159345#google_vignette.

Live: ไทยรัฐทีวีเบต เลือกตั้ง'66 ประชันวิสัยทัศน์และจุดยืนทางการเมือง | 18 เม.ย. 66 /
ThairathTV (2566). สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2567 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=ZafpnYUAKy4>.

nattawut 24 2 52 1 (2552) สืบค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2565 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=NGq5W8dxWWM&t=241s>.

Nithitus Upatumvipanon (2561). ในหลวง ร.9 เสด็จออกมหาสมาคม ณ สี่หับญชร พระราชวัง
ดุสิต (ฉบับเต็ม). สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2566, จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=XyU80doRvsc&t=6761s>.

pavin chachavalpongpon (2020). *The Royalists Marketplace: the supply and demand
for dissent in Thailand Retrieved 2 July 2022, from*

<https://www.newmandala.org/the-royalists-marketplace-the-supply-and-demand-for-dissent-in-thailand/>.

PIRAPORN WITOORUT (2562). *ซังชาติคืออะไร? วิจารย์รัฐบาลเรียกซังชาติใหม่? เมื่อนักการเมือง
สองวัยมองซังชาติต่างกัน* สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565 จาก

https://thematter.co/social/left-right-national-critics-view/94942#google_vignette.

RAP AGAINST DICTATORSHIP - Prathet Ku Mee TH (My Country Has) (2561). สืบค้นเมื่อ

12 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=VZvzvLiGUtw>.

RedNews_จดุพร_เคลื่อนพล_3_April_2010 part1/2 (2553). สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2565

จาก <https://www.youtube.com/watch?v=5s4hPtWtwzg&t=311s>.

RedNews_ณัฐวุฒิ_สื่แยกราชประสงค์_3_April 2010 (2553). สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2565 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=jF6d0Ausy3Q>.

Thairath Online (19 สิงหาคม 2557). แฉลงการณ์ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2566 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=E5fgfJQglnl&t=66s>.

THE STANDARD (2563). “วันนี้คณะราษฎร 2563 ได้ก่อเกิดอย่างเป็นทางการที่สนามราษฎรแห่งนี้แล้ว” สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2565 จาก <https://twitter.com/thestandardth/status/1307365764530233344>.

vanat putnark (2563). อ่านความเป็นไทย เข้าใจประวัติศาสตร์ชาติ ผ่าน 7 งานวิชาการของ ธงชัย วินิจจะกุล. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2567 จาก <https://thematter.co/social/reread-historiography-and-concept-of-thainess-from-thongchai/104082>.

VICE News, (2014), Unrest and Opposition Over Military Rule: Thailand on the Brink (Dispatch 4), from <https://www.youtube.com/watch?v=V6nCNlnNXcg&t=1s>.

Voice TV จุดกำเนิดเสื้อแดงในสังคมไทย (2554). สืบค้นเมื่อ 8 พฤษภาคม 2565 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=207pKkYCDY0>.

Voices of Siam (2557). หรืออำนาจจอธิปไตยมิใช่ของปวงชน? สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2566 จาก <https://www.facebook.com/VoicesOfSiam/photos/a.311169832239171/776029985753151/?type=3>.

กกต.ยันผลประชามติทางการเมือง โหวตผ่านร่าง 61.35 เปอร์เซนต์ (2559). สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565 จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/687001>.

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล (2566) อนาคตใหม่-มีอบคนรุ่นใหม่-ปรากฏการณ์ก้าวไกล: พลังส่งต่อจาก 2562 ถึง 2566. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2566 จาก <https://www.the101.world/social-movement-and-future-forward/>.

กปส.ถึงสธ.-ปลดต้อนรับ (2557).). สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.posttoday.com/politics/288753>.

กฤษณะ มณฑาทิพย์ (2553). พงษ์พัฒน์, คนชั้นกลาง, และใบอนุญาตฆ่า. สืบค้นเมื่อ 11 กรกฎาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2010/05/29595>.

จุฬาราชมนตรี. ผนึกปกป้องปปส. บุกรุกทำเนียบ 9 ธ.ค. (2557). สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/548289>.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2564). ประวัติศาสตร์ขบวนการเสรีไทยในสงครามโลกครั้งที่ 2. สืบค้นเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://pridi.or.th/th/content/2021/12/914>.

ชาติไทยคืออะไร มีประชาชนอยู่ไหม ดีเบตเพื่อไทย ประชาธิปไตย ไทยรักดี | THE STANDARD DEBATE (2566). สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2567 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=aWT-TciWae8>.

ชุมนุม 17 พฤศจิกายน: ดร. ยืนยงมีผู้ถูกยิงที่แยกเกียกกายระหว่างการชุมนุมกลุ่ม "ราษฎร" เร่งสอบสวนหาผู้ก่อเหตุ (2563). สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-54987179>.

ชุมนุม 8 พ.ย.: กลุ่มราษฎรตั้งตู้ประชาชนยืมจำลองใกล้พระบรมมหาราชวัง ส่ง "ราษฎรสาส์น" ถึงรัชกาลที่ 10 (2563). สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-54863898>.

เช็กเทรนด์ #ประเทศกูมี ทะยานขึ้นที่หลังศรวิราห์สั่งสอบ (2561). สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2565 จาก <https://workpointtoday.com/ประเทศกูมี-เช็กเทรนด์/>

จิตติกร สังข์แก้ว (มปป.) กลุ่มนิติราษฎร. สืบค้นเมื่อ 21 กรกฎาคม 2565, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B8%B8%E0%B9%88%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A9%E0%B8%8E%E0%B8%A3%E0%B9%8C>.

จิตติกร สังข์แก้ว และดร.อรรณณสิทธิ์ พานแก้ว (มปป.) ไทยเฉย. สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2565, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B9%80%E0%B8%89%E0%B8%A2>.

ณัฏฐกร นามเมือง (2563). ต่ออายุ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ แก้ไขการเมือง ไม่ใช่โควิด. สืบค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2565 จาก <https://waymagazine.org/political-virus/>.

ณัฐพล ใจจริง (2564). จาก ‘ปฏิวัติซินไฮ่’ ถึง ‘คณะ ร.ศ.130’ : ว่าด้วยความเจริญแลความเสื่อม
 ทรามของประเทศ. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2564, จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_394189.

ณัฐพล ใจจริง (2565). รัฐนิยม : การสร้างไทยชาติขึ้นใหม่ ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม/My Country
 Thailand ณัฐพล ใจจริง. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2565, จาก
https://www.matichonweekly.com/column/article_572924.

ณัฐพล ใจจริง ย้อนประวัติศาสตร์ การเมืองไทย ชาติ 4 ยุคสมัย : Matichon TV (2563). สืบค้นเมื่อ
 10 มกราคม 2567, จาก https://www.youtube.com/watch?v=q4-_ws08cY0&t=455s.

ดารา ยังแน่น! ม็อบชัตดาวนกรุงเทพ ลับดาห์ที่ 2 (2557). สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2565, จาก
<https://www.sanook.com/news/1396304/>.

เด็ก “ทักษิณ” แจ้งจับ “สนธิ” อ้างหมิ่นเบื้องสูง – กบฏ (2548). สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2566 จาก
<https://mgronline.com/crime/detail/9480000155800>.

ตำรวจบ้านโป่งขึ้นเบิกความ คดีแจ่งสติเกอร์ Vote No นัดหน้าเริ่มสืบจำเลยทั้ง 5 คน (2560).
 สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565 จาก <https://tlhr2014.com/archives/5358>.

แถลงการณ์นายกรัฐมนตรี ขอประชาชนร่วมส่งเสด็จในหลวง, (2559). สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม
 2565 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=Ccv6T0yDu2A>.

ทหารทยอยรวบแกนนำเสื้อแดงต่างจังหวัด (2557). สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2565 จาก
<https://prachatai.com/journal/2014/05/53482>.

ทหารยึด ถ.อักษะ จับกุมแกนนำ นปช.หลังรัฐประหาร (2557). สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2565 จาก
<https://www.bangkokbiznews.com/politics/585648>.

ทักษิณกลับไทย : “ทักษิณ” คืนกลับแผ่นดินเกิดในรอบ 17 ปี (2566). สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2567
 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/330873>.

ทำไม! ไม่! ยืน! เพลง! สรรเสริญ!?! (2565). สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2566 จาก
<https://www.youtube.com/watch?v=Dlmq7BnlaJA&t=663s>.

เทวฤทธิ์ มณีฉาย (2558). เพนกวิน การศึกษาเพื่อความเป็นไท: วิชาหน้าที่พลเมืองสำเร็จรูปและ 11

ข้อเสนอปฏิรูปการศึกษา. สืบค้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2565 จาก

<https://prachatai.com/journal/2015/09/61514>.

“เทือก” ลั่นจัดการเด็ดขาดกลุ่มก่อการร้าย (2553). สืบค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2564 จาก

<https://www.komchadluek.net/news/55616>.

ไทยรักดี 0ที่นั่ง เขต 0 - รายงานสด ผลการเลือกตั้ง 2566 แบบเรียลไทม์ (2566). สืบค้นเมื่อ 8

กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://election2566.thestandard.co/party/234/>.

ธงชัย วินิจจะกุล มองทะลุประวัติศาสตร์ “ราชาชาตินิยม” และ “ผี” ในการเมืองไทย ภาควิชาการ.

(2562). สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2564, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-49231878>.

ชนกร วงษ์ปัญญา (2561). อนาคตใหม่เปิดนโยบาย 12 วาระเปลี่ยนอนาคต ปักธงกองหน้า

ประชาธิปไตย เจ้านายคือประชาชน สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2565 จาก

<https://thestandard.co/future-forward-party-12-policy/>.

ธนาพล อิ๋วสกุล (2562). 30 ปี การสิ้นสุดของระบอบเปรมาธิปไตย (3): เจื่อมเงาของเปรมหลังระบอบ

เปรมาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2566 จาก

<https://www.the101.world/premocracy-3/>.

นปภ. เปลี่ยนชื่อเป็น นปช. ยกระดับการต่อสู้ คนวันเสาร์ฯ เตรียมถอดนายกฯ (2550). สืบค้นเมื่อ 18

พฤษภาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2007/08/13943>.

นพ.ตุลย์นำกลุ่ม “แนวร่วมคนรักชาติ” ชุมนุมอนุสาวรีย์ชัยฯ ร้องเพลง “เราสู้” ต้านเสื้อแดง (2553).

สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2010/04/28919>.

นักสู้ลิติน จิน กรรมาชน Re Mix (2553). สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2565 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=Coo0FTaXHf0>.

นายจตุพร พรหมพันธุ์ (มปป.) สืบค้นเมื่อ 23 พฤษภาคม 2565

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_news.php?nid=1732&filename=mp_agenda1.

นายณัฐวุฒิ ไสยเกื้อ (2563) คำปราศรัย ‘ณัฐวุฒิ’ ที่นครราชสีมา 5 มี.ค. 53. สืบค้นเมื่อ 28

พฤษภาคม 2565 จาก <https://www.facebook.com/watch/?v=337494713970876>.

นายณัฐวุฒิ ไสยเกื้อ (2563) เสียงไชโยให้ร้องของคนเสื้อแดง ดังถึงหัวใจประชาธิปไตยของคนรุ่นใหม่

แล้ว 'หัวใจไม่หยุดเต้น - Collection series' ตอนที่ 2 'จาก นศ. ถึง นปช.'. สืบค้นเมื่อ 28

พฤษภาคม 2565 จาก <https://www.facebook.com/watch/?v=345663126469914>.

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2563). นिति เอียวศรีวงศ์ / รักชาติ สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2567 จาก

https://www.matichonweekly.com/column/article_337360.

ในหลวง ร.9 เสด็จออกมหาสมาคม ณ สีหบัญชร พระราชวังดุสิต (ฉบับเต็ม) (2561). สืบค้นเมื่อ 7

พฤษภาคม 2565 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=XyU80doRvsc&t=6761s>.

บ.ก.ลายจุด ผูกผ้าแดงแยกราชประสงค์ (2553). สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2566 จาก

<https://prachatai.com/journal/2010/07/30289>.

บันทึก 6 ตุลา - Documentation of Oct 6 (2564). วงกรรมาชน โดย นักศึกษา

มหาวิทยาลัยมหิดล. สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2566 จาก

https://www.facebook.com/photo.php?fbid=4596509923741126&id=1204453389613480&set=a.1206397566085729&locale=th_TH.

บันทึกนักเรียนคนหนึ่ง "ก่อนถูกควบคุมตัว 10 ชั่วโมงในเหตุการณ์ 22 พฤษภาคม 2558" (2565).

สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2565 จาก

<https://prachatai.com/journal/2015/05/59447>.

ประกาศสำนักพระราชวัง ฉบับที่ 1(13 ต.ค. 59) (2559). สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2565 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=tmdYZ22f2hk&t=1s>.

ประมวลเหตุการณ์ 1 ปี วันสวรรคต "ในหลวง รัชกาลที่ 9" (2559). สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2565

จาก <https://www.youtube.com/watch?v=sArCLQXUODI&t=25s>.

ปรัชญา ไชยแก้ว (2567). อิกานต์ ศรีนารา: มอง ‘คณะราษฎร’ มุมกลับ กับ “การวิพากษ์” ที่หายไป.

สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.lannernews.com/08082567->

01/?fbclid=IwY2xjawEiZJxleHRuA2FlbQlXMAABHVuj4t-
fTb5SnhUg5OrTpl1DdljG4bzx6M38KYO-
kjl9Gze9n8oravQF3Q_aem_ltcNLgewd_uKvArGTcZqUA

ปรากฏการณ์ ‘สลิมกลับใจ’ ‘ดาวสว่าง’ หรือ ‘ผิดหวังผู้นำ’? ชะตากรรม ‘อนุรักษ์นิยมไทย’/บทความ
ในประเทศ (2564) สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2565 จาก

https://www.matichonweekly.com/column/article_439564#google_vignette.

ปรากฏการณ์สนธิ (2549). สืบค้นเมื่อ 27 เมษายน 2566, จาก

<https://mgronline.com/daily/detail/9490000155029>.

ปิดถาวรวิทยุหมู่บ้านเลื้อยแดงอุดร หลังคสช. สั่งกลทช. เอาเสาธง นายสถานีเผยแพร่เพื่อ

ปิยบุตร ธนาธร ไขข้อข้องใจประเด็นสถาบันพระมหากษัตริย์ (2562) สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567
จาก <https://www.youtube.com/watch?v=WKvsESqjKYU&t=129s>.

เปิดใจ “มือบดุงตุง” เคลื่อนไหวจนกว่าจะได้ความเท่าเทียม สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2566 จาก
<https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/136303>.

เปิดประวัติ “ไฮโซลูกนัท” สลิมกลับใจ กับเหตุผลยกมือไหว้ขอโทษ “ทักษิณ-ยิ่งลักษณ์” (2564).

สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2565 จาก

<https://www.komchadluek.net/entertainment/477019>.

ผุควากรรมใหม่ “ไทยอดทน” (2557). สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2565 จาก

<https://mgronline.com/live/detail/9560000149350>.

พงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์ (2562). เปรม ดิณสุลานนท์ : จากนายกรัฐมนตรี สู่ “ผู้มีบาปมีนอก

รัฐธรรมนูญ”. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2566 จาก

<https://www.bbc.com/thai/thailand-41025621>.

พร้อมพงศ์ แจงจุดยืนพรรค เทิดทูนสถาบัน ยึดประชาธิปไตย ไม่มีนโยบายแก้ ม.112 (2555). สืบค้น
เมื่อ 21 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.posttoday.com/politics/134339>.

พันธวัฒน์ เศรษฐวิไล (2561). จาก ‘คืนความสุจริต’ ถึง ‘ประเทศไทย’ : จำหาละวาทกรรมการเมืองยุค
คสช. กับ อิสระ ชูศรี. สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2566 จาก

<https://www.the101.world/isara-interview/>.

พันธุ์ทิพย์ ชีระเนตร (2563). จิตร ภูมิศักดิ์ ‘เกิด 2 ครั้ง ยังไม่ตาย’. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2566
จาก https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_2375622.

‘พิจารณา’ เสียใจเลือกตั้งเป็นโมฆะ ไม่เคารพสิทธิ 20 ล้านเสียง (2557). สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2565
จาก <https://www.youtube.com/watch?v=cLv5QKTMCoM&t=927s>.

แพทย์สภาชี้ ‘หมอ-พยาบาล’ ร่วมมือบิบัติร้ายแรง (2557). สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2565 จาก
<https://www.posttoday.com/politics/288753>.

ฟังปฏิกิริยา 3 “บุคคลต้องห้ามทางอินเทอร์เน็ต” (2560). สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2565 จาก
<https://www.bbc.com/thai/thailand-39579475>.

ภาพประวัติศาสตร์ ‘ในหลวง’ ตรัส ‘เขารู้ว่าใครรักเราจริง’ (2559). สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2565
จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/722881>.

มนสิรา กาหลง (2565). On this Day: 23 พฤษภาคม 2553 ‘12 ปี Big Cleaning Day’ การทำลาย
หลักฐานบนประวัติศาสตร์บาดแผลของคนเสื้อแดง. สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2566 จาก
<https://waymagazine.org/on-this-day-23-may-2553/>.

มรดก ‘คณะราษฎร’ ประวัติศาสตร์ที่ถูกรื้อถอน (2565). สืบค้นเมื่อ 24 มิถุนายน 2565 จาก
<https://themomentum.co/feature-90year-2475vanguard/>.

มือบราษฏร-แนวร่วม แยกราชประสงศ์คึกคัก “ไอลอร์” ล่ารายชื่อยกเลิก 112 สืบค้นเมื่อ 10
กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.prachachat.net/politics/news-792797>.

มุฑิตา เชื้อซ่ง (2563). บันทึกประวัติศาสตร์: สรุปลำพิพาทภาคี ‘บุกบ้านสี่เสาฯ’ 13 ปีก่อน-จำคุก 4
แกนนำแดง สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2565 จาก
<https://prachatai.com/journal/2020/10/89889>.

ย้อนวินาทีน้ำตาชายชาติทหาร "พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา" นายกฯของพระราชา!! (2561). สืบค้น
เมื่อ 17 พฤษภาคม 2565 จาก

https://www.tnews.co.th/politic/480868#google_vignette.

ย้อนวีรกรรม 'เนติวิทย์' จากเขียน จม.วิพากษ์การศึกษา ถึง คำนพิธิ์อัญเชิญ 'พระแก้ว' (2564).

สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2565 จาก https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/103680-isranews_new-3.html.

ย้ายแล้วเจียบๆ 'อนุสาวรีย์หลักสี่' สัญลักษณ์ปราบกบฏบวรเดช (2559). สืบค้นเมื่อ 24 มิถุนายน
2565 จาก https://www.matichon.co.th/politics/news_347403.

'เยาวชน' แห่ร่วมรำลึก '6 ตุลา' โลกทวิตเตอร์กับ Google ดิตเทรนด์ 2 ปีซ้อน เหตุ (2563). สืบค้น
เมื่อ 10 กรกฎาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2020/10/89845>.

รวบ 5 น.ศ. 'ซูลามนีว' ให้ประยุทธ์ ขณะลงพื้นที่ขอนแก่น (2557). สืบค้นเมื่อ 11 พฤษภาคม 2565
จาก <https://prachatai.com/journal/2014/11/56554>.

รวบ 5 น.ศ. 'ซูลามนีว' ให้ประยุทธ์ ขณะลงพื้นที่ขอนแก่น (2557). สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2565
จาก <https://prachatai.com/journal/2014/11/56554>.

รวมตัวจุดเทียนไว้อาลัย "อาทิง" หน้าศาลอาญา (2555). สืบค้นเมื่อ 19 กรกฎาคม 2565 จาก
<https://prachatai.com/journal/2012/05/40411>.

รวมแถลงการณ์ ประกาศ คำสั่ง คณะปฏิรูปการปกครองฯ (2549). สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2565 จาก
<https://mgronline.com/politics/detail/9490000118389>.

รวมภาพ-ถอดคำ งานรำลึก 2 ปีเหตุการณ์ราชประสงค์ (2555). สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2565 จาก
<https://prachatai.com/journal/2012/05/40597>.

รวิทร์คา โพธิ์ทอง (2565). จากสงครามสู่สันติภาพ งานฉลองสันติภาพของประชาชนหลัง
สงครามโลกครั้งที่ 2 สืบค้นเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2565, จาก
<https://pridi.or.th/th/content/2022/08/1224>.

รายงานสด ผลการเลือกตั้ง 2566 แบบเรียลไทม์ (2566). สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2567 จาก
<https://election2566.thestandard.co/>.

รายชื่อ 29 ผู้ต้องหา ‘คดี 112’ ในต่างแดน ‘แบล็คลิสต์’รัฐบาล-คสช (2558). สืบค้นเมื่อ 3

พฤษภาคม 2565 จาก https://www.isranews.org/content-page/item/39015-blacklist_8882392392.html.

เลือกตั้ง 2566 : นโยบายพรรคเพื่อไทย “ซูบบริหารเศรษฐกิจ” ดีจุดอ่อนรัฐบาล “บิ๊กตู” (2566)

สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2567 จาก <https://www.pptvhd36.com/news/การเมือง/192704>.

เลือกตั้ง 2566 : เปิด 15 นโยบาย “ก้าวไกล” พร้อมพาไทยไม่เหมือนเดิม (2566) สืบค้นเมื่อ 4

ตุลาคม 2566 จาก <https://www.pptvhd36.com/news/การเมือง/192860>.

เลือกตั้ง 2566 : “ด้อมลัม” ระดมแคมเปญ “31” สะท้อนโลกออนไลน์ ดัน “ก้าวไกล” เข้าสภา

(2566). สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2567 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/327872>.

เลือกนายกฯ : 500 ต่อ 244 งดออกเสียง 3 มติรัฐสภาหนุน พล.อ. ประยุทธ์ นั่งนายกฯ ต่อ (2562).

). สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-48530879>.

‘วรรงค์’ ตั้งพรรค ‘ไทยรักดี’ สู้ มีอบสามนิ้ว-พรรคก้าวไกล-คณะก้าวหน้า (2563) สืบค้นเมื่อ 24

กรกฎาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2021/01/91285>.

พรรคทองของนายกฯ จาก ทรานซิสเตอร์ ถึง “ผมไม่ใช่คนดีที่สุดในโลก” (2565). เมื่อ 7 มิถุนายน

2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/articles/c80p06dg881o>.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล (11 ตุลาคม 2549). หลังวันที่ 19 กันยายน 2549. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม

2566 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9490000126873>.

ว่อนเน็ตแกนนำ'กปปส.'จัดปาร์ตี้ชุดทหาร (2557). สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2565 จาก

วิเคราะห์ | ประกาศสงครามปราบ “ลัทธิชังชาติ” “นพ.วรรงค์” หัวหอก-ระวังบานปลาย อย่าให้หลุด

ออกจากโลกของการใช้เหตุผล (2562). สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565 จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_251979.

เวทีปราศรัย พรรคไทยรักไทย (2549) (2564). สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2565 จาก
<https://www.youtube.com/watch?v=XsUtKV9wmQ0&t=623s>.

ศรัณยู เทพสงเคราะห์ (16 ตุลาคม 2566). ที่มาของ “อนุสาวรีย์ปราบกบฏ” สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม
 2566 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_3935.

ศิริโรจน์ คล้ามไพบูลย์. (7 กันยายน 2563). ศิริโรจน์ คล้ามไพบูลย์ | ชังชาติคือวาทกรรมลวงโลก
 หมดยุคของเผด็จการชังประชาชน. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2564, จาก
<https://www.bbc.com/thai/thailand-52614304>.

ศุทธิกานต์ มีจัน (มปป.) นักเรียนเลว (น.ร.ล.). สืบค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2565 จาก
[http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=นักเรียนเลว_\(น.ร.ล.\)](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=นักเรียนเลว_(น.ร.ล.)).

เศรษฐกิจข้างมือบเฟื่องฟู อุ้ฟู้กันถ้วนหน้า (2557). สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2557 จาก
<https://positioningmag.com/57511>.

เศรษฐา ทวีสิน: 175 วันบนเส้นทางการเมือง สู่เก้าอี้ (ว่าที่) นายกรัฐมนตรี (2566). สืบค้นเมื่อ 8
 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://www.bbc.com/thai/articles/c4n5dqww90do>.

สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงชม “น้องโบว์” เป็นเด็กดี ช่วยชาติ ช่วยรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์
 (2551). สืบค้นเมื่อ 23 มิถุนายน 2565 จาก
<https://mgronline.com/onlinection/detail/9510000121627>.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2553). สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล: บันทึกว่าด้วยโทรเลขวิกิลีกส์(1): พลเอกสนธิบอ
 ทุดอเมริกันเรื่องเข้าเฝ้าคืนรัฐประหาร. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2566 จาก
<https://prachatai.com/journal/2010/12/32457>.

สมิตานัน หยงสตาร์ (2562). เลือกลง 2562 : จาก #Savethanathorn สู่ #หนักแผ่นดิน ล้างจแฮช
 แท็กการเมืองขอดนิยม สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2565 จาก
<https://www.bbc.com/thai/thailand-47372985>.

สรุปใหม่ไลน์ ‘19 กันยาทวงคืนอำนาจราษฎร’ จาก มธ.ลงกลอนห้ามเข้า ถึงปึกหมุด ยืนฎีกา’
 (2563). สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2565 จาก
https://www.matichon.co.th/politics/news_2357177.

สิ่งที่ถูกละเลยในคำขวัญ "ศักดิ์นาจนพินาศ" / หมายเหตุประเพทไทย EP.350 (2564). สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=6lpJduuuW-c&t=2s>.

สี่ปีคสช.: สัญลักษณ์และประติมากรรมแห่งการทำลายอำนาจรัฐทหาร (2561). สืบค้นเมื่อ 11 พฤษภาคม 2565 จาก <https://freedom.ilaw.or.th/ncpo4anniversarysymbolic>.

สี่ปี ค ส สี่ปี ค ส เมื่อ 28 พฤษภาคม 2565 จาก เมื่อ 3 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.facebook.com/6tula2519/photos/a.1206397566085729/4596509923741126/?type=3>.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ (2560). *นักสู้สี่ปี* / โดย สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.lokwanee.com/web2013/?p=268849>.

สุธาชัย แซ่ด่าน (คดีที่สน.วังทองหลาง) (2560). สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.ilaw.or.th/articles/case/23392>.

'เสื้อแดง' ชุมนุมถนนอักษะ คึกคัก (2557). สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/414961>.

เสื้อแดง ยื่นรายชื่อต่อสภา ขอแก้ ม.112 (2555). สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/264206>.

เสื้อแดงคึกคักรำลึก 7 เดือนราชประสงค์ เรียกร้องปล่อยนักโทษการเมือง-พิสูจน์ความจริง (2553). สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2010/12/32350>.

เสื้อแดงจัดรำลึกคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 (2552).). สืบค้นเมื่อ 6 พฤษภาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2009/06/24830>.

เสื้อแดงยื่นฎีกาแล้ว ราชเลขาธิการส่งให้รัฐบาลไปพิจารณาถวายความเห็น (2552). สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2009/08/25483>.

หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ (2561). *พรรคนาคตใหม่: ทางเลือกใหม่* ของ รังสิมันต์ โรม สู้กับรัฐประหาร สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-46044954>.

หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ (2563). 10 ปีสลายการชุมนุมคนเสื้อแดง: มองเมษา-พฤษภา 53 ผ่านวาทกรรม “จำไม่ลง”. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2564, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-52614304>.

หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ (2563ก). “ผูกโบว์ขาวด้านเผด็จการ” : เมื่อนิยาม “ชาติ” ของเยาวชน กับ ผู้ใหญ่ - ผู้ปกครอง ไม่ตรงกัน. สืบค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-53821787>.

หมุดคณะราษฎร: เบื้องหลังพิธีฝังหมุดคณะราษฎร 2563 จาก "พ่อหมอ" กลุ่ม “ขอนแก่นพอกันที” (2563). สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-54232265>.

หมุดคณะราษฎรที่หายไป สะท้อนปัญหาอะไรในสังคม (2560). สืบค้นเมื่อ 24 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-39608193>.

หลายมหาวิทยาลัยทั่วประเทศตั้ง 'แฮชแท็ก' แสดงตัวตนต่อต้านอำนาจนอกระบบ (2563). สืบค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2565 จาก <https://voicetv.co.th/read/dXPORpwnB>.

หัวหน้า คสช. เสนอ 11 ยุทธศาสตร์ 12 ค่านิยมให้คนไทยเข้มแข็ง-ประเทศเข้มแข็ง (2557). สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2565 จาก https://prachatai.com/journal/2014/07/54539?__cf_chl_tk=6Vkki8h2dtPt9POUg3E51Xf9_7dgE4_6l2e3_Xu3.nc-1707703394-0-5797.

เหล่าทัพฮึ่ม! จี้ สมชาย ลาออก อยู่บนกองเลือดไม่ได้ (2551). สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2565 จาก <https://hilight.kapook.com/view/29982>.

อ.ปวิน VS รศ.พรชัย เรื่องเด่นเย็นนี้ 27/01/2557 (2557). สืบค้นเมื่อ 7 สิงหาคม 2565 จาก <https://mgronline.com/live/detail/9560000149350>.

อติเทพ ไชยสิทธิ์ (2563). ปฏิรูปสถาบันกษัตริย์: การเดินทางไกลของสังคมไทย. สืบค้นเมื่อ 21 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.the101.world/the-long-march-of-monarchy-reform/>.

อนาคตใหม่ : มติศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคอนาคตใหม่ ตัดสิทธิ กก.บห. 10 ปี (2563). สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-51582581>.

อรรถพล สาตุ้ม (2553). รูปปั้นลุนวมทองในการเมืองเชิงสัญลักษณ์ของตุลา 53. สืบค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2565 จาก <https://prachatai.com/journal/2010/10/31646>.

อรรถสิทธิ์ พานแก้ว (มปป.). ชังชาติ. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2565 จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ชังชาติ>.

ออฟฟูดถึง"พ่อ"กินใจชาวเน็ตหวัดล่ม (2553). สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.komchadluek.net/entertainment/59489>.

เอกภาพ ห.: น้องตั้งอาชีวะ (2559). สืบค้นเมื่อ 9 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.ilaw.or.th/articles /case/23342>.

